

CUMHURİYETİN
60. YILINA ARMAĞAN

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR

"Özel işaretleri, uyarıları
ve düştüğü notlar ile .."

— YABANCI DİLLERDEKİ KİTAPLAR —

Derleyen
Gürbüz D. Tüfekçi

**A T A T Ü R K ' Ü N
O K U D U Ğ U
K İ T A P L A R**

**“Özel İşaretleri, Uyarıları
ve Düştüğü Notlar ile”**

— YABANCI DİLLERDEKİ KİTAPLAR —

Derleyen :
GÜRBÜZ D. TÜFEKÇİ

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

YOUNG MEN'S CHRISTIAN ASSOCIATION

OF THE CITY OF NEW YORK

125 WEST 47TH STREET

NEW YORK, N. Y.

1911

THE UNIVERSITY OF THE CITY OF NEW YORK

Önsöz

Bu kitap, Atatürk ve O'nun kurduğu Cumhuriyet üzerinde araştırma yapacak kişilere bir kaynak eser sunmak amacıyla hazırlanmıştır.

Çalışmanın birinci cildinde Atatürk'ün okuduğu, satır altlarını çizdiği, özel işaretler, koyduğu, notlar düştüğü eski ve yeni harflerle basılı Türkçe kitaplar; bu ikinci cildinde de yabancı dillerde basılmış kitaplar yer almaktadır.

Hazırlık çalışmalarında, Cumhuriyetimizin 50. kuruluş yıldönümü nedeniyle 1973'te Mili Kütüphane Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan "Atatürk'ün Özel Kütüphanesi'nin Kataloğu" ve bu kataloğda yer alan işaretli kitaplar esas alınmış, Atatürk'ün okuduğu, işaretlediği, not düştüğü, satır altlarını çizdiği kitapların işaretli tüm sayfaları teker, teker taranmış, bunlardan önemli örnekler seçilmiştir.

Düzenleme alfabetik sıralama biçiminde yapılmıştır. Bu sıralamada örnek alınan kitapların iç kapaklarının küçük bir klişesine de yer verilmiştir. Örneklerin dışında ayrıca kitapların işaretli tüm sayfalarının numaraları da gösterilmiştir. Örnek alınmayanların ise bibliyografik künyeleri ve bu kitaplarda hangi sayfaların işaretlendiği kitabın sonunda gösterilmiş; en sonda da Atatürk'ün okuduğu yabancı dilde basılmış tüm kitaplar, kitap ve yazar adlarına göre iki ayrı dizine verilmiştir.

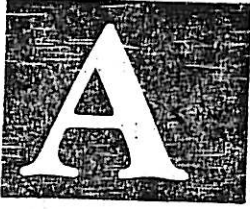
Bu ikinci cildin de asıl bölümünü örnekler oluşturmuştur. Bu bölümde işaretli, notlu sayfalardaki önemli görülen satırlar orijinalleriyle birlikte sayfa numaraları belirtilerek yer almakta, bunların Türkçeye çevirileri de bulunmaktadır. Bu çevirilerde işaretli satırlara ilgili olmayan yerler, konuya göre ya özet olarak ya da notlarla parantez içinde geçilmiştir. Verilen örneklerde Atatürk'ün altını çizdiği satırlar siyah dizilmiştir.

Atatürk'ün okuduğu kitapların eski ve yeni harflerle basılı olanları içeren birinci ciltle, yabancı dillerde basılı bu ikinci cildin oldukça uzun bir süreden sonra yayınlanması tüm kitapların gözden geçirilmesi, çevirisinin yapılması ve bunun çok büyük bir çalışmayı zorunlu kılmasından kaynaklanmıştır. Çeviri işinde Erdal Yavuz, Enis Öztep, Metin Aytac, Erol Kaçmaz, Rıza Özcan, Sinan Sönmez, Raşit Kaya, Yılmaz Çetingöz, Zafer Memişoğlu, Uğur Ok, Yusuf Başlamış'tan oluşan bir ekip çalışmıştır.

Belirlemeye çalıştığımız yöntemle hazırlanan bu ikinci cildin de noksansız, hatasız olduğunu söylemek mümkün değildir. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, girişilen işin ağırlığı karşısında okuyucu ve araştırmacılarımızın bağışlayıcılığına güvenmektedir. Atatürk'ün okuduğu kitaplar, bu ikinci ciltle tamamlanmış olmaktadır.

Bu çalışmanın konusunda büyük bir boşluğu dolduracağı, araştırmalara yepyeni bir kaynak olacağı kuşkusuzdur. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Cumhuriyetimizin 60. kuruluş yıldönümünde başladığı ve iki ciltte tamamladığı böylesine bir çalışmayı yayınları arasına almanın engin mutluluğunu duymaktadır.

**Türkiye İş Bankası
Kültür Yayınları**

EVRENSEL COĞRAFYA

CİLT VIII

— BATI ASYA —

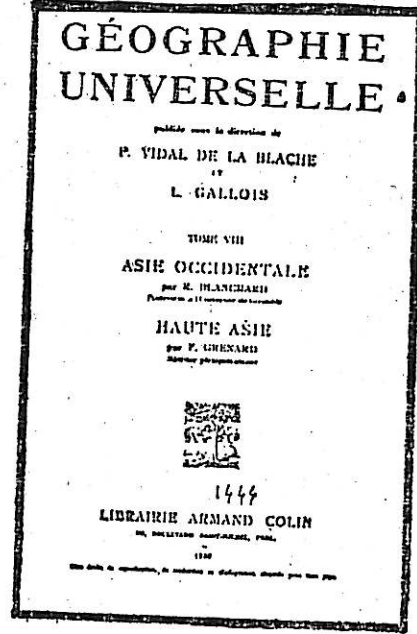
— YÜKŞEK ASYA —

Anıtkabir 1444.

Blanchard, Prof. [Raoul, 1877, -] - F[ernand] Grenard : Asie occidentale. Haute Asie. Paris 1929 Armand Colin. 394 S. 4° 32 planş, darıta, 2 renkli harıta.

"Geographie Universelle Tome VIII"

S. 235'ten

آسیا اور اتر ایشیا
کتابخانه

LA HAUTE ASIE

DEUXIEME PARTIE

CHAPITRE PREMIER

TRAITS GÉNÉRAUX. LA STRUCTURE ET LA FORMATION DU RELIEF

Le continent asiatique tout entier, de la mer Égée à la mer d'Okhotsk, est traversé par une levée large et continue de hautes terres, qui, dans sa partie centrale, prend des dimensions colossales en altitude et en surface. Du lac Baikal à l'Himalaya, entre Krasnoïarsk, le Pamir, le Yun-nan et l'extrémité septentrionale du Grand Khingan, elle forme, dressé sur de vastes terrasses de hauteurs diverses et couvrant plus de 8 millions de kilomètres carrés, un édifice composite de plis montagneux, le plus puissant du Globe (fig. 37). C'est la Haute Asie, sorte de noyau du continent, autour duquel se rangent les plaines et les vallées fertiles de l'Inde et de la Chine, les forêts et les champs de blé de la Sibirie, les steppes des Turcs Kazaks, les oasis de Transoxiane et le plateau également montagneux, mais beaucoup plus accessible et hospitalier, de l'Iran. Phénomène

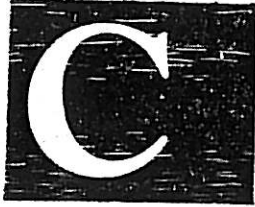
İkinci Kısım/YÜKSEK ASYA

Birinci Bölüm/Genel Çizgiler. Yapı ve Engebenin Oluşması.

"Asya kıtası baştan başa, Ege Denizinden **Okhotsk** denizine kadar, merkezi kısımlarında yükseklik ve yüzölçümü olarak devasa boyutlara varan geniş ve sürekli yüksek topraklar kabartısıyla kaplıdır. Bu kabarıklık Baykal gölünden Himalaya'ya, Krasnoyarsk, Pamir, Yunan ve Büyük Kınan'ın en kuzey ucu arasında, çeşitli yüksekliklerde engin düzlükler üstünde yükselen ve 8 Milyon kilometre kareden fazla bir alanı kaplayan; dağlık arazilerle dolu, Yerküresinin en güçlü yapısını oluşturur. Bu, kitabın bir tür çekirdeği olan Yüksek Asyadır; çevresinde Hindistan ve Çin'in verimli ova ve vadileri, Sibiryalı'nın orman ve buğday tarlaları, Kazak Türklerinin stepleri, **Transoxiane**'nin vahaları ve İran'ın yine dağlık, ama çok daha açık ve konuksever platosu yer alır."

(Metin dışındaki eski yazıda; "Not: 10 — İspanya'nın bugünkü coğrafyası + Avrupa + Afrika" denilmektedir.)

(Kitabın 5, 6, 19, 20, 50, 51, 59, 60, 236, 237, 241, 243, 244, 273, 279, 3315, 317, 330, 362, 363. sayıları işaretli ve notludur.)

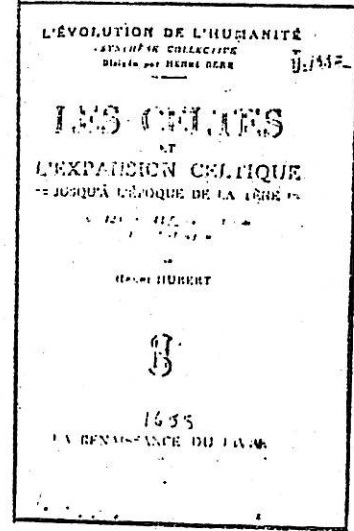
KELTLER ve KELT YAYILMASI

— TEN DÖNEMİNE KADAR —

Anıtkabir 1655

Hubert, Henri [1872 - 1927]: Les Celtes et l'expansion celtique jusqu'à l'époque de la Tène. Paris 1932 Renaissance du Livre. XXVI+403 S. 8° resim, planş, 2 planş, harita.

"L'Évolutions de l'Humanité Synthèse Collective XXI Première Section IV. le Monde Antique Rome et la Civilisation Romaine VI"

S. 38'den

En tout cas il est tout à fait imprudent d'identifier les Celtes à l'un des éléments dans un de leurs groupes. On s'apercevra que la composition physique de ceux-ci diffère dès l'origine (1). Il est tout particulièrement imprudent de les identifier aux éléments dominants de leurs groupes occidentaux, qui n'étaient pas autochtones et ont été dénaturés par la forte proportion d'éléments étrangers qu'ils ont dû absorber. Il est anti-scientifique de définir un groupe d'hommes, ancien ou moderne, d'après des caractères physiques définis de la sorte. Il ne l'est pas moins de partir de là pour chercher dans l'anthropologie européenne des Proto-Celtes (2).

[KELTLER KİMLERDİR]

[Keltler daha başlangıçtan fizik kompozisyonu ayrıcalık gösteren gruplar oluşturmaktadır.] Onları özellikle içlerindeki batılı grupların başat öğeleriyle tanımlamak ihtiyatsızlık olacaktır; bu gruplar otokton (yerli) olmayıp, özümsemek zorunda kaldıkları yüksek oranda yabancı öğelerle bozulmuşlardı. Türlerin belirlediği fizik özelliklere göre, eski veya modern, bir insan grubunu belirlemek bilimsel değildir. Avrupa antropolojisinde Kelt öncesini aramak için buradan yola çıkmak yanlış olmaz.

CHAPITRE II

LA LANGUE

I

LE LANGAGE COMME INDICE DES SOCIÉTÉS

Les Celtes ne sont pas une race, mais un groupe de peuples, plus exactement parlant, un groupe de sociétés. La langue est l'une des caractéristiques les plus claires et les plus exactes des sociétés. Parmi les faits de civilisation qui se circonscrivent

Toplumların göstergesi olarak dil

Keltler bir ırk değildir, fakat bir ahali grubudur, daha doğrusu toplum grubudur. Dil, toplumların en doğru ve en açık özelliklerinden biridir.

S. 41'den

Mais pour l'histoire des peuples antiques, surtout quand elle n'est transmise que par des documents rares et incertains, la considération de leur langue ou de ce qui en reste est également précieuse à un autre point de vue. Les langues sont, dans leur constitution, un indice des relations de parenté ou de voisinage que les sociétés ont eues entre elles. Les langues celtiques ne sont pas isolées parmi les langues européennes.

Dil yapısıyla, toplumların kendi aralarında sahip oldukları akrabalık ya da komşuluk ilişkilerinin bir göstergesidir. Kelt dilleri, Avrupa dil gruplarından ayrı tutulmamıştır.

S. 54'den

De l'ensemble des langues indo-européennes les langues celtiques se distinguent par des traits extrêmement nets et tout à fait constants. Ce sont des faits de-phonétique (2).

1° Le plus apparent de ces changements phonétiques est la chute du *p* indo-européen, soit initial, soit médial (3).

Dans le mot *Aremorici*, on distingue un élément *are* qui est un ancien **pare*, équivalent au grec *παρι*, au latin *prae*, à l'allemand *vor*. Ce sont les gens qui vivent près de la mer, *mor* (4). Dans *Vercingetorix*, se distingue un élément *Ver*, *for* en irlandais, *guor* en gallois ancien, qui correspond au grec *βασις*. Le mot signifie le roi suprême des gens qui marchent à l'ennemi.

A *paler*, latin; *pilār*, saussurien, correspond le vieil irl *athir*. Au latin *plenus*, skr. *prāṇas* correspond l'irlandais (*vr* irl.) *lán*, le gallois *llawn*, le breton *leun* (5).

Kelt dilleri, Hint-Avrupa dilleri grubundan son derece net ve tamamen belirli çizgilerle ayrılır. Bunlar fonetikle ilgilidir.

1 — Sese ilişkin bu değişikliklerin en belirginini Hint-Avrupa P'nin kelimenin başlangıç veya orta harfi olarak düşmesidir.

Aremorici kelimesinde, Yunancadaki $\pi \alpha \rho \chi'$, Latincedeki Prae, Almandaki vor'un karşılığı eski pare'nin bir elemanı olan are ayır-dilmektedir. Bunlar, deniz kıyısında yaşayan insanlardır. mor. Vercingetorix kelimesinde, İrlanda dilinde for, eski Gal dilinde gour olan ve Yunancada $\acute{\upsilon} \pi \epsilon' \rho'$ a tekabül eden bir Ver unsuru görülür.

Latincedeki pater'e Sanskritçedeki pitar'a, eski İrlanda dilinde athir tekabül eder. Latince-plenus, Sanskritçe prenâs, İrlanda dilindeki lan'a, Gal dilinde lawn'a, Breton dilinde leun'a tekabül etmektedir.

S. 58 - 59'dan

Il y avait un mot indo-européen pour désigner la maison, le celtique l'a perdu. C'était un mot de sens précis. On le trouve dans le sanscrit *véçah*, dans le grec [Foixoc], dans le latin *uicus* (1). Ce mot, comme l'indique le sanscrit *véçah* et le latin *uicus*, désignait la grande maison, la maison d'une grande famille, où il pouvait y avoir plusieurs ménages. Le celtique l'a perdu. Ce n'est pas que les Celtes n'aient pas connu la grande maison; tout au contraire, nous le verrons. Ce n'est pas que la grande famille se fût désagrégée chez eux; tout au contraire, la famille celtique est une grande famille d'agnats, réunissant dans une vie commune plusieurs générations, plusieurs branches et de nombreux individus. C'est un type de famille indo-européen. Le bien où réside la famille s'appelle en irlandais *baile*. Est-ce un mot non indo-européen? Ce n'est pas sûr. On le rattache même à la racine *bhu-*, *to be*. *Baile* suppose un mot **balios*, qui suppose un préceltique *bhu alio-*; ce serait l'endroit où l'on est. Le mot en somme serait un vieux mot gardé par l'irlandais seul ou un terme supplétif de sens général.

Evi belirtmek için Hint-Avrupa bir sözcük vardı, Kelt dili onu kaybetmiştir. Bu kesin (belirli) anlamı olan bir kelimeydi. Bu, Sanskritçede *véçah*, Yunancada [Foixoc] Latincede *uicus*'ta bulunur. Bu kelime, Sanskritçedeki *veçak* ve Latincedeki *iucus*'tan anlaşılacağı üzere, birçok ailenin birarada bulunabileceği, büyük bir aile evini, büyük bir evi ifade ediyordu. Kelt dili onu kaybetti. Bu demek değildir ki Keltler büyük evi tanımalıdır, tam aksine, bunu göreceğiz. Bu

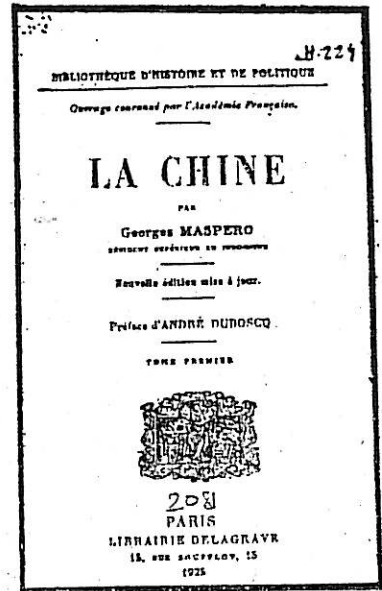
demek değildir ki onlarda büyük aile parçalanmıştı; tam aksine Kelt ailesi baba tarafından birçok nesli, birçok dalı ve insanı ortak bir hayat içerisinde biraraya getiren büyük bir ailedir. Bir Hint-Avrupa aile tipidir. Ailenin oturduğu ev İrlanda dilinde baile olarak ifade edilir. Bu Hint-Avrupa olmayan bir kelime midir? Kesin değildir. Bhu köküne bağlanır, to be Baile balios kelimesini, o da kelt oncesi bir kelime olan bhu alio'yu hatırlatır; bu, bulunulan yer olacaktır. Kelime sonuçta sadece İrlanda dilinde muhafaza edilen eski bir sözlük veya genel anlamda tamamlayıcı bir terim olmalıdır.

(Eski yazı not okunamadı.)

(Kitabın 12, 14-25, 30, 34-37, 43-47, 52, 61, 66, 88, 89, 92-97, 165, 166, 191, 283. sayfaları işaretlidir.)

ÇİN

Anıtkabir 2081
Maspéro, Georges [1872 -]: La
Chine, 2 t. Nouv. éd. Préface d'André
Duboscq. Paris 1925 Delagrave. 8°
1. t.: XX+310 S.; 2. t.: 259 S.
"Bibliothèque d'Histoire et de Politi-
que"

S. 9'dan

Dans toute la Chine du Nord, le climat est des plus rudes. En hiver, un froid sec qui descend jusqu'à -20, degrés et brûle le visage quand soufflent les grands vents descendus des plateaux de Mongolie. Le Chinois ne s'en

Tüm Kuzey Çin'de, iklim çok serttir. Kışın kuru bir soğuk —20 derece düşerek ve Moğolistan platolarından esen şiddetli rüzgârlar insanın yüzünü yakar.

(Eski yazı not okunamadı.)

Il n'en est pas de même des Pays Vassaux. Soumis à l'Empire chaque fois qu'il a été assez fort pour leur imposer sa suzeraineté, ils lui ont servi de boulevard, de marches contre les incursions de l'étranger « Les populations de Mongolie et du Tibet, dit Ynan Che-k'ai dans son ordre du 25 mars 1912, ont été jusqu'ici les remparts de la Chine au nord-ouest » Mais chaque fois que la puissance impériale a faibli, ils ont secoué l'autorité dont ils souffraient, ont cessé de faire partie de l'Empire et, bien que dangereux pour sa sécurité, l'ont cependant isolé encore du monde extérieur plus complètement que quand ils lui étaient soumis Aussi bien, tout dernièrement, lorsque la République a été proclamée certains d'entre eux n'ont-ils pas refusé d'envoyer leurs représentants au Parlement en disant que, liés par des devoirs de vassalité à l'égard des seuls empereurs mandchous ils n'avaient rien à voir avec une Chine républicaine

Bağlı ülkeler için aynı şey sözkonusu değildir. İmparatorluğun güçlü olduğu her dönemde başatlığını kabul etmişler, yabancı güçlerin saldırılarına karşı kale meydanı, basamak işlevini yüklenmişlerdir. 25 Mart 1912 tarihli buyruğunda Yuon Şe-kay, "Moğolistan ve Tibet'teki topluluklar şimdiye dek Çin'in kuzeybatı siperlerini oluşturmuşlar" demektedir. Fakat imparatorluğun gücü azaldığı zamanlar ise, altında ezildikleri otoriteyi sarsmışlar, İmparatorluk'tan ayrılmışlar ve güvenliği açısından tehlikeli oluşuna karşın başeğdikleri dönemden daha fazla olarak imparatorluğu dış dünyadan tamamiyle tecrit etmişlerdir. Nitekim, son olarak, Cumhuriyet ilan edildiğinde, içlerinden bazıları, bağımsızlıklarının kendilerine verdiği görevler nedeniyle yalnızca Mançu İmparatorlarına bağlı olduklarını, Cumhuriyetçi Çin'le ilişkilerinin sözkonusu olamayacağını belirterek parlamento'ya temsilcilerini göndermeyi reddetmişlerdir.

dont certains sommets atteignent 4.000 mètres. Alors ce ne sont plus que successions de vallées et de croupes, de steppes et de forêts, de lacs en chapelets et de cours d'eau torrentueux à peine explorés encore. Dans toute la partie centrale, des limites imprécises du Turkestan chinois aux pentes du Grand Khingan (Hing-ngan), un immense désert sablonneux, le Cha-mo, ou « Mer de sable » des Chinois, le Gobi, le « Vide » des Turcs, chaos de roches et de dunes mouvantes, parsemé de marécages, de boues salines sans verdure et sans poisson. Et au sud, la « Terre des Herbes », vaste étendue de pâturages à perte de vue.

[Çin'in kuzey ve kuzeybatısında Moğolistan yer almaktadır. Doğu ve güneyde yükselen dağlar Moğolistan'a yüksek bir kale görünümünü vermektedir. Etekler aşıldıktan sonra 900-1200 metre dolaylarında bir yüksekliğe sahip olan geniş bir platoya ulaşılmaktadır.] Bu plato kuzey ve batıda, bazı dorukları 4000 metreye ulaşan Altay sıra dağlarına kadar uzanmaktadır. (...)

Henüz keşfedilmiş birbirini izleyen vadiler, yanyana dizilmiş göller ve yamaçlar, stepler ve ormanlar, tespih gibidir ve hırçın çağlayanlar görülmektedir. Tüm orta bölgede, Çin Türkistan'ının belirgin olmayan sınırlarından Büyük Kingan'ın (Hingngan) yamaçlarına kadar uzanan bölgede, kaya kümeleri ve hareket eden kum tepeleri, tuzlu çamurdan oluşmuş, yeşilliksiz ve balıksız, bataklıkların yer aldığı, Çinlilerin şa-mo veya "kum denizi", Türklerin "Boşluk" adını verdikleri uçsuz bucaksız kumlu bir çöl, Gobi bulunmaktadır. Güneyde ise, göz alabildiğine uçsuz bucaksız otlaklar, "Otlar Ülkesi" yer almaktadır.

S. 20'den

tudes morales très dissemblables. Sans parler des populations non chinoises qui forment la plus grande partie de la Chine coloniale, on peut dire qu'en Chine il n'y a pas un, mais plusieurs types chinois. Le Cantonnaise ne ressemble guère à l'homme des Terres Jaunes, et l'un et l'autre sont différents du paysan des riches plateaux du Sseu-ich'ouan ou des plaines grasses du Fleuve Bleu. Quel est d'entre eux celui qui représente le plus purement le type chinois proprement dit? C'est difficile, mieux, impossible à dire. Au début de l'histoire, c'est, semble-t-il, dans la région des Terres Jaunes que résidaient les ancêtres de la race. A l'est, sur la mer, au sud, dans le bassin du Fleuve Bleu, ils avaient refoulé ou absorbé l'indigène, au détriment probablement de la pureté de la race. Par la suite, c'est l'habitant de la Chine du Nord qui, par les invasions répétées, les dominations étran-

[İçerideki iletişim güçlüğü köken olarak aynı olan nüfusu bölmüş ve değişik soydan gelen topluluklarla karışma sonucunda da, çok farklı fiziki yapı ve değer yargılarına sahip olan gruplar oluşmuştur.]

Çin sömürgelerindeki nüfusun büyük bir bölümünü oluşturan Çin kökenli olmayan topluluklar bir yana, Çin'de bir değil fakat birçok Çin tipi vardır. Kantonlu ve Sarı Topraklar kökenli Çinli'ye benzememekte, her ikisi de zengin Sen Çuan platosundaki veya Gök Irmak'ın verimli

ovalarındaki köylüden farklılık göstermektedir. Bunların hangisi tam anlamıyla Çinli tipini temsil etmektedir? Bunu saptamak zor, hattta olanaksızdır. Tarihin başlangıcında, bu ırkın atalarının Sarı Topraklar'da oturduğu söylenebilir. Doğuda, deniz kıyısında, güneyde, Gök İrmak havzasında, ırklarının saflığını ortadan kaldırma pahasına, yerlileri sürmüşler veya içlerine almışlardır.

(Eski yazı not okunamadı.)

S. 21'den

Cette diversité ethnique n'est pas compensée par une unité de langage. Mettant à part les « Pays Vassaux » qui ont chacun leur langue propre, avec d'innombrables dialectes, et sans tenir compte des populations non chinoises qui ont des parlars très variés, — rien que dans le Yun-nan on en compte une dizaine au moins, — les Chinois proprement dits ne s'entendent point tous entre eux : un homme de Pékin ne comprendra pas un Cantonais, un natif du Fou-Kien aura besoin d'un interprète pour converser avec un indigène du Chan-si. Seule l'écriture en caractères, qui est le véritable truchement entre toutes les populations de l'Empire, constitue une sorte de lien à la vérité assez vague, qui disparaîtra, espérons-le, le jour où cette écriture idéographique sera remplacée par une transcription phonétique.

Bu etnik çeşitlilik dil birliği ile dengelenmemiştir. Herbirinin özgün dili ve sayısız lehçelerin var olduğu "Bağımlı Ülkeler" bir yana, ve de çok çeşitli konuşma biçimine sahip Çin kökenli olmayan topluluklar —Yalnızca Yun-nan'da en azından on tane sayılabilir— göz önüne alınmasa bile, asıl Çinliler kendi aralarında anlaşamamaktadır: Pekinli Kontonluyu anlayamamakta, Fu-kiyenli Şansiliyle anlaşmak için bir dilmaça gereksinme duymaktadır. Sadece şekillere dayalı yazı, İmparatorlukta ki tüm topluluklar arasında gerek bir araç olmakta, gerekse oldukça belirsiz bir çeşit ilişki kurulmasını sağlamaktadır. Ümit edelim ki bu fonetik, çeviri, yazının yerine geçmesiyle ortadan kalkacaktır.

(Yandaki not okunamadı.)

la Birmanic. En 1206, ils proclament leur chef *Temudjin* le « Khan des Terts », Gengis Khan. Huit ans plus tard, maître de Pékin, il marche vers l'occident. Boukhara, Samarkand, Balkh prises, il descend jusqu'au pays de Lahore, puis, maître de pays innombrables, il revient s'appliquer à la conquête de la Chine. Ses campagnes bien défrichées le plongent dans la stupéfaction : où paître les troupeaux? « C'en'est pas un pays, s'écrie-t-il, exterminons « tous les Chinois, puis laissons pousser l'herbe. Alors « nos chevaux pourront y vivre. » L'importance du tribut payé par les Fils de Han lui fit ajourner son projet (1227).

[Nihayet Moğollar sahnede belirmişlerdir. Atlarının üzerinde, Amur Irmağının kıyılarından hareket eden Boğaz kıyılarına, Macar ovalarına, Himalayalara, Şampa tropikal ormanlarına, Birmanya'ya ulaşmışlardır.]

1206'da şefleri **Temuçin'e**, Cengiz Han "Güçlülerin Kağan'ı" adını vermişlerdir. Sekiz sene sonra, **Pekin'in hakimi** olarak, batrya doğru yürümüştür. Buhara, Semerkant, Balkh'ı almış, Lahor'a inmiş, daha sonra, sayısız ülkeyi ele geçirerek **Çin'in fethine** girişmiştir. Otlaksız alanlarda sürdürdüğü seferler o'nu şaşkınlığa düşürmüştür : Sürüler nerede otlatacaktır "Böyle ülke olmaz, tüm Çinlileri katledelim, otların düyümesini bekleyelim. Böylelikle atlarımız burada yaşayabilir" demiştir. Han Oğlu'nun verdiği haracın büyüklüğü bu projesini ertelemesini sağlamıştır (1227).

Japon. Et dès ce moment les Lettrés commencèrent de la combattre. « Vivant en Chine, disent-ils, les bouddhistes suivent une loi étrangère. Rejetant la croyance commune, ils s'attachent à une doctrine hétérodoxe, renonçant au service du Souverain (par refus de l'impôt, de la corvée, etc.), rejetant les devoirs de la piété filiale (par l'entrée en religion), supprimant les relations sociales (par les vœux de célibat), détruisant leur corps (par les austérités), flânant et mangeant sans travailler (par la quête), ils sont les vers rongeurs du peuple. » Les taoïstes faisaient chorus. L'opposition des uns et des autres devint vaine lorsque le bouddhisme remanié fit place, dans sa doctrine, au culte des ancêtres. Cette réforme est due au bonze indou *Amogha*, appartenant à une secte adonnée aux pratiques magiques et venu en Chine dans les premières années du VIIIe siècle pour y répandre la bonne parole. Il se mit à propager la doctrine de l'école *Yogacharya* qui préconisait les offrandes en victuailles, vêtements, argent, objets mobiliers, cierges, etc., aux âmes mortes malheureuses, et enseignait les formules et pratiques destinées à les apaiser et leur assurer le repos. Le succès fut rapide, malgré l'opposition des Lettrés. De ce jour, comme l'avait fait le disciple de

“Çin’de yaşamakla budistler yabancı bir yasa izlemektedir. Ortak inancı redderek Kirdes olmayan bir doktrine bağlanmaktadır : Hükümdar’a itaatten vazgeçerek (vergi, Angarya’nın, vb., reddedilmesiyle) ana - baba sevgisinin yükümlülüklerini inkâr etmekle (dine girilmesiyle), toplumsal ilişkileri ortadan kaldırarak (bekâr kalmayla), vücutlarını yok ederek (kısıtlamakla) çalışmaksızın karın doyurmak ve gezmekle (bağışla), topluluğun kemirici kurtları olmuşlardır” demektedirler. Taoiscular koro halinde aynı şeyleri söylüyorlardı. Değiştirilip düzeltilen budizm doktrin alanında yerini atalara tapınmaya bırakınca gösterilen muhalefet sonuçsuz kalmıştır. Bu reform, kendini büyüye vermiş ve doğru inancı yaymak için VIII. yüzyılın ilk senelerinde Çin’e gelmiş olan Hindu buda papazı *Amogha* tarafından gerçekleştirilmiştir. Mutsuz ölü ruhlar için erzak, giysi, para, mobilya, mum vb. bağışlarını öngören ve bu ruhları rahatlatan ve huzur veren yönleri ve de uygulamaları öğreten *Yugaçarya* okulu doktrinini yaymaya başlamıştır.

C'est là l'histoire intérieure de la Chine. Une dynastie se fonde. Les premiers souverains en sont énergiques, actifs, agissant par eux-mêmes. Leur autorité tient l'Empire tout entier uni sous leur volonté. Les frontières sont bien gardées, les « Pays vassaux » et les « Pays tributaires » sont contraints de venir remplir leur devoir à l'égard du suzerain. Et la civilisation chinoise rayonne en dehors même des frontières de l'Empire et des pays qui reconnaissent sa loi. Puis leurs successeurs, peu à peu, s'adonnent à la débauche, laissent aux eunuques et aux Lettrés le soin de gouverner. Les fonctionnaires pré-

78

LA CHINE

varient, l'impôt ne rentre plus, les soldats font le brigandage. Les corvées ne se font plus, les digues ne sont plus entretenues, l'inondation dévaste le pays. Les hordes nomades des frontières viennent faire des razzias jusqu'au cœur de l'Empire. Partout la famine, l'anarchie et la terreur. Des sociétés secrètes se forment, qui disparaissent, renaissent, jusqu'au jour où, porté par l'une d'elles, un brigand heureux, devenu tout-puissant, se proclame Empereur de par le mandat dont la puissance céleste l'a investi et instaure une nouvelle dynastie sur le trône.

Çin'in içe yönelik tarihi burada bulunmaktadır. Bir hanedan kurulmaktadır. İlk hükümdarlar enerjik, etkin, kendiliğinden eyleme geçen kişilerdir. Otoriteleri tüm İmparatorluğu buyrukları altında birlik olarak tutmaktadır. Sınırlar iyi korunmakta: "Bağımlı Ülkeler" ve "haraca bağlı ülkeler" hükmedene karşı görevlerini yerine getirmek zorunda bırakılmaktadır. Çin uygarlığı İmparatorluk sınırları ve başeğmiş ülkeler dışında da parıldamaktadır. Daha sonra halefleri kendilerini yavaş yavaş safahate kaptırmışlar ve yönetimi harem ağalarıyla, okumuşlara bırakmışlardır. Memurlar rüşvet almakta, vergi toplanmamakta, askerler haydutluk yapmaktadır. Angarya yerine getirilmemekte, bentlerin bakımı yapılmamakta, seller ülkeyi yıkmaktadır. Sınırlardaki göçebe sürüleri talan için İmparatorluğun göbeğine kadar gelmektedir. Heryerde açlık, anarşi ve terör egemendir. Gizli dernekler, bunların birinin en güçlü kıldığı mutlu bir haydut, Tanrının kendisine verdiği vekâletle kendini İmparator ilan etmekte

ve tahta yeni bir hanedanı geçirinceye dek kuru!makta, çözülmekte ve yeniden ortaya çıkmaktadır.

(Kitabın, 12, 16, 39, 87. sayfalarında işaretler vardır.)

KLANLARDAN IMPARATORLUKLARA

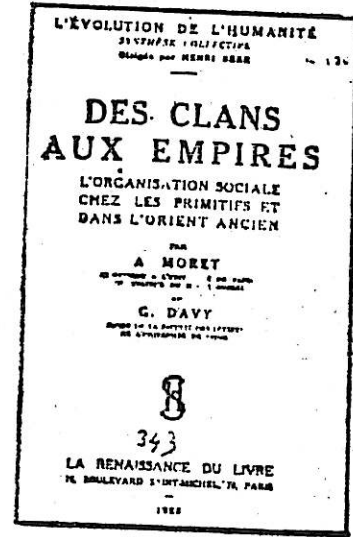
İLKELLERDE VE ESKİ ŞARKTA TOPLUMSAL ÖRGÜTLENME

Anıtkabir 343

Moret, Prof. A[lexandre, 1868 - 1938]-
G[eorges] Davy : Des clans aux em-
pires l'organisation sociale chez les
primitifs et dans l'Orient ancien. Paris
1923 Renaissance du Livre. XXVIII+
430 S. 8° resim, planş, harita

"L'Évolution de l'Humanité Synthèse
Collective VI Première Section. Pré-
histoire Protohistoire VI"

S. 133'ten

DEUXIEME PARTIE

DES CLANS AUX ROYAUMES

CHAPITRE PREMIER

LES ORIGINES DE LA VIE SOCIALE ET DES INSTITUTIONS POLITIQUES EN ÉGYPTÉ

LA MÉDITERRANÉE ORIENTALE BERCEAU DE LA CIVILISATION.

Dès le milieu de l'ère quaternaire, l'homme apparaît simulta-
nément en Europe, Afrique, Asie, sur de nombreux sites que
les découvertes accroissent chaque année; mais le premier
terrain réellement propice à un développement normal de la
civilisation, aux progrès d'une vie sociale et politique, n'a été
trouvé par l'homme, pendant des millénaires, qu'au sud-est
de la Méditerranée, du Nil à la Mésopotamie.

Là, le retrait de la mer pliocène avait mis à sec un plateau
calcaire s'étendant de l'Atlantique au golfe Persique. Des
effondrements et des érosions y creusaient les vallées plus ou
moins profondes du Nil, du Jourdain-Oronte, de l'Euphrate,
et les gouffres parallèles de la mer Rouge, de la mer Morte,
du golfe Persique. Des éruptions volcaniques, se faisant jour
le long des fractures de l'écorce terrestre, redressèrent la
péninsule du Sinaï, répandirent laves, granits, basaltes, mine-
rais, pierres précieuses de la Nubie, du Sinaï, de l'Arabie et

İKİNCİ KISIM KLANLARDAN KRALLARA

BİRİNCİ BÖLÜM

MISIRDA TOPLUMSAL YAŞAM VE SİYASAL KURUMLAR

Uygarlığın beşiği olan doğu Akdeniz

Dördüncü zamanın ortalarından itibaren insanın Avrupa'da, Afrika'da, Asya'da, çok sayıda yerde aynı anda ortaya çıktığını gösteren buluşlar her yıl fazlalaşmaktadır; ancak uygarlığın normal bir gelişimine ve toplumsal ve politik yaşamın ilerlemesine gerçekten uygun bir toprak, binlerce yıl boyunca insan tarafından ancak Akdeniz'in Nil'den Mezopotamya'ya uzanan güneydoğusunda bulunabilmiştir.

(Yandaki notlar : "lazım" ve "arazinin tarifi")

S. 134'ten

2
Zeytin

Du côté de l'Asie, au contraire, la vallée de l'Euphrate est ceinte de montagnes et de déserts; du côté de l'Afrique, la vallée du Nil est entourée de sables inhospitaliers. Bien plus qu'aux vastes continents asiatique et africain, l'Égypte et la Mésopotamie appartiennent au bassin méditerranéen.

mezopotamya
in
ali

irritu
konular

De la Libye à l'Iran, plateaux et vallées jouiront, pendant l'âge quaternaire, de conditions climatiques infiniment plus favorables que celles qui s'imposaient à l'Europe. Au nord de la Méditerranée, des fleuves de glace descendirent des montagnes, envahirent les plaines, forcèrent les hommes à se réfugier dans les cavernes : cela, à quatre reprises, longues de milliers d'ans, mais interrompues par des périodes tempérées. Si bien doués que fussent les hommes, dont les cavernes de France et d'Espagne nous ont conservé les peintures et les reliefs admirables, leurs progrès furent très contrariés par les invasions glaciaires; ils ne connurent que tardivement des moyens d'existence, des raisons de vivre, autres que la chasse et le pâturage; c'est seulement après des milliers d'années que ces chasseurs devinrent laboureurs, potiers, métallurgistes. Leur développement social, intellectuel, religieux subit, de ce fait, une longue stagnation : pour l'histoire de l'humanité, ils ne comptent qu'à dater du premier millénaire avant notre ère.

1000

Asya tarafında, tersine, Fırat vadisi dağlar ve çöllerle çevrilmiştir. Afrikada, Nil vadisi misafir vermeyen klanlarla çevrelenmiştir.

Mısır ve Mezopotamya, geniş Asya ve Afrika kıtalarına nazaran, Akdeniz havzasına aittirler.

Libya'dan İran'a kadar, plato ve vadiler, dördüncü jeolojik zaman sürecince, Avrupa'nın ortaya koyduklarına nazaran son derecede daha uygun yaşama koşullarının zevkini çıkaracaklardır. Akdenizin kuzeyinde, buz ırmakları dağlardan indi, ovaları istila etti, insanları mağaralara sığınmaya zorladı : bu, daha sakin, daha yavaşlamış devrelerle kesilmiş olan binlerce yıl süren dört devir boyunca böyle olmuştu. Fransa ve İspanya'daki mağaralar, hayranlıkla seyrettiğimiz duvar resimleri ve kabartmalarını bize saklamış ve insanların o devre göre iyi teçhizatlandığını göstermiştir. İnsanların gelişmeleri buzul istilalarına karşı gelmiş, önceleri av ve otlak gibi yaşamalarını sağlayan olanakları bilmişler, binlerce sene sonra ise ilk avcılar çiftçilik, çömlekçilik ve madenciliği öğrenmişlerdir. Bu nedenle sosyal, entellektüel ve dinsel gelişmeleri uzun bir durgunluğa maruz kalmıştır. **İnsanlık tarihi açısından, bizim çağımızdan önceki ilk bir yılı dikkate almak gerekmektedir.**

(Yanda : "Lazım", "Avrupanın hali", "Tarihi başlar", altta "1000" yazılıdır.)

S. 135'ten

Cependant, même dans cette région favorisée de la Méditerranée orientale, la nature a réparti ses dons inégalement. A mesure qu'évolue la période quaternaire, les climats se modifient, le régime des pluies diminue; sur les plateaux de Libye, d'Arabie, de Syrie, de moins en moins irrigués, la vie humaine devient précaire; mais elle conserve ses conditions privilégiées dans les vallées du Nil et de l'Euphrate. Les premières civilisations ont donc fleuri surtout chez les habitants de l'Égypte et de la Chaldée. De ces deux vallées, l'Égypte tient la première place tant par l'ancienneté que par le nombre, la beauté des monuments. En Égypte, non seulement l'homme apparaît depuis les temps les plus reculés — fait qui se

Demek ki ilk uygarlıklar özellikle Mısır ve Kalde'de yaşayanlarca yeşertilmiştir. Bu iki vadiden Mısır, gerek eskilik, gerekse anıtlarının güzelliği ile ilk sırayı alır.

(Yanda "İlk medeniyet" notu yer almaktadır.)

5
Mısır'da
miter -
sonra
beraber
yüks.

appelle *mésolithiques* (1) : mais rien, ou presque rien, ne nous en est parvenu. Il y a là un problème encore non résolu : en Égypte, les divers stades de développement de l'âge de la pierre éclatée, taillée, polie, etc., ne se retrouvent pas ; on passe, sans intermédiaire, des stations paléolithiques aux stations néolithiques, qu'il vaudrait mieux appeler *énéolithiques*, puisque le cuivre et l'or y apparaissent déjà (2). Si les stades intermédiaires manquent, rien ne prouve qu'ils n'existent point ; il est plus probable que leurs vestiges sont, et resteront, inaccessibles.

Burada henüz çözülmemiş bir sorun var : Mısır'da, yontma taş, cilalı taş v.b. devirlerin çeşitli gelişme safhaları bulunmamaktadır, paleolitik çağdan neolitik çağa -ki buna, orada bakır ve altın ortaya çıkmış olduğundan eneolitik demek daha uygun olacaktır- geçilmektedir.

(Yandaki not : "Mısır'da mutavassıt sanat yok.")

Keremita
imali

principale et fixe définitivement la race au sol. Avec l'agriculture commence une évolution de l'outillage paléolithique ; puis vient l'utilisation de la terre crue, ou cuite, l'invention de la céramique ; mais les vestiges des villages et des nécropoles, qui nous auraient gardé les traces de cet âge intermédiaire, furent recouverts peu à peu par le limon, dont l'apport, insignifiant chaque année, prend une grande importance quand on calcule par millénaires. Là où l'on a pratiqué des sondages :

Ziraatle beraber paleolitik aletlerin gelişmesi başlar; daha sonra ham veya pişmiş toprağın kullanımı, seramiğin icadı gelir. Yavaş yavaş, her yıl önemsiz miktarda ancak binlerce yıllık geçmiş dikkate alındığında büyük önem kazanan oranda olmak üzere toprak altından çıkarılan o devirlerin yerleşim yerlerinin kalıntıları, bu ara devrin izlerini bizler için saklamış olacaklardır.

(Yandaki not : "Keremita imali")

champs sont cultivés, les espèces végétales sélectionnées (1); d'ailleurs, des houes et des socs de charrue en silex se retrouvent dans l'outillage.

Toutes ces inventions sont-elles dues au patient génie des néolithiques égyptiens? Viennent-elles pour une part de l'étranger? Question fort débattue, dont la discussion sera mieux à sa place au cours du chapitre II. Qu'il nous suffise de dire ici qu'il n'est nullement nécessaire de recourir à l'hypothèse d'une invasion venue d'Asie pour expliquer le développement de la culture néolithique d'Égypte. Il existait certainement en Asie antérieure et en Europe des hommes contemporains de ces premiers Égyptiens; mais on peut douter qu'ils fussent arrivés déjà à un stade égal, ou supérieur, de civilisation.

Nulle part ailleurs les conditions naturelles n'avaient favorisé, au même degré qu'en Égypte, le développement d'une société humaine; aussi nulle part ne retrouve-t-on une industrie néolithique d'une technique comparable. D'ailleurs, il n'existe en Syrie et en Mésopotamie, à part quelques stations néolithiques de Palestine d'âge imprécis, aucune trace de l'homme antérieurement à 4000 avant J.-C. A cette date, les Égyptiens entrent presque dans la période historique de la civilisation. Il convient donc d'attribuer au génie propre des premiers habitants de l'Égypte, et aux conditions exceptionnelles présentées par la vallée du Nil, leur précocité de développement; rien ne prouve que celui-ci soit dû à une invasion d'étrangers plus civilisés, dont l'existence même, ou tout au moins la civilisation, serait à démontrer. Mais, par contre, tout porte à croire que, chez ces premiers habitants de la vallée du Nil, les rapports et les échanges avec des populations asiatiques étaient déjà fréquents: dans cette mesure, on peut admettre que des éléments matériels importants ont pu venir d'Asie et d'Arabie en Égypte.

(1) *Ibid.*, IIe partie, chap. II.

*semin
cin
ma
cin?*

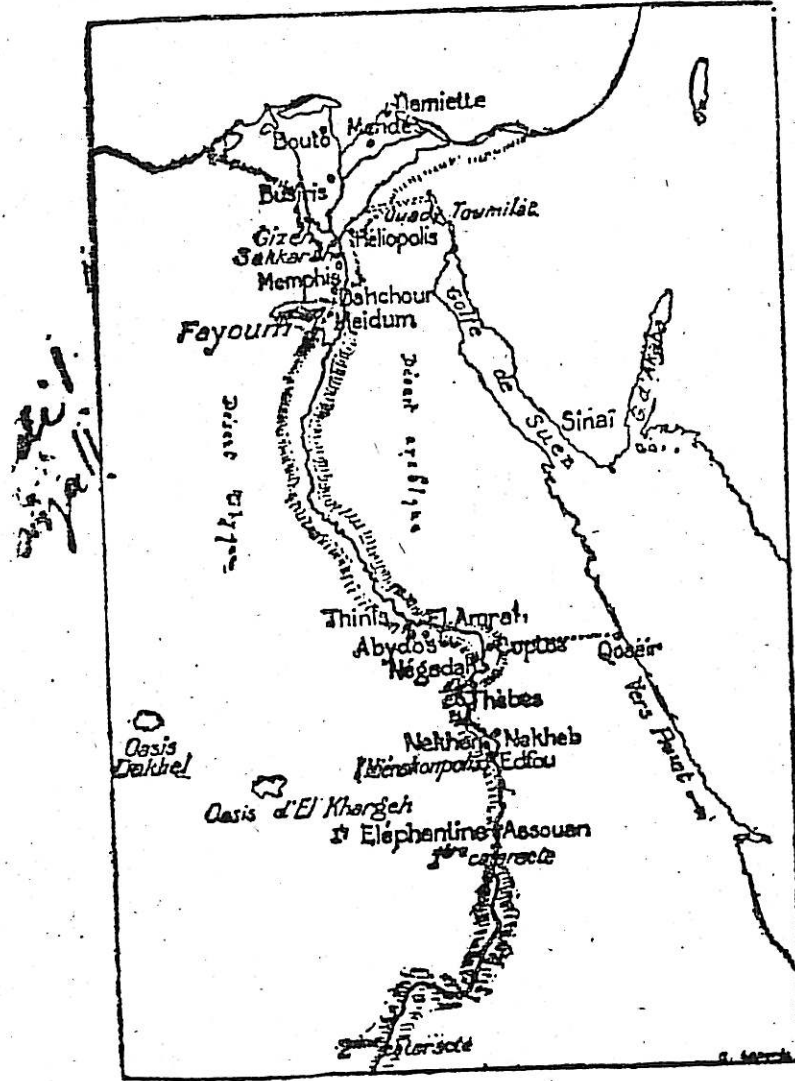
*noya
lignif*

lignif

*Direct
cin*

Wisk

*Semantik
getiren*

CARTÉ I. — Égypte archaïque.

Mısır'ın eneolitik kültürünün gelişmesini açıklamak için Asya'dan bir istilanın geldiği gibi bir hipoteze başvurmanın hiç gerekli olmadığını burada söylemek bizim için yeterlidir

(Satırların sağ kenarına : "Avrupa'dan gelmedi! Asiya!", sol kenarına : "Senin için öyle ama bizim için?" yazılmıştır.)

(Altındaki satırların yanına ise "Nazariyat!" notu konmuştur.)

Erken gelişmelerini demek ki, Mısır'ın ilk yerlilerinin özgün de-halarına ve Nil vadisinin sunduğu olağanüstü koşullara atfetmek uygun olacaktır.

Bu satırları izleyen aşağıdaki sözlerin yanı çizilerek "Türk" yazılmıştır.)

Bunun, (erken gelişme'nin), varlığı en azından uygarlığı kanıtlanması gereken, daha uygar bir yabancı istilasına borçlu olduğunu hiçbir şey ortaya koymamaktadır.

Ancak, buna karşılık, Nil Vadisinin ilk sakinlerinin Asya toplulukları ile ilişki ve mübadelelerinin daha önceden çok sık olduğu herşeyi ile ortadadır : Bu bakımdan, önemli maddi öğelerin Asya ve Arabistan'dan Mısır'a geldiği kabullenilebilir.

(Sol kenara "güzel", sayfa altına ise "sanatı getiren!!" yazılmıştır.)

S. 143'ten

aussi les barques qui voguaient sur le Nil. Dans ces villages, qui devinrent plus tard les villes des nomes, les chasseurs et les laboureurs s'étaient rassemblés pour des raisons de défense, d'entraide mutuelle, de sécurité collective : nul doute qu'ils n'aient subi l'ascendant de ceux d'entre eux qui se distinguaient par la force, l'intelligence, la richesse et aussi par le savoir magique : des talismans, des bâtons de magiciens ou de sorciers, sont au nombre des plus anciens objets retrouvés dans les tombes préhistoriques (1). Il est vraisemblable que ces hommes, riches et expérimentés, formaient des conseils d'Anciens. du type de ceux qui apparaissent au début des ins-

(1) MORGAN, XXXI, 118, fig. 47, Ivoire.

isine geleni Morgandan alıyor, yalnız Türklerin almıyor!

Tılsımlar, sihirbaz değnekleri tarih öncesi mezarlarda bulunan şeyler arasında en fazla olanlardandır.

(Sayfa altındaki not : "İşine geleni Morgandan alıyor, yalnız Türklerin almıyor.")

une civilisation véritable, les groupements humains, par villages ou clans, s'unifient pour former d'abord des *états* ou royaumes, puis un seul royaume. Vers le même temps, l'écriture trouve sa forme définitive, et associe aux signes idéographiques les signes phonétiques, ce qui centuple les ressources de l'ancienne pictographie ; dès lors les souvenirs des événements peuvent se garder autrement que par tradition orale ; l'expérience acquise se transmet, l'histoire et la tradition politique se créent. Pour la première fois dans l'évolution de l'humanité, nous arrivons à une période *historique*, sur laquelle nous sommes renseignés par une tradition écrite et des monuments contemporains, et qui se relie, par une chaîne ininterrompue de témoignages, à l'époque moderne. De cette histoire, les annalistes égyptiens, à qui nous devons le papyrus royal de Turin, et les compilateurs ptolémaïques, tels que Manéthon, ont établi le cadre, les uns par familles royales, les autres par *dynasties*, depuis les origines jusqu'à la période ultime (1). Nous n'en retracerons ici que les grandes lignes, réservant au volume VII l'histoire de la civilisation égyptienne, pour ne traiter ici que la place de l'Égypte dans le développement du monde oriental ancien.

[Yazının geliştirilmesi ile, sözel gelenek yanısıra yazılı belgelerle de kazanılan deneyleri geleceğe aktarma olanağı bulundu ve tarih ile siyaset geleneği doğdu.]

İnsanlığın evriminde **ilk defa**, yazılı bir gelenekle ve çağdaş anıtlarla bilgilendirdiğimiz ve modern çağa kesintisiz tanıklıklarla bağlanan bir **tarihsel** döneme ulaşmaktayız.

(Yandaki not : "doğru değil.")

parvenus à la région centrale, Hiérakonpolis-Abydos, ils y auraient construit les grands tombeaux thinites, et de là auraient fait la conquête de toute la vallée.

Cette théorie de l'invasion asiatique, créatrice de la civilisation « historique » en Égypte, ne satisfait plus les égyptologues. Leur principale objection se résume ainsi : Pour apporter une culture perfectionnée dans un pays, il faut soi-même posséder une organisation supérieure ; il faut qu'un centre de civilisation plus avancée se manifeste, depuis des siècles à proximité suffisante. Or, ni dans le voisinage des Égyptiens, ni nulle part ailleurs, aucun autre peuple oriental n'est arrivé à un degré pareil de civilisation, vers le milieu du quatrième millénaire. Les Sumériens, auxquels on pense tout d'abord, apparaissent brusquement dans la Mésopotamie

(1) LANGDON, XIII, t. VII (1921).

(2) Voir le résumé de cette thèse dans XXVII, 183 sq.

(3) HALL, XIX, p. 94.

[“Mısır’ın Asyalılar tarafından işgale uğradığı Hipotezi” başlıklı bölüm]

Mısır’da “tarihi” uygarlığı yaratan Asyalılar işgali kuramı artık Mısır bilimcilerini tatmin etmemektedir Buna itirazlarının temelleri şöyle özetlenebilir : Bir ülkeye gelişmiş bir kültür getirebilmek için kendilerinin daha yüksek bir örgütlenmeye sahip olmaları; yeterli yakınlıktaki bir çevrede daha ileri bir uygarlığın oluşmuş olması gerekmektedir. Oysa, dördüncü binyıl ortalarına doğru ne Mısırlılara komşu olanlar, ne de herhangi bir doğulu halk benzer derecede bir uygarlığa ulaşabilmiş değildir. Akla ilk anda gelen Sümerler, dördüncü binyıl içinde ansızın Aşağı Mezopotamya’da belirirler.

(Yandaki notlar : “Niçin ” ve mantıksız!”)

S. 181’den

inférieure, au cours du quatrième millénaire. Leurs annales permettent de remonter plus haut encore ; mais nous ne savons rien sur leur évolution depuis la sauvagerie primitive. Au moment où nous les discernons pour la première fois, ils ont déjà dépassé l'Age de la pierre ; ils connaissent le cuivre, la céramique, les constructions en briques ; ils ont une écriture idéographique et des institutions rudimentaires ; mais ni leur langue, ni leur écriture n'ont le moindre rapport avec celles des Égyptiens ; leur industrie est autrement inférieure pour la technique, la variété et surtout pour le sentiment artistique. Ont-ils été en contact avec l'Égypte ? Rien ne s'y oppose. Les ressemblances signalées entre la céramique, les armes, les édifices, les motifs décoratifs, peuvent attester des rapports commerciaux, par voie terrestre ou maritime ; cela suffirait à expliquer l'usage, commun à l'Élam, à la Chaldée et à l'Égypte, d'outils et de vases en cuivre, de céramique à décor pareil, de cylindres pour marquer les noms, d'édifices en briques à pans rentrants et saillants (1) ; mais une invasion de Sumériens en Égypte, par l'Arabie ou la mer Rouge, est une supposition gratuite et aventureuse que rien ne rend vraisemblable. Quant aux traditions sur l'origine de dieux égyptiens tels que Horus et Hathor, elles n'intéressent que la zone du pays de Pount, qui, vraisemblablement, ne dépassait pas la côte africaine de la mer Rouge. En résumé, l'hypothèse que la civilisation de l'Égypte dynastique est asiatique d'origine se heurte à cette remarque essentielle : partout, jusqu'à présent, l'Égypte paraît avoir la priorité dans le domaine de la culture et de l'invention.

Sumeriiler için bütün arşivler
Geleneğin - bilimlerin

[Sümerlilerin vahşi ve ilkel dönemleri konusunda bir bilgi yok. Onları taş devri aşamasında görüyoruz. Bakır, seramiği, tuğla yapımını biliyorlardı. Ancak ne dilleri ne yazılarının Mısır'a benzerliği yoktur. Mısır'a bir ilişkileri var mıydı? Hiçbir belge yok. Seramik ve diğer benzerlikler ticaret yoluyla ulaşmış olmalıdır.]

(...) Ancak, Sümerlerin Arabistan ya da Kızıl Deniz yoluyla Mısır'ı işgalleri ucuz ve serüvenci bir varsayım olup, bunun gerçekliğini hiçbir şey, ortaya koymamaktadır. (...)

(Yandaki not : Sümerler değil, Orta Asya'dan geldiler.)

Kenar boşluğa soru işareti konulan tümse ise şudur :

Özetle, Mısır hanedanı uygarlığının kökeninin Asyalı olduğu hipotezi şu belirlemenin engeline çarpmaktadır : Şu ana kadar Mısır kültür ve buluşlar alanında öncülüğe sahip gözükmemektedir.

S. 182'den

On distingue trois types caractérisés 1° un type du sud à petite tête, traits menus, apparenté aux Gallas Somalis et aux habitants de l'Arabie méridionale, 2° un type du nord sémitico-libyen, à tête grosse, à nez busqué, figurant sur la palette où Narmer extermine

Fig. 12 - gyptien du Nord (Palette du Louvre.)

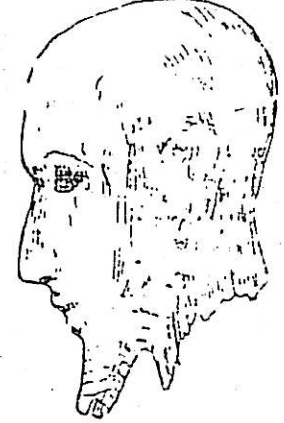

Fig. 13 - Égyptien du Sud (ivoire d'Hierakonpolis) Cf. MONGAS XXXI p. 108, fig. 43

les « gens du Nord »; 3° un autre type du nord brachycéphale à nez droit et court, dont les statues de l'époque memphite donneront des spécimens parfaits, quelques siècles plus tard, avec les portraits des grands fonctionnaires et des gens de la cour cette race est d'aspect méditerranéen ou européen. Donc la population de l'Égypte dynastique comprend des éléments africains, sémitiques et méditerranéens (1)

bu
not
ise

(Resim altları : Şekil 12 - Kuzey Mısırlı
Şekil 13 - Güney Mısırlı)

[Mısır'da yaşayan üç karakteristik tip anlatılıyor.] **Kuzeyin brokisefal (brochycéphale) tipi.**

(Sayfa kenarı notu : "bu Türktür.")

S. 183'ten

Tel est l'état provisoire de la question : la race *dynastique* de l'Égypte reste méditerranéenne, tout en s'incorporant des éléments africains; elle contient des éléments sémitiques, sans être une colonie d'Asie. Dans le creuset de la vallée du Nil de races diverses se sont fondues; il en est sorti un peuple homogène comme son habitat, discipliné par la religion, laborieux et ponctuel par les conditions de son milieu; un peuple qui, par solidarité nécessaire, a dû se créer une morale et une conscience collective et qui émerge de la barbarie avec le rayonnement d'une foi. Voilà l'humanité intelligente qui pour la première fois, à notre connaissance actuelle, se lève sur une région du monde, et, parmi la nuit d'alentour, fait briller l'aube d'une civilisation.

1) Cf. AD. ESMAN, *Égyptische Grammatik*, 2e édit., § 1-4.

On leur da Türklü

(...) Mısırın hanedan ırkı Afrikalı öğeleri taşımakla birlikte Akdenizli olarak kalmıştır.

(Sayfa altına "onlar da Türk!" sözleri yazılmıştır.)

Vers la fin du troisième millénaire, des tribus de race aryenne, les ancêtres des Indo-Européens, étaient cantonnées à l'est de la mer Caspienne et de la mer d'Aral. Leur histoire antérieure est jusqu'ici inconnue. Ils se révèlent à nous au moment où, poussés en avant soit par un changement de climat dans les plaines du Turkestan, soit par la pression de populations mongoliques, ils s'ébranlent pour chercher des terres plus fertiles, ou moins disputées. Leur flot tumultueux se divise en deux courants : l'un roule, par la route du fleuve Indus, du côté de l'Hindoustan, où il se stabilise; l'autre traverse le plateau de l'Iran et descend les terrasses qui bordent les vallées de l'Euphrate, du Tigre et du Chaboras. A ce deuxième courant appartiennent les Mèdes, qui s'arrêtent sur le plateau de l'Iran et en colonisent la partie sud-ouest pendant plus d'un millénaire, et les Kassites qui, continuant leur migration, arrivent les premiers en contact avec les Sémites de Mésopotamie.

Les Kassites (ou Cosséens) sont-ils des Aryens? Les opinions sont divergentes à ce sujet. Les termes kassites, qui nous ont été conservés par les documents babyloniens, montrent une parenté avec les dialectes des tribus montagnardes de l'Iran, et diffèrent de l'indo-européen, de l'élamite, du sumérien, comme du sémitique (1); cependant, un certain nombre de noms propres ou de noms divins sont très voisins des langues aryennes. Ils ont donc subi au moins l'influence des Aryens, conséquence forcée d'un étroit voisinage; ils ont emprunté aux Aryens, peuple de cavaliers, un animal jusqu'alors inconnu dans la

(1) MEYER, XXII, § 456, conclut que les Kassites ne sont pas des Aryens; l'opinion contraire est soutenue par HALL, XIX, 201

Üçüncü bin yıllık sürenin sonuna doğru, Hint-Avrupalıların ataları olan ari ırk kabileleri Hazar ve Aral denizlerinin doğusunda yerleşmişlerdi. Daha önceki tarihleri bugüne kadar açıklığa kavuşturulamamıştır. **Türkistan ovalarındaki** bir iklim değişikliğiyle veya Moğol kavimlerinin baskısıyla öne itildikleri ve daha verimli veya daha az savaşılan topraklar aramak için ileri atıldıkları noktada kendilerini gösterirler. Gürültülü dalgaları ikiye ayrılır; biri İndüs nehri yoluyla Hindistan tarafına gider ve orada yerleşir; diğeri İran platosunu geçer ve Dicle, Fırat ve Tabur nehirlerinin vadilerine ulaşan yüksekliklerden iner. İran platosunda duran ve buranın güneydoğusunu bir yıldan fazla bir süre için yurt edinen **Medes'ler** göçlerine devam ederek Mezopotamya'daki Samilerle ilk temas kuran Kassiles'ler bu ikinci dalgaya ait bulunmaktadır.

(Metin dışında (x) işareti konulan bu paragrafla ilgili olarak "ne kadar mantıksız" denilmektedir.)

(Kitabın; 136, 139, 145, 148, 163, 164, 167, 179, 231, 235 - 243, 250, 260 - 263, 271 - 281, 284, 287 - 296, 299, 306, 359, 362, 363, 366, 373 - 375. sayfalarında işaretler ve notlar vardır.)

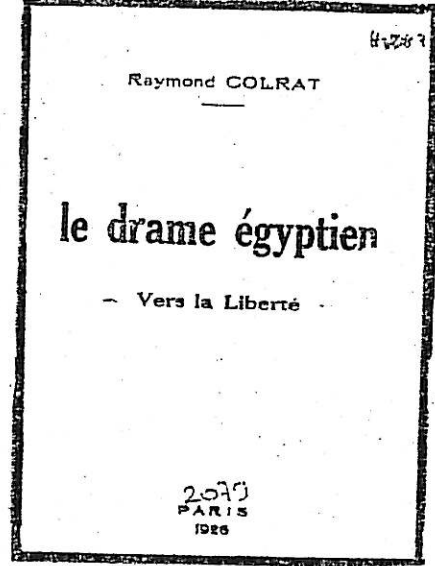
D

MISIRLININ DRAMI

— ÖZGÜRLÜĞE DOĞRU —

Anıtkabir 2079

Colrat, Raymond: le drame égyptien
Vers la Liberté. Paris 1926, 233. S. 8°.

İç Kapaktan

à P. E. M. K. Kemal
C'est traduit de la République vers
l'honneur et de l'honneur en vers
de République et en République de
l'œuvre et l'œuvre
Le Drame Égyptien

Türkiye Cumhurbaşkanı Ekselans Mustafa Kemal'e, kişiliği ve yapıtının bir hayranının Trablusşam anısı olarak ve Ankara'daki karşılayış karşısında duyduğu minnetle, içten saygılarıyla.

**Çok saygılar.
Raymond Colrat**

S. 18'den

[Uzun yıllar yabancı ülkelerde yaşamış olan prens bir yandan kendi ülkesinin geleneklerine sahip çıkmakla birlikte aynı zamanda ona karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu ödevlere farklı bir bakış açısından bakıyordu. Üstelik İngiltere'nin varlığı da ayrı bir sorun yaratıyordu. (...)]

Lord Cromer inatçı bir biçimde Mısır'ın İngiltere'ye katılmasını savunmaktaydı. Bu amaca ergeç ulaşacağına ve ülkenin kendisi sayesinde zenginleşeceğine inanıyordu. (...)]

Kentlerdeki siyasal hareketleri denetlerken fellahların (Arap köylüsü) durumuna eğilmekteydi. Fellah ise kendi kültürüne bağlıydı. Ufku hiç terketmediği tarlasıyla sınırlanmıştır. (...)]

S. 19'dan

Voilà pourquoi lord Cromer ne voulut conserver au khédive que l'apparence extérieure de la souveraineté, se réservant, du reste, de l'entraver dans sa mission qui était de sauvegarder les droits de son peuple vis-à-vis de l'étranger et de préparer l'Egypte par des réformes intérieures à l'exercice de ses libertés extérieures.

[Lord Cromer yönetsel reformlarla fellahın siyasal konumunu değiştirmeye çalışmamıştır, bunun nedeni de böyle bir çabanın yararsız olacağı, yaşama koşulunun temel olarak sulamaya bağlı bulunduğu düşüncesidir. (...)]

İngiltere'nin ülkeye tam olarak el koymasını sağlamak için hükümdarın etkisi çok açık biçimde duyulmamalıydı. Gene İngiliz baskısının, İngiltere'nin prestijini sarsacak düşünce akımlarına neden olmaması gerekliydi. (...)]

Lord Cromer bu nedenle hidivin dışardan görüntüsel egemenliğini korumak istemiş, yabancı ülkeler karşısında topluluğun haklarını

koruma ve iç reformlarla Mısır'ı dışarıya karşı sahip olduğu özgürlükleri kullanmaya hazırlama görevini yerine getirmesini engelleme hakkını kendinde bulmuştur.

S. 21-22'den

22

LE DRAME EGYPTIEN

pas le devoir d'en préparer l'émancipation complète? Il avait espéré réussir en exprimant fermement sa volonté de régner. L'indifférence de la France, qui l'avait presque engagé dans cette politique, détruisait tous ses plans.

[Yeni hidivi gençlik desteklemekteydi. Aynı zamanda dışarıdan da destek almıştı.

Abbas Hilmi, İngiltere ile ilişkileri çok iyi olmayan Fransa'ya yönelmiş ve İngiltere'ye karşı sözel destek almıştır. Fakat İngiliz egemenliğinden kurtulmak istediği zaman çevresinin tamamen boşaldığını görmüştür. (...)]

Kendisini bağımsızlık siyasetine iten Fransa'nın kayıtsızlığı, planlarını yok etmiştir.

S. 34'ten

Et comme le Premier posait au jeune leader égyptien une question insidieuse au sujet de la Turquie et lui demandait si l'Égypte accepterait de se séparer de l'empire ottoman :

— Notre pays, répondit Mustapha Kamel, aspire à jouir d'une souveraineté complète à l'intérieur aussi bien qu'à l'extérieur. »

[Mustafa Kâmil'in söylevi İngiliz siyaset çevrelerinde etkili olmuş ve başbakan Sir Campbell Bannerman Mısırlı yurttseveri tanımak ve onunla görüşmek isteğini belirtmiştir. Yapılan görüşmede ise Mısır'ın özgürlüğüne kavuşması için gerekli olgunluğa erişmediğini ileri sürmüştür. Lord Cromer ülkeyi bağımsızlığa kavuşturacak siyasi kişiliğe sahip olmadığını belirtmekteydi. (...)]

Mustafa Kâmil iktidarı paylaşacak kişilerin bir listesini verebileceğini belirtmiş, fakat yabancı istilası sürdüğü sürece yurtseverliği nedeniyle devlet görevi almayacağını belirtmiştir.]

(İngiliz) Başbakan genç lidere Mısırın Osmanlı İmparatorluğundan ayrılmayı kabul edip etmeyeceği sorusuna ise Mustafa Kâmil şu cevabı vermiştir.

“Ülkemiz içişlerinde olduğu kadar dışişlerinde de tam bir egemenliğe sahip olmayı istemektedir”.

[Milliyetçiliği, bir dönem kendisine engel olan islamcılığı bir kenara bırakmasına neden olmuştur.]

S. 35'ten

C'est sans doute ce qui l'avait éloigné pour un instant du khédivé. Celui-ci tenait le firman qui l'avait fait souverain du sultan de Constantinople auquel il avait juré fidélité. Quel que fût son patriotisme, il lui était difficile de concilier son désir de voir l'Égypte libre avec les obligations qui le liaient au calife de l'Islam.

Les Égyptiens, cependant, à part une certaine aristocratie qui ne voyait dans les libertés octroyées qu'une diminution des privilèges consacrés, suivaient aveuglément la pensée de leur chef.

Kuşkusuz kendisini hidivlikten uzaklaştıran da bu olmuştur. Elinde, kendine hükümrانlık veren sadakat yemini ettiği Konstantinopolis sultanının verdiği **ferman** vardı. Yurtseverliği ne olursa olsun, Mısır'ı özgür görme isteğiyle kendini İslamın halifesine bağlayan zorunlulukları bağdaştırması güçtü.

Bununla birlikte, verilen özgürlükleri sahip oldukları ayrıcalıkların azalması olarak belirli bir soylular sınıfı dışında, Mısırlılar önderlerinin düşüncesini gözleri kapalı olarak izliyordı.

10° Renforcement des liens d'amitié entre l'Égypte et la Turquie, développement des relations confiantes avec l'Europe.

On le voit, nul fanatisme et nul préjugé ne semblaient avoir eu place dans les préoccupations du jeune parti Mustapha Kamel qui était un grand animateur des foules, savait aussi bien calmer leurs passions qu'exciter leur patriotisme.

Seule, l'Angleterre avait lieu de n'être point satisfaite

Quelques jours après, Mustapha Kamel mourait d'une mort énigmatique et presque soudaine. Il n'avait pas 35 ans.

Toute l'Égypte suivit son cercueil.

[Mustafa Kâmil'in ulusu tarafından giderek benimsenmesi ortaya koyduğu bağımsızlık ilkeleri ve başında bulunduğu hareketin yenilikçi eğilimleri sarayı telaşlandırmıştı. Hidiv, biri İngiltere'yi destekleyen, diğeri de sarayın dayandığı görüşü tümüyle başarısız kılan iki parti arasında sıkışmıştı. Durumu kurtarmak gerekliydi ve ünlü gazeteci Şeyh Ali Yusuf'un başkanlığında, 15 Aralık 1907'de, yeni bir parti kuruldu. Ulusal parti hemen karşılık vererek genel kurulunu 27 Aralıkta topladı. Bu toplantıda geniş bir program hazırlandı. Mısır'ın, 1840 tarihli Londra anlaşmasına göre bağımsız olduğunu, anayasal bir hükümetin oluşturulmasını, Mısır'ı mali açıdan bağlayan anlaşmalara uyulmasını eleştiri özgürlüğünü, eğitimin geliştirilmesini, tarımın desteklenmesini, ulusu oluşturan çeşitli ögelerin birleştirilmesini, sağlık koşullarının düzeltilmesini, Mısır'da yerleşmiş yabancılarla ilişkilerin düzeltilmesini öngören bu program.]

Mısır ve Türkiye arasındaki dostluk ilişkilerinin güçlendirilmesini, Avrupa'ya karşı güven ilişkilerinin geliştirilmesini [de gündemine almıştır.] (...)

Görüldüğü gibi hiçbir önyargı ve bağnaz düşünceye yer verilmemiştir. Kitleleri (coşturan) Kâmil aynı zamanda dizginlemeyi de biliyordu. Yalnızca İngiltere durumundan hiç hoşnut değildi. Birkaç gün sonra Mustafa Kâmil gizemli ve ani olarak ölüyordu : 35 yaşında bile değildi. Cenaze törenine bütün Mısır katıldı.

un tres grand nombre d'adherents. On doit reconnaître, pourtant, qu'il inclina vers la tolérance lorsque quelques patriotes égyptiens essayèrent de venir en aide à la Turquie menacée par les Italiens en Tripolitaine. Cela ne voulait pas dire qu'il aimât particulièrement les Turcs, l'avenir devait le prouver, mais simplement qu'il les préférait aux Italiens comme voisins.

L'histoire du parti national ne fut marquée sous le proconsulat de lord Kitchener par aucun événement de grande importance. Peu à peu, l'action de Mohamed Farid était devenue moins pressante.

[Sir Eldon Gorst İngilizlerin çekilmesini sağlamak için tek çarenin Mısırlıların sürekli olarak işgalci İngilizlere karşı savaşım vermeleri olduğunu vurgulamıştır.

Ulusunu oluşturan çeşitli ögelerin savaşımı sürdürmek için birleşmeleri gerektiği vurgulanmasına karşın bunu başarmak kolay olmamıştır. Nitekim polis baskısına dayanamayan Hıristiyanların Müslümanlara karşı kongre düzenledikleri, Müslümanların da aynı biçimde cevap verdikleri görülmüştür. Bu sırada ise Sir Eldon Gorst ölmüştür. Kendisi Mısır'da kötü bir ad bırakmamıştır. İngiltere ile çelişki içinde bulunan yönetim biçimi ise sürmemiştir. Yumuşak davranışa dayalı yönetim biçimlerine karşı olan İngiltere tarafından Sir Eldon Gorst'un yerine Lord Kitchener geçirilmiştir.

Kitchener yürekli olmasına karşın büyük bir asker değildi. Ne büyük komutanların dehasına ne de büyük diplomatların kurnazlığına sahipti.

İyi incelenmemiş bazı reformları gerçekleştirmelerini istemiş ve zorbalığın gücünü artıramamıştır. Ulusal partiye karşı verdiği savaşım da bu partiye katılanların sayısını artırmış, güçlenmesine yol açmıştır.]

Bununla birlikte Trablusşam'da İtalyanlar tarafından tehdit edilen Türkler'e bazı Mısırlı yurtseverlerin yardıma koşmaları çabalarını hoşgörülle karşılamıştır. Gelecekte kanıtlanmış olacağı gibi böyle bir eğilime sahip olması Türkleri özellikle sevmiş olması değil, fakat yalnızca komşu olarak onları İtalyanlara tercih etmesidir.

[Kitchener döneminde ulusal parti tarihi hiç bir önemli olaya tanık olmamıştır. Mehmet Ferit'in eylemi giderek hızını yitirmiştir.]

S. 54'ten

l'Égypte. Quand la patrie est en danger, tous les égoïsmes deviennent sacrés. Cependant, la Grande-Bretagne profitait de la guerre pour réaliser un dessein qu'elle caressait depuis toujours le remplacement du khédive, irréductible défenseur des dernières libertés nationales, par un prince sinon plus docile, du moins plus éloigné de ses sujets

[Kıta Avrupasındaki güçlerin birbirlerine girdiği bir savaşta yerini alan İngiltere isteklerini zorla kabul ettirecek olanaklara sahip değildi. Mısır'ın istekleriyle uğraşacak durumda bulunmuyordu.]

Vatan tehlikeye düştüğü zaman tüm bencillikler kutsallaşmaktadır. Bunun birlikte İngiltere uzun süredir düşündüğü bir tasarımı gerçekleştirmek için savaştan yararlanıyordu. En son ulusal özgürlüklerini yenilmez savunucu hidivi, daha uysal, en azından uyruklarında daha uzaklaşmış bir prensle değiştirmek.

S. 54 - 55'ten

cile. Délégué du Sultan, il devait en même temps qu'il défendait les libertés de l'Égypte, sauvegarder les droits de la Turquie. Or, le Sultan n'était pas seulement un souverain, il était aussi un chef religieux. Les firmans donnaient au khédive assez de liberté pour s'associer à des réformes intérieures qui n'intéressaient qu'indirectement la Sublime Porte, mais ils ne lui laissaient pas la faculté de toucher aux traditions religieuses de l'Islam, qu'il s'était engagé, du reste, à sauvegarder.

Lord Kitchener, qui cherchait sans doute ce qui pourrait déplaire à Abbas II, imagina un jour de porter une main sacrilège sur l'administration des biens religieux musulmans. Il voulut enlever l'administration de ces biens aux personnalités qualifiées pour en connaître et introduire dans la place un agent de l'Angleterre qui, sous prétexte d'ordre

[II. Abbas Lord Kitchener'in kişisel düşmanıydı. Hükümdarlığının ilk yıllarında, tacını ve ülkesinin statüsünü koruyabilmek için verdiği ödünleri buruklukla anımsıyordu. Aynı tavır Lord Kitchener'de de görülmekteydi. Böylece ortaya bir gerginlik çıkmıştır. Yeni vali hidive sürekli yüksekte bakmış ve dürüst davranmamıştır. Nitekim II. Abbas kendisiyle işbirliği yapacak olan kişinin davranışlarından ve basat olma çabalarından son derece rahatsız olmaktaydı. Bu sıralarda da yurtseverlerin tavrını büyük bir ferahlıkla anlamış, fakat partiler arasında bir denge ögesi olmaya çalışmıştır.]

Sultan'ın temsilcisi olarak bir yandan Mısır'ını diğer yandan da Türkiye'nin haklarını savunmak zorundaydı. Sultan aynı zamanda halife de olduğu için, gönderilen fermanlar hidivin içerideki reformları lehinde tavır takınmasına olanak sağlamakla birlikte, İslam dininin korumakla yükümlü olduğu geleneklerine hiç bir biçimde dokunmasına izin vermiyordu.

[II. Abbas'a karşı tavır almaya devam eden Lord Kitchener bu sıralarda dinî (müslüman) mülklerin yönetimine el koymak istemiş ve bunu gerçekleştirmek için bir İngiliz ajanını görevlendirmiştir.]

S. 56 - 57'den

— « Il est trop tard, répondit le diplomate.
« Vous pouvez partir, mais on va vous interner à
« Malte. »

Le khédive rentra dans son palais. Il est inutile de dire qu'il avait renoncé à regagner l'Égypte. Il se trouvait en face d'une situation particulièrement angoissante. Il s'agissait pour lui de savoir s'il devait abandonner l'Égypte ou violer les serments qu'il avait faits au Sultan. Il s'était tout d'abord

[Hidiv bu olayı kınamış ve kendisini aşan bu olayı Konstantinopolis'e giderek Sultan'a anlatacağını söylemiştir. Bunun üzerine Lord Kitchener Mısır Başbakanı olan Muhammed Sait Paşa'yı çağırarak ve hidivin isterse Konstantinopolis'e Sultan'ı görmeye gidebileceğini, başvezir Sait Halim Paşa ile olan ilişkileri gözönüne alınırsa bu ziyaretten pişman olabileceğini söylemiştir.]

Sonuçta hidiv Konstantinopolis'e gitmiş ve birkaç gün sonra baş-vezirin yanında çıkarken silahlı bir saldırıya uğramış ve ağır yaralanmıştır. Saldırıyı yapan kişi polis tarafından hemen öldürüldüğü için ağzından tek kelime bile alınamamıştır. Bir mucize olarak hidiv iyileşmiş ve birgün Mısır'a döneceğini bildirmek için İngiliz büyükelçisini ziyaret etmiştir. Elçinin biraz daha istirahat etmesinin sağlığı için yararlı olacağı biçiminde nazik düşüncesinin etkisi altında hareketini geciktirmiş, fakat Avrupa'daki savaş söylentilerinin artması üzerine Mısır'a hareket kararı almıştır.]

Fakat bu kez İngiliz büyükelçisi tavır değiştirerek: "Artık çok geç, gidebilirsiniz fakat sizi Malta'da göz altına alacaklar" cevabını vermiştir.

[Hidiv Mısır'a dönememiş ve çok güç durumda kalmıştı. Sultan'a ettiği yeminden vazgeçip Mısır'ı bırakması sözkonusuydu.]

S. 58'den

58

LE DRAME EGYPTIEN

prononcé en faveur de l'Égypte. Voici qu'on lui en interdisait l'accès. Il ne lui restait plus qu'à associer son sort à celui de la Turquie, son pays d'origine, auquel il devait le trône et qui avait confirmé pour lui les pouvoirs de la dynastie de Mohamet. Ali sur la vallée du Nil.

Artık kendi geleceğini, Mehmet Ali hanedanının Nil vadisinde sahip olduğu yetkileri kendisine devreden, tahtını borçlu olduğu asıl ülkesi olan Türkiye'ninkine bağlamaktan başka bir çare kalmıyordu.

S. 58 - 59'dan

Hussein Kamel était un fils d'Ismail. Il avait accepté le trône, disait-il, pour le conserver à son neveu. Le titre de sultan pouvait ménager jusqu'à un certain point sa susceptibilité de serviteur de l'Angleterre, mais il y avait à cet honneur une douloureuse contre-partie : l'Angleterre, par un acte unilatéral, avait institué son protectorat sur l'Égypte.

[Mısır savaşta müttefiklerin yanında yer almıştı. Fakat İngilizler Mısırlılara karşı dost değil düşmanca davranmış, bir işgal ordusu gibi hareket etmişlerdir. Mısır gene işgücü ve yiyecek sağlamaktaydı. Mısır'ı Türkiye'ye bağlayan anlaşma bozulmuş ve iki ülke birbirine düşman olmuştu. Tahtından edilmiş olan Hidiv'in amcası 20 Eylül 1924'te sultan ilan edilmişti.]

Hüseyin Kâmil İsmail'in oğluydu. Tahtı, yeğenine bırakmak için kabul ettiğini söylüyordu. Sultan unvanı İngiltere'ye hizmet etmedeki duyarlılığını bir dereceye kadar idare edebiliyordu, fakat bu onurun acı bir bedeli vardı : Tek yönlü bir kararla İngiltere Mısır'ı koruması altına almıştı. (protektora).

S. 60'tan

Il faut le dire à l'honneur de la famille khédiviale, il ne se trouva qu'un seul de ses membres pour accepter le rôle de valet de l'Angleterre le prince Fouad. Sa vie passée, parsemée de reniements, le rendait apte à remplir d'un cœur joyeux les fonctions serviles qui lui étaient offertes et le désignait particulièrement comme l'exécuteur des desseins de la puissance occupante

[Yeni Sultan son derece kibardı. III. Napolyon'un saray çevresiyle olan ilişkisi ona gerçek bir nezaket kazandırmıştı. Fellahları ve Mısır'ı seviyordu, fakat sultanlığı sözde kalıyordu, yetkisi sarayın kapısından öteye geçmiyordu. Kölelerin başkanı konumundaydı ve Spartaküs'ün ruhuna da sahip değildi. Birden 1917'de öldü. Rivayete göre ise öldürüldü. Oğlu tahtı kabul etmedi.]

Hidivlik ailesinin yüz akı olarak yalnızca bir üyesinin İngiltere'nin uşağı olmayı kabul ettiğini söylemek gerek : Prens Fuat. Yadsımlarla dolu olan geçmiş yaşamı kendisine verilen aşağılık işlevleri neşeyle yerine getirmesini ve istilacı gücün istemlerinin özellikle uygulanmasını olanaklı kılıyordu.

S. 68 - 69'dan

En faisant choisir la délégation par le sultan Fouad, l'Angleterre avait quelques chances de négocier avec des traîtres. Deux ministères successifs nommés par Fouad, s'occupèrent d'accomoder au goût du jour une politique anti-nationale : Mazloum Pacha et Adli Yeken Pacha.

[Ulusal parti İngiliz önerilerini geri çevirmiştir. Verilen cevapta, anlaşma maddelerinin Mısır'ın çıkarlarına ters düştüğü belirtilerek Mısır topluluğunun anlaşmaya hizmet ederek projeyi kabul etmemesi gerektiği ve bu anlaşmayı yapmaya çalışanları dışlaması gerektiği görüşü ortaya konulmuştur. Nitekim Lord Allenby'de Sultana yazdığı mektupta İngiltere hükümetinin protektora düzeniyle Mısır ve İngiltere arasında iyi ilişkiler kurulamayacağı kanısına ulaştığını belirtmiştir. Bu nedenle de Sultanın oluşturduğu bir heyetin Lord Milner ile tartışmasını önermiştir.]

Heyeti, Sultan Fuat'ın seçmesini sağlayarak, İngiltere hainlerle pazarlık etme şansına sahip olabiliyordu. Fuat'ın atadığı birbirini izleyen iki bakan, Mazlum Paşa ve Adli Yeken Paşa, günün modasına uyarak ulusal çıkara aykırı bir siyaset izlemiştir.

S. 88 - 89'dan

« a) La sécurité des communications de l'empire britannique en Egypte;

« b) La défense de l'Egypte contre toute agression étrangère et contre toute ingérence étrangère, directe ou indirecte;

« c) La protection des intérêts étrangers en Egypte et la protection des minorités;

« d) Le Soudan.

« En attendant la conclusion de tels accords, le *statu quo* en toutes ces matières restera intact ».

[Bu muhalefet karşısında İngiltere başını eğmiştir. Lord Allenby İngiltere'ye çağırılmış ve Lord istemeyerek de olsa Mısır'ı bakanlar kurulunda savunmuştur. Sonuçta İngiltere protektora'yı bıraktığını resmî ve tek yanlı bir bildiriyle Mısır ulusuna duyurmuştur. Bu bildiri protektora'nın kaldırılmasına ilişkin çerçeve ilkeler belirtilmiştir. Bu bağlamda aşağıda belirtilen konularda ise karşılıklı tartışmaların olacağı, fakat bu konuların tamamen İngiliz hükümetinin insafına bağlı olduğu belirtilmektedir. Bu konular :]

“a) İngiliz İmparatorluğunun Mısır'daki iletişim özgürlüğü;

“b) Bir yabancı saldırıya ve dolaysız ya da dolaylı yabancı müdahalesine karşı Mısır'ın savunulması;

"c) Yabancı çıkarların ve azınlıkların Mısır'da korunması;

"d) Sudan.

Bu tür anlaşmaların sonucu beklenirken bu konulardaki statükoya dokunulmayacaktır."

S. 89 - 90'dan

Que de choses eût pu obtenir le pays s'il avait eu un souverain digne de ce nom. Fouad Ier ne

90

LE DRAME EGYPTIEN.

vit dans la déclaration libératrice que l'occasion de se proclamer roi : « Nous prenons, écrit-il de son auguste main, les titres de Majesté et de Roi d'Egypte, qui sont à la fois une affirmation de la personnalité internationale de Notre Pays, en tant qu'Etat indépendant, et une satisfaction à sa dignité nationale. »

Le roi n'est pas populaire, on serait tenté de croire qu'il n'est pas influent. Or, plus son peuple l'exècre, plus son autorité s'accroît. Il semble qu'il ait été placé sur le trône pour perdre l'Egypte. Il n'a, jusqu'ici, perdu que le Soudan; pour le reste, ce serait une question de temps, s'il n'y avait une Providence qui veille sur les nations malheureuses.

[Ülke henüz bağımsızlığına kavuşmamıştı ama bildiri bağımsızlık tohumlarını taşımaktaydı ve durum iyileşiyordu. Fakat bildirinin kaleme alınış biçimi bazı tuzaklar hazırlamıştı, boşluklar ve belirsizlikler sözkonusuydu. Fakat gene de, savaşım Mısırlılar için daha elverişli koşullarda sürüyordu.]

Ülke adına yakışan bir öndere sahip olsaydı çok şey elde edebilirdi. I. Fuat kurtarıcı nitelikteki bildiriye kendini kral ilân etmek için bir fırsat bilmiştir, yüce eliyle: "Bağımsız devlet olarak, aynı zamanda ülkemizin uluslararası kişiliğinin kabul edilmesi ve ulusal saygınlığımızın sağlanmasında ifadesini bulan Majeste ve Mısır kralı unvanlarını alıyoruz" yazmıştır.

Kralın topluluk tarafından benimsenmemiş ve sözü geçen birisi olmadığına inanılabilir, ama topluluk kendisinden öğrendikçe, yetkisi daha da artmıştır. Mısır'ı yitirmek için tahta geçtiği de söylenebilir. Şimdiye dek yalnızca Sudan'ı yitirmişti; mutsuz ulusları koruyan bir Tanrı olmasaydı, geri kalanların yitirilmesi de zaman sorunu olacaktı.

S. 92 - 93'ten

Bref, sous des apparences de liberté, la Constitution ne faisait que fortifier l'autocratie du roi, que diminuer ses responsabilités et que livrer le pays à l'arbitraire.

[İngiltere topluluğunun sevmediği kraları başa geçirme zincirini böylece tamamlıyordu : Hicaz'da Hüseyin, Irak'ta Faysal ve nihayet Mısır'da Fuat. Fakat bu sonuncusu İngilizlerin tahmininden de fazla kendini beğenmişti. Ülkenin tek hakimi olmak istemiş ve yalnızca gücünü pekiştiren reformlara izin vermişti. Özgürlük, zorbalıkla ortadan kaldırılmak istenmiş; Bakanları ise kendine uşaklık edenlerden seçmiş; Anayasayı, gücünü ve servetini artıracak biçimde düzenlemiştir. Hal-ka sunulan Anayasa yanıltıcıydı, verilen özgürlükler egemenlik ve diğer haklar lafta kalıyordu.]

Kısacası özgürlük görüntüsü altında, Anayasa kralın mutlakiyetini güçlendirmekte, sorumluluklarını azaltmakta, ülkeyi keyfe bağlı yönetime bırakmaktaydı.

S. 94'ten

Il rendait toute velléité d'indépendance impossible. Que pouvait faire la nation avec un Sénat dont les deux cinquièmes étaient choisis par le roi? Que pouvait-elle tenter avec une Chambre instable et incertaine qui pouvait être chassée sans préavis et sans recours, selon le bon plaisir du roi? Que pouvait espérer la démocratie dans un pays où les écrits, la parole et les gestes mêmes étaient surveillés par des mouchards entretenus sur une liste civile trop généreusement octroyée?

Kral tüm bağımsızlık isteğini olanaksız kılmıştı. [Beşte ikisi kral tarafından seçilmiş bir senato ve hiçbir güvenceye sahip olmayan, her an kral tarafından dağıtılan bir meclisle, yazının, sözün ve hatta

hareketlerin bile ihbarcılar tarafından denetlendiği bir düzende ulus ne yapabilirdi? Demokrasi nasıl işlerdi?]

S. 104 - 105'ten

La Délégation de l'ancien parti national se posa immédiatement sur un terrain solide. Elle avait une base : la déclaration solennelle du parti : « L'Égypte, est une nation indépendante, elle demande à être reconnue comme telle et elle prétend avoir le droit d'être entendue parce que ses intérêts sont engagés avec ceux de la Turquie et qu'on ne

RETOUR D'EXIL

103

saurait régler le compte de l'une sans avoir auparavant épuré celui de l'autre. Elle n'admet point que sa cause soit confiée à l'Angleterre qui n'a reçu mandat de personne pour parler au nom de l'Égypte. »

La Conférence refusa d'entendre l'une et l'autre délégation. Elles furent toutes deux réduites à un rôle expectant. Elles firent cependant tenir d'intéressantes protestations aux diplomates étrangers. Mais il était entendu d'avance que les intéressés ne seraient pas consultés.

La Turquie, seule, pouvait sauvegarder les droits des Égyptiens. Elle s'en désintéressa, ayant assez à faire, dit-elle, à s'occuper de ses propres intérêts.

[Mısırlılar, İngiliz işgali ve İkraliyet zorbalığının oluşturduğu bu çifte boyunduruğa dayanabilecekler miydi? Anayasanın düşmanı olan anayasal Kral Fuat'ın kabul ettiği sistem, beklenmeyen sonucu yakınlıştırmış ve Cumhuriyet'in kabul edilme koşullarını hazırlamıştır.

Mısır'da yeni bakanlar göreve başlarken resmi iki heyet Lozan'a gitmişti. Fuat bu heyetlerden birini etkisi altına almış falkat Mustafa Kâmil'in eski partisinin üyelerinden oluşan ikinci heyet üzerinde hiç bir etkiye sahip olamamıştı.]

Eski ulusal parti temsilcileri sağlam basıyordu. Bir temeli vardı : Görkemli parti bildirisi : "Mısır bağımsız bir ulustur, böyle tanınmak ister ve sözünün dinlenilmesine hakkı olduğunu iddia eder, çünkü çıkarları Türkiye'ninkilerle birliktedir ve birinin işi bitirilmeden diğeri tasfiye edilemez. Davasının, Mısır konusunda hiç kimseden yetki almamış olan İngiltere'ye emanet edilmesini kabul etmemektedir."

Konferans (temsilci) heyetlerin ne birini ne de diğeri dinlemeyi kabul etmemiştir. Her ikisi de beklegör sistemini uygulamışlardır. Bununla birlikte yabancı diplomatlara ilginç protestolar yapmışlardır. Fakat daha önce ilgililere başvurulmayacağı kabul edilmişti.

Yalnızla Türkiye, Mısırlıların haklarını koruyabilirdi. Kendi özel çıkarlarıyla çok meşgul olduğu savıyla o da ilgisiz kalmıştır.

S. 123'ten

CHAPITRE VI

**Un roi anglais. — Les ambitions de Fouad Ier
— Un nouvel Abdul Hamid. — Les muets du
sérail: Nachat pacha. — L'organisation des
attentats. — Une offensive contre les biens du
Khédive. — Une histoire de complot. — Le
souverain contre la loi.**

Fouad Ier, roi d'Egypte, avait deux ambitions.
Il voulait être roi absolu, il désirait être riche.

BÖLÜM VI

**Bir İngiliz Kralı - I. Fuat'ın tutkuları - Yeni bir Abdülhamit - Sa-
rayın Dilsizleri : Neşet Paşa - Suikastların örgütlenmesi - Hidiv Mülk-
ler.ne karşı saldırı - Bir komplo tarihi - Hükümdar yasa'ya karşı.**

Mısır Kralı I. Fuat'ın iki tutkusu vardı. Mutlak kral olmak ve ola-
bildiğince varlıklarını artırmak.

monde (1). Par contre, tout ce qui honorait l'Egypte était pour Nachat un ennemi ou un étranger. Il ne servait que la mauvaise foi. Il

[İngilizlere başeğmenin ödülü olarak sultanlıktan krallığa terfi etmişti. Çevresine girmek için yurtseverlik duygusunu bir kenara bırakıp, yaltaklanmak gerekiyordu. Çevresindeki sağlıksız kişilerden özellikle bir tanesi giderek dikkati çekmiştir. Kraliyet kabinesinde küçük bir memur olan Neşet, Fuat'ın gözüne girmiş ve eline bulaştırdığı kanla paşa rütbesini almıştır. Vicdanı olmayan bu kişi tüm kirli işlere bulaşmış ve zorbalığı örgütlemiştir.]

İngiltere, hazırladığı cinayetlerde daha fazla ortaklıkla suçlanmak istememiş ve son olaylarla birlikte aralarında anlaşmazlık çıkmıştır. Neşet'in Fuat üzerindeki etkisi sonsuzdu. Ahlaksızlığın doru-

[Topluluk ise onu bir vatan haini olarak görmekteydi. Mısırlı diplomasisinin temsilcileri olarak yabancı başkentlere gönderilmişlerdir.] (...)

Buna karşın Mısır'ın yüz akı olan kişi Neşet'in düşmanıydı. (...)

[Topluluk ise onu bir vatan haini olarak görmekteydi. Mısırlı diplomatlar onun denetimi altındaydı.]

« Le gouvernement de Sa Majesté exige donc du gouvernement égyptien :

« 1° D'amples excuses pour le crime ; 2° une enquête sur le meurtre, enquête qui devra être menée avec la plus grande énergie, afin que les criminels, quels qu'ils soient et quel que soit leur âge, subissent le châtiment qu'ils méritent ; 3° à compter d'aujourd'hui, interdiction absolue de toute manifestation politique populaire ; 4° versement immédiat au gouvernement de Sa Majesté d'une amende de 500.000 livres sterling ; 5° que.

[İngiliz ordusunun subaylarından olan, Sudan Genel Valisinin öldürülmesi üzerine Mısır hükümetine verilen ültimatonda Mısır açıkça uyarılmaktadır.]

Majestelerinin hükümeti Mısır hükümetinden :

- 1 — Suç karşısında büyük özür dilemesini;
- 2 — Cinayete ilişkin olarak hızla bir soruşturma yapmasını, an-

dans les vingt-quatre heures, l'ordre soit donné de retirer du Soudan tous les officiers égyptiens et les unités exclusivement égyptiennes de l'armée égyptienne, mesure entraînant les modifications spécifiées ci-après; 6° notification aux autorités compétentes que le gouvernement du Soudan augmentera la superficie qui devra être irriguée à Gériza et qui devra être portée de 300.000 feddans à une surface illimitée, suivant les nécessités; 7° abandon de toute opposition aux désirs ci-après exprimés du gouvernement de Sa Majesté, en ce qui concerne la protection des intérêts étrangers en Egypte.

« S'il n'est pas fait droit immédiatement à ces demandes, le gouvernement de Sa Majesté prendra les mesures propres à sauvegarder ses intérêts, en Egypte et au Soudan. »

ket sonucunda suçluların, kim olursa olsun, hangi yaşta bulunursa bulunsun, hak ettikleri cezayı çekmelerini;

- 3 — Bugünden geçerli olmak üzere topluluğun katıldığı tüm siyasi gösterilerin yasaklanmasını;
- 4 — Majestelerinin hükümetine hemen 500.000 sterlin ceza ödenmesini;
- 5 — Yirmi-dört saat içinde, tüm Mısırlı Subayların ve Mısır ordusunun tamamıyla Mısırlı olan birliklerinin Sudan'dan çekilmesi için emir verilmesi; bu önlem bundan sonra belirtilen değişikliklere neden olacaktır;
- 6 — Yetkililere Sudan hükümetinin Geriza'da sulamaya açılacak alanın genişletilmesi ve ihtiyaca göre yüzölçümünün 300.000 feddanın üzerine çıkarmasının bildirilmesi;

7 — Mısır'daki yabancı çıkarlarının korunmasına ilişkin olarak Majestelerinin hükümetinin bundan sonra açıklayacağı istemlerine muhalefetin terkedilmesini; istemektedir.

Eğer bu istemlere uyulmazsa, Majestelerinin hükümeti Mısır ve Sudan'daki çıkarlarını korumak için gerekli önlemleri alacaktır. (...)

[İkinci ultiimatom da birincisini doğrulamaktadır. Bu ultiimatomda da Mısır birliklerinin Sudan'dan geri çekilme koşulları belirtilmiştir ve Mısır hükümetinin uyması gereken noktalar vurgulanmıştır.]

S. 151'den

pour faire appel à l'électorat égyptien. Nous nous trouvons actuellement placés devant une sorte de dictature déguisée, sous l'égide de la Grande-Bretagne. On prétend que l'Égypte jouit de l'indépendance. C'est absolument faux. »

[Çalkalanma yavaş yavaş tüm ülkeyi kaplıyordu. Hükümet, topluluğun anayasanın çiğnenmesi karşısındaki tepkisine karşı koyamıyordu.

Mısır'da ilki güç karşı karşıya gelmişti: Bir yanda Mısır topluluğu diğer yanda ise hükümet. Altmışüç kişinin imzaladığı bildirilen sonra ulusal liderin bir İngiliz gazetesine yaptığı açıklamaya göre.]

"Şimdi İngiltere'nin kanadı altında bir tür gizli diktatörlükle karşı karşıyayız. Mısır'ın bağımsız olduğu ileri sürülüyor. Bu tamamen yanlıştır.

S. 160 - 161'den

Mustapha Kemal, le Président de la République Turque, a bien voulu exposer à l'auteur les raisons qui l'avaient déterminé à supprimer un organisme désuet, longtemps inutile, sous la domination des sultans, presque atrophie durant de longs siècles et que seule l'habileté du sultan Abdul

Hamid avait su faire servir non pas au développement de l'empire, mais à l'exécution des ténébreux desseins d'Yldiz-Kiosk.

« Je n'ai jamais eu d'autre intention, me dit le Ghazi, que de ramener le peuple à une saine compréhension de ses devoirs et de la force de la nation. J'ai lutté contre toutes les routines et j'ai travaillé à la reconstitution d'une patrie basée sur ses traditions nationales, en dehors de l'absolutisme du sultan et des mensonges de la théocratie.

« On a l'habitude, en Europe, de se représenter le Turc comme fatalement courbé sous les exigences d'une foi que l'on a faite ennemie de l'évolution. C'est bien mal le connaître et c'est surtout commettre une lourde erreur que de prétendre qu'il doit sa force uniquement à sa croyance et à son respect d'un pouvoir qui fut la cause initiale de ses malheurs. L'autorité du sultan ne s'exerçait plus depuis longtemps, pour le bien du peuple. Le calife méprisait les hommes sous prétexte qu'il était le délégué de Dieu.

« Le califat ne fit donc pas la gloire de la Turquie; on ne peut même pas dire qu'il ait jamais rehaussé son prestige.

« L'institution était fautive dans ses origines, fautive dans ses principes. Grâce à elle, on trompait la nation. C'était une fable du passé, une légende dont on berçait la souffrance populaire et grâce à laquelle on imposait silence aux revendications du pays. Non! le califat n'a jamais répondu aux véritables besoins du peuple.

« Du jour où nos sultans s'approprièrent le titre de calife enlevé aux dynasties arabes, la décadence de l'empire ottoman ne fit que s'accroître.

11

[Halifelik ve Başkent'in eski Bizans'a taşınması Türkiye'nin uğradığı felaketin başlangıcı olmuştur. Birgün gelmiş Türkler Avrupa'daki topraklarının büyük bir bölümünü yitirmişler; Afrika'da Mısır ayrılmış, Cezayir Fransa'ya katılmış, Tunus'u yine Fransa koruması altına almış, Trablusşam İtalyanlarca işgal edilmiş; Asya'da başta Suriye, Irak olmak üzere büyük topraklar yitirilmiştir. Bu felâket

anında halifeliğin bir korkuluk olduğu anlaşılıyordu ve halifelik kaldırıldı.]

Türkiye Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal bu satırların yazarına, padişahların başatlığında uzun süre yararsız olmuş, yüzyıllar boyunca hemen hemen körelmiş ve Sultan Abdülhamit'in kurnazlığının, imparatorluğun gelişmesine değil fakat Yıldız Köşkü'nün karanlık emellerinin yerine getirilmesinde kullanıldığı bu yararsız kurumu ortadan kaldırma nedenlerini açıklamıştır.

Gazi bana şunları söyledi :

"Ödevlerim ve ulusun kültürel gücünü sağlıklı bir biçimde anlama yeteneğine topluluğu yeniden kavuşturmaktan başka hiçbir amacım olmadı. Tüm alışkanlıklara karşı savaştım ve Padişahın despotluğu ile teokrasinin yalanları dışında, ulusal kültür kökenleri üzerine oturtulmuş bir yurdu yeniden kurmaya çalıştım.

"Avrupa'da, Türk'ü, evrimin düşmanı sayılan bir dinsel inanca kaçınılmaz olarak boyun eğmiş biçimde görme alışkanlığı vardır. Bu ise Türk'ü çok yanlış tanımaktır ve dahası gücünü yalnızca inancına ve felaketlerinin temel kaynağı olan bir erk'e saygısına borçlu olduğunu ileri sürmek büyük bir yanılgıdır. Padişah'ın yetkilerini uzun sürdürür ulusun yararına kullandığı söz konusu değildir. Halife Tanrı'nın temsilcisi olması bahanesiyle insanları hor görüyordu.

"Halife Türkiye'nin ününü artırmamıştır; saygınlığını yükselttiği ise asla söylenemez.

"[Halifelik], Kurum kökeninde yanlış, ilkeleri yanlış. Ona dayanılarak ulus kandırılıyordu. Geçmişte kalmış olan bu masal, ülkenin çözüm bekleyen istemlerine set çeken, halkın acılarının uyuşturduğu bir söylenceydi. Hayır! Halife insanların gerçek ihtiyaçlarını hiçbir zaman karşılayamamıştır.

"Padişahlarımızın halifelik sanını Arap hanedanından devraldıkları günden başlayarak Osmanlı İmparatorluğunun çöküşü sürekli hızlanmıştır.

« Qui pourrait, du reste, prétendre à la vertu d'un pouvoir qui s'exerce sur 80 millions de fidèles? Les peuples islamiques sont dispersées sur le monde; ils ne forment pas un groupement assez étroit, assez uni, assez compact pour être soumis réellement à une domination unique.

« On parle d'un Congrès qui se tiendrait en Egypte et dans lequel les représentants des divers pays musulmans seraient appelés à élire un calife. Il faudrait être un sot pour solliciter ou pour accepter cet honneur périmé.

« Laissons donc le califat et les califes s'endormir dans l'ombre du passé et dans le recueillement des tombeaux. Le panislamisme, la seule formule dont se puissent réclamer ceux qui voudraient le relever, n'est qu'une utopie. Les nations musulmanes ont assez de peine à garantir leur propre existence. Nous n'en sommes plus aux croisades. Pour nous, l'heure du nationalisme a sonné, comme elle sonna jadis pour les puissances européennes, le jour où celles-ci comprirent qu'elles ne pouvaient retirer que de la misère et des ennuis d'une coalition politico-religieuse trop étendue pour être efficace, trop théorique pour qu'elle puisse tenir compte des intérêts spéciaux de chaque puissance.

“Kaldi ki, 80 milyon mümin üzerinde erdemli bir erk'in etkinliğinden kim söz edebilir? İslam toplumlar Dünyanın dört bir yanına dağılmıştır; kendi aralarında bir bütün oluşturmazlar, birlik ve dayanışmadan yoksun olduklarından onları ayrı sınırlar içinde, tek bir egemenlik altında toplamak olanaksızdır.

“Bir halife seçmek için çeşitli Müslüman ülke temsilcilerinin çağırılmasıyla Mısır'da yapılacak bir kongre'den söz ediliyor. Geçerliliğini yitirmiş bu yüksek görevi istemek ya da kabullenmek için aptal olmak gerek.

“O halde bırakalım halife ve halifeliği geçmişin karanlığında, ölmüşlerin inançlarında kalsın. Bu kurumu canlandırmak isteyenlerin, tek formül olarak sarılabildikleri panislamizm bir ütopyaadır.

Müslüman uluslar, kendi öz varlıklarını korumada bile yeterli güç-
lülle karşı karşıyadır. Artık Haçlı savaşları döneminde değiliz. Bizim
için de milliyetçilik uygulamasının zamanı gelmiştir. Batılı güçlerin
kurduğu dine dayalı siyasal yönetim güç birliği, tüm güçlerin özel
çıkarlarını gözetebilmek yönünden çok kuramsal yaygınlığı nedeniyle
etkin de olamamıştı. Bu güç birliğinden sadece sıkıntı ve sefaletlerin
kaldığını kavradıkları gün, batılılar ulusçu devlet yönetiminin zorunlu
olduğunu anlamıştı.

[Bize gelince, kısır döngülü demeçlerde, daha da kısır olan bu
kurumla uğraşmayı bir yana bırakıp eylemlerimizi, gerçekleştirilmeyi
bekleyen sayısız reform üzerinde yoğunlaştırmak gerekiyor.]

S. 163'ten

Sur quoi le roi Fouad peut-il donc baser ses
prétentions? Quelles sont les conditions spéciales
qui lui permettent d'espérer qu'il obtiendra aussi
facilement le califat qu'il a décroché la couronne?

Tout son espoir est placé dans l'influence des
cheiks d'El Azhar. Or, les cheiks sur lesquels il
compte sont des fonctionnaires du palais, il estime

[Kral Fuat, bu kendini beğenmiş kral İtalya seferi dışında süva-
rilerin başına geçmemiştir. Öte yandan kinci, çapkın ve serttir. Çok
halife aynı kusurlara sahipti. Ulus onları seçmemiş fakat benimse-
mişti.]

Kral Fuat (halifelik) istemlerini neye dayandırıyordu? (...) Tüm
umudunu El Azhar şeyhlerine bağlamıştı.

S. 164 - 165'ten

QUI POURRAIT ÊTRE CALIFE ?

165

L'Irak? Le Yémen? Peut-être, pour faire plaisir
aux Anglais, mais les Anglais ne tiennent pas à
voir Fouad calife. Ils regrettent trop de l'avoir
eu roi.

L'Afrique centrale? Les nouveaux musulmans de
ce pays ne savent même pas ce que c'est qu'un
calife et encore moins ce que c'est que Fouad.

Les Indes? Les Hindous ne voudront pas d'un
calife qui n'est que l'esclave de la Grande-Bretagne.

Les Chinois du Yunnan? Belle ombaine!

Reste l'Égypte!

[Fuat'ın bazı hocalar tarafından halife seçildiğini varsayarsak, kim kendisine gerekli yetkiyi verecektir? Kim onu tanıyacaktır? (...)]

Fas, Cezayir, Tunus, Trablusşam, Arabistan açısından cevap olumlu olmayacaktır. Türkiye ise Mısırlı bir halifeyi kabul etmezdi.]

Irak ve Yemen belki İngilizleri memnun kılmak için **Fuat'ı halife olarak kabul edebilirler. Fakat İngilizler de onu kral yapmaktan pişman olmuşlardı.**

Merkezi Afrika'da ise yeni müslümanlar bir halifenin ne olduğunu bile bilmiyor. Hindular ise **İngilizlerin kölesi konumundan başka özelliği olmayan bir halife istemeyeceklerdir.**

Yun-nan'daki Çinlilere gelince, cevap gene olumsuzdur.

Geriye Mısır kalmaktadır!

[Mısır'da ise sarayın gizli fonlarından yararlanan bazı din adamları ve bağnazların dışındakiler ise gene bunu kabul etmeyecektir.]

S. 166'dan

Il n'est au pouvoir d'aucune puissance chrétienne de faire un calife. Ce serait, du reste, aussi absurde que de demander à Mustapha Kemal de choisir le pape.

[Müslümanlığın liderini İngiltere'nin bir memuru yapma planı İngiliz siyasetinin büyük bir hatası olmuştur.]

Hiçbir Hıristiyan gücün halifeyi seçme yetkisi olamaz. Bu Mustafa Kemal'in papayı seçmesi gibi anlamsız bir şey olur.

[Mısır'ın Müslüman entrikalarının merkezi olduğu söylenir. Bu doğrudur, yadsınamaz, fakat Mısır nüfusunu ikiye ayırmak gerekir: Bir yandan ülkelerini düşünen eğitim görmüş insanlar ve köylüler, diğer yandan islam başatlığına körü körüne inanmış olan cahiller ve din adamları. Bunlara bazı hoşnutsuzları, ortalığı karıştırmayı ve birçok budalayı ekleyerek, ilerleme ve evrimin düşmanı bağnazlar ordusunu oluşturabiliriz.]

S. 167'den

Il y a donc en Egypte deux opinions bien marquées : l'opinion nationaliste, idéaliste par essence et l'opinion religieuse, fanatique par tradition. Elles sont déjà différentes, demain elles seront ennemies.

La religion a une tendance à s'opposer à la vie civile laquelle n'est que la base de la vie nationale.

Böylece Mısır'da iki farklı düşünce vardır : Öz olarak idealist olan ulusçu görüş ve geleneksel olarak bağnaz nitelikli dinci görüş. Şimdi birbirlerinden oldukça farklı olan bu görüşler yarın birbirlerine düşman olacaklardır. Din, ulusal yasanın temeli olan sivil yaşama karşı çıkmak eğilimindedir (...) İslam partisi batı anlamında bir evrime karşı çıkmaktadır. (...)

[Ulusçular ise geçmişe sünger çekmek isteyen bilinçli reformculardır.]

S. 178 - 179 - 180'den

Le programme était vaste : faire de l'Égypte le point de départ d'une propagande intensive dans les milieux arabes de l'Asie Mineure, arracher ces provinces à l'emprise de la Turquie, puis, grâce au concours des Alliés, occuper Constantinople, chasser la Turquie de ses territoires d'Europe et installer les Grecs dans l'ancien royaume du Pont.

De cette façon, l'Angleterre deviendrait maîtresse des grands sanctuaires de l'Islam, elle tiendrait à sa merci le calife et trouverait dans cet appui et dans l'immensité de son empire arabe en même temps qu'une sécurité pour ses voies de communication vers les Indes, un formidable appui pour les défendre.

La guerre vint. Le premier acte de l'Angleterre fut de proclamer son protectorat sur l'Égypte par un acte unilatéral. L'Allemagne n'était plus de la partie, la France avait trop besoin de l'Angleterre pour protester, les autres nations n'étaient intéressées que de fort loin à ce coup de force.

Un instant troublée par l'attaque des Turcs sur le Canal de Suez, l'Angleterre ne tardait pas à se ressaisir. Tandis que nous étions occupés à Salonique à réparer l'échec des Dardanelles, provoqué par les conseils inhabiles de lord Kitchener, elle organisait sa conquête de la Syrie. Elle ne s'associait que timidement à notre effort en Macédoine.

craignant sans doute de mécontenter les Grecs, voulant certainement ménager les Bulgares, mais elle mettait toute son activité à préparer l'invasion de l'Asie-Mineure. Des milliers d'Égyptiens assujettis à la corvée construisaient une voie ferrée pour relier l'Égypte à la Palestine à travers le désert et amenaient le long de la ligne de l'eau potable.

Les agents de l'Intelligence Office continuaient leur propagande. Le colonel Lawrence était assez heureux pour se concilier, grâce à l'or de l'Angleterre, le gardien des lieux saints de La Mecque qui avait plusieurs fils; il leur promit des couronnes. La Syrie fut investie; les Arabes, las de la tyrannie Ottomane qui venait de se doubler de la brutalité germanique, firent cause commune avec les envahisseurs. Le tour était joué, et dans cette partie, la France seule devenait gênante.

L'opération n'avait pas pleinement réussi : les Grecs avaient été chassés du royaume du Pont, Constantinople était restée turque. La France, que l'on aurait voulu confiner dans les limites d'un Liban rocailleux, réussit à garder un mandat sur le pays des Alaouites, sur Damas et sur Alexandrette. Mais on l'avait isolée; sans la Palestine, elle voyait lui échapper une voie ferrée vers La Mecque; elle ne voisinait plus avec l'Égypte; elle n'avait plus d'intérêts dans les Lieux Saints dont, depuis des siècles, elle avait été la protectrice; sa politique séculaire s'effondrait.

[Türkler feodaldi. Savaşmayı biliyorlardı. İlkesel olarak kabul edilebilen yönetimleri aslında böyle değildi. Fethedilen ülkeler köleleştiriliyordu...]

[Tüm Arap ülkelerinin dileği kendilerini sıkın boyunduruktan kurtulmaktı. (...)]

Halife Sultan panislamcılığı kabul etmişti, çünkü ancak bu sayede tüzel ve maddi başatlığını koruyabileceğini umuyordu. Fakat Arap ülkeleri, halifeye saygı duymalarına karşın Türk egemenliğini kabul etmiyorlardı. (...)

[Almanların önce Türkiye'yi bir İslam İmparatorluğu yapıp, daha sonra büyük çatışmalarda yanında yer almasını sağlama plânının aksak yönünü İngilizler keşfettiler... Cevapları da gecikmedi: Guilloum'un panislamcı kuramına, Alison pan-arapçı kuramla karşı koydu. Nitekim Savaş Dairesinin Haberalma Bölümü bu kavram çerçevesinde örgütlenmeye geçti.]

Program geniş tutulmuştu: Küçük Asya'daki araplar arasında yoğun bir propagandanın başlama noktası olarak Mısır'dan hareket etmek, bu yüzden Türkiye'nin başatlığından kurtarmak, daha sonra müttefiklerin desteğiyle Konstantinopolis'i işgal etmek, Türkiye'yi Avrupa topraklarından kovmak ve Yunanlıları eski Pontüs krallığı topraklarına yerleştirmek. (...)

Savaş patlamıştı. İngiltere'nin ilk yaptığı iş, tek yönlü bir kararla, Mısır'ı korumasına aldığı açıklaması oldu. Almanya devre dışı kalmıştı, Fransa İngiltere'ye duyduğu ihtiyaç nedeniyle protesto edemedi, diğer uluslar ise bu güç gösterisine çok uzak bir ilgi gösterdiler.

Türklerin Süveyş Kanalına karşı yaptığı saldırı nedeniyle İngiltere bir an güç duruma düşmüş fakat daha sonra toparlanmıştı. Lord Kitchener'in beceriksiz önerileriyle Çanakkale boğazında, uğranılan başarısızlığı bir Selanik'te tamir etmeye çalışırken, İngiltere Suriye'yi işgal etmeye hazırlanıyordu. Yunanlıları hoşnutsuz kılmamak, Bulgarlar'ı idare etmek için bizim Makedonya'daki hareketimize çok az katılmış fakat tüm gücünü Küçük Asyayı işgal etmek için hazırlamaya başlamıştı. Angarya yükümlülüğü altındaki binlerce Mısırlı Mısır'ı Filistin'e çölü aşarak bağlayan bir demiryolu hattı yapımında çalışmaktaydı ve bu hat boyunca içme suyunu da getiriyorlardı. (...)

[İngiliz Haberalma Örgütünün (Intelligence Office) ajanları propagandalarını sürdürüyorlardı. Albay Lawrence İngiliz altınlarıyla arapları kışkırtıyor, örgütlüyordu. Herşey hazırlanmıştı ve bu oyunda, Fransa can sıkıcı bir konuma sahipti.] (...)

Eylem tam olarak başarıya ulaşamadı: Yunanlılar Pontüs Krallığından kovuldular, Konstantinopolis Türklerde kaldı. (...)

(Lübnan'ın kayalık bölgelerine sıkıştırılmak istenilen Fransa gene de kendine bu yörede bir manda bulmuştur. Fakat aynı zamanda tecrit edilmiştir. İngilizler bizi yöreden tam olarak süremeyince, oturmaz duruma sokmaya çalışmışlardır.]

Quoi qu'il en soit, l'empreinte n'est pas niable : l'Orient a imprimé une marque profonde sur la

mentalité des populations occitanes. Ces populations ne valent-elles pas les autres ? Peut-être pourrait-on leur reprocher quelque nonchalance, un fatalisme que tempère le goût du bien-être. Elles aiment dans tous les cas, plus que toutes, ce qu'il y a de beau dans la vie : le soleil, les arts et l'amour.

[Belki de biz, İngilizlere göre doğuluların gönlünü almada daha yetenekliyiz. Belki de haçlı seferlerinden önce Arapların güney Fransa'yı istila etmeleri, Luvar ırmağının güneyinde yaşayan atalarımızın anlayışını etkilemiştir. Bu olay Latin etkisini hiçbir biçimde zayıflatmamış fakat tamamlamıştır. (...)]

[İyi düşünüldüğünde İspanyol ve Kuzey Afrika kökenlilerin uygarlıkları latinleşmiş Fransa'da, Arapların taşıdığı Yunan ve Roma karışımı uygarlığın kalıntılarının iz bırakacağı bir ortam oluşturmuşlardır.

Ne olursa olsun, bırakılan iz yadsınamaz : **Doğu**, güney Fransa'daki insanların **düşüncesinde önemli bir iz bırakmıştır**. Bu insanlar diğerleri kadar değerli değil midir? Belki erinç tadının gevşettiği bir kadercilik, uyuşuklukla suçlanabilirler. Her durumda, diğerlerinden daha fazla olarak yaşamdaki güzel şeyleri sevmektedirler : Güneş, sanatı ve aşkı.

Quand on connaît l'organisation du service de renseignements du War Office, on ne saurait être surpris de son activité. Celle-ci s'exerce avec d'autant plus de facilité dans la vallée du Nil que le pays offre un champ des plus favorables. L'unité de l'Egypte est réelle. Le fellah qui la constitue

[Mısır'ı karıştıran sürekli kargaşalar İngiliz Gizli Haberalma Örgütüne ait bazı subayların işi olabilir. Reformcular amaçlarına yaklaştığı zaman kargaşalık başlıyordu.]

Savaş Dairesinin (War Office) haberalma örgütünün yapısı bilinince, faaliyetleri karşısında hayrete düşülmez. Bu örgüt, ülke çok uygun bir alan oluşturduğu ölçüde Nil vadisinde daha kolay faaliyette bulunmaktadır.

S. 219 - 220'den

Son action ne s'étend pas particulièrement sur l'Égypte et sur ses propres colonies. Cette action a besoin d'être mondiale pour produire tous ses effets. Le calme qui règne chez ses voisins pourrait en effet être considéré comme une condamnation de ses méthodes. Il ne faut point que la comparaison puisse lui être défavorable. Toute augmentation du prestige d'un peuple européen dans l'Islam est jugé par l'Angleterre comme une diminution de ses propres moyens.

C'est donc à l'œuvre de désorganisation universelle que travaillent les nombreux missionnaires envoyés par la Grande-Bretagne dans tous les coins du monde, sous des déguisements différents, non

220

LE DRAME EGYPTIEN

seulement pour la tenir au courant de ce qui s'y passe, mais encore pour susciter au besoin des révoltes dont elle bénéficiera un jour, soit parce qu'elle y pourra trouver des motifs à intervention, soit simplement parce qu'elles provoqueront l'affaiblissement des puissances rivales.

Quand on se rend compte des graves intérêts qui rattachent l'Angleterre à l'Égypte, on comprend que tous les moyens lui soient bons pour maintenir sa puissance sur le pays. Les Anglais sont intraitables en ce qui concerne leurs intérêts dans la Vallée du Nil, mais les Égyptiens ne le sont pas moins, lorsque leurs libertés sont en jeu. Ceux-ci ont le bon sens et le bon droit pour eux, mais la Grande-Bretagne a la force.

[İngiltere'nin] eylemi yalnızca Mısır'ı ve kendi sömürgelerini kapsamamaktadır. Bu eylemin tüm etkileri doğurabilmesi için dünya çapında gerçekleşmesi gerekir. Komşularında dinginlik olması kullandığı yöntemlerin başarısız olması anlamına gelebilir. Karşılaştır-

manın kendi aleyhine olmaması gerekir. Bir Avrupalı topluluğun, İslam dünyasındaki prestijinin artması İngiltere'nin sahip olduğu olanakların azalması demektir.

İngiltere'nin dünyanın tüm köşelerine, farklı kılıklarda gönderdiği misyonerler evrensel planda kargaşa çıkarmaya çalışırlar, şöyle ki, buradaki insanlar yalnızca olan bitenden haberdar olmazlar; fakat aynı zamanda birgün yararlanacağı başkaldırmaları hazırlarlar, çünkü bu sayede ya müdahale gerekçesini bulmakta ya da yalnızca rakip güçlerin zayıf düşmesine neden olmaktadır.

İngiltere'nin Mısır'a bağlı olan önemli çıkarlar gözönüne alındığında, ülkede başatlığını korumak için her aracı kullanmaktadır. İngilizler Nil Vadisindeki çıkarları açısından uzlaşmaz bir tavıra sahiptir, fakat Mısırlılar da, özgürlükleri söz konusu olduğu zaman onlardan aşağı kalmazlar. Bunlar sağduyuya ve kendileri için tüm hakka sahiptirler, fakat İngiltere'nin ise gücü vardır.

S. 222'den

qu'elle n'était pas venue toute seule.

Beaucoup pensent d'autre part, que l'annexion du Soudan n'est que le prélude d'une annexion nouvelle longuement préparée, celle-ci, par l'installation sur le trône d'Égypte d'un roi trop intéressé pour être patriote, trop ignorant pour être perspicace, trop orgueilleux pour être prudent.

Et tout s'explique.

Diğer yandan, çoğu, Sudan'ın topraklara katılmasının ise, yurtsever olmak için çok çıkarıcı, kavrayışlı olmak için çok cahil, ihtiyatlı olmak için çok kibirli bir kralın Mısır tahtına geçirilmesiyle çok uzun zamandır hazırlanmış bir olayın başlangıcı olarak düşünmektedir.

S. 223'ten

Elle lui promet une constitution et lui donna un roi pour rendre cette constitution inopérante. Elle avait ainsi l'intention de calmer à la fois l'impatience du peuple et l'inquiétude des nations. Le peuple occupé à contempler les rouages du jouet qu'elle mettait entre ses mains se calmerait pour un temps. La constitution une fois promulguée ne pourrait pas jouer à cause du roi qui aurait intérêt

[İngiltere Mısır'ın sorunları üzerine hiç eğilmemiştir. Yalnızca kendi prestijini korurken büyük özveride bulunduğu görüntüsünü yaratarak Mısır halkını ve yabancı ulusları aldatmıştır.]

İngiltere Mısır ulusuna bir anayasa vermeye söz vermiş ve bu anayasayı işlemez duruma getirmek için bir de kral vermiştir. Böylelikle ulusun sabırsızlığını ve ulusların endişesini giderme amacını gütmüştü. Halkın eline verdiği oyuncakla oyalanması bir süre kendisini sakinleştirmekteydi. (...)

S. 225'ten

La présence des troupes britanniques dans les casernes égyptiennes, celle des délégués de l'Angleterre dans les conseils du gouvernement, l'ingérence continuelle de la Résidence britannique dans les affaires du pays, tout contribuait à rendre inefficaces et la constitution et l'action du Parlement, issu de cette constitution.

Mısır kışlarında İngiliz birliklerinin, İngiliz temsilcilerinin bakanlar kurulunda bulunması, İngiliz Valisinin sürekli olarak ülkenin iç işlerine karışması, bu anayasadan kaynaklanan tüm bu olgular anayasayı ve parlamentonun hareketini etkisiz bırakmaya katkıda bulunuyordu.

Cependant l'histoire nous apprend qu'il n'est pas de nation qui n'ait obtenu ses libertés quand elle était prête au sacrifice, quelle que fut la force de la puissance qui l'opprimait. L'Irlande en est un exemple

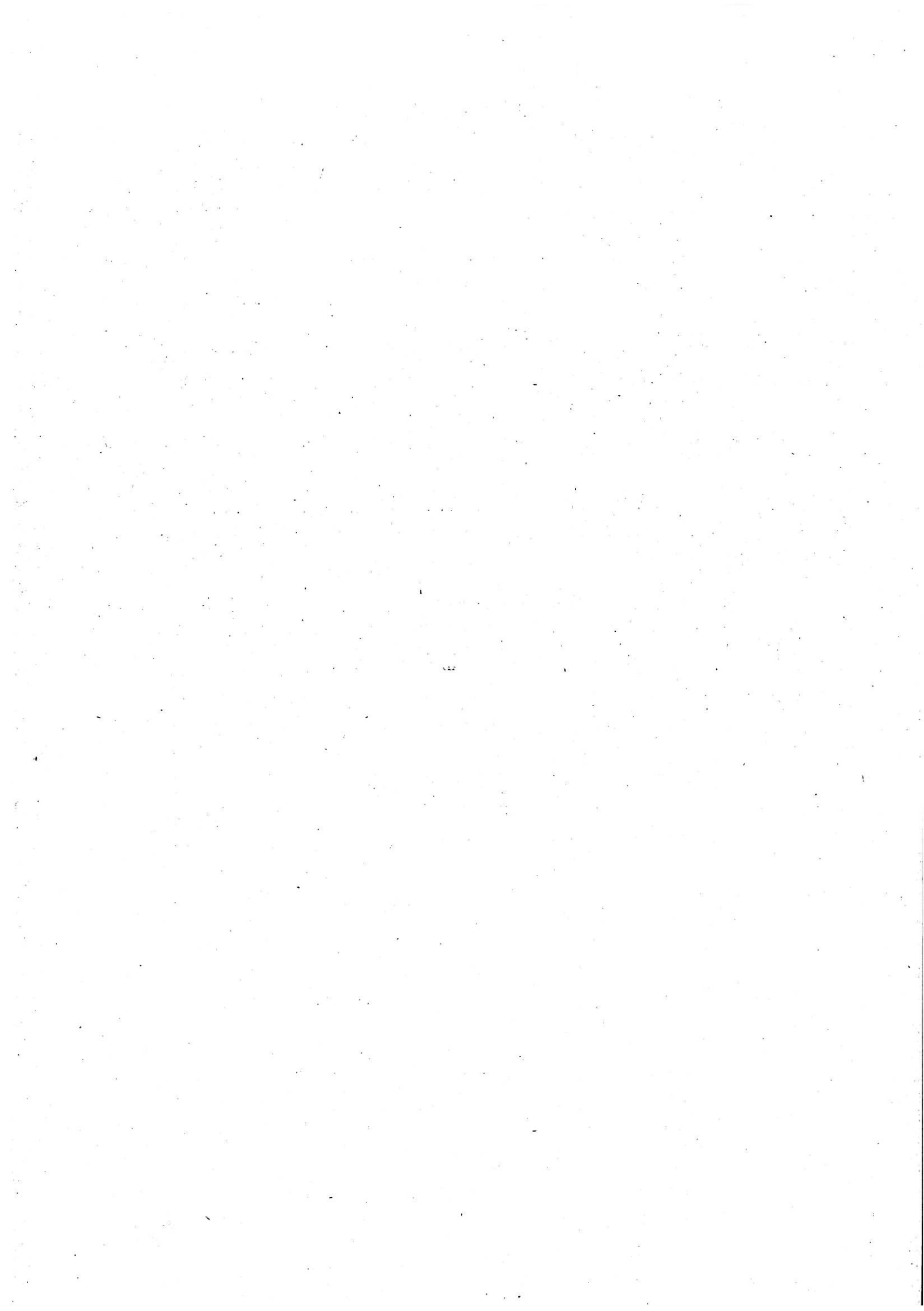
[Parlamentonun etkinliğini ve onurunu yitirdiği bu Cumhuriyet ne anlama geliyordu? Yaşamı yabancıların isteğine bağlı kalan, İngiliz askerinin Nil kaynaklarında nöbet tuttuğu bu Cumhuriyet neydi? (...)]

[Bu Cumhuriyet anarşiye doğru uzanan belirsiz bir basamak değil midir? (...)]

[İngiltere Mısır'da yaşaması olanaksız kurumları oluştururken, anarşi ve zorbalığı hazırlamıştır. Bu iki yol da insanları köleliğe götüreceği için tehlikelidir.]

Bununla birlikte tarih göstermektedir ki, kendini ezen güç kim olursa olsun, özveride bulunup da özgürlüğünü elde edemeyen hiç bir ulus yoktur. İrlanda bunun bir örneğidir.

(Kitabın 18, 21, 42, 52, 56, 67, 68, 84, 85, 88, 91, 92, 95, 101, 106, 112, 124, 140, 149, 155, 156, 228. sayfaları isaretle ve notludur.)

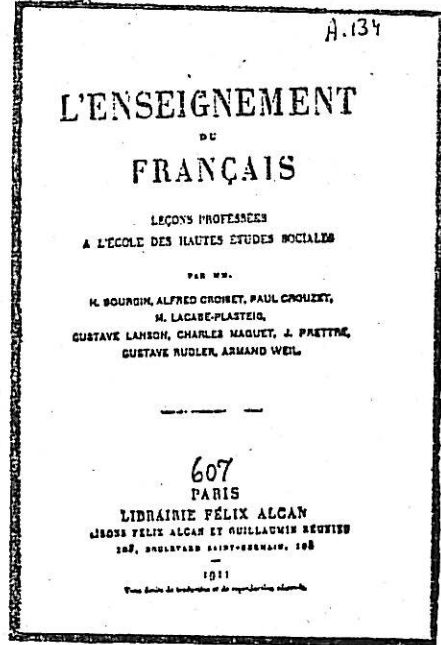
E

FRANSIZCA ÖĞRETİMİ

YÜKSEK SOSYAL
ÖĞRENİM OKULUNDA
VERİLEN DERSLER

Anıtkabir 607

L'enseignement du français, leçons professées à l'école des hautes études sociales. Paris 1911 Félig Alcan. II+268 S. 8° resim. "Bibliothèque des Sciences Sociales XXXIX.

S. 25'ten

siècles dans l'enseignement, s'il est vrai qu'un grand siècle n'est qu'une abstraction et si l'on renonce à faire, pour des abstractions, une bataille d'idées générales et de préférences personnelles? Il faut se placer sur le terrain de la pédagogie et se demander seulement quelles œuvres, à quelque siècle qu'elles

Eğer önemli bir yüzyılın soyutlamaları başka bir şey olmadığı doğruysa ve soyutlamalara ilişkin olarak genel bir düşünce çatışması ve bireysel tercihlerden vazgeçiliyorsa, bu önemli yüzyıllardan her birinin öğretimdeki payı nasıl belirlenir?

Bu durumda hangi yapıtların pedagojik bir işlevi olduğunu düşünmek gerekir.

La première des fins de l'enseignement littéraire est toute pratique: essentiellement il doit apprendre à parler et écrire correctement. Il ne s'agit de former ni des grammairiens ni des artistes. mais de dresser à la propriété, à la netteté, à l'exactitude des élèves dont la parole est généralement négligée, incorrecte, impure. Pour cela, faisons appel à nos grands prosateurs simples, de Montaigne à Pascal, de Racine prosateur à Montesquieu, Voltaire, jusqu'à Mérimée et Maupassant; et, parmi ceux-là, peut-être, mettons hors pair Montaigne, Pascal et Voltaire. Le langage usuel et pratique est envahi, troublé par des influences littéraires fâcheuses, celles des imitateurs maladroits de la beauté romantique, par exemple, ou de la sensibilité du XVIIIe siècle, celle des hommes d'action, journalistes et politiques: contre ces influences pourra prévaloir l'étude des grands prosateurs simples. Il

[Böylelikle mükemmel olanı saptamak olanaklıdır.]

Yazınsal öğretimin amaçlarından ilki tamamen uygulamaya yöneliktir: Temelde doğru konuşmayı ve yazmayı öğretmesi gerekmektedir. Dilbilgici ve sanatçı yetiştirmek sözkonusu olmamakta fakat konuşmaları genelde ihmal edilmiş, yanlış ve arı olmayan öğrencileri kullanım uygunluğu, açıklık ve doğruluğa yöneltmektir. Bunun için büyük düz yazıcılarımıza bakalım: Montaigne'den, Pascal'a, Racine'den Montesquieu'ye, Voltaire'e, Mérimée'e ve Maupassant'a ve belki de bunların arasından, Montaigne, Pascal ve Voltaire'in eşsiz olduklarını belirtelim. Günlük kullanılan dil, can sıkıcı yazımsal etkilerin, örneğin romantik güzelliğin beceriksiz taklitçilerinin veya XVIII. yüzyılın duyarlılığının, eylem adamlarının, politikacılar ve gazeteciler, istilasına uğramıştır: Büyük düzyazıcıların incelenmesi bu etkilere üstün gelebilmektedir.

tueux, qui pourraient inspirer des tentatives d'imitation dangereuses, et ceux dont le style, grand et large, paraît trop élevé de plusieurs tons, tel Bossuet, dont le commerce pourrait aisément porter à l'enflure et au boursoufflement. Il sera nécessaire de proscrire les grands artistes qui écrivent mal, comme Balzac le romancier. Il faudra employer avec discernement les artistes trop savants, tels que La Bruyère, Beaumarchais, Paul-Louis Courier, dont les procédés de style, aisément démontrables, donneront une idée des difficultés de l'art et des moyens à employer pour les vaincre, mais ne devront pas être proposés à l'imitation.

Le second objet auquel tend l'enseignement du français, c'est la formation du goût. Ne parlons plus de goût dogmatique, de codes de préceptes : le goût ne saurait plus être que le sens délicat de la beauté, l'estimation de l'intensité des effets, l'appréciation des œuvres par rapport à l'intention et à l'idéal des auteurs. Par l'étude des quatre siècles, nous ferons le goût large. Pour le faire simple et pur, nous appellerons à nous les auteurs de toute école et de tout idéal qui ont manifesté de la manière la plus compréhensive leur idéal particulier. Nous réserverons pour les jours de congé et mieux encore pour la sortie du lycée le mièvre, le gracieux, le contourné, surtout l'anormal et le morbide ; nous n'admettrons que les écrivains qui se sont servis normalement et

... ..

Romancı Balzac gibi kötü yazan büyük sanatçıları yasaklamak gerekli olmaktadır. La Bruyère, Beaumarchais, Paul-Louis Courier gibi, kolayca gösterilebileceği üzere, biçimleri, taklit edilmeleri önerilmeksizin; sanatın güçlükleri ve bunların üstesinden gelebilmek

için kullanılan araçlar konusunda bir fikir veren çok bilgin yazarları ayırt ederek kullanmak gerekmektedir.

[Fransızca ğretiminin ikinci amacı beğenin oluşturulmasıdır. Beğeni, güzelliğın ince yönü, etki yoğunluğunun tahmini, yazarların ideali ve amacına göre yapıtların değerlendirilmesi olarak algılanmalıdır.] **Dört yüzyılı inceleyerek geniş bir beğeniyi gözönüne alacağız.** [Özel ideallerini anlaşılır biçimde aktaran tüm yazarları, hangi okuldan ve hangi idealden olursa olsun, kendimizden sayacağız.]

S. 28'den

lots du *Télémaque*; la poésie médiocre de Boileau; non qu'il n'y ait pas de poésie chez Boileau, mais quand une littérature présente des chefs-d'œuvre comme ceux de notre XIXe siècle poétique, pourquoi chercher la poésie à l'état homéopathique dans la prose versifiée de Boileau?

Il s'agit en troisième lieu d'assurer la formation intellectuelle de l'enfant. Il faut subordonner le développement de la sensibilité et de l'imagination à celui de la raison, du jugement, du raisonnement déductif et du raisonnement expérimental. Nous avons

[Ağırlık XIX ve XVII. yüzyıllara verilecek fakat XVI. yüzyıldaki ozanlar ve XVIII. yüzyılın hafif ve arı düzyazıları gözönüne alınacaktır. XVII. yüzyıldaki, zaman aşımına uğramış, açık olmayan, şöyle böyle niteliktekileri eleyeceğiz. Örnek olarak **Telemak**'ı ve Boileau'nun şiirlerini verebiliriz.]

Üçüncü olarak çocuğın anlksal (zihinsel) oluşumunu sağlamaktır. Duyarlılığın ve imgelemenin gelişmesini sağduyu, düşünme yetisi, tümdengelimci düşünme ve deney el düşünme biçimlerine bağlamak gerekmektedir.

(Metnin yanındaki not : dikkat)

rellement ramenés à nos classiques du xviie siècle, pour qui la raison fut l'idéal même. Mais, dans la raison du xviie siècle, il y avait trop de limitations, trop de postulats religieux, sociaux, philosophiques, mondains ; le commerce exclusif de ces esprits risquerait de circonscrire l'activité intellectuelle des enfants. Nous élargirons leur horizon avec les principaux éveilleurs de curiosité et de critique, Montaigne, Voltaire, Montesquieu, Diderot, en ce qu'il a de fort et de sain, les poètes et les romanciers dont la pensée fut vigoureuse, Chénier, Vigny, Sully Prudhomme, Leconte de Lisle, Flaubert. Parmi les dialecticiens et les critiques du xixe siècle, des esprits aigus serviront à affiler l'esprit, Courier, Tocqueville, Renan, Sainte-Beuve. Enfin, dans les derniers temps, pourront être utilisées les œuvres plus mêlées des prosateurs lyriques du xviiie siècle et des poètes du xixe siècle.

En supposant accomplie l'œuvre de formation du style, du goût, de l'intelligence, il reste à considérer les fins générales de l'enseignement, auxquelles répond la formule de la formation de l'homme et du citoyen. D'une part, il faut développer la conscience morale de l'enfant, énergie, volonté, capacité d'action ; d'autre part, il faut en lui préparer le citoyen, par l'éducation de la solidarité, de l'esprit de liberté et d'égalité, de la discipline et du dévouement, du patriotisme. Et, au-dessus de tout cela, il y a, indépendamment des opinions et des croyances, un certain

amour du temps dans lequel on vit, non pas une confiance niaisement énergique et vaine, mais un esprit viril qui accepte les conditions de la pensée et de la vie modernes tout en luttant pour l'idéal choisi : la formation, le développement de cet esprit ne devront jamais être perdus de vue. Et c'est pourquoi il faudra écarter de l'enseignement ou n'employer qu'avec discrétion les grands écrivains dont l'œuvre est par trop inséparable d'un idéal religieux, social ou politique aboli. Sans doute Pascal est à garder pour tout ce qu'il conserve de propre à un usage actuel, à

Buradan, sağduyuyu ideal olarak kabul eden XVII. yüzyıl klasiklerimize doğal olarak dönüyoruz. Fakat XVII. yüzyıl sağduyusunda, çok fazla sınırlama, dinsel, toplumsal, felsefi ve dünyasal postülalar vardı : Tamamiyle bu genel anlayışın egemen olması çocukların anlaksal faaliyetlerini budayabilme tehlikesini taşıyordu.

[Ufuklarını Montaigne, Voltaire, Montesquieu, Diderot'un yapıtlarıyla açabiliriz. Gene Chenier, Vigny, Sully, Prudhomme, Lecomte de Lisle, Flaubert gibi ozan ve romancılar gözönüne alınmalıdır. XIX. yüzyıl eytişimci ve eleştirmenlerden Courier, Tocqueville, Renan, Sainte-Beuve düşünce biçimini arıtması açısından önemlidir. Nihayet XVIII. yüzyılın lirik düzyazıcıları ve XIX. yüzyılın ozanlarına başvurulabilir.]

Biçem, beğeni kavramının oluşumu tamamlanmış varsayıldıktan sonra, insanın ve yurttaşın oluşumunu sağlayan eğitimin genel amaçlarını gözönüne almak sözkonusudur. Bir yandan, çocuğun törel bilincini, enerjisini, istencesini, eylem kapasitesini geliştirmek; diğer yandan onu dayanışma, özgürlük anlayışı, eşitlik, disiplin, özveri, yurtseverlik yönlerinden eğitmek, yurttaşlığa hazırlamak gerekmektedir. Ve tüm bunların dışında, düşünceler ve inançlardan bağımsız olarak yaşanan döneme belirli bir sevgi vardır, sözkonusu olan budalaca yılmaz ve boşuna bir güven değil fakat seçilmiş ideal için sa-

vaşım verirken, modern düşünce ve yaşamın koşullarını benimseyen bir öz amaçtır : Bu öz amacın oluşumu, gelişimi hiçbir zaman gözden kaçırılmamalıdır. Bu nedenle, yapıtları, ortadan kaldırılmış dinsel, toplumsal ve politik idealle bütünleşmiş büyük yazarları eğitimden uzak tutmak veya çekincesi olarak onlara başvurmak gerekmektedir. (Metin yanında "dikkat" yazılıdır.)

S. 36'dan

contre la prépondérance des œuvres classiques et chrétiennes dans l'instruction de la jeunesse. Ainsi se forma et se maintint une tradition qu'on défend maintenant par d'ingénieuses subtilités pédagogiques.

La situation aujourd'hui n'est plus la même qu'en 1810, 1820 ou 1840. C'est une absurdité de n'employer qu'une littérature monarchique et chrétienne à l'éducation d'une démocratie qui n'admet point de religion d'État. — Pas plus que d'employer une lit-

[Otoriter imaratorluk **ideoloji**'yi desteklememekteydi, monarşik ve katolik Restorasyon Devrimi hazırlayan düşünürler düzeyinde Devrime karşı savaşım vermiştir ve tinselcilik gençliğe özgü saflığa duyumculuğun başlamasından korkmuştur. Hatta liberal görüşte olanlar bile bu önyargı ve alışkanlık karışımının mirasçısı olmuşlardır. Gençliğin eğitiminde klasik ve hıristiyan yapıtlarının üstünlüğünü tartışmamışlardır. Böylece, şimdilerde ustalıkli pedagojik inceliklerle savunulan bir gelenek oluşmuş ve kendini korumuştur. Bugünkü durum XIX. yüzyılın ilk yarısından farklıdır. Demokratik bir eğitimde bir din devleti düşünülemez. Bugün geleneğin ister yandaşı ister karşıtı olalım, üniversitede yüzeysel bir eğitim istemiyoruz.]

Mais le libre penseur n'y trouve que dérision et mépris de ses croyances, de ses efforts, qu'on ne rappelle qu'avec injure ou haussement d'épaule, et il ne peut s'appliquer à ces chefs-d'œuvre qu'en faisant abstraction du fond. Je ne parle pas, bien entendu, du lecteur adulte, qui peut tirer parti de tout pour son développement intime : je me mets au point de

FX
vue du maître chargé de détacher des livres ce que des enfants de douze à seize ou dix-sept ans peuvent en assimiler.

Et la génuflexion des plus hauts esprits devant je ne dis pas le Roi, mais devant une Montespan ou une Maintenon, devant un secrétaire d'Etat, un duc ou un marquis, et cette attitude d'humilité flagorneuse ou de silence prudent qui est toute la philosophie sociale de nos grands écrivains : est-ce de quoi préparer le citoyen d'aujourd'hui ? Il y a encore un esprit public sous Louis XIII, et Chapelain s'intéresse aux affaires de la France : mais Chapelain n'est pas un classique qu'on étudie. Des écrivains du règne de Louis XIV, de Boileau, de Racine, de La Fontaine, de M^{re} de Sévigné, on n'extrairait pas un grain de pensée patriotique ou sociale. Le roi et la cour masquent la France. Ce qu'il y a de réflexion politique chez Corneille ou La Bruyère, suffit-il pour l'éducation civique de la jeunesse ? Il y a bien Bossuet, il y a Fénelon ; mais l'un est le théoricien du droit divin, l'autre de la réaction féodale, et d'ailleurs leurs écrits politiques ne sont pas ce qu'on fait lire dans les classes des lycées.

[XVII. yüzyıl artık  ok geride kalmıştır. Orta burjuvaziden gelen bir  ocuğa, katolik olarak eğitilmiş olsa bile, Bossuet ve Bourdalove'-

nun teolojisi çok ağır gelmektedir. Protestan da rahata kavuşmuştur. Roma ortodoksçuluğunun büyük yazarlarını incelemektedir.] **Fakat özgür düşünen kişi** büyük yapıtlara özü soyutlanarak başvurmuştur. Doğal olarak yetişkin okuyucudan söz etmiyoruz. **Kendimi oniki ile onaltı veya onyediyedi yaşları arasındaki çocukların özümseyebileceği kitapları seçen bir öğretmen yerine koyuyorum. (...)**

XIV. Louis dönemindeki yazarlardan, Boileau, Racine, La Fontaine ve Mme de Sévigné'de, **yurtsever veya toplumsal düşüncenin** dirhemi yoktur. Corneille veya La Bruyère'deki politik düşünce gençliğin yurttaşlık eğitimine yeterli midir? Bossuet, Fenelon akla gelir; fakat birisi kutsal hukukun, diğeri feodal tepkinin kuramcısıdır, nitekim liselerde okutulan onların politik yazıları değildir.

écrivains chrétiens avait un rayon d'action très étendu. La pensée des grands écrivains laïques s'enferme, il faut l'avouer, dans un cercle singulièrement étroit. Leur culture et leur dépendance appauvrissent leurs œuvres, les détournent d'un infini d'objets. Ils manquent de profondeur métaphysique ; ils laissent aux théologiens les hautes régions de la pensée, où se décide la conception de l'univers, la nature de l'homme, le sens de la vie. Le sentiment social est très faible chez eux : l'administration des intérêts publics est l'affaire du roi. De curiosité scientifique, il n'en ont guère : on ne leur a appris au collège que la rhétorique et les vers latins, avec la logique. Ils ne regardent que les sentiments du cœur, la vie intérieure et la vie mondaine : là est la richesse incomparable de leurs œuvres. C'est quelque chose, c'est beaucoup si l'on veut ; ce n'est pas tout.

L'analyse intérieure, perpétuelle et minutieuse, convient à la doctrine religieuse qui fait de la recherche de la perfection individuelle l'affaire importante de la vie. Par là les plus indépendants de nos grands écrivains, La Fontaine et Molière, peuvent être réconciliés avec la philosophie chrétienne, et employés dans l'éducation chrétienne. Mais une démocratie a besoin que l'homme se regarde un peu moins et regarde un peu plus autour de lui, qu'il prenne pour fin le public plutôt que lui-même. Sans

İtiraf etmek gerekir ki, laik olan büyük yazarların düşünceleri özellikle dar bir çemberde sıkışmıştır. Kültürleri ve bağımsızlıkları yapıtlarını yoksullaştırmakta, sonsuz sayıdaki konulardan alakoymaktadır. **Metafiziksel derinliğe sahip değildirler; Evrenin, insan doğasının, yaşamın anlamının ele alındığı derin düşünceleri tanrıbilimcilere bırakmışlardır. Toplumsal bilinç çok zayıftır : Kamu yararının yöneti-**

mi krala bırakılmıştır. Bilimsel meraktan paylarını almamışlardır : Kolejde mantıkla birlikte yalnızca sözbilim ve latince dizeler öğretilmiştir. (...)

Büyük yazarlarımızın en bağımsızları olan La Fontaine ve Molière hıristiyan felsefesiyle bağdaştırılabilir ve hıristiyan eğitiminde başvurulabilirler. Fakat bir demokrasinin, insanın kendisiyle biraz daha az ilgilenmesine ve çevresine eğilmesine, kendinden çok kamuyu ön plana almasına ihtiyacı vardır.

8. 40'dan

La valeur éducative de la littérature psychologique du xviie siècle, considérable pour les adultes qui savent lire, est pour les écoliers bien diminuée par la réduction de presque toute vie morale à l'amour, de toute vie sociale aux mœurs de salon. Je n'ai point,

XVII. yüzyıl psikolojik edebiyatının eğitsel değeri okumayı bilen yetişkinler için fazla, öğrenciler için ise tüm törel yaşamın aşka, tüm sosyal yaşamın salon geleneklerine indirgenmesi nedeniyle çok daha azdır.

Dans le xviiie siècle, au contraire, l'éducateur actuel trouve ce qui manque au xviie: la critique idéaliste et pratique de l'ancien régime, l'ardeur du sentiment social, la curiosité scientifique, les idées de liberté, d'égalité, de bien public, qui sont les bases du régime démocratique, les idées de recherche rationnelle et de progrès scientifique, qui guident une société échappée de la servitude des dogmes. Sans doute, ni la critique, ni la science, ni la philosophie, ni l'idéal politique de la littérature du xviiie siècle ne sont les nôtres; il n'est pour ainsi dire aucun résultat, aucune connaissance, aucune méthode du xviiie siècle que nous n'ayons réformé. Mais nous reconnaissons dans ce temps-là les origines de l'ordre intellectuel et social où nous vivons. Nous y reconnaissons les sentiments qui sont encore aujourd'hui les moteurs de notre action. Voltaire, Montesquieu, Diderot, Rousseau, Buffon sont plus près de nous, instruisent mieux nos enfants à recueillir notre

Günümüz eğitimcisi, XVII. yüzyılda bulamadıklarını, tam tersi olarak; XVIII. yüzyılda bulmaktadır. Bunlar; demokratik bir rejimin temelleri olan, eski rejimin **idealist** ve uygulamalı eleştirisi, toplumsal bilincin canlılığı, özgürlük, eşitlik, kamu yararı düşünceleri ve dogmaların esaretinden kurtulan bir topluma yol göstericilik yapan rasyonel araştırma ve bilimsel ilerleme düşünceleridir. (...)

[Voltaire Montesquieu, Diderot, Housseau, Buffon mirasımızı devralmaları açısından çocuklarımızı, Bossuet ve Racine'den daha iyi eğitmektedirler.]

S. 42'den

qui a été fait est loin d'être suffisant. Il faudrait encore un grand travail de librairie pour constituer la bibliothèque du xviiie siècle qui devrait être mise à la disposition de la jeunesse: où est l'éditeur disposé à l'entreprendre?

Gençliğin hizmetine sunmak doğrultusunda XVIII. yüzyıl kütüphanesini oluşturmak için büyük bir çalışma gerekmektedir. Fakat bunu hangi editör yapacaktır?

S. 44'ten

Le xviiie siècle n'entrera donc vraiment dans l'éducation de notre jeunesse, pour la part que désire Salomon Reinach et que je désire avec lui, que lorsque nous aurons fait des professeurs capables de l'employer. C'est des Universités que la chose dépend. Il faut inscrire dans nos programmes d'examen les ou-

Benim de Salomon Reinach'la birlikte istediğim ölçüde XVIII. yüzyılın gençliğin eğitimine girebilmesi ancak bu yüzyılı kullanabilen öğretmen yetiştirebilinerek olanaklı olacaktır.

S. 45'ten

Mais pourquoi M. Reinach s'est-il borné à réclamer pour le xviiie siècle? Aussi grande et plus grande est la part à faire au xixe siècle. A mon sens, le xvie siècle étant en grande partie interdit à l'enseignement secondaire par la langue, entre le xviie siècle à restreindre et le xviiie à élargir, la place d'honneur doit appartenir au xixe siècle. Il a tout ce qui peut recommander une époque littéraire: la richesse, la beauté de style, l'«accessibilité» des œuvres. La langue et les idées les rapprochent de nous. Toute la civilisation française est là, assimilable plus que nulle part ailleurs pour la jeunesse.

(...) Bence XVI. yüzyıl dili nedeniyle ortağitimde genellikle işlenmekte olup kısıtlanması gerekli XVII yüzyıl ve geliştirilmesi gerekli XVIII. yüzyıl arasında onur yeri XIX. yüzyıla ait olmalıdır. Bu yüzyıl bir yazınsal dönemi yücelten tüm niteliklere sahiptir : Zenginlik, güzellik, ciddiyet, yapıtlara "erişebilirlik". Dili ve düşünceleri bize yakındır. Tüm Fransız uygarlığı, başka hiçbir yerde olmadığı kadar, genellikle tarafından özümsemek için burada bulunmaktadır.

S. 182'den

dans un milieu particulier. Il y a quelque chose de plus impérieux que toutes les méthodes : ce sont les besoins des élèves. Comment ces besoins commandent-ils les méthodes? Voilà ce qui est à rechercher.

Et d'abord les besoins des élèves ne sont pas besoins de savants. Or les conceptions savantes de l'enseignement supérieur ont eu souvent une fâcheuse

[Bu konferansın amacı özel bir ortamda genel ilkelerin uygulanması üzerinde ısrar etmektir.]

Çeviri tüm yöntemlerden daha önemli olan öğrencilerin ihtiyaçlarıdır. Bu ihtiyaçlar yöntemlere nasıl hükmetmektedir? İşte araştırılacak olan budur. Öncelikle de öğrencilerin ihtiyaçları **bilginlerin ihtiyaçlarıyla özdeş değildir.**

Kitabın "içindekiler sayfasında, 23, 35, 123, 153. sayfalardan başlayan konferans adları işaretlenmiştir.

İNSANLIĞIN EVRİMİ KOLLEKTİF SENTEZ

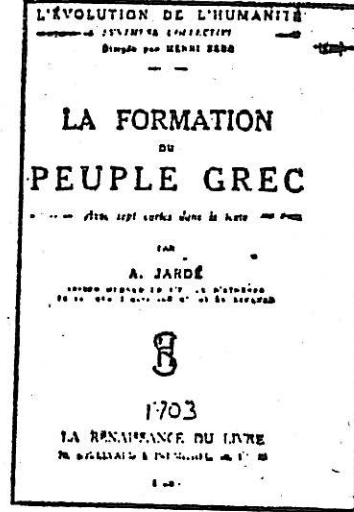
Yöneten : HENRİ BERR
YUNAN HALKININ OLUŞUMU

Paris, 1923

Anıtkabir

Jarde, A[uguste François Victor] : La formation du peuple grec. Paris 1923 Renaissance du Livre. XII+425 S. + 1 y. 8°

"L'Évolution de l'Humanité Synthèse Collective Section I. le Monde Antique la Grèce et la Civilisation Hellénique XI"

S. 4'ten

X

~~D'autre part, la notion de race est trop obscure pour fournir~~
des explications claires. Dès la plus haute antiquité, il n'y a pas physiologiquement de race pure, mais des mélanges de races et de peuples. S'il existait une race grecque exactement définie, comment expliquer la diversité des peuples grecs? Car, s'il est des traits communs à tous, il est autant de différences. Ioniens efféminés ou Spartiates énergiques, Athéniens subtils ou Béotiens épais, tous sont-ils une même race, dont on ne saurait alors affirmer l'unité, ou faut-il supposer autant de races que de peuples? Milieu ou race sont des explications incomplètes ou insuffisantes.

Pour expliquer les peuples, il faut faire intervenir l'histoire elle-même. Influences du milieu ou qualités innées ne sont pas négligeables, mais les unes et les autres se combinent diverse-

[Tarihsel gerçeklerin basitleştirilmiş kalıplara indirgenemeyeceği bilinmelidir. Bu bağlamda Yunanlılar yaşadıkları ülkeden ayrı olarak düşünülemez. Yaşadıkları ortam, Helenlerin niteliklerini doğurmamış olsa bile, bu nitelikleri ortaya çıkarmış ve gelişmelerini sağlamıştır.]

(...) İlk çağın en eski dönemlerinden beri fizyolojik olarak saf bir ırk yoktur, fakat ırkların ve toplulukların karışımı vardır. Tam olarak tanımlanan bir Yunan ırkı olsaydı Yunan toplumlarının farklılıkları nasıl açıklanırdı? (...)

Toplulukları açıklamak için tarihin kendisine bakmak gerekir. (...)

S. 5-6'dan

Si nous devons serrer de plus près le problème, ce n'est pas le génie grec qu'il faut expliquer, mais les génies particuliers des différents peuples.

(.....)

Plus que l'histoire des diverses cités, c'est la conquête macédonienne, unifiant la Grèce et hellénisant le monde oriental, qui intéresse l'histoire universelle. Les petits États grecs, enfermés dans leur politique égoïste, étaient incapables d'exercer en dehors d'eux une influence profonde et durable. La Grèce d'Asie, dont les places de commerce ont vu se mêler

(.....)

6

INTRODUCTION

les populations en une foule cosmopolite de marins et de marchands, a pu éveiller à la civilisation non seulement la Grèce propre, mais tous les peuples barbares, de la lointaine Tartessos à la mystérieuse Colchide. Il y a eu une Méditerranée ionienne, dont les traces subsistent dans les civilisations postérieures (1). Mais la conquête perse a arrêté le développement de l'Ionie, si bien que l'influence ionienne a été de bien courte durée. Après l'Ionie, Athènes, par le rayonnement de son génie, plus encore que par son prestige politique, a pensé imposer sa civilisation à la Grèce entière. Mais l'action directe d'Athènes est encore plus limitée que celle de l'Ionie et dans l'espace et dans le temps; elle se maintient seulement parce que la civilisation attique est un des éléments importants de la civilisation hellénistique, comme le dialecte attique est le premier fonds de la $\chi\omicron\iota\nu\eta$.

En réalité la vraie Grèce, la Grèce du 7e et du 4e siècle, n'a agi sur l'humanité que très tardivement. La Renaissance, qui s'est remise à l'étude des écrivains grecs, ne connaît encore le temple grec que d'après Vitruve et la statuaire grecque que d'après les copies romaines. La Révolution française croit

[Yunanistan'da daha fazla devlet kurulmasının nedeni şöyle açıklanabilir.] (...)

"Eğer sorunu daha yakından ele alacak olursak, Yunan yeteneğini değil, fakat değişik toplulukların kendilerine özgü yeteneklerini açıklamak gerekmektedir." (...)

[Bu durumda yeni bir soru sormak zorundayız: Yunanistan'ın bir yığın küçük devleti birleştirerek büyük bir devlet kurması, birliğini sağlaması olanaksızdır. Sürekli site türü yönetim geçerli olmuştur, bunun nedeni nasıl açıklanabilir? Bunu açıklamak için yeniden tarihsel verilere başvurmak gerekiyor. Burada başlıca iki eğilim karşı karşıyadır. Bir yanda ulusal birlik girişimleri, diğer yanda ise sitelerin bencil reaksiyonları. Tarih, Yunanlılara karşı, Makedonya istilasıyla Yunanistan birliğini sağlayan koşulların nasıl yaratıldığını açıklamaktadır.]

(...) **Evrensel tarihi ilgilendiren, değişik Yunan sitelerinin tarihinden çok Yunanistan'ı birleştiren ve doğu dünyasını Helenleştiren Makedonya'nın işgali olmuştur. Bencil politikaları içinde sıkışıp kalmış olan küçük Yunan devletleri kendi dışlarında derin ve kalıcı bir etki sağlamaktan uzak bulunuyorlardı. Ticaret merkezlerindeki nüfusa kozmopolit denizci ve tacir yığınının karıştığı Asya'daki Yunanistan, yalnızca asıl Yunanistan'ı değil fakat uzaktaki Tartessos'dan gizemli Kolşid'e (Colchide) dek tüm barbar toplumları uygarlığa açmıştır.** (...)

[Fakat Perslilerin fetihleri İyonya'nın gelişmesini durdurmuştur. Daha sonra Atina uygarlığını tüm Yunanistan'a kabul ettirmeyi düşünmüştür. Fakat Atina'nın eylemi zaman ve mekan açısından İyonya'daki uygulamaya oranla daha sınırlı kalmıştır.]

(...) Gerçekte asıl Yunanistan, V. ve IV. yüzyıl Yunanistan'ı çok geçikmeli olarak insanlık üzerinde etkide bulunabilmiştir.

Nitekim Yunanlı yazarların incelendiği **Rönesans döneminde Yunan yontuculuğu Roma'da yapılmış kopyeleri aracılığıyla tanınmıştır. Fransız devrimi Roma Cumhuriyetine ulaşmayı ummuş ve onların sözcüklerini taklit etmiştir.** (...)

[1812'de EGINE mermerlerinin Münih'e, 1816'da ise Parthenon yontularının Londra'ya gelmesiyle Yunan sanatı tam olarak ortaya

çıkmıştır. Yalnızca modern demokrasiler Perikles dönemindeki Atina örneğini arama olanağını bulmuşlardır. Genel olarak Yunan kültürünü benimseyen Romalıların aracılığıyla Helenizm etkili olabilmiştir.]

S. 94 - 95'ten

LES PÉLASGES

thèse est d'autant plus grande que l'on veut pousser l'étude dans le détail. Si l'on s'en tient aux grandes lignes, il ne semble plus aussi téméraire de reconnaître un certain accord entre les données les plus générales. Le tableau d'ensemble des origines grecques, sur un point au moins, recevra d'ailleurs quelque lumière de documents historiques, les textes égyptiens, qui nous fourniront le chaînon par où rattacher la préhistoire à la protohistoire.

Les premières populations, dont on constate l'existence, sont, en dépit de leur apparition tardive, à la fin des temps néolithiques, encore toute proches de la plus primitive barbarie. Tatoués, armés de haches de pierre polie et de couteaux d'obsidienne, usant d'une poterie grossière et décorée d'incisions, abrités dans des huttes rondes en branchages et en pisé, ces premiers habitants de ce qui sera la Grèce ne devaient pas différer beaucoup des sauvages de la Polynésie. Sur toute la péninsule s'étend une même civilisation, ce qui d'ailleurs ne préjuge rien de la race. Ces populations parlaient des langues non indo-européennes, peut-être celles qui avaient, aux temps classiques, survécu en quelques points du monde égéen, à Lemnos par exemple. La toponymie en a gardé probablement des traces : le nom de Larisa, que l'on retrouve tant de fois dans la Grèce d'Europe et d'Asie (1), semble appartenir à ces langues disparues et désigner la citadelle, la ville forte. Nous appellerons ces peuples primitifs Pélasges, puisque c'est le nom qui pour les Anciens s'appliquait aux populations antérieures aux Hellènes, de langue non hellénique (2). Mais nous renonçons à savoir ce qu'étaient réellement les Pélasges. Sont-ils le clan des cigognes, πελαργοί (3) ? Sont-ils originellement une branche des Pélagons et sont-ils parents des Péoniens et des Phrygiens (4) ? On reste rêveur quand on voit un savant tracer le portrait physique et moral des Pélasges

(1) ΣΤΡ., IX, 6, 19. — (2) ΗΔΤ., I, 57 ; ΤΗΣ., IV, 109. — (3) ΣΤΡ., IX, 1, 18.

(4) LXXXI, p. 98-99.

et affirmer avec le plus grand sérieux que c'était une « race énergique et vive, aux passions ardentes et concentrées, très intelligente, d'une volonté patiente et opiniâtre » (1). Il est bien entendu que, pour nous, Pélasges n'est qu'un terme commode pour éviter les périphrases et faciliter l'exposition.

C'est des Égéο-Crétois que les Pélasges reçurent les premiers éléments d'une civilisation supérieure. Ce n'est pas ici le lieu de s'étendre sur la civilisation égéenne (2). Ce qui nous importerait seulement, c'est de savoir si Égéο-Crétois et Pélasges avaient entre eux d'autres rapports que les relations de voisinage et de commerce qui suffissent à expliquer l'influence des uns sur les autres. Étaient-ils de même race ? Parlaient-ils les dialectes d'une même langue ? Nous l'ignorons, si bien qu'il nous est impossible de dire des survivances des temps préhelléniques que nous rencontrons dans la Grèce classique si elles sont « pélasgiques » ou « crétoises ».

Vers la fin du xve siècle, de nouveaux peuples apparaissent dans l'histoire, qui nous sont connus par les documents égyptiens (3). Les Pharaons qui repoussent les invasions lancées d'Asie par les Hittites, d'Afrique par les Libyens, rencontrent dans les rangs de leurs adversaires ceux que les textes égyptiens appellent « les peuples de la mer », et les noms à travers la transcription égyptienne laissent reconnaître des peuples et des villes des temps classiques. Vers 1280, le roi hittite, qui combat Ramsès II à Kadesh, a comme auxiliaires les Mysiens, les Dardaniens, les Lyciens, les gens de Gergis, de Pédasos, d'Ilion. A la fin du xiiie siècle, les Libyens qui attaquent Merenptah sont aidés des Lyciens, des Achéens, des gens de Tarse, de Sardes, de Sagalassos, et ce sont encore les mêmes peuples que, vers 1190, l'on retrouve, avec les Philistins, parmi les envahisseurs qui viennent, par terre et par mer, menacer l'Égypte sous Ramsès III.

(1) LXXXVII, p. 47. — (2) Voir le tome IX de l'Évolution de l'Humanité.
(3) CXXXVI, II, p. 859 sq. ; XXXIV I², p. 800 sq.

Geç olarak ortaya çıkmalarına karşın varlıkları neolitik çağın son dönemlerinde görülen ilk topluluklar, hâlâ en ilkel barbarlık düzeyinin yakınında bulunuyorlardı. (...)

[Daha sonra Yunanistan'a dönüşecek olan bu yörenin ilk ahalisi Polinezya vahşilerinden pek farklı değildi.]

Bu topluluklar Hint - Avrupa kökenli olmayan dilleri belki de klasik dönemde, Ege yöresinin bazı noktalarında, örneğin Lemnos'da,

yaşayabilmiş dilleri konuşuyorlardı. Bir olasılıkla yerleşme yer adları bu izleri korumuş bulunmaktadır : Birçok kez gerek Avrupa gerekse Asya Yunanistan'ında görülen **Larisa** adı bu yok olmuş dillere ait gibi gözükmekte ve kale **surlarla çevrilmiş kent anlamına** gelmektedir. Biz bu ilkel topluluklara Pelasag adını veriyoruz. Çünkü bu ad eskiler tarafından Helenlerden önce bulunan ve helence olmayan dili konuşanlara verilmiştir. **Fakat Pelasagların gerçekten kim olduklarını bulmaktan vazgeçiyoruz.** (...) [Bilim adamlarının Pelasagları çok ciddi olarak tanımlamaları bunların canlı, zeki, hareketli, öğelerin sahibi çok güçlü bir ırk olduğunu gösteriyor.]

Görüldüğü gibi bizim açımızdan Pelasag, dolaylı konuşmayı önleyen ve açıklamalarımızı kolaylaştıran uygun bir terimden öte değer taşımaktadır. (...)

Yalnızca önemli olan Ege - Giritliler ile Pelasagların birbirleri üzerindeki etkileri açıklamada yeterli olan aralarındaki komşuluk ve ticari ilişkiler dışında, başka ilişkilerinin olup olmadığını bilmektir. (...)

XV. yüzyılın sonuna doğru Mısır belgelerinden tanıdığımız yeni toplumlar tarih sahnesinde belirmişlerdir. Asya'dan Hititlerin, Afrika'dan Libyalıların giriştikleri istilâları püskürten firavunlar Mısır metinlerinde "Deniz insanları" olarak adlandırılanları rakip olarak karşılarında bulmuşlardır ve Mısır çeviri yazılarındaki adlar klasik dönemdeki topluluklar ve kentleri bulgulamaktadır. 1280'e doğru Hitit kralı Kadeş'te II. Ramses'i yenilgiye uğrattığı zaman Misyenler, Dardanlar, Çanakaleliler, Lisyenler, Gergis, Pedasos, Ilion toplulukları yardımcı olmuşlardır. XIII. yüzyılın sonlarında Merentpath'a saldıran Libyalılara Lisyenler, Akalar, Tarse, Sart ve Sagalossos ahalileri yardımcı olmuşlar ve 1190'a doğru III. Ramses yönetimindeki Mısır'a karadan ve denizden gelen istilacılar arasında Filistinlilerle birlikte bunlar da bulunuyordu. (Metin dışında 94. sayfada "Dikkat", 95. sayfada ".Türk" ve "var" yazılıdır.)

Sur les routes de la Méditerranée, les Hellènes ont eu des devanciers. Les pays où ils abordaient étaient nouveaux pour eux, mais non inconnus : ils avaient déjà d'explorateurs plus anciens reçu des noms que les Grecs ne firent qu'adopter. Même dans la mer Égée et jusqu'en Grèce, les noms de lieux sont le plus souvent étrangers à la langue hellénique et on a voulu reconnaître au moyen de ces noms le peuple qui avait découvert et dénommé les pays. Ces tentatives, pour ingénieuses qu'elles soient, n'aboutissent qu'à des hypothèses. Les linguistes, plus prudents et plus sévères pour les preuves, vont jusqu'à déclarer que « ce serait un défi à toute méthode que de fonder sur des études de noms propres l'affirmation d'un fait historique quelconque » (1). Tout au plus estiment-ils que l'onomastique peut parfois confirmer des faits établis d'autre manière par les historiens.

Akdeniz yollarında Helenler selefleri olmuştur. Ulaştıkları ülkeler onlar için yeniydi, fakat bilinmiyor değildi : Daha önceki kaşiflerin verdikleri adları Yunanlılar olduğu gibi benimsemişlerdir. Ege denizinde Yunanistan'a kadar uzanan bölgedeki yerlerin adları çoğu kez Helen diline yabancıdır ve bu adların aracılığıyla bölgeyi bulan ve adlandırılan topluluk unutulmamıştır. Bu girişimler ne kadar ustaca yapılırsa yapılsın varsayımlara dayanmaktadır. Kanıtlar açısından daha ihtiyatlı ve ciddi olan dilbilimciler "herhangi bir tarihsel olayın doğrulanmasını özel adların incelenmesine dayandırmak, her yönüme meydan okumaktır" yargısında bulunabilmektedirler. En azından özel ad bilimin bazen olayları tarihçilerinkinden daha farklı biçimde düzenlediğini ileri sürmektedirler.

III

LA CIVILISATION IONIENNE.

La civilisation de la Grèce d'Asie, à laquelle il faut joindre le monde insulaire de la mer Égée, est l'œuvre presque exclusive de l'Ionie. Cette civilisation s'est formée d'éléments divers, d'une part les traditions mycéniennes emportées en Asie par les premiers émigrants, d'autre part les influences orientales ; mais elle n'a pu atteindre son entier développement que grâce à la prospérité des villes d'Ionie.

İYON UYGARLIĞI

[Asya kıtasındaki Yunan uygarlığı, Ege Denizine ballanmalıdır, çünkü bu uygarlık, hemen hemen İyon uygarlığının eseridir.

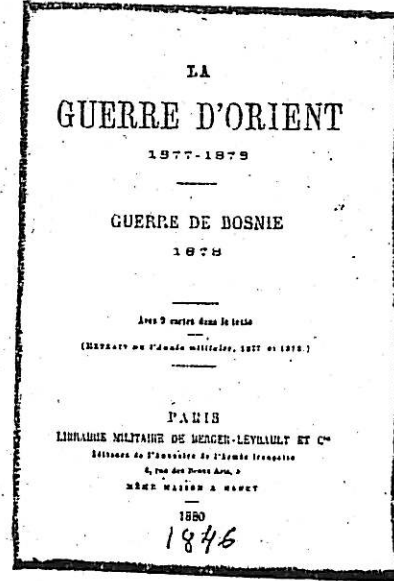
“Bu uygarlık farklı ögeler tarafından oluşturulmuştur, bir yandan ilk göçmenlerin Asya’dan taşımış oldukları Milken gelenekleri, diğer yandan doğu etkileri; fakat tam gelişmesini İyon kentlerinin ilerlemesine borçludur.”

Kitabın sayfaları çoğunlukla işaretli ve notludur.

G

DOĞU SAVAŞI 1877 - 1878
BOSNA SAVAŞI 1878
Paris, 1880

Cankaya 1846
La guerre d'Orient 1877-1878 Guerre de Bonie 1878. Extrait de l'Année Militaire, 1877-1878. Paris 1880 Berger - Levrault et Cie. 129+1 S. 8° harita.

LA

GUERRE D'ORIENT

1877-1878
1878
1878

S. 1'den

1° ÉVÉNEMENTS ANTÉRIEURS A L'ANNÉE 1877

Avant d'entreprendre le récit des principales opérations de la guerre en Orient pendant l'année 1877, il est essentiel de donner une courte notice historique, géographique, statistique et militaire sur les divers États qui y ont pris part, ainsi qu'une relation sommaire des événements importants antérieurs à la déclaration de guerre faite par la Russie à la Turquie.

En 1355, c'est-à-dire moins de cent ans après l'insuccès définitif de la dernière croisade, les Turcs Ottomans profitèrent des dissensions intestines de l'empire grec de Constantinople et des luttes incessantes qu'il soutenait contre le royaume de Serbie, pour passer d'Asie en Europe par le détroit des Dardanelles.

Ils s'établirent solidement dans le bassin de la Maritza, occupèrent la Macédoine, battirent et soumirent les Serbes et les Bulgares, et ils isolèrent ainsi Constantinople des secours que l'empereur d'Orient sollicitait en vain des chrétiens d'Occident. Ils se rabattirent alors sur la Thrace,

G. D'OR.

1

1877 ÖNCESİ OLAYLAR

1877 yılındaki Doğu savaşının başlıca operasyonlarını anlatmaya girişmeden önce, bu savaşa katılan çeşitli devletler hakkında tarihselî coğrafî, istatistik ve askersel kısa bilgiler ve Rusya'nın Türkiye'ye savaş ilânından önceki önemli olayların özet bir bağlantısını vermek gereklidir.

1355'te, yani **son haçlı seferinin** kesin başarısızlığından yüz yıldan daha kısa bir süre önce Osmanlı Türkleri, Çanakkale Boğazı yoluyla Asya'dan Avrupa'ya geçmek için, Konstantinopl Yunan İmparatorluğunun kısır çekişmelerinden ve Sırbistan'a karşı yürüttüğü bitmez tükenmez kavgalardan yararlandılar.

Maritza havzasına sağlam bir biçimde yerleştiler, Makedonya'yı işgal ettiler, Sırp ve Bulgarları yenip kendilerine bağladılar ve böylelikle Konstantinop'u Doğu İmparatorunun Batı hıristiyanlarının boşuna talep ettiği yardımlardan soyutladılar. O zaman [Türkler] Trakya üstüne döndüler, Konstantinop'u kuşattılar ve 1453'te ele geçirdiler.

firent le siège de Constantinople et s'en emparèrent en 1453. ¹

C'en était fait de l'antique puissance des Grecs et des Serbes. A leur place s'élevait un nouvel empire qui allait étendre sa domination sur toute l'Europe orientale.

Déjà maîtres de presque toute l'ancienne Asie-Mineure, les Turcs avaient, avant la fin du xve siècle, complété la conquête de toute la presqu'île des Balkans. Ils avaient couvert la mer Noire de leurs hardis pirates, pris la Crimée et Trébizonde, en même temps qu'ils pénétraient jusqu'en Italie.

Dans le xvie siècle, ils agrandirent encore leurs possessions en Europe, en Asie et en Afrique : ils soumièrent à leurs lois la Valachie, la Moldavie, la Bessarabie, la Transylvanie, le Banat de Temesvar, une partie de la Hongrie, la Slavonie, la Syrie, la Palestine, l'Égypte, la Ville sainte de la Mecque, les Régences d'Alger, de Tunis et de Tripoli, les îles de Rhodes et de Chypre. Toutefois, les flottes réunies de l'Autriche, de l'Espagne et de la Papauté leur infligèrent, dans le golfe de Lépanthe, une sanglante défaite navale qui porta la première atteinte à leur domination.

Dans le xviie siècle, ils s'emparèrent pourtant encore de quelques districts de la Pologne et de toute l'île de Crète.

Mais l'heure de la décadence de l'empire turc avait sonné.

Au lieu de se livrer à l'agriculture, au commerce, à l'industrie et aux beaux-arts, les Ottomans n'avaient su tirer aucun parti des innombrables richesses que pouvaient leur procurer les territoires conquis, ni mettre à profit la merveilleuse situation maritime dont ils étaient les maîtres absolus : leur indolence naturelle s'y était opposée. Loïn

Yunan ve Sırların eski güçleri silinmişti. Yerlerinde egemenliğini tüm doğu Avrupa'ya yayacak olan yeni bir imparatorluk yükseliyordu.

Zaten hemen tüm eski Küçük Asya'nın efendisi olan Türkler, XV. yüzyılın sonundan önce bütün Balkan Yarımadasının fethini tamamlamışlardı. Kara Denizi gözüpek korsanlarıyla kaplamışlar, Kırım ve Trabzon'u alırken, aynı zamanda İtalya'ya kadar girmişlerdi.

XVI. yüzyılda, Avrupa, Asya ve Afrika'daki mülklerini daha da büyüttüler : Valakya, Moldavya, Besarabya, Transilvanya, Temeşvar Banat'ı, Macaristan'ın bir kısmı, Slavonya, Suriye, Filistin, Mısır, Kutsal kent Melkke, Cezayir, Tunus ve Tripoli Naiplikleri, Rodos ve Kıbrıs adalarını kendi hükümlerine bağladılar. Bununla birlikte, Avusturya, İspanya ve Papalığın birleşik donanmaları Léoponte Körfezinde, onları, egemenliklerine ilk darbeyi vuran kanlı bir yenilgiye uğrattılar.

Yine de, XVII. yüzyılda Polonya'nın bazı bölgelerini ve bütün Girit adasını ele geçirdiler.

Fakat Türk İmparatorluğunun gerileme saati çalmıştı.

Osmanlılar tarıma, ticarete, sanayi ve güzelsanatlara kendilerini vermediler, ele geçirilmiş toprakların onlara sağlayabileceği sayısız zenginliklerden hiçbir yarar sağlamayı, mutlak efendisi oldukları harikulâde denizsel zenginlikten kâr sağlamayı bilememişlerdi : Doğal kaygısızlıkları buna ters düşüyordu.

de chercher à s'assimiler les populations répandues sur ces contrées, ils avaient confondu dans une même expression injurieuse tous ceux de leurs vassaux qui ne pratiquaient pas l'islamisme, ils les avaient maintenus dans un assujettissement servile et ils n'avaient cessé d'exercer contre eux toutes sortes d'extorsions : la différence des religions, le despotisme du pouvoir souverain, l'incurie et l'improbité de l'administration, avaient élevé des obstacles insurmontables entre les vainqueurs et les vaincus. Ces derniers n'attendaient que le moment propice pour secouer le joug qui les écrasait.

L'empire des czars venait de naître au nord-est de l'Europe : prenant une rapide extension, il avait déjà atteint les côtes de la mer Baltique et de la mer Noire; obéissant à une double loi historique et géographique, il allait faire tous ses efforts pour s'immiscer dans la politique de l'Europe occidentale et pour devenir une puissance maritime; mais ses flottes n'avaient aucune issue: celle qu'il paraissait le plus naturel de rechercher et le plus facile d'obtenir était vers la Méditerranée, la mer européenne par excellence. Toute la politique de la Russie fut désormais tournée vers ce but.

Dès le commencement du XVIIIe siècle se dressait donc déjà ce redoutable problème que l'on appelle la Question d'Orient. Les trois termes en étaient posés, c'est-à-dire l'expansion du slavisme et les revendications de l'hellénisme se soutenant réciproquement contre l'islamisme. Quant à la solution, c'est-à-dire la possession de Constantinople, il restait à l'atteindre comme aujourd'hui. Elle était hérissée alors d'autant de difficultés que maintenant, et jadis, comme à présent, on pouvait, comme on peut

Bu topraklara yayılmış toplulukları özümsemeye çalışmak bir yana, uyrukları arasında islam dinini uygulamayanların hepsini aynı bir küfürsel deyimde birbirine katmış, onları kölesel bir uyrukluğa bağımlı tutmuş ve onlara karşı, durmadan her tür zorbalığı uygulamışlardır: Dinlerin farklılığı, egemen iktidarın despotluğu, yönetimin umursamazlık ve hileciliği, yenenlerle yenilenler arasında aşılmaz engeller oluşturmuştur. Yenilenler kendilerini ezen boyunduruğu sarsmak için uygun bir zamandan başka birşey beklemiyorlardı.

Avrupa'nın kuzeydoğusunda çarların imparatorluğu yeni doğmuştu. Çabuk bir genişlemeye girerek, Baltık ve Kara Deniz kıyılarına

ulaşmıştı; tarihsel ve coğrafi bir çifte-yasaya -uyarak, Batı Avrupa politikasına girmek ve bir deniz gücü haline gelmek için elinden gelen herşeyi yapacaktı; fakat donanmalarının hiçbir çıkış yeri yoktu : İstenmesi en doğal ve elde etmesi en kolay olan çıkış, nefis bir Avrupa denizi olan Akdenizdi. Rusya'nın bütün politikası artık bu amaca yönelmişti.

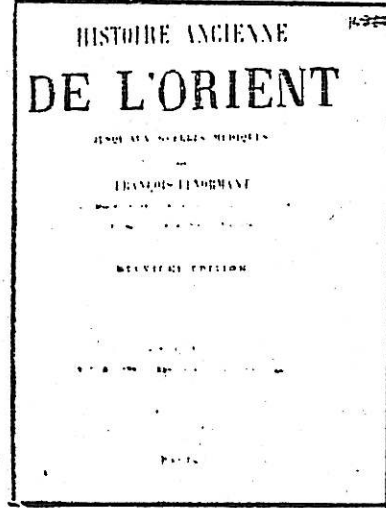
XVIII. yüzyılın başından itibaren Doğu sorunu denilen korkunç sorun dikilmiş duruyordu. Üç bileşkeni, yani slavizmin yayılması, helenizmin talepleri ve bunların islamizme karşı birbirlerini desteklemeleri, ortaya konulmuştu. Çözüme, yani Konstantinopl'un sahipliğine gelince, bugün olduğu gibi, elde edilmeyi bekliyordu....

ŞARK'IN ESKİ TARİHİ
MED SAVAŞLARINA KADAR
BİRİNCİ KİTAP
Kökenler - Irklar ve Diller
Paris, 1881

Anıtkabir 1669

Lenormant, Prof. François [1837 - 1883]: Historie ancienne de l'Orient jusqu'aux médiques. 1. t. 9. éd. Paris. 1881 A. Lévy. 4° resim, planş, harita, renkli harita.

ne sont pas de la même souche que les peuples qui ne leur vouent aucune adoration, qui les tiennent même en très mince estime. Il faut donc regarder autour de soi pour découvrir des tribus qui aient sincèrement adoré les dieux de la métallurgie, qui les aient considérés comme les grands dieux dont elles prétendaient tirer leur origine.

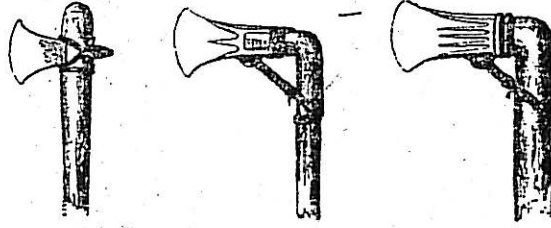
« Sur cette route de nos investigations, nous abordons forcément une série importante de peuples; nous nous trouvons en face des traditions et des croyances particulières aux tribus turques, mongoles, tongouses, exploratrices de la chaîne de l'Altaï dans la nuit des âges; nous heurtons du même coup les tribus finnoises depuis les vallées de l'Oural jusqu'aux régions extrêmes du nord de la Scandinavie, races anciennement refoulées par les peuples d'origine aryenne, hordes peut-être originellement parentes d'autres peuples, de peuples postérieurement compris dans l'agglomération des tribus tibétaines, de tous les indigènes des vallées du Lahdac et du Baltistan; dont les traces se laissent poursuivre à travers les gorges du Paropanisus, vers les montagnes de l'Hazarajat. Il est probable que les indigènes des vallées du Belour, que les tribus des coins reculés du Wakhan et du Tokharestan appartenaient, en principe, à la même famille d'hommes qui ont eu l'initiative des découvertes de tous les arts métallurgiques. Forcées de travailler pour le compte des Çoudras ou des Kouschites du voisinage des régions aryennes, elles changèrent de tyrans en passant du joug kouschite sous le joug des races aryennes. De fortes analogies plaident en faveur de l'hypothèse que plusieurs des races établies dans le Caucase, que, notamment, les descendants de Meshech et de Thoubal, que les Chalybes, les Tibarédiens, les Mossynœques de l'antiquité sont des tronçons dispersés de la même souche de peuples. »

L'unité ethnique des peuples auxquels il est ici fait allusion est maintenant acquise à la science. Les admirables travaux philologiques des Rask, des Castrén, des Max Müller et de leurs disciples, ont établi que toutes les populations diverses qui de la Finlande aux bords de l'Amour habitent le nord de l'Europe et de l'Asie, Finnois et Tchouïdes, Turcs et Tartares, Mongols, Tongouses, appartiennent à une même souche et constituent une seule grande famille, dont l'unité originelle est attestée par la parenté des idiomes que parlent ces nations. Leur langage, ainsi que l'ont montré MM. Max Müller et de Bunsen, s'est immobilisé dans un état extrêmement primitif et représenté une phase du développement de la parole humaine antérieure à la formation des

Araştırmalarımızın yolu üzerinde zorunlu olarak bir dizi önemli kavimle karşılaşılıyor; çok eski çağlarda Altay dağlarının İkaşifleri olan Türk, Moğol, Tunguz kabilelerinin özel inanç ve gelenekleriyle karşı karşıya bulunuyoruz; aynı anda Uralların vadilerinden İskandinavya'nın en uç kuzeyine kadar olan bölgede Âri menşeli kavimler tarafından sürülmüş, başlangıçta göçebe ve belki kökeninde Tibet kabileleri topluluğu içinde bulunan kavimlerle akraba, Hindikuş dağlarının geçitlerinden Hazarajat dağlarına kadar izlerini bırakmış olan Vahdac ve Baltistan vadilerinin bütün yerlileriyle karışmış Fin kabilelerine rastlıyoruz. Belour vadisi yerlilerinin, Wakhan ve Tokharestan'ın ücre köşelerinde bulunan kabilelerin, prensip olarak, maden işleme sanatını ilk kez keşfeden insanlarla aynı aileye ait olmaları muhtemeldir. Ari bölgelerin yakınında Çoudros veya Kouschites'ler hesabına çalışmak zorunda iken, müstebit değiştirerek Kouschite bo-

langues à flexions, telles que les langues sémitiques et aryennes. On est donc forcé d'admettre que cette famille de nations, dont le type anthropologique révèle un mélange du sang de deux des types fondamentaux de l'espèce humaine, le blanc et le jaune, où la proportion des deux sangs varie suivant les tribus et fait prédominer tantôt l'un et tantôt l'autre, que cette famille de nations s'est séparée avant les autres du tronc commun d'où sont sortis tous les peuples qui ont un nom dans l'histoire, et, se répandant au loin la première, s'est constituée en tribus ayant une existence ethnique et distincte, dès une antiquité tellement reculée qu'on ne saurait l'apprécier en nombres. C'est là ce que l'on désigne par le nom commun de race altaïque ou ougro-japonnaise.

Mais les Altaïques n'ont pas été toujours confinés dans les régions

Modes d'emmanchement des trois types de haches de bronze.

septentrionales où nous les trouvons aujourd'hui. Si quelques-uns des rameaux de la race ont dû se répandre tout de suite au nord, et s'établir dès l'époque de leur dispersion dans l'Altaï, sur les bords du lac d'Aral et dans les vallées de l'Oural, où viennent aboutir toutes leurs traditions les plus antiques, d'autres avaient pris la route de plus heureuses régions, et n'ont été repoussés dans le nord que par le développement postérieur des races aryenne et sémitique. Les Finnois se souviennent encore, dans leurs légendes épiques, des pays méridionaux et favorisés du ciel où habitaient leurs ancêtres avant de reculer graduellement devant les nations aryennes jusqu'au fond de la Mer Baltique.

Un passage célèbre de l'historien Justin dit qu'antérieurement à la puissance de toute autre nation, l'Asie des anciens, l'Asie antérieure,

II, 3; cf. I, 1

yunduruğundan Ari ırklarının boyunduruğuna girdiler. Birçok benzerlik, Kafkaslarda yerleşmiş ırkların ve özellikle Meschech ve Toubal'ların çocuklarıyla geçmiş çağların Chalybes'lerin, Tibarénien'lerin, Mossynoeques'lerin aynı kavimler kökünden yayılmış olan dallar oldukları hipotezinin lehine tanıklık etmektedir.

Burada sözedilen kavimler arasındaki etnik birlik bugün bilim tarafından kabul edilmektedir. Rask'ların, Castrèn'lerin, Max Müller'lerin ve onların izleyicilerinin mükemmel filolojik çalışmaları, Finlandiya'dan Amour kıyılarına kadar Avrupanın ve Asya'nın kuzeyinde oturan çeşitli halkların, Finlilerin, Türk ve Tatarların, Moğol ve Tunguzların aynı kökten geldiklerini ve bu milletlerin konuştukları dillerde yer alan deyimlerle de desteklenen bir menşe birliğinden tek büyük bir aile teşkil ettiklerini ortaya koymuştur. Max Müller ve Bun-

sen'in belirttikleri gibi, dilleri ilkel bir düzeyde kalmış olup, sami ve hint-avrupa dilleri gibi kelime çekimine (üretimine) dayanan dillerin öncesinde insan konuşmasının bir gelişme evresini temsil etmektedir. Bu itibarla, antropolojik tipi insan türünün iki temel tipinin, beyaz ve sarı ırkın, bir kan karışımını ortaya koyan, kan karışım oranının kabileden kabileye değiştiği, bazen birinin, bazen diğerinin hakim olduğu bu uluslar ailesini; bu ailenin, tarihte bir ismi bulunan bütün kavimlerinin çıktıkları ortak gövdeden diğerlerinden önce ayrıldığını ve sayıları bilinemeyecek derecede uzak bir geçmişte etnik ve farklı bir varlığa sahip kabileler halinde uzaklara ilk olarak yayıldığını kabul etmek zorunludur. Buradan hareketle, bunlar Altay veya Uygur-Japon ırkı ortak adı altında belirtilmektedir.

Ancak, Altaylılar her zaman bugün bizim bulunduğumuz kuzey bölgelerinin sınırlarında olmadılar. Bu ırkın bazı dalları hemen kuzeye yayıldı ve daha yayılma sırasında Altaylarda, Aral gölünün kıyılarında ve Ural vadilerinde yerleşerek en eski geleneklerini oluşturdu, bazıları ise daha uygun bölgelerin yolunu tuttu ve ancak daha sonra ari ve sami ırklarının gelişmesiyle kuzeye doğru itildiler. Finliler, eski efsanelerinde, Akdeniz ülkelerini ve atalarının ari ırklar önünde kademeli olarak Baltık denizine kadar gerilemeden önce oturdukları göğü (cenneti) bugün de hatırlar ve methederler.

Tarihçi Justin'in ünlü bir metni, bütün diğer milletlerin güçlenmesinden önce, eskilerinin Asya'nın ön Asya'nın on beş asır boyunca tamamıyla, dünyanın en eski -mısırlılardan da eski- kavmi olan İskitlere (Scythes) ait olduğunu belirtmektedir. Trogue - Pompée'nin Asya törelerinden çıkardığı bu gerçek, bugün bilimin bulgularıyla doğrulanmış ve sağlam kanıtlara dayanan bir gerçek durumuna gelmiştir. Asurlulara ilişkin incelemelerin önemli ve beklenmeyen sonucu, eskilerin İskitler olarak tanımladığı ve oldukça belirsiz bir isim olarak Turanlılar denen Altay ırkıyla oldukça yakın akrabalığı olan kavimlerin Ari ve Samilerden önce bütün ön asyada gösterdiği gelişmenin ortaya çıkarılması ve dünyanın bu bölgesinde ilk uygarlıkların doğumundaki ağırlıklı katkıları olmuştur. Bu araştırmaların ışıkları çivi yazısının çözülmesine kadar hiç bilinmeyen bir geçmişin üzerine yayılmakta; bize, daha ari ve sami ırklar bir çoban hayatı sürerken uygarlaşmış eski bir Asya'yı, özellikle turan ırklarının hakim olduğu bir Asyayı sezme olanağı vermektedir. İzleyen bölümde bu temel olaya dönecek ve Asya'nın bu ilk halinde kavimlerin dağılım tablosunu çizmeye çalışacağız.

ful en entier possédée pendant quinze siècles par les Scythes, dont il fait le plus vieux peuple du monde, plus ancien même que les Égyptiens. Cette donnée, que Trogue-Pompée avait puisée dans les traditions asiatiques, est aujourd'hui confirmée par les découvertes de la science, et passe à l'état de vérité fondée sur des preuves solides. Le résultat le plus considérable et le plus inattendu des études assyriologiques a été la révélation du développement de populations que les anciens eussent qualifié de scythiques, et auxquelles on donne le nom un peu vague de touraniennes, populations apparentées de plus ou moins près à la race altaïque, dans toute l'Asie antérieure avant les Aryas et les Sémites, et de la part prépondérante qu'elles eurent à la naissance des premières civilisations de cette partie du monde. Les lieux que ces études répandent sur un passé où tout était ignoré, jusqu'au déchiffrement des écritures cunéiformes, nous permettent, dès à présent d'entrevoir, par delà les migrations de Schem et de Yapheth, une vieille Asie déjà civilisée quand Aryens et Sémites menaient encore la vie de pasteurs, et une Asie exclusivement touranienne et kouschite. Nous reviendrons au chapitre suivant sur ce fait capital, et nous tenterons d'esquisser le tableau de la distribution des peuples de cette Asie primordiale.

La parenté des langues n'est pas, du reste, le seul lien des populations dont nous parlons avec les Altaïques; elles ont en commun une civilisation étrange et incomplète, à la physionomie spéciale et encore mal équilibrée, civilisation qui présente les caractères de la plus extrême antiquité, et dont les traditions ont servi, aux peuples venus plus tard, de première initiation et de point de départ pour les progrès ultérieurs de leur culture. Elle se fait avant tout remarquer par le culte des esprits élémentaires, qui prend quelquefois la forme d'un grossier sabéisme, plus souvent celle de rites magiques et de l'adoration des puissances du monde souterrain, dispensatrices des richesses métalliques, par une tendance éminemment matérialiste, un défaut complet d'élévation morale, mais en même temps par un développement prématuré et vraiment surprenant de certaines connaissances, et par la disproportion qui y existe entre l'état d'avancement de certains côtés de la culture matérielle et l'état rudimentaire où demeurent certains autres.

Avec la magie, et en liaison étroite avec elle, le trait dominant des populations altaïques d'aujourd'hui et des populations touraniennes dont nous ne retrouvons plus la trace que dans les traditions et les

B.

Dil akrabalığı, sözünü ettiğimiz kavimlerle Altaylılar arasında tek bağ değildir; bunlar, gelenekleriyle daha sonra gelen kavimlere uygarlıklarının ilerdeki gelişmesi için bir başlangıç ve hareket noktası olarak hizmet eden, en eski çağların karakterini taşıyan, **şaşırtıcı ve taramlanmamış, özel bir görünüm taşıyan ve aynı zamanda dengele-nememiş bir uygarlığın sahibidirler.** [Bu, kendini herşeyden önce, bazen kaba bir yıldızlara tapma (sabéisme), çok zaman sihire dayanan törenler ve madeni zenginliklerin koruyucusu yeraltı dünyası güçle-rine hayranlık şeklini alan basit ruhsal kültürle, manevi gelişme açı-sından hatalı olan katıksız maddeci eğilimlerle, fakat aynı zamanda bazı bilgilerin erken ve gerçekten şaşırtıcı gelişmesiyle ve maddi uygarlığın bazı yönlerindeki ilerlemeye karşılık bazılarındaki ilkel du-rum farketmektedir. Sihirle ve onunla sıkı bir ilişki içerisinde

monuments de l'Asie antique, est, comme l'a si bien indiqué le baron d'Eckstein, le développement de la métallurgie et l'existence d'un cycle de conceptions mythologiques qui se rattachent à cet art. Dans l'histoire et dans la tradition, dans la leur comme dans celle des autres peuples, ils sont par excellence les ouvriers des métaux, les adorateurs des dieux de la mine et de la forge. C'est sous leurs traits que l'imagination des peuples qui les ont supplantés et refoulés se représentent ces dieux antiques qui président aux richesses cachées, devenus pour les nations nouvelles des génies malfaisants, gardiens jaloux de leurs trésors, comme les guomes, les kobolds, ces peuples d'êtres souterrains à la petite faille que connaissent toutes les mythologies populaires.

Les Turcs et les Mongols placent leur berceau et leur paradis dans une vallée inconnue de l'Altai, fermée de tous côtés par d'infranchissables montagnes riches en fer; leurs ancêtres étaient sortis de cette prison par un défilé pratiqué au moyen d'un feu intense, qui avait mis en fusion les rochers ferrugineux. Le souvenir de cette découverte du fer était célébré chez les Mongols par une fête annuelle, et c'est de leur premier forgeron que se faisait descendre Geagis-Khan. Depuis l'époque la plus ancienne où les annales chinoises parlent des tribus turques, elles signalent leur habileté pour le travail du fer.

Les Finnois, les Livoniens, les Esthoniens, et toutes les peuplades ouraliennes qui se rattachent au même groupe, ont pour industries primitives celles du forgeron et du tisserand. Les mythes métallurgiques tiennent une place très considérable dans leurs souvenirs religieux. Chez les Finnois, l'un des premiers mythes est celui de la naissance du fer; ils n'en ont pas pour le cuivre. Leur légende poétique ne mentionne à leurs origines que le fer et l'or. Leur Vuicain, Ilmarinen, fabrique d'or sa propre femme. C'est à eux que les Lithuaniciens et les Slaves ont emprunté le nom du fer, et sans doute aussi sa connaissance. Mais cette concentration des légendes métallurgiques sur le fer n'est certainement pas chez eux un fait primitif; c'est le résultat des conditions propres à leur séjour, au pays où ils ont fini par être repoussés, pays qui leur offrait le fer en abondance et ne leur fournissait plus l'occasion de maintenir les traditions antiques du travail du cuivre et du bronze, que conservaient fidèlement leurs frères de la Livonie.

En effet, c'est au groupe ougro-finnois qu'il faut rattacher cette population des Tchoudes, qui a laissé dans toute la région entre la chaîne de l'Oural et le bassin du Yenisséï les traces de son existence et de sa

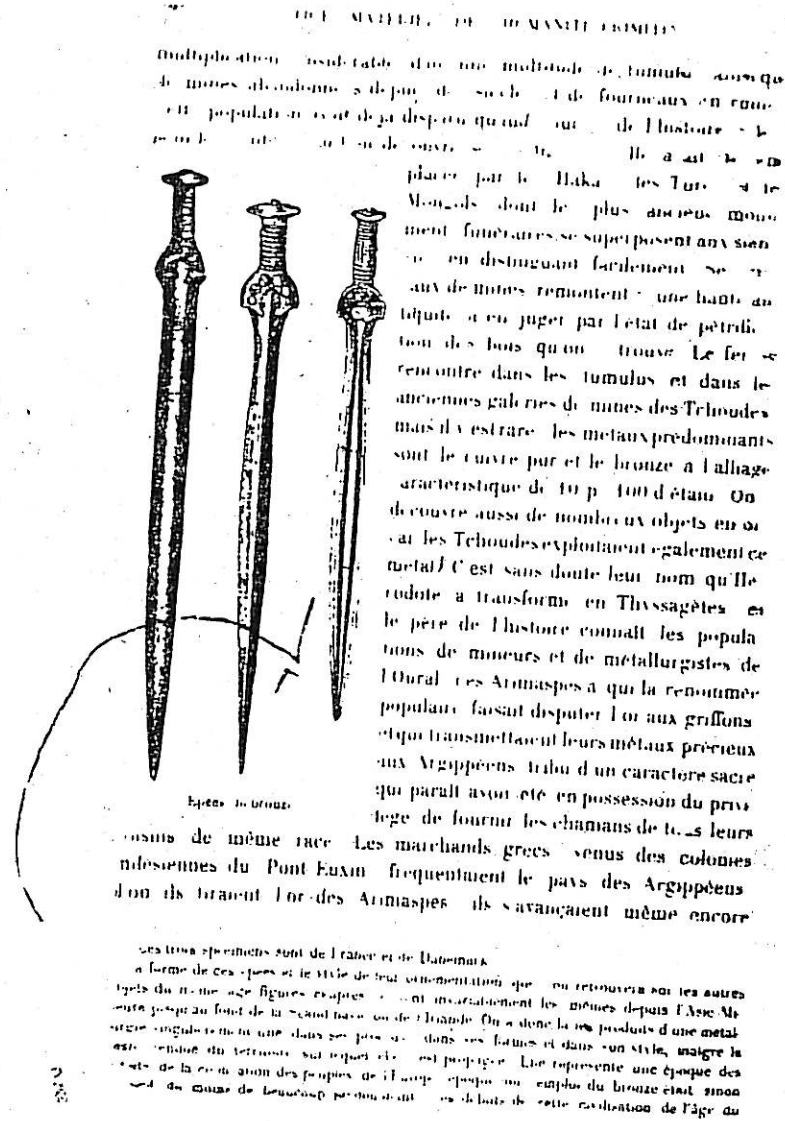
izlerini geleneklerde ve eski Asya anıtlarında bulduğumuz Altay kavimlerinin ve Turanlı topluluk hakim çizgisi Baron Eckstein'in çok iyi belirttiği gibi, madencilik gelişmesi ve bu sanata bağlanan bir mitolojik anlayış çevresidir. Tarihlerinde ve geleneklerinde, bunlar diğer kavimler de kendininkileriyle olduğu gibi, başlıca uğraşları itibariyle maden işçileri, madencilik ve demircilik tanrılarının tapıcısıdır. Onların yerini alan ve yerlerinden uzaklaştıran kavimlerin tasavvurunda yer alan çizgileriyle, saklı zenginliklerin hakimi olan bu eski tanrılar, yeni milletler için kötü ruhlar, hazinelerinin kıskanç bekçileri, bütün mitolojilerde (efsanelerde) yer alan cüce yeraltı yaratıkları olan gnomlar, ecinniler haline dönüşmüşlerdir.]

Türkler ve Moğollar doğum yerlerini ve cennetlerini Altaylarda belirsiz, her taraftan demir yatakları yönünden zengin aşılmaz dağlarla

çevrili bir vadiye yerleştirirler; ataları bu hapisten demirli kayaları eriten büyük bir ateşin açtığı geçitten geçerek çıkmışlardır. Demirin keşfinin bu hatırası moğollarda yıllık bir ateşle kutlanırdı ve Cengiz Han'ı ilk demircilerinin nesline bağlarlardı. **Türk kabilelerinden söz eden en eski çin tarihleri bu çağlardan itibaren bu kabilelerin demir işlemedeki yeteneğine işaret etmektedir. (...)**

Gerçekten Ural sıradağları ile Yenisey havzasında varlığının izlerini çok sayıda höyük, asırlar önce terk edilmiş demir madenleri ve harabe halinde fırınlar bırakan bu fin oymaklarını (Tchoûdes) uygur-fin grubuna bağlamak gerekir.

S. 192 - 193'ten

(Resim altı : Bronz kılıçlar¹)

192 - 193 dip not: ¹ Bu üç örnek Fransa ve Danimarka'nındır.

Bu kavim, izlerinin keşfedildiği bölgelerde tarihin şafağı sökerken zaten kaybolmuş ve yerini, kolayca görüldüğü gibi, kendilerinden son-

plus loin vers l'est, dans la Sibérie méridionale, entre le Tobol et l'Irtysch, jusque chez les Issédons, peuple de marchands dont les caravanes allaient chercher l'or extrait des gisements de l'Altai. Les exploitations minières et métallurgiques de la région qui va de l'Oural à l'Altai, et où se rencontrèrent les antiquités tchoudes, étaient donc en pleine activité quand écrivait Hérodote, et les richesses qu'en amenait une ligne de commerce de caravanes aboutissant à la mer Noire faisaient alors la fortune de la cité grecque d'Olbia, comme un peu plus tard celle de Panticapée. Mais ces colonies helléniques avaient succédé elles-mêmes au rôle et à la prospérité de la Colchide, plus ancien terme de la route du même commerce pour atteindre la mer, de la Colchide où Hérodote place une antique colonie égyptienne ou plutôt éthiopienne, terre classique de la toison d'or, but de la navigation des Argonautes, que les Phéniciens avaient précédé dans la fréquentation des mêmes parages. Le cycle des légendes de la toison d'or et des richesses de la Colchide fait remonter bien haut l'existence de ce commerce et des exploitations minières qui l'alimentaient.

Au sud de l'Altai, dans le Thian-chan, toutes les traditions conservées par les Chinois et par les écrivains musulmans nous montrent les peuplades turco-tartares, qui l'habitent de temps immémorial, adonnées depuis la plus grande antiquité à la fabrication du fer, et en ayant poussé très loin les procédés. Elles touchent aux tribus tibétaines, dont font partie les Miao-tseu de la Chine et les Sères des écrivains grecs et latins. Les Miao-tseu, nous l'avons dit tout à l'heure, travaillaient le fer antérieurement à l'arrivée de la migration chinoise, c'est-à-dire au moins vingt-cinq siècles avant Jésus-Christ. Les Sères étaient célèbres à Rome par leur fer, qui passait pour supérieur à tout autre, et qui arrivait sur les bords de l'Océan Indien à travers les immenses plateaux du Tibet,

bronze, importée de l'extérieur, des contrées orientales, par le commerce ou peut-être par des tribus qui faisaient le métier de métallurgistes ambulants, comme encore aujourd'hui les Tziganes dans les pays danubiens, les débuts de cette civilisation ont dû être à peu près synchroniques dans la majeure partie de l'Europe. Mais sa durée a été très variable suivant les pays. En Grèce elle finissait à l'époque de la composition des poèmes homériques. En Italie aussi, elle a fait place de bonne heure à une civilisation plus perfectionnée. Dans la Gaule, son abandon correspond à l'établissement des Gaulois proprement dits. Dans la Scandinavie, au contraire, l'âge du bronze et sa civilisation propre se sont prolongés jusque dans les environs de l'ère chrétienne.

Tout semble indiquer actuellement à la science que le berceau et le point de départ de cette métallurgie doivent être cherchés dans le nord de l'Asie-Mineure, au voisinage du Caucase, c'est-à-dire dans le pays des Tibaréniens et des Chalybes.

ra gelen ve eski mezar anıtları onlarınkinden kolaylıkla ayırdedilebi-
len Hakas'lar, Türkler ve Moğollara bırakmışlardı. Maden ocakları, o
kadar eskilere gitmektedir ki orada bulunan odunlar taşlaşma duru-
munda bulunmaktadır. Nadir olmakla beraber demire höyüklüklerde ve
fin oymaklarının eski demir ocaklarında rastlanmaktadır; hakim olan
madenler saf bakır ve % 10'luk karakteristik kalay karışımı bronzdur.
Buralarda çok sayıda altın eşyaya da rastlanmaktadır; zira fin oymak-
ları aynı zamanda bu madeni de çıkarıyorlardı.]

Bu kılıçların şekli ve süsleme stili aynı çağın diğer eşyalarında da daha
sonra görüleceği üzere, Ön Asya'dan (Küçük Asya'dan) İskandinavya'nın uçlarına
veya İrlanda'ya kadar tamamen aynıdır. Dolayısıyla yapıldığı geniş alana rağmen,

burada yöntemleri, şekli ve stili itibariyle şaşırtıcı bir birlik gösteren bir maden işlemeciliğinin ürünleri söz konusudur. Bu, bronzun kullanımının istisnai değilse bile hakim olmadığı Avrupa kavimlerinin uygarlık dönemi başlangıcına isabet etmektedir. Dışardan ticaret yoluyla veya belki bugün çingenelerin Tuna ülkelerinde yaptığı gibi, seyyar maden işlemeciliği yapan kabileler yoluyla, doğu bölgelerinden ithal edilen bu uygarlığın başlangıcı Avrupa'nın büyük bölümünde hemen hemen eş zamanlı olmalıdır. Ancak, süresi ülkeden ülkeye son derece farklı olmuştur. Yunanistan'da eğlenceli şiirlerin bestelendiği dönemde sona ermiştir. İtalya'da da kısa bir sürede yerini daha mükemmel bir uygarlığa bırakmıştır. Galya'da bu uygarlığını terkedilmesi, Gallerin yerleşmesine isabet eder. İskandinavya'da ise, bunun aksine, bronz çağı ve ona özgü uygarlık hristiyanlık çağı dolaylarına kadar uzamıştır.

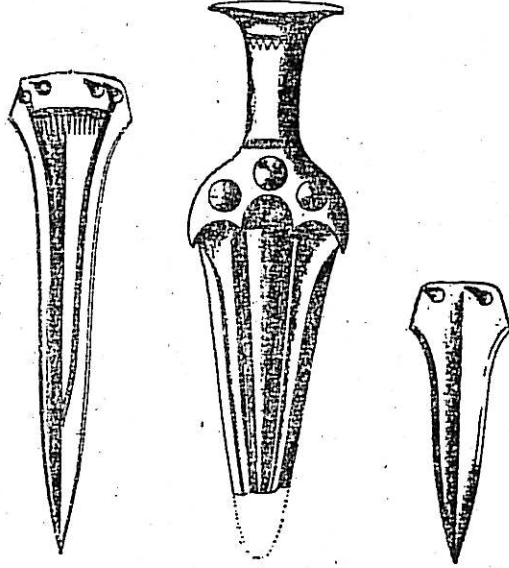
Halen hemen hemen herşey, bilime, bu maden işlemeciliğinin doğduğu yerin ve hareket noktasının ön Asya'nın kuzeyinde, Kafkaslar yakınında, yani Tibarénien'lerin ve Chalybes'lerin ülkesinde aranması gerektiğine işaret etmektedir.

(...) Altayların güneyinde, Tiyenşan'da, Çinliler ve müslüman yazarlarca korunan bütün töreler, burada hatırlanamayacak kadar eski zamanlarda oturan Türk-Tatar topluluklarının en eski tarihlerden itibaren demir imalatıyla meşgul olduklarını ve yöntemlerini çok ileri aşamalara getindiklerini göstermektedir. Bunlar, Çindeki Miao-tseu'lerin ve Yunan ve Latın yazarların Sères (kuzey Çin halkları) dedikleri grubun bir kısmını oluşturan Tibetli kabileler içinde yer almaktadır. Bahsettiğimiz Miao-tseu'ler Çin göçünün ulaşmasından önce, yani İsa'nın doğumundan en az yirmi beş asır önce, demiri işliyorlardı. Kuzey Çin halkları (Sères), Roma'da, muazzam Tibet yaylalarından geçerek Hint Okyanusuna ulaştırılan ve bütün diğerlerinden üstün tutulan demirleriyle ünlüydüler.

Transportons-nous maintenant à l'extrémité méridionale de la diffusion des populations que nous appelons touraniennes, chez les Schoumers et les Akkads de la Chaldée primitive. Dans cette contrée qu'habitent deux populations d'origines différentes, dont la plus anciennement établie et civilisée est la touranienne, la non-sémitique, nous reconnaissons le siège d'une antique et florissante industrie des métaux, dont les produits, l'exemple et l'influence ont rayonné sur l'Assyrie, la Syrie et l'Arabie. Les tombeaux les plus vieux de la Chaldée, qui ne remontent pas moins haut que les sépultures égyptiennes de l'Ancien Empire, nous présentent des objets en or, en bronze et même en fer. A côté se rencontrent encore, et concurremment employés, des instruments et des armes en silex taillé et poli, têtes de flèches, haches et marteaux. Le métal le plus répandu est le bronze; c'est en bronze que sont tous les ustensiles et tous les instruments métalliques, et il restera toujours prédominant dans le bassin de l'Euphrate et du Tigre. Quant au fer, il est plus rare, et semble avoir encore le caractère d'un métal précieux par la difficulté de sa production; au lieu d'en faire des outils, on en forme des bracelets et d'autres parures grossières. Malgré cela, comme on le voit, la métallurgie est complète et ne se borne pas au bronze. Il n'en était pas de même au temps bien plus reculé, jusqu'auquel ne nous sont pas remonter les monuments actuellement connus, où les Schoumers et les Akkads inventèrent les hiéroglyphes rudimentaires et primitifs d'où est sortie l'écriture cunéiforme. Parmi ces hiéroglyphes, il y a deux signes simples spéciaux pour désigner, d'une part les métaux nobles, comme l'or et l'argent, d'autre part le cuivre; mais le bronze et le fer, comme l'étain, ont leurs noms exprimés par des combinaisons complexes de caractères, de formation postérieure et secondaire. Mais si l'écriture cunéiforme parait n'avoir reçu ses derniers développements et sa constitution définitive que dans la Chaldée même, après l'établissement des Schoumers et des Akkads dans les plaines où se réunissent l'Euphrate et le Tigre, une importante et féconde remarque de M. Oppert est de nature à faire penser qu'ils en avaient apporté les premiers éléments d'un autre séjour, d'une étape antérieure de leur migration. En effet, lorsqu'on étudie les signes constitutifs de cette écriture en essayant de remonter aux images d'objets matériels qu'ils représentaient d'abord, la nature des objets ainsi devenus des éléments graphiques semble conduire, comme lieu d'origine de l'écriture, à une autre région que la Chaldée, à une région plus septentrionale,

[Şimdi Turanlı dediğimiz kavimlerin yayılmasını Akdeniz kenarına, ilkel Mezopotamya'nın Sümerlerine ve Akadlarına getiriyoruz. Biri daha eskiden yerleşmiş ve uygarlaşmış Turanlı ve Sami olmayan bir kavim olmak üzere, değişik kökenli iki kavmin oturduğu bu bölgede, ürünlerini, örneklerini ve etkisini orta Dicle havzasına, Suriye ve Arabistan'a kadar duyurmuş olan eski ve parlak demir sanayi merkezini görüyoruz. Eski imparatorluğa ait. Mısır mezarlarından daha az eski olmayan en eski Mezopotamya mezarları, bize altın, bronz hatta demirden yapılmış eşyalar sergilemektedir. Bunların yanında, bu eşyalarla birlikte kullanılan yontulmuş ve cilalanmış çalkmak taşından aletler ve silahlar, ok başları, baltalar ve çelkiçlere rastlanmaktadır. En yaygın maden bronzdur; bütün araç-gereçlerin tümü bronzdandır, bu durum Dicle-Fırat havzasına hakim görünümündedir. Demire gelince daha nadir olup, üretimindeki güçlük nedeniyle henüz kıymetli bir

dont la faune et la flore étaient notablement différentes, où, par exemple, ni le lion, ni aucun des grands carnassiers de race féline n'étaient connus, et où le palmier n'existait pas. Pour retrouver le berceau des premiers essais du système d'écriture des Schoumers et Akkads de la Chaldée, et de leur métallurgie, qui était déjà complète au temps de ces premiers essais, il faut donc remonter en partie la route de leur

Dagues en bronze¹.

migration, la route que la Genèse fait suivre aux constructeurs de la tour de Babel, venus « de l'Orient » dans le pays de Schine² ar, la route qui aboutit à cette montagne du nord-est qui joue un si grand rôle dans les traditions chaldéennes et dans les textes cunéiformes, au double titre de point d'origine de la race humaine et de lieu de l'assemblée des dieux, et dont nous avons déjà longuement parlé dans le livre précédent³.

¹ Provenant d'Irlande et du Danemark.

² Plus haut, p. 104 et suiv.

maden karakteri taşıdığı sezilmekte; alet yapımı yerine, bilezik veya diğer kaba süs eşyası olarak şekillendirilmektedir. Buna rağmen, görüldüğü gibi, maden işleme eksiksiz biçimdedir ve bronzla yetinilmektedir. Ancak, bütün bunlar çivi yazısının kökenini oluşturan Sümer ve Akadların icad ettiği ilkel hiyeroglif yazısının yer aldığı bugün bilinen anıtların döneminden çok gerilere gitmemektedir. Bu hiyeroglifler arasında, bir yandan altın ve gümüş gibi asil madenleri, öte yandan da bakırı belirtmek için iki sade işaret bulunmaktadır; buna karşılık bronz, demir ve kalayın daha sonra şekillendirilmiş karmaşık karakterlerin bileşimiyle ifade edilen isimleri vardır. Ancak, çivi yazısı son gelişmelerini ve oluşumunu Mezopotamya'da sağlayamadı ise de, F. Oppert'in önemli ve yararlı notu, Sümerlerin ve Akadların Dicle ve Fırat nehirlerinin birleştiği bölgedeki ovalarda yerleşmesinden sonra bunların, göçlerinden önceki bir aşamayı başka bir yerleşme

yerine taşıdıklarını düşündürmektedir. Gerçekten, daha önce anlamlandırılan eşyaların biçimlerinden hareket etmeye çalışarak incelendiğinde, yazı elemanları haline gelen eşyalar yazının başlangıç yeri olarak Mezopotamya'dan başka bir bölgeye, daha kuzeyde, bitki örtüsü belirgin ölçüde farklı ve örneğin ne aslanın, ne kedi cinsinden büyük et yiyicilerin bilinmediği, palmiye ağaçlarının bulunmadığı bir bölgeye işaret ediyor gibidir.]

Mezopotamya'daki **Sümer ve Akadların** yazı sistemine ilişkin ilk denemelerin ve daha bu ilk denemeler sırasında noksansız hale gelmiş olan madenciliklerinin doğum yerini bulabilmek için Kitab-ı Mukaddes'in doğudan Shine'ar ülkesine gelen Babil kulesi yapımcılarına izlettiği, onların da göç yolu olan ve Mezopotamya törelerinde ve çivi yazısı metinlerinde insan ırkının başlangıç noktası ve Tanrıların toplanma yeri olarak önemli bir rol oynayan ve daha önceki kitapta geniş şekilde bahsettiğimiz bu Kuzeydoğu'daki dağa ulaşan yolu tırmanmak gerekir. (Sayfa yanına çok mühim yazılmıştır.)

S. 196'dan

196

VESTIGES MATERIELS DE L'HUMANITÉ PRIMITIVE

Nous sommes ainsi conduits à rapporter aux Sumeriens et aux Akkads, c'est-à-dire à la primitive population touranienne, l'origine de la métallurgie de la Chaldée, et à en lier l'implantation dans cette partie du monde à celle de l'écriture cunéiforme. Il ne nous est possible, d'ailleurs, d'indiquer ici ces faits que d'une manière tout à fait sommaire, nous réservant d'y revenir avec tous les développements qu'ils réclament, dans le livre de cette histoire qui sera consacré aux annales de la Chaldée et de l'Assyrie. Nous avons encore à jeter un rapide coup d'œil sur un dernier rameau des vieilles populations touraniennes de l'Asie, celui de tous qui a laissé la plus grande renommée métallurgique, celui de Meschech et de Thoubal, auquel appartiennent les Tibaréniens et les Chalybes. Mais ici nous laisserons de nouveau la parole au baron d'Eckstein, qui a traité de la manière la plus heureuse cette partie du sujet.

Böylece, Mezopotamya'daki demirciliğin kökenini Sümer ve Akadlara, yani ilkel Turanlı kavimlere getirmek ve dünyanın bu bölümündeki çivi yazısının oluşmasını onlara bağlamak durumundayız. [Esasen, Mezopotamya ve Orta Fırat havzası tarihine ayrılacak kitapta bütün gelişmeleri ele alacağımızdan, burada bütün bu olayları ancak kısaca belirtmekle yetineceğiz. Asya'nın eski turanlı kavimlerinin son bir dalına daha, madencilikte büyük bir ün bırakan, Tibaréniyenlerin ve Chalybes'lerin de dahil olduğu Meschesch ve Toubal'a bir göz atmalıyız. Ancak, burada sözü yeniden konunun bu bölümünü en iyi şekilde işlemiş olan baron d'Eckstein'e bırakıyoruz.]

En effet, dans le rapide voyage que nous venons de faire au travers des populations des deux races apparentées, altaïque et touranienne, les unes qui se maintiennent encore dans les contrées septentrionales, les autres qui peuplaient dans des siècles relativement récents, et déjà pleinement historiques, une grande partie de l'Asie occidentale et en étaient les premiers occupants, dans ce rapide voyage, si nous avons trouvé partout les différents rameaux de ces deux races que l'on venait sans doute se confondre à leurs origines, exerçant de temps immémorial le travail simultané du fer et du bronze, liant leur propre naissance à celles de la métallurgie et accordant aux dieux de cet art, dans leurs mythes et dans leurs adorations, une place qu'aucune autre race n'accorde aux mêmes personnifications, nous avons pu discerner une série de rayons, qui, de toutes les extrémités du domaine où nous avons trouvé ces peuples, convergent vers un centre commun. Et ce centre, ce point

B

Gerçekten, bazıları kuzey bölgelerde tutunan, diğerlerine oranla daha yakın çağlarda batı Asya'nın büyük bir bölümünde oturan ve o yörenin ilk sakinleri olan Altaylı ve Turanlı iki akraba ırkın kavimleri arasında yaptığımız hızlı seyahatta, zaman, bilinemeyecek kadar eski çağlarda demirle bronz bir arada kullanan, kendi doğuşlarını doğrudan madencilğe bağlayan, söylencelerinde ve tapınmalarında bu sanatın Tanrılarına diğer hiçbir ırkın aynı biçimde kişilik ve değer vermediği bu iki ırkın kökenlerinde, kuşkusuz birbirine karıştırılan kollarını her yerde bulduk ve bu kavimleri bulduğumuz alanın bütün köşelerinden gelen uygarlık ışıklarının ortak bir merkezde toplandığını da farkedebildik.

d'intersection où convergent tous les rayons venus du nord, du sud, de l'est et de l'ouest, n'est autre que la région montagneuse du Wakhan, du Badakhan, du Tokharestan, de la Petite-Boukharie et du Tibet occidental, qui entoure le plateau de Pamir, c'est-à-dire le point où la science, par la comparaison des traditions de l'Inde et de la Perse avec celle des Livres Saints, détermine avec une précision rigoureuse le berceau où les grandes races de l'humanité, Toïra, comme l'appelle la tradition iranienne, aussi bien que Kousch, Schem et Yapheth, ont pris naissance et commencé à grandir côte à côte, d'où elles ont successivement envoyé leurs essaims à tous les points de l'horizon.

D'autres raisons, d'une valeur non moins décisive, nous obligent encore à y chercher le foyer premier de l'invention du travail des métaux chez les plus vieux ancêtres des nations altaïques et touraniennes.

Cok m
y

Bu merkez, kuzeyden, güneyden, doğudan, batıdan gelen bütün ışıkların toplandığı bu kesişme noktası, Wakhan'ın, Badakchan'ın, Buhara'nın ve Batı Tibet'in Pamir platosunu kuşatan engebeli bölgesinden, başka bir deyişle Hint ve İran geleneklerinin (söylencelerinin) kutsal kitaptakilerle karşılaştırılmasından, bilimin kesin bir açıklıkla insanlığın başlıca ırklarının beşiği, bir arada gelişmeye başladığı ve

sürekli olarak bütün yönlere güç gönderen nokta olarak belirlediği, İran törelerinde **Tur (Toûra)** olduğu gibi **Kousch, Schem ve Yapheth** de denilen noktadan başka bir yer değildir.

Daha az belirleyici olmakla beraber, diğer nedenler de bizi maden işlenmesinin ilk ocağını Altaylı ve Turanlı ulusların en eski atalarında aramaya zorlamaktadır. (Yandaki not : Çok mühim.)

Kitabın 100, 101, 104, sayfaları işaretli, 120-146 sayfaların yanları Fransızca notlu, 152-187 sayfaları işaretli ve notlu, 200-207, 232, 266, 280 - 449 sayfaları işaretlidir.

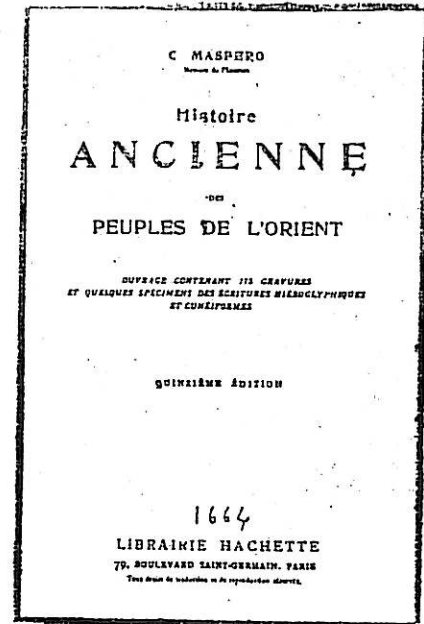
G. MASPERRO
Enstitü Üyesi

DOĞU TOPLUMLARININ İLK ÇAĞ TARİHİ

175 Gravür ve Bazı Hiyeroglif ve
Çivi Yazısı Örneklerini İçeren Yapıt
Onbeşinci Baskı

Anıtkabir 1664

Maspéro, G[aston Camille Charles,
Sir, 1846 - 1916]: Histoire ancienne
des peuples de l'Orient. 15. éd. Paris.
t. y. Hachette. 912 S. 8° resim.
S. 16 - 25'ten

L'ÉGYPTE PRIMITIVE.

25

d'un territoire assez restreint¹. Ils comportaient chacun plusieurs subdivisions: 1° la capitale (*noûit*) et sa banlieue, siège de l'administration civile et militaire, centre de la religion provinciale; 2° les terres de production (*ouou*), cultivées en céréales et fécondées chaque année par l'inondation; 3° les terres marécageuses (*pah'ou*), sur lesquelles les débordements du Nil laissaient des étangs trop profonds pour être desséchés facilement; on les mettait en pâturages quand on pouvait, on y cultivait le lotus et le papyrus, on s'y livrait en grand à l'élevage des oiseaux d'eau; 4° enfin, les canaux dérivés du Nil pour les besoins de l'agriculture et de la navigation². En tête de l'administration civile, militaire et religieuse, marchaient des princes héréditaires (*hak'ou* ou *haïti*), qui à certaines époques formèrent une véritable féodalité, en d'autres temps furent remplacés par des nomarques à la nomination directe du roi³. L'autorité religieuse était exercée sous la surveillance du prince ou du nomarque, par le grand prêtre du temple, dont la dignité était tantôt élective, tantôt

[Etyopya, Mısır'ı sömürgeleştirmemiş, fakat onikinci hanedandan itibaren kendisi Mısır'ın sömürgesi olmuştu.] (..)

[Çağdaş dilbilimcilerin çoğunluğu halkı oluşturan ögelerin kaynağını batı Asya'da görmektedir fakat Afrika'ya gitmek için izledikleri yol konusunda hem fikir değildirler. Bazıları Süveyş Berzahıyla en kısa yoldan geldiklerini söylerken, diğerleri de daha dolambaçlı yolları izlediklerini ileri sürmektedir. (...) Saf Asyalı olduklarını ileri sürer varsayım ise önemli güçlükler doğurmaktadır. (...) Bu kuramlar ne derse desin Mısırlıların çeşitli ataları Nil kıyılarına ulaşınca, bundan sonra hep olduğu gibi yöre tarafından eritilmişlerdir.] (...)

Eyalete dönüşen küçük devletler bir veya birkaç kente ve çok sınırlı bir toprağa sahipti. Yunanlıların deyişiyle **Nomlar** birçok bölüme ayrılıyordu :

1. Başkent (**Nut**) ve Varoşu, 2. tarım alanları, 3. bataklıklar, 4. Nil'den çıkan kanallar. (...)

Sivil, askeri ve dini yönetim başında, bazı dönemler gerçek anlamda feodaliteyi oluşturan diğer dönemlerde ise kralın doğrudan atamasıyla işbaşına gelen Nom valilerinin ikamet ettiği kalıtsal prensler (**halk + haiti**) bulunuyordu Dinsel yetke, prensip veya Nom valisinin gözetimi altında kendisine verilen yüksek görevi bazen seçime dayanan bazen kalıtımsal olan tapınağın başrahibi tarafından kullanılıyordu.

S. 148'den

appartient au seul géologue d'en rechercher la date. La plupart se rattachaient à des races plus fortes et plus nobles, répandues des bords de la mer Caspienne à ceux de la mer Méditerranée. Elles venaient, à ce qu'il semble, des steppes de l'Asie septentrionale, et elles en descendirent vers le sud, à la recherche de climats plus doux et de contrées plus fertiles. Une partie des émigrants occupa les districts montagneux qui s'étendent au sud de la Caspienne et qui bordent le plateau de l'Iran. Au pied même de la

[Bu tarihi belirsiz olan topluluklar çok eski dönemlerde yaşadıkları için onlarla ilgili olarak ancak jeologlar bazı verileri elde edebildiler.]...

Çoğunluğu, Hazar Denizinden Akdenize dek yayılmış olan daha güçlü ve asil ırklardan geliyordu. Kuzey Asya steplerinden gelip daha verimli ve iklimin yumuşak olduğu yerleri bulmak amacıyla güneye

inmişlerdir. Göç edenlerin bir kısmı Hazar Denizinin güneyinde uzanan ve İran platosunu çevreleyen dağlık bölgeyi işgal etmişlerdir. [...]

[Toplulukların çoğu kitlesel olarak daha sonra Medya adı verilen bölgede, platonun batı yakasında yerleşmiştir. Birçok oymak ise batıya, Anadolu'ya dek gitmişlerdir.] ...

S. 152'den

Dès le jour de leur arrivée au bord de l'Euphrate, les Sumeriens-Accadiens, constitués en corps de nation, connaissaient l'écriture et les principales industries nécessaires à l'humanité; ils avaient une législation et une religion complètes. Leur écriture était hiéroglyphique à l'origine, comme celle de l'Égypte. Chaque signe y notait l'image de la chose même qu'on voulait exprimer, ou de l'objet matériel qui paraissait offrir le plus d'analogie avec l'idée abstraite qu'il s'agissait de rendre. Ainsi, pour marquer l'idée de dieu, on prenait la figure du ciel divisée en ses huit maisons principales ☉

Fırat kıyısına geldikleri günden beri ulusu oluşturan Sümer-Akattar yazıyı ve insanlığa gerekli zanaat biliyorlardı; eksiksiz bir hukuka ve dine sahiptiler. Mısır'da olduğu gibi, yazıları başlangıçta hiyeroglifti. Her im bizzat açıklanmak istenen nesneyi veya verilmek istenen soyut düşünceyle en fazla benzerlik gösteren maddeyi işaret ediyordu.

S. 155'ten

la société. Les familles qui se rattachaient à un même clan avaient une organisation des plus solides. Il est possible qu'au début la femme y ait occupé la position la plus importante, mais de bonne heure l'homme demeura le chef de

Vases chaldéens de l'époque archaïque.

la communauté, auquel tous obéissaient, les épouses, les concubines, les enfants, les serviteurs, les esclaves. Son autorité était absolue dans l'ordre civil.

Aynı klana bağlı aileler çok sağlam biçimde örgütlenmişti. Başlangıçta kadın en önemli yere sahip bulunmuş olabilir, fakat erkek ilk andan itibaren eşlerin, kumaların, çocukların hizmetçilerin, kölelerin baş eğdikleri topluluğun şefi durumunu sürdürmüştür... [Gerek sivil, gerekse dinsel düzende mutlak yetkiye sahip olmuştur. Evlenme sivil sözleşmeye geçmekte ve dinsel olarak kutsanmaktaydı]...

S. 161 - 162'den

 moisson, protègent ou tuent ce qui a vie. Les dieux (*an, dingir, dimir*) sont les doubles de haut rang qui animent les différentes maisons du monde ou qui produisent les phénomènes de la nature. A chacune des trois zones de l'univers commande un double, un dieu suprême : *Zi-ana*, l'esprit du ciel, *Zi-kia*, l'esprit de la terre, *Enlil*, le maître des démons au fond de l'abîme. *Zi-ana*, ou plus simplement *Ana*, était à la fois le corps et l'âme du ciel, le ciel matériel et l'intelligence qui régit la matière céleste. *Zi-kia*, qui à Éridon s'appelait *Éa*, règne sur la surface terrestre et sur l'atmosphère, mais sa demeure favorite est le fleuve Océan; il est appelé souvent « le grand poisson de l'Océan, le poisson sublime », et il parcourt son empire sur un vaisseau symbolique, manœuvré par les dieux ses enfants, comme chez les Égyptiens la barque solaire par les fils de Râ. Sa

... [İlk Kaldeliler de, Mısırlılara benzer biçimde dünyayı algılamışlardır. Mısırlılar dünyayı dikdörtgen bir kutu gibi; bunlar ise altı oyuk ters dönmüş bir kayık olarak düşünmüşlerdir. Burada günümüzde bildiğimiz ve kullandığımız uzun 'kayık' söz konusu değildir; düşünülen tamamen yuvarlak bir tür tekne biçimidir.]...

... [Gök ve yer arasında önce, canlı bir tür hayvan cinsinden gelen yedi gezegen dolaşmakta, daha sonra, bulutlar, rüzgârlar, şimşekler, yıldırım ve yağmur bulunmaktadır. Fünnya bir boşluk üzerinde durmakta gök de dünyaya yaslanmaktaydı. Fakat ilk Kaldeliler boşluğun neye dayandığı sorusunu sormamışlardır.]...

... [Tanrıların en büyüğüne, **Dingir** adı verilmiştir. Bundan başka **Enlül**, **Mama**, **Nin-tar** ve de **Bel**, **Bin**, **Annon** adı verilen tanrılar vardı. **Bel**, maddeyi biçimlendiren, dünyaya düzen veren güç, **Bin** evreni yönlendiren zekâ, **Annon** güzel sanatları yaratan güç, **Enlül** boşlukta ki şeytanların hakimiydi. Kalde'nin ilk sakinleri tapınmada büyüye çok önem vermişlerdir. Rahipler daha çok büyücüdür.]...

S. 185'den

En face d'elles, sur la rive orientale du Tigre, un État puissant s'élevait contre lequel elles eurent à se défendre de toute antiquité. L'Élam¹³ commence aux bords du fleuve

[Kalde'deki topluluklar başlıca İkiye ayrılmaktaydı: Güneyde Sümerler ve kuzeyde Alkatlar.] Tam karşılarında, Dicle'nin doğu ya-
laşında ilkçağ boyunca kendilerini savunmak durumunda kaldıkları
güçlü bir devlet yükselmekteydi: **Elam**.

S. 195 - 196'dan

duisit les gens du Pouvant au nord de l'Égypte. La tradition
classique attribuait leur départ à de violents tremblements
de terre : il me semble que la descente des Élamites en
Chaldée ne dut pas y être étrangère. Ils quittèrent leur
patrie et se dirigèrent vers l'Occident, entraînant à leur suite

... [Elamlıların Kalde'ye ülkelerini terkedip batıya yöneldikleri
zaman (Kalde'ye inerken) yolda karşılaştıkları kavimleri de önlerine
katmışlardır. Bir yoruma göre, Fırat nehrini izlemişler ve kuzeyden
Suriye'ye girmişlerdir. Ülkeyi Fırat'ın Süveys Berzahına dek ellerine
geçirmişler, fakat ilerlemeleri durmamış ve bir kısmı Nil vadisine
dek inmişlerdir.]...

S. 198'den

Les Égyptiens prêtaient aux tribus nomades de la Syrie
le nom de Shous, Shasou, pillards, voleurs, qui convenait,
alors comme aujourd'hui, aux Bédouins du désert. Ils l'ap-
pliquèrent à leurs vainqueurs asiatiques : le roi des pays
étrangers Hig-satiou, se changea dans leur bouche en roi
des Shasou, Hig-shasou, dont les Grecs ont fait Hykoussos,
Hyksôs ; quant au peuple, on l'appela d'une manière géné-
rale Menatiou, les pasteurs, ou Satiou, les archers. Le sou-
venir de leurs cruautés resta longtemps vivant dans la mé-
moire des Égyptiens et il exaltait encore, à vingt siècles de
distance, le ressentiment de l'historien Manéthon. La haine
populaire les changea d'Hyksôs en Hyksos.

Mısırlılar Suriye'deki göçebe aşiretlere, bugün olduğu gibi, çöl
Bedevilerine uygun isimler olan ve yağmacı, hırsız anlamına gelen
Shous, Shasou demişlerdir. Bunu kendilerini alteden Asyalı fetihci-
lere de uygulamışlardır. Yabancı ülke kralları anlamına gelen **Heqa-**
stion onların ağızlarında **Shasou** kralı anlamına gelen **Hoq-shasou**
biçimini almıştır ki Yunanlılar da **Hikousos, Hiksos**'a çevirmişlerdir;
halka gelince, genel olarak onlara Menatiou, çoban veya Satiou, okçu
denmiştir. Zalimlikleri anısı uzun süre Mısırlıların belleklerinde kal-
mıştır, yirmi yüzyıllık bir aradan sonra bile tarihçi Manethon'un duy-
gularını hala çoşturmaktadır.

S. 657'den

Ses habitants comptaient parmi les meilleurs soldats du
monde, et ils combattirent d'abord avec bonheur; Ctésias af-
firme qu'ils posèrent les armes en apprenant que Cyrus avait
épousé une fille d'Astyage². On ne voit pas trop en quoi le

... [Kurus Uzak Doğu'nun fethine girişmiştir. Bu konuda açık bilgi yoktur. Ctesias'a bakılacak olursa, önce Baktriyalı'ya saldırmıştır.]... Bölge halkı **dünyanın en iyi askerleri arasındaydı** ve önce büyük bir şevkle savaşmışlardır; Ctesias, Kurus'un Astiyağ'ın kızlarından biriyle evlendiğini duyunca askerlerin silahları bıraktıklarını söylemektedir.

S. 683'den

ment. Nitetis avait été envoyée à Cyrus et elle lui avait donné Cambyse: la conquête n'avait été qu'une revendication de la famille légitime contre l'usurpateur Amasis, et Cambyse monta sur le trône moins en vainqueur qu'en petit-fils d'Apriès. C'est par une fiction aussi puérile que les Égyptiens de la décadence se consolent de leur faiblesse et de leur honte. Toujours orgueilleux de leur gloire passée, mais

... [Kurus ölünce Amasis savaştan vazgeçmiştir. Fakat Amasis'e karşı tavır takınılmasını gerektiren bazı nedenler vardı. Örneğin Amasis Lidya'nın müttefiki olmuş, Kalde'ye karışmıştı. Üstelik Kurus'un yerine geçen büyük oğlu Kambis genç olması nedeniyle yurttaşlarını frenleyeceğine onları daha da kıskırtıyordu. Halk doğunun bu iki topluluğu arasındaki savaşı yönetim kadrosunda olanların bireysel nedenleriyle açıklamaya çalışmıştır. Perslilere göre, Kambis evlenmek için Amasis'in kızını istemiştir. Bu isteğinin kabul edilme-yeceğini umarak savaş için bir bahane bulabilecekti. Amasis ise kendi kızının yerine Apriès'in kızı Nitetis'i gönderdi. Bir müddet sonra Nitetis, Kambis'e gerçeği anlatmış ve Amasis'in babasını öldürdüğünü belirtmişti. Bunun üzerine de Kambis Mısır'a karşı savaş açmıştır. Mısır'da ise olay daha farklı anlatılmaktaydı. Nitetis Kurus'a gönderilmişti ve Kambis'in annesi Nitetis'di.]...

Mısır seferi yasal varis olan Kambis'in tahta çıkması için yapılmıştı. Çöküş dönemi Mısırlıları böylesine çocukça bir kurguyla zayıflıklarını ve utançlarını kapatarak kendilerini avutuyorlardı.

(Kitabın sayfaları çoğunlula işaretli ve notludur.)

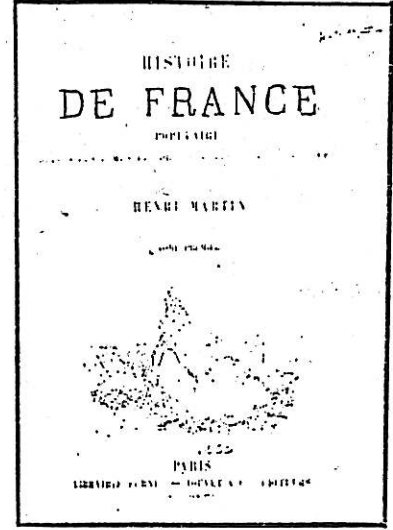
FRANSIZLARIN TARİHİ EN ESKİ ÇAĞLARDAN GÜNÜMÜZE KADAR

En eski çağlardan günümüze kadar
Henri Martin
Birinci Cilt

Anıtkabir 1835

Martin, Henri [1810 - 1883]: Histoire de France populaire depuis les plus reculés jusqu'à nos jours. 7 t. [7 t. en 4 vol.]. Paris t. y. Jouvot et Cie. 4° resim, planş, portre.

1. t.: VIII+588 S.; 2. t.: 580 S. 3. t.: 596 S.; 4. t.: 608 S.; 5. t.: 572 S. 6. t.: 556 S.; 7. t.: 551 S.

S. VI'dan

vi

PRÉFACE.

Révolution, qu'on ne peut comprendre sans la connaissance des temps antérieurs à 1789.

Les lecteurs pour lesquels il écrit aujourd'hui veulent, et ont raison de vouloir, que l'historien recherche avec eux les enseignements de la Révolution française, et la connaissance du passé lointain de la Gaule et de la France doit avoir surtout, pour eux, le but d'éclairer et le passé récent et l'avenir.

Nous sommes les fils des Gaulois, du peuple qui, parmi les anciens, a eu tout à la fois le plus de sympathie pour les autres hommes, et le sentiment le plus énergique de l'individualité de chaque homme et de son immortalité.

Bugün okurlar kendileri için yazan tarihçilerin haklı olarak Fransız ihtilalinin öğretilerini araştırmasını istemektedirler; özellikle Galya ve Fransa'nın çok eski dönemlerinin bilinmesi onlara yakın geçmiş ve geleceğe ışık tutma olonağını sağlayacaktır.

Biz Galyalıların çocuklarıyız, en eskilerden olan bu toplum aynı zamanda diğer topluluklara karşı sevgi duymuş ve her insanın kişiliğinin ölümsüzlüğüne ilişkin çok güçlü bir duyguya sahip olmuştur.

Les premiers habitants de la Gaule.

Au commencement, les Gaulois, nos ancêtres, habitaient, au centre de l'Asie, une terre qui s'appelait Arie.

Cette terre avait la Sibérie au nord, la Chine à l'orient, l'Inde et la Perse au midi à l'ouest la mer Caspienne on l'appelle à présent Tartarie, et elle est aujourd'hui envahie par l'empire de Russie.

Les Gaulois vivaient sur cette terre, avec les Germains, ancêtres des Allemands et des Scandinaves, et avec les ancêtres des Grecs et des Romains, et avec ceux des Indiens et des Persans, et avec ceux des Slaves, qui sont les pères des Polonais, et des Bohémois et des Serbes, et d'une partie des Russes. Les Italiens sont sortis du mélange des Romains, des Grecs, des Gaulois et d'autres peuples encore; quant aux Anglais, ils sont issus beaucoup plus tard, du mélange des Gaulois et des Germains.

Tous ces peuples n'étaient alors qu'un seul peuple, et tous se nommaient les Aryas; ce

sont les mêmes que la Bible appelle les fils de Japhet.

Ils avaient autour d'eux, entre l'occident et le midi, les fils de Sem, qui sont les Juifs et les Arabes et les Syriens; au midi, les fils de Cham, auxquels appartinrent et Babylone, et l'Égypte, et bien d'autres contrées; à l'orient, les Chinois; au nord, les Touraniens, desquels proviennent les Turcs et la plus grande partie des Russes.

Quand les Aryas se furent multipliés, ils se divisèrent en plusieurs peuples, et s'en allèrent en divers sens chercher des terres nouvelles.

Les Gaulois marchèrent devant eux, vers le soleil couchant, à travers l'Asie et l'Europe, jusqu'à ce que les plus avancés eussent rencontré la grande mer d'Occident.

Les plus avancés ne s'arrêtèrent pas devant la grande mer: ils passèrent les détroits dans des barques et occupèrent les îles qui sont aujourd'hui la Grande-Bretagne et l'Irlande.

Les Gaulois s'étendirent ainsi depuis les monts Caucase et la mer Noire jusqu'à la mer d'Écosse et d'Irlande.

Et ils s'étendirent aussi dans le Nord jusqu'à la mer Baltique et à la mer de Norvège.

Les terres d'Occident n'étaient pas entièrement vides, lorsque les Gaulois y arrivèrent. Les Gaulois trouvèrent là d'autres hommes; vers le nord, des Lapons et des Finnois; vers le midi, des Espagnols, autrement appelés Ibères.

Les Lapons et les Finnois venaient du nord de l'Asie; ils étaient de la famille des Touraniens. On ne sait pas bien d'où venaient les Espagnols, et la plupart des savants croient qu'ils n'étaient pas de la famille des Aryas. De nos jours, on découvre dans les cavernes, on découvre dans les lacs, on découvre dans le sol des landes et des brandes, nombre d'outils, nombre d'armes, nombre d'objets en bois, en os et en pierre, qui doivent provenir des plus vieux Gaulois et aussi de ces Lapons et de ces Espagnols des anciens temps.

BİRİNCİ BÖLÜM

GALYALILARIN KÖKENLERİ - GELENEK VE GÖRENEKLERİ

Atalarımız olan Galyalılar başlangıçta Orta Asya'da, Arian denilen bölgede oturmaktaydılar.

Bu bölgenin kuzeyinde Sibirya, doğusunda Çin, güneyinde Hindistan ve Pers, batısında Hazar denizi bulunmaktaydı. Şimdi buraya

Tataristan denilmektedir ve Rus İmparatorluğu tarafından işgal edilmiştir.

Galyalılar bu topraklar üzerinde Almanlar ve İsakndinavyalıların ataları olan **Germanlerle, Yunan ve Romalıların** ataları, **Hintli ve Perslerin** ataları ve de Polonyalıların ataları olan Slavlarla, Bohemyalı ve Sırplarla ve Rusların bir bölümüyle birlikte oturmaktaydılar. İtalyanlar, Romalı, Yunan, Galyalı ve hatta diğer toplumların karışımından ortaya çıkmışlar, İngilizler ise çok daha sonraki zamanlarda Galyalılar ve Germanlerin karışımından oluşmuşlardır.

O zamanlar bütün bu insanlar tek bir toplumdur ve tümüne **Aryalar** denilmekteydi; İncil'de Yasef'in oğulları olarak adlandırılanlar bunlardır.

Çevrelerinde, batı ve güney arasında, Samî soyundan gelme Yahudiler, Araplar ve Suriyeliler; güneyde, Babilonya, Mısır ve daha birçok bölgeye sahip olan Hamî soyundan gelenler; doğuda Çinliler; **kuzeyde, Türklerin kök bulduğu Turanlılar ve Rusların en büyük bölümü bulunmaktaydı.**

Aryalar çoğalınca birçok topluluğa bölünmüş ve yeni topraklar bulmak için değişik yörelere gitmişlerdir.

Galyalılar, en ön saftakiler, batıdaki büyük denize ulaşınca Asya ve Avrupa'yı geçerek güneşin battığı yöne doğru önde yürümüşlerdir.

Bu en öndekiler büyük denizle karşılaşınca durmamışlar, boğazları sandallarla geçmişler ve bugünkü **İngiltere ve İrlanda** adlı adaları işgal etmişlerdir.

Galyalılar böylelikle Kafkas dağları ve Karadeniz'den İskoçya ve İrlanda denizine dek yayılmışlardır.

Ve kuzeyde de Baltık denizine ve Norveç denizine dek yayılmışlardır.

Batı toprakları, Galyalılar geldiği zaman tamamen boş değildi.

Galyalılar buralarda başkalarını bulmuşlardır; kuzeye doğru, **Laponlar ve Finliler**; güneye doğru, **İspanyollar**, diğer bir deyişle, **İberler.**

Laponlar ve Finliler Asya'nın kuzeyinden gelmekteydi, Turan ailesindendiler. İspanyolların ise nereden geldikleri çok iyi bilinme-

mektedir ve bilginlerin çoğu Arya soyundan olmadıklarına inanmaktadır. Günümüzde mağaralarda, göllerde, geniş fundalık topraklarda en eski Galyalılardan ve de aynı dönemlerdeki Laponlar ve İspanyollardan kalmış olması gereken ağaç, kemik ve taştan yapılmış birçok alet, silah ve eşya bulunmaktadır.

S. 6'dan

6

HISTOIRE DE FRANCE

éloquents dans les assemblées, ils aimaient les combats de la parole comme les combats de Pépée, et ils n'avaient aucune peur de la mort.

Leurs femmes étaient de belle apparence et de grand courage, bonnes conseillères de leurs maris, bonnes éducatrices de leurs enfants. On les prenait parfois pour arbitres dans les différends entre les nations. On cite d'elles nombre de traits d'une héroïque fidélité.

La jeune fille avait droit de choisir son mari à sa volonté, tandis que, chez d'autres peuples, la fille était donnée et quelquefois même vendue par son père.

Les premiers Gaulois étaient de grands hommes blonds, aux yeux bleus; mais ils amènerent avec eux d'autres tribus de la famille aryenne qui se firent gauloises, et ils se mêlèrent aussi plus tard avec les

le Midi; et c'est apparemment à cause de cela que nous sommes aujourd'hui, pour la plupart, moins grands qu'eux, et châtains, et non plus blonds.

Les Gaulois avaient amené d'Asie le bœuf domestique, le cheval et le mouton; ils avaient apporté d'Asie le blé froment et le seigle; ils nourrissaient dans leurs forêts de grands troupeaux de porcs.

Ils vivaient dans des maisons rondes ou ovales en terre, aux grands toits de bois et de chaume; on voit encore, çà et là, au fond des bois, des creux de forme ovale qui étaient les celliers de leurs maisons: on les appelle des *mandelles*. Ils avaient, sur les hauteurs ou dans les marais, des places fortes où ils se retiraient, au temps de guerre, avec leurs familles et leurs troupeaux; il s'en rencontre encore quelques restes. Près de Dieppe, autour de la falaise de Limes, on suit longtemps le grand boulevard en terre du camp des Gaulois. La mer, qui ronge la falaise, a dévoré, dans le cours des siècles, une partie de cette antique enceinte. À l'intérieur du rempart, on voit, d'un côté, de petits tertres qui sont des tombeaux; d'un autre côté, on reconnaît les celliers d'un certain nombre de maisons: les fouilles qu'on y a faites ont montré que l'une de ces maisons était celle d'un fabricant de haches de pierre. Outre les boulevards en terre, il se voit aussi sur les montagnes, particulièrement dans les Vosges et dans les Alpes, de longues murailles en pierres sèches qui ferment des défilés ou enclosent des cimes.

Les Gaulois des anciens temps portaient des épées et des lances de bronze et de cuivre, des haches de pierre et de bronze, des flèches de silex: leurs casques ronds étaient surmontés de cornes ou de hautes crêtes et avaient de larges jugulaires qui leur couvraient les joues. Les chefs se paraient de colliers et de bracelets d'or et d'ambre; les simples guerriers, de colliers et de bracelets de bronze, ou même simplement d'os ou de bois. Ils

Maisons gauloises.

restes des populations plus anciennes qu'eux

Kadınları güzel görünümlü ve çok cesaretliydi, kocalarının candan bir yardımcısı, çocuklarının da iyi bir eğitmeniydiler. Değişik toplumlar arasındaki anlaşmazlıklarda bazen hakem olarak kabul edilmekteydiler. Onların bu yiğitlere bağlılıklarının öyküleri anlatılmaktadır.

Genç kız istediğini koca olarak seçme hakkına sahipti, oysa diğer toplumlarda genç kız babası tarafından evlendirilmekte hatta satılmaktaydı.

İlk Galyalılar iri-yarı sarışın, mavi gözlü, insanlardı; fakat Asya'dan kendileriyle birlikte Arya soyundan gelen, daha sonra galyalılaşmış, diğer boyları da getirmişler ve batıda kendilerinden önce bulunan topluluklardan arta kalanlarla, özellikle de güneyde İspanyollarla tamamen karışmışlardır; bu nedenle çoğumuz sarışın olmayıp onlardan daha kısa boylu ve kumral olmuştur.

Galyalılar Asya'dan evcilleştirilmiş sığır, at ve koyun getirmişlerdi; Asya'dan has buğday ve çavdar getirmişlerdi; ormanlarında büyük domuz sürüleri beslemekteydiler.

Ağaç veya saman sapından yapılmış büyük çatılı yuvarlak veya oval toprak evlerde yaşamaktaydılar; halâ şurda, ormanların içinde, evlerinin kilerleri olan oval biçiminde oyuklar görülmektedir; bunlara **mardelle** denmektedir. Yükseklerde veya bataklıklarda savaş zamanlarında aileleri ve sürüleriyle sığındıkları korunaklara sahiplerdi, halâ bunların kalıntılarına rastlamaktadır. Dieppe yakınında, Limes çevresindeki toprak ve kayalık alanlarda, Galya, kampının büyük toprak bulvarı uzun süre izlenmektedir. Deniz yüzyıllar boyunca bu antik alanın bir bölümünü kemirerek yutmuştur. Kale bedeninin içinde bir yandan mezar olan küçük tümsekler görülmekte, diğer yandan, belirli sayıda evin kilerleri bulunmamaktadır; burada yapılan kazılar bu evlerden birinin taş bal'a imalatçısına ait olduğunu göstermiştir. Toprak anayollardan başka, özellikle Vosges ve Alpler de dar geçitleri kapatan veya dorukları çeviren kuru çakıldan yapılmış uzun surlar görülmektedir.

Eski çağlardaki Galyalılar bronz ve bakırdan yapılmış kılıç ve mızrak; taş ve bronzdan balta; çakmak taşından oklar kullanmaktaydılar; yuvarlak miğferlerinin üzerinde boynuzlar veya yüksek ibikler yer almakta ve geniş çene kayışları yanaklarını örtmekteydi. Şefler altın ve amberden yapılmış kolye ve bilezikle, sıradan savaşçılar bronz hatta yalnızca kemik ve ağaçtan yapılmış kolye ve bilezikle süslenmekteydiler. Yaralanmaya ve ölüme karşı duydukları küçümsemeyi göstermek için, kemerlerine kadar, üstleri çıplak olarak, rüzgarda dalgalanan uzun saçlarıyla savaşmaktaydılar.

S. 7'den

au vent, et aus jusqu'à la ceinture, pour montrer leur mépris des blessures et de la mort. Les druides, qui étaient leurs savants, leurs juges, leurs professeurs et leurs prêtres, portaient des colliers de jaspe, de turquoises et d'autres pierres fines, et des couronnes de chêne.

Les Gaulois étaient partagés en nations, en cantons et en tribus. Communément, chaque nation élisait un chef civil et un chef militaire. Les chefs de nation, de canton et de tribu, avaient pour conseillers les anciens du pays, et répondaient de leurs actions devant l'assemblée du peuple. Les Gaulois, suivant la tradition conservée dans le pays de Galles, disaient que, « selon l'ordre et le droit primitif, une nation est au-dessus d'un chef ». La vieille loi des Celtes d'Irlande, frères des Gaulois de France, dit qu'un roi

injuste et un chef qui ne remplit pas ses devoirs peuvent être dégradés.

Aynı zamanda bilginleri, yargıçları, öğretmenleri ve papazları olan **din adamları** [durideler] alacalı donuk akik, firuze ve diğer değerli taşlardan yapılmış kolyeler ve meşe yaprağından bir taç taşımaktaydılar.

Galyalılar ulus, kanton ve boylara ayrılmıştı. **Genelde her ulus bir sivil de bir asker şef seçmekteydi.** Ulus, kanton ve boyun şeflerine yörenin yaşlıları danışmanlık etmekteydiler ve (şefler) halk meclisi karşısında davranışlarından sorumluydular. Galye ülkesinde korunan geleneğe uygun olarak Galyalılar "**düzene ve ilksel hukuka göre ulus şefin üzerinde yer almaktadır**" demekteydiler. Fransa Galyalıların kardeşleri olan İrlanda Keltlerinin eski yasası, adaletsiz bir kral ve görevlerin yerine getirmeyen bir şefin yetkilerinin elinden alınabileceğini söylemektedir.

une coupe à la main; elle promena ses regards sur l'assemblée, s'arrêta devant le capitaine des Grecs, et lui tendit la coupe dans laquelle elle avait bu la première.

C'était la manière de désigner le préféré.

Le chef des Gaulois crut que le ciel protégeait l'étranger et avait inspiré sa fille. Il donna pour dot au chef grec la plage devant laquelle était amarré son navire, et le Grec y jeta les fondements d'une ville.

C'est ainsi que fut fondée Marseille (600 ans avant Jésus-Christ).

L'époque où Marseille fut fondée est une époque de grandes révolutions parmi les peuples gaulois.

Lorsque, dans les temps anciens, les Gaulois étaient venus d'Asie en Europe, ils n'avaient pas tous poussé jusqu'au fond de l'Occident; il y en avait qui s'étaient dirigés vers le Nord, jusque dans la Suède actuelle et les régions autour de la mer Baltique: il y en avait qui s'étaient établis dans l'Europe centrale, dans l'Allemagne d'aujourd'hui. Il y avait enfin un très-grand corps de peuples de leur race qui s'était resté sur les confins de l'Europe et de l'Asie, sur la rive septentrionale de la mer Noire, depuis les bouches du Danube jusqu'aux monts Caucase.

Les Gaulois de la mer Noire étaient appelés Cimbriens par les Grecs, qui, du temps d'Homère, faisaient sur eux et sur leur pays mille récits contradictoires, et tantôt les redoutaient comme les fils de la Nuit et les protégés des dieux infernaux, tantôt les célébraient comme ayant propagé jusqu'en Grèce le culte du dieu de la lumière et de la poésie, de l'Apollon de Dôlos.

Plus tard, les Romains les nommèrent Cimbres. Eux-mêmes se nommaient Kimris. C'est le même nom sous des formes de langues diverses. C'est des Kimris que provient le nom altéré de la fameuse presqu'île de Cimbre.

Les Bretons de France et d'Angleterre sont un rameau de la souche des Kimris. On croit que des tribus de ces Kimris ou de ces Bre-

tons s'étaient déjà mises en marche vers l'Occident, huit ou neuf siècles avant Jésus-Christ, avec un autre peuple, leur allié, nommé Vénète, duquel descendent les gens de Vannes en Bretagne et de Nord-Galles en Angleterre; les Vénitiens et les Slaves sont issus de deux autres branches de ces Vénètes, qui n'ont pas pris la langue celtique des Gaulois, comme ont fait les Vénètes de Vannes et de Galles. Le gros des Kimris était encore sur la mer Noire, lorsqu'en l'année 631 avant Jésus-Christ, voici qu'il vint sur eux comme un déluge de peuples émigrés du nord de l'Asie. C'étaient les Scythes nomades ou errants, peuples qui ne cultivaient point la terre et qui étaient de la famille des Touraniens, c'est-à-dire des Turcs, des Tartares et des Russes Moscovites, et ces Scythes étaient conduits par des guerriers aryens de notre race, qui avaient pris leurs coutumes.

Les Kimris cédèrent devant ce flot envahissant, et la plupart d'entre eux s'en allèrent en corps de nation vers le nord et vers le couchant. Et, comme avaient fait les premiers Gaulois, ils ne s'arrêtèrent pas que leur avant-garde n'eût rencontré la mer d'Occident et passé jusque dans l'île qui reçut d'eux le nom de Bretagne et qui est aujourd'hui l'Angleterre.

Il y eut de grandes luttes et de grandes mêlées entre les anciens et les nouveaux Gaulois, et ceux-ci firent comme avaient fait les premiers Gaulois en Espagne. Et communément, dans ces invasions de peuples émigrants sur des peuples établis, les émigrants avaient l'avantage, parce qu'ils attaquaient, en grands corps, des peuples répartis sur la terre en tribus diverses, qui se soutenaient faiblement les unes les autres. Les nouveaux Gaulois gagnèrent donc le dessus dans le nord et dans l'ouest de la grande Gaule, qui est à présent la France. Les anciens Gaulois restèrent maîtres dans le centre, dans l'est et dans le midi.

Mais la terre qu'ils avaient été contraints

Bu beğenileni belirleme biçimiydi.

Galyalıların şefi göğün yabancıyı koruduğuna ve kızını esinlendirdiğine inanmıştı. Yunan şefine çeyiz olarak gemisini palamarladığı kumsalı vermiş ve Yunanlı da burada bir kentin temelini atmıştır.

Marsilya böylece kurulmuştur (M.Ö. 600 yıl).

Marsilya'nın kurulmuş olduğu dönem Galyalı toplulukların büyük devrimler yaşadığı bir dönemdir.

İlk çağlarda Galyalıları Asya'dan Avrupa'ya geldikleri zaman tümü batının derinliklerine dek gitmemişlerdi; bazıları kuzeye, şimdiki

İsveç'e ve Baltık denizinin çevresindeki bölgelere yönelmişti; bazıları Orta Avrupa'da, bugünkü Almanya'da yerleşmişti. Nihayet **Karadeniz'in kuzey kısmında**, Tuna ağzından Kafkas dağlarına dek uzanan bölgede **kendi soylarından gelen çok büyük bir topluluk kalmıştı.**

Karadeniz Galyalılarına Yunanlar tarafından Kimeriyonlar denilmekte olup Homer döneminde bunlara ve ülkelerine ilişkin bin türlü gelişkili öykü anlatılmıştır, bazen Karanlığın çocukları ve cehennem tanrılarının korumaları olarak onlardan çekinmişler, bazen de Delos'daki [Delos adası] Apollon'a, aydınlık ve şiir tanrısına, tapıncı Yunanistan'a dek yaymalarını kutlamışlardır.

Ancak Daha sonra Romalılar onlara Kimbirlere adını vermişlerdir. Kendileri ise Kimriler demekteydiler. Değişik dillerdeki biçimleriyle aynı ad söz konusudur. Ünlü Kırım adasının adı değişikliğe uğramış biçimiyle bu Kimrilerden gelmektedir.

Fransa ve İngiltere Brëtônları Kimri kökünden gelen bir koldur. Bu Kimri veya Brëtôn boylarının İ.Ö. sekiz veya dokuz yüzyıl önce diğer bir toplulukla, **Brëtonya'daki Vandallar ve İngiltere'deki kuzey Galyalıların kökenlerini oluşturan müttefikleri Venetlilerle birlikte** batıya doğru çoktan yola koyulmuş olduklarına inanılmaktadır; Vandal ve Galya'daki Venetler gibi Galyalıların Kelt dilini benimsememiş olan Venedikliler ve Slavlar bu Venetlerin iki ayrı kolunu oluşturmaktadırlar. M.Ö. 631 yılında **Kuzey Asya'dan üzerlerine sağnak gibi göçebe topluluklar** geldiğinde Kimrilerin büyük bir bölümü hala Karadeniz kıyılarındaydı. Bunlar, toprağı işlemeyen ve **Turan soyundan gelen göçebe veya yerleşik olmayan İskitlerdi, yani Türkler, Tatarlar ve Moskova Ruslarıydı ve İskitler bizim soyumuzdan olup onların geleneklerini benimsemiş olan Arya savaşçıları tarafından yönlendirilmişlerdir.**

Kimriler bu istila dalgasına boyun eğmiş ve çoğu kitlesel olarak kuzeye ve batıya gitmişlerdir. İlk Galyalıları gibi öncülerini Batı deniziyle karşılaşp bugün İngiltere denilen, **Brëtanya** adını vermiş oldukları adaya geçmeden durmamışlardır.

Eski ve yeni Galyalıları arasında büyük çatışma ve karışımlar olmuş ve bunlar ilk Galyalıların İspanya'da yaptıklarını yinelemiştir. Genel olarak göçerler, topluluklarının topraklarını yerleşik işgal ettikleri zaman avantaja sahiptiler çünkü büyük bir güçle dağılık ve

bağlı olmayan değişik boylara saldırmaktaydılar. Yeni Galyalılar şimdiki Fransa'nın **kuzeyinde ve batısında**, büyük Galya da, başarılar kazanmışlardır. Eski Galyalılar merkezde, doğu da ve güneyde başatlıklarını sürdürmüşlerdir.

S. 52'den

Avant que l'armée composée de toutes ces armées eût achevé de se rassembler, le roi des Huns entra en Gaule, ..

La forêt Noire, tombant sous les haches, se transforma en barques innombrables, et les Huns traversèrent le Rhin par centaines de mille (février 451).

Ils envahirent le nord de la Gaule, livrant

Bu ordulardan meydana gelen ordunun tamamlanmasından önce Hunların kralı Gal ülkesine girdi.

Kara orman, baltaların altında sayısız kayığa dönüştü ve Barbarlar Rhin'i yüzler, binler halinde aştılar (Şubat 451).

S. 53'den

Le nom d'Attila est resté, chez les peuples de l'Europe, le nom même du despotisme exterminateur.

Mais les Moscovites, en Russie, célèbrent encore sa gloire, et leurs poètes le montrent encore menaçant l'Occident de son fouet tartare, et disent qu'il leur faut ressusciter l'empire d'Attila dans toute sa grandeur.

Attila'nın ismi Avrupa kavimlerinde imha edici despotluğun ismi olarak kaldı.

Fakat, Rusya'da, Moskovitler hala ününü anarlar ve şairleri onu hala tatar kamçısıyla Batı'yı korkutan kişi olarak gösterir ve Attila İmparatorluğu'nun bütün görkemiyle yeniden canlandırılması gerektiğini söylerler.

Si imparfaite que soit ce qu'on nomme l'œuvre encyclopédique de Bacon, surtout au point de vue de ce qui regarde la nature intellectuelle et morale de l'homme, son nom reste grand à juste titre dans l'histoire de la philosophie. Il a laissé des maximes immortelles.

• L'âge d'or est devant nous, non derrière. — Un peu de philosophie éloigne de Dieu, beaucoup de philosophie y ramène. — Le bien suprême n'est pas dans la contemplation, mais dans l'action; il est dans le bien commun, non dans le bien de l'individu isolé.

Il sentait bien qu'il n'avait pas trouvé la philosophie première, c'est-à-dire la science

Il résolut donc de ne plus chercher la vérité qu'en lui-même, dans sa propre raison; car la raison, pensait-il, étant au fond la même chez tous les hommes, un seul homme peut trouver la vérité, pourvu qu'il trouve une bonne méthode, c'est-à-dire une bonne manière de diriger son esprit dans la recherche du vrai.

Il se fit donc une méthode (1619). Elle consistait en ceci: 1° N'admettre pour vrai rien qui ne soit évidemment vrai; 2° diviser et décomposer le plus possible les questions qu'on examine, afin de les mieux comprendre et de les mieux résoudre (c'est ce qu'on nomme l'analyse); 3° conduire par ordre ses pensées des objets les plus simples aux objets les plus composés, et supposer de l'ordre

René Descartes

Bu bakımdan, gerçeği kendi dışında değil, kendi mantığında aramaya karar verdi; zira düşünüyordu ki, mantık, esas itibariyle bütün insanlarda aynı olduğundan, iyi bir yöntem bulduğunda, yani gerçeğin aranmasında zihnini yönlendirmek için iyi bir usul bulduğunda, bir insan (tek başına) gerçeği bulabilir.

Bu nedenle bir yöntem oluşturdu (1619). Bu, yöntem şuna dayanıyordu: 1° Açıkça gerçek olan dışında hiçbir şeyi gerçek kabul etmemek; 2° incelenen soruları daha iyi anlamak ve çözümlenmek amacıyla mümkün olduğu kadar bölmek ve parçalamak (analiz); 3° Düşüncelerini en basit en karmaşık konulara sırayla yönlendirmek ve aralarındaki bağı sonradan keşfetmek ümidiyle, bağıntısını göremediğimiz konular arasında ilişkiler ve düzen bulunduğunu varsaymak (hipotez yapmak); 4° nihayet çözümlenmek istenen soruyla ilgili herşeyin tam bir sayımını yapmak.

Bacon ise bu dört noktadan sadece birisine, ikincisine ulaşabilmişti.

Descartes metodunu hemen matematik bilimlerine uyguladı.....

Descartes metodunu hemen matematik bilimlerine uyguladı. [Metodlu kuşku sonunda da "Düşünüyorum o halde varım" dedi.]

Bacon'un ansiklopedik eseri, özellikle insanın intellektüel ve moral yapısına önem verenler yönünden ne kadar mükemmellikten uzak olsa da, ismi felsefe tarihi içerisinde şüphesiz büyüklüğünü korumaktadır. Ölümsüz vecizeler bırakmıştır :

"Altın çağ önümüzdedir, arkamızda değil. Felsefenin azı Allah'tan uzaklaştırır, çoğu ise Allaha götürür. En üstün iyilik seyretmekte değil eylemindedir; tek bir bireyin değil ortak iyiliktir."

Kitabın 8, 12, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 65, 76, 163, 165, 435, 437, 438, 441, 503. sayfaları işaretlidir.

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN TARİHİ

Başlangıcından Günümüze Kadar
J. DE HAMMER

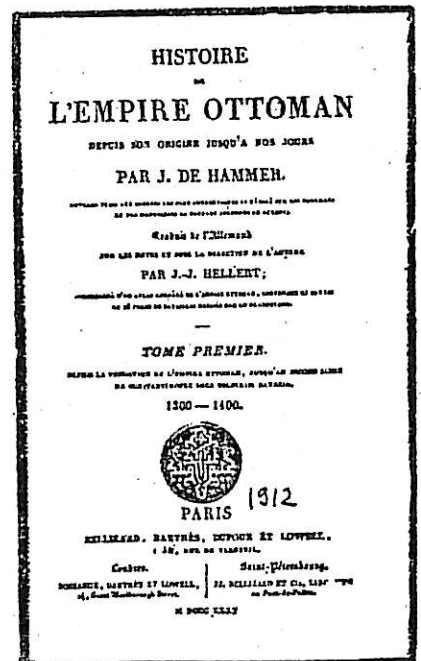
Fr. Çeviren : J.-J. HELDERT

Birinci Cilt

Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşundan Yıldırım Beyazıt Yönetiminde Konstinopl'un İkinci Kuşatmasına Kadar 1300 - 1400.

Antikabir 1912

Hammer - [Purgstall], J[oseph, Freiherr von, 1774 -1856]: Histoire de l'empire ottoman depuis son origine jusqu'à nos jours. 18 t. Traduit de

l'allemand sur les notes et sous la direction de l'auteur par J.J. Hellert. Paris 1835 - 1843 Bellizard, Barthès, Dufour et Lowell. 8°

1. t. : Depuis la fondation de l'empire ottoman, jusqu'au second siège de Constantinople sous Yildirim Bayezid. 1300 - 1900. 1835. XXXV+436 S. 1. t. : Depuis le second siège de Constantinople sous Yildirim Bayezid, jusqu'à la prise de Constantinople par Mohammed II. 1400-1453. 1835. 530+2 S.; 3. t. : Depuis la prise de Constantinople par Mohammed II. jusqu'à la mort du prince Djem, frère de Bayezid II. 1453 - 1494. 1836. VIII+460 S.; 4. t. : Depuis la mort du prince Djem, frère de Bayezid II., jusqu'à la mort de Sélim I. 1836. 476+4 S.; 5. t. : Depuis l'avènement de Souleiman I., jusqu'au premier traité de paix de l'Autriche avec la porte ottomane. 1520-1547. 1836. VII+558 S.; 6. t. : Depuis le premier traité de l'Autriche avec la porte ottomane, jusqu'à la mort de Sélim II. 1547-1574. 1836. 536 S.; 7. t. : Depuis l'avènement de Mourad III. jusqu'à la conquête de Kanischa par Ibrahim - Pacha. 1574-

1600. 1837. VIII+439 S.; 8. t. : Depuis la conquête de Kanischa par Ibrahim-Pacha, jusqu'à la seconde déposition de Moustafa I. 1600-1623. 1837. 435. S.; 9. t. : Depuis l'avènement de Mourad IV. jusqu'à sa mort. 1623-1640. 1837. VII+424 S.; 10. t. : Depuis l'avènement d'Ibrahim I., jusqu'à la nomination de Koeprilu Mohammed - Pacha - à la dignité de grand-vizir. 1640-1656. 1837. 495. S.; 11. t. : Depuis le grand-vizirat de Mohammed Koeprilu, jusqu'à la paix de Zurawna. 1656-1676. 1838. IV+491 S.; 12. t. : Depuis la paix de Zurawna jusqu'à la paix de Carlowicz. 1676-1699. 1838. 555 S.; 13. t. : Depuis le traité de paix de Carlowicz jusqu'à la paix de Passarowicz. 1699-1718. 1839. IV+391 S.; 14. t. : Depuis le traité de paix de Passarowicz jusqu'à la paix de Belgrade. 1717-1739. 1839. 543 S.; 15. t. : Depuis le traité de paix de Belgrade jusqu'à l'avènement du sultan Moustafa III. 1739-1757. 405 S.; 16. t. : Depuis l'avènement du sultan Moustafa III. jusqu'au traité de paix de Kaïnardjé. 1756 - 1774. 1839. 507 S.; 17. t. : 1841. XLVIII+294 S.; 18. t. : 1843. 398 S.

LES SELDJOUKIDES. — Les enfans de Seldjouk, puissante tribu turque, issue du fils d'Oghouz, khan de la mer. : habitaient, vers la fin du dixième siècle de l'ère chrétienne, près de Boukhara où régnait Boghra-Khan, dont nous venons de parler ¹. Mahmoud, souverain puissant de Ghasna et conquérant de l'Inde ² (462-1034), les conduisit, trente ans plus tard, au-delà de l'Oxus, dans le Khorassan ³. Le père de Mah-

غزنوی

SELÇUKLULAR — Deniz Hanı Oğuz oğlu'ndan çıkan güçlü Türk kabilesi Selçuk oğulları, hıristiyan çağının onuncu yüzyılının sonuna doğru, yukarıda sözetmiş olduğumuz Buğra Han'ın hüküm sürdüğü Buhara yakınlarında oturuyorlardı. **Gazne**'nin güçlü hükümdarı ve Hint

fatih (462-1034) Mahmud, onları otuz yıl sonra Oksus'un ötesine Horasan'a götürdü.

(Yanda eski yazı ile "Gaznavî" notu bulunmaktadır.)

S. 59'dan

s'embarquèrent pour Gallipoli.

Alaeddin reçut la nouvelle de ce succès à Bozoyouk ou Bozœni, lieu situé près d'Eskischehr (Dorylæum). En mémoire de la victoire remportée par la cavalerie légère d'Osman qui formait l'avant-garde², il changea le nom du district d'Eskischehr en celui de Sultan-OËni (*front du sultan*), et le donna en fief à Ertoghru

بوزاووک

Alaaddin bu başarının haberini Eskişehir (Dorylaeum) yakınındaki Bozöyük ya da Bozöni denilen yerde aldı. Osman'ın öncü süvarilerinin kazandığı zaferin anısına, Eskişehir bölgesinin adını Sultanönü olarak değiştirdi ve onu Ertuğrul ve çocuklarına yurtluk olarak verdi.

(Yandaki eski yazı notta "Bozüyük" yazılıdır.)

S. 68 - 69'dan

jour Le vautour-royal que les Persans et les Turcs appellent *Houmāi*, est, chez eux, le plus noble des oiseaux de proie, attendu que, selon l'histoire naturelle des Orientaux, que nous ne connaissons que par tradition, il ne se nourrit d'aucun animal vivant,³ mais seulement des lambeaux saignans de ceux tués par d'autres, et qu'en outre il témoigne l'amour maternel le plus tendre à ses petits, qu'il couvre de ses ailes à l'approche du danger. Aussi le trouve-t-on déjà chez les Égyptiens, qui le placent dans leurs tableaux

بوزاووک

DE L'EMPIRE OTTOMAN.

69

hiéroglyphiques comme symbole de l'amour maternel¹ et de la clémence royale. On l'y voit planant² au-dessus de la tête des rois, tenant la plume de la loi dans une de ses serres, et dans l'autre l'anneau royal.

İranlıların ve Türklerin **Huma Kuşu** dedikleri devlet kuşu, onlara göre avcı kuşların en soylusudur, şu nedenle ki, Doğuluların yalnızca geleneklerden bildiğimiz doğal tarihlerine göre bu kuş hiçbir canlı hayvanı yemez, yalnızca başkalarının öldürdüğü hayvanların kanlı parçalarıyla beslenir ve ayrıca, tehlike yaklaşınca kanatlarıyla kucakladığı yavrularına karşı en sevecen ana sevgisini gösterir. Bu kuşları, Mısırlıların hieroglif tablolarında anne sevgisinin ve hükümdar şefaatinin sembolü olarak da buluyoruz. Orada kralların başları üstünde, bir pençesinde yasa diviti, diğerinde kral halkası olarak uçarken görülüyorlar.

S. 118'den

La prière publique a été changée trois fois: d'abord Bayezid Ier substitua le titre de sultan à celui d'emir; puis Mohammed II, après la prise de Constantinople, y ajouta la qualification de maître des deux continents et des deux mers; enfin Sélim Ier, après la conquête de l'Égypte, compléta la formule en la faisant suivre des mots protecteur de la Mecque et de Médine. Quant aux monnaies, elles ont subi de nombreuses modifications qui se sont multipliées à mesure que l'empire a penché vers sa ruine. Nous aurons soin de les faire con-

Halkın duası üç kez değiştirildi: **Önce I. Beyazıt emir yerine sultan sıfatını geçirdi**; sonra **II. Mehmet, İstanbul'un alınışından sonra buna iki kıtanın ve iki denizin efendisi nitelemesini ekledi**; nihayet **I. Selim Mısır'ın fethinden sonra formülü Mekke ve Medine'nin koruyucusu** kelimelerini izler hale getirerek tamamladı. (Yanda : Halife yazılıdır.)

Kitabın, I. cilti genellikle işaretli ve notludur.

OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN TARİHİ

IV. Cilt :

volumes. Loutfi Sinan-Pascha [xxviii]. qui jouit d'une certaine célébrité sous le règne de Bayezid. doit sa renommée bien plus à sa mort tragique qu'à ses ouvrages; accusé, par son rival le légiste Khatibzadé. d'une trop grande liberté d'esprit. il fut condamné à mort et exécuté suivant une sentence rendue contre lui par ses collègues. Parmi les soixante légistes qui illustrèrent le règne de Bayezid. deux acquirent une haute réputation dans un autre ordre de connaissances: ce furent Hekimschah et Miremtschelebi [xxix]. tous

[Bayezit'in bilime arka çıkmasıyla hükümdarlığı sırasında önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.]

Bayezit'in hükümranlığı sırasında belirli bir tanınmışlığa sahip olan Lütü Sinan Paşa [XXVIII], ününü yapıtlarından çok trajik ölümüne borçludur; hasmı olan hukukçu Kâtipzade tarafından aşırı özgür görüşe sahip olmakla suçlanmış ve meslektaşlarının verdiği hükümle ölüme mahkûm edilmiş ve öldürülmüştür. Bayezit döneminin altmış hukukçusu arasında iki tanesi diğer bir bilgi sıralamasında büyük ün kazanmışlardır; bunlar Hekimşah ve Mirem Çelebi olup,....

Loutfallah de Tokat, disciple du vizir Sinan-Pascha, accusé par Katibzadé d'avoir des opinions irréligieuses et trop libérales, et mis à mort pour ce grief; il a écrit des notes marginales au *Matali*; un commentaire sur le *Miftah* et un traité encyclopédique sur la division des sciences (Seadeddin, f. 588.)

Vezir Sinan Paşa'nın öğrencisi Tokatlı Lütfullah, Katibzâde tarafından dine karşı ve çok liberal görüş sahibi olmaktan suçlanmış ve bu suçtan öldürülmüştür; **Matali**'ye bazı marjinal notlar düşmüş, **Mifta** üzerine bir yorum ve bilimlerin sınıflandırmasına ilişkin ansiklopedik bir deneme yazmıştır.

Not: 1. cildin I. - VI., 55. - 57., 60. - 64., 57., 75., 81. - 86., 92., 93., 95., 103. - 105., 107. - 109., 111., 115., 116., 121., 122., 124., 131., 285., 308., 318., 332. sayfaları içeren ya da notludur.

UZAKDOĞU TARİHİ

Fene Grousset

Guimel Müzesi Müdür Yardımcısı

Birinci Cilt

Anıtkabir 2047

Grousset, René [1885 - 1952] : Histoire de l'extrême Orient. 2 t. Paris 1929 Paul Geuthner. 8° planş, Harita.

1. t. : XVIII+402 S.; 2. t. : 403 - 770 S.+1 y.

*1. t. de l'ouvrage
par le Général Grousset
copié par le Musée de l'Anıtkabir
René Grousset*

HISTOIRE
DE
L'EXTRÊME-ORIENT

Ekselânsları Gazi Mustafa Kemal'e
Derin Saygılarım ve Büyük Hayranlığım
Rene Grousset

venait d'entrer dans l'âge du cuivre. Il nous a laissé tout un outillage en pierre polie, associé à des objets de cuivre, à des bijoux d'or et d'argent et à une faïence vernie, bleue et blanche, « digne de la céramique égéenne ». Il nous a laissé également de nombreux cachets avec des figures gravées, accompagnées d'une écriture pictographique encore toute proche de l'hieroglyphe. Or, les taureaux figurés sur ces sceaux présentent une ressemblance frappante avec ceux des cachets de la Chaldée primitive, notamment avec les pièces trouvées à Kish, en 1923, dans les plus anciennes couches sumériennes (IIIe millénaire) par la Mission de l'Université d'Oxford¹. De plus, un buste de calcaire découvert à Mohen-jo-Daro nous montre un personnage barbu, de type brachycéphale, aux yeux étroits et allongés², que des historiens de l'art comme M. Goloubew et des assyriologues comme M. Delaporte ont tendance à rapprocher des statues sumériennes³.

En présence de ces cachets et de ces statues, l'idée de rapports entre la Chaldée sumérienne et l'Inde pré-aryenne se présente forcément à l'esprit. Est-ce à dire qu'un lien direct ait dû unir les peuples de l'Indus et ceux de l'Euphrate? Pas nécessairement. Sir John Marshall estime en effet que le problème doit être élargi. La civilisation pré-aryenne de l'Indus, d'après ce savant, aurait fait partie d'une immense sphère de culture embrassant, non seulement l'Inde du Nord-Ouest et la Mésopotamie, mais encore l'Iran pré-aryen, une large portion de l'Asie Antérieure et se reliant même, vers l'Ouest, à la Méditerranée égéenne⁴. De fait la découverte de poteries peintes de même style, à Nal, à 250 miles au sud

1. Cf. le rapport de M. Mackay, Directeur de l'Expédition américaine à Kish. — Sur le sceau, analogue à ceux de Mohen-jo-Daro, trouvé dans un temple chaldéen datant de Hammurabi, cf. également l'*Archaeological Survey of India*, Report 1923-1924 (1926), p. 48.

2. Voir la reproduction donnée par Sir John Marshall dans son article du *Times* du 26 février 1926, p. 18.

3. Cependant d'autres assyriologues, comme M. Fr. Thureau-Dangin se refusent à prononcer le mot de *sumérien* tant qu'une inscription authentiquement sumérienne n'est pas venue confirmer ces analogies. Ils contestent même la ressemblance des types humains.

4. *Archaeol. Survey. Report 1923-1924* (1926), p. 49.

[“**Archoeological Survey**”ın arkeologları olan Sir John Marshall, Mr. Daya Rom Sahni ve Mr. R. D. Banerzi, İndus vadisindeki Harappa (Pencap) ve Mohenje-Daro'da (Sint veya İndus) ariler öncesinden kalma iki önemli sitenin kalıntılarını ortaya çıkarmışlardır. 1920-1926 arasında gerçekleştirdikleri kazılar özellikle Mohenji - Daro'da “yüksek bir maddi uygarlık düzeyine ulaşmış bir halkın varlığını” işaret etmektedir.]

[Bu topluluk neolitik çağdan çıkmış ve bakır çağına henüz girmişti. Söz konusu insanlardan günümüze “Ege seramiğine yakışır” vernikli fayanstan yapılmış eşyalar yanı sıra altın ve gümüş mücevherler kalmıştır.]

Aynı zamanda bize hiyerogliflere çok benzeyen piktografik bir yazının yer aldığı, üzerine şekillerin kazınmış olduğu birçok mühür bırakmışlardır. Oysa, mühürlerin üzerindeki boğalar eski Kalde'deki mühürlerle, özellikle de 1923 yılında Oxford Üniversitesi Misyonu tarafından Kiş'de en eski Sümer uygarlığına ilişkin katmanlarda (üçüncü bin) bulunan parçalar çarpıcı bir benzerlik göstermektedir. (...)

Bu bilginе göre [Sir John Marshall], İndüs'deki Ariler öncesi uygarlık, sadece kuzey-batı Hindistan ve Mezopotamya'yı değil, fakat aynı zamanda ariler öncesi İran'ı Ön Asya'nın büyük bir bölümü gibi uçsuz bucaksız bir kültür halkasını içine almakta ve hatta batıya uzanarak Ege ve Akdenizin kesiştiği bölgeye bağlanmaktadır.

S. 6 - 7'den

6

HISTOIRE DE L'EXTRÊME-ORIENT

Les populations de l'Inde ancienne : Les Arya.

Les Arya¹ qui ont donné à l'Inde sa civilisation historique, appartenaient à la grande famille linguistique² indo-européenne qui comprend les rameaux germanique, italo-celtique, grec, arménien, balto-slave et indo-iranien³, sans compter le tokharien et les éléments indo-européens du hitite⁴. Le berceau des peuples de langue indo-européenne est aujourd'hui recherché de préférence soit en Sibérie occiden-

L'INDO

tale⁵, soit au Turkestan russe ou au Turkestan chinois (argument tokharien)⁶, soit en Russie méridionale (auquel cas les Indo-Européens seraient le « peuple des tumuli » néolithiques de cette région)⁷, soit dans le bassin du Danube, en Bohême-Hongrie-Roumanie⁸, soit en Allemagne et en Pologne, dans la « zone du hêtre », arbre dont le nom se retrouve dans toutes les langues indo-européennes et qui ne pousse pas à l'est d'une ligne Koenigsberg-Crimée⁹. L'époque de la communauté des Indo-Européens dans cet habitat pri-

Eski Hint Toplulukları : Ariler

[Hindistan'da tarihsel uygarlığı yaratan Ariler, Tahar dili ve Hitit dilinin Hint-Avrupa öğeleri dışında, Cermen, İtalyan-Kelt, Yunan Ermeni, Baltık Slav ve Hint-İran dillerini kapsıyan geniş bir dil grubuna bağlıdır.] Hint-Avrupa dillerini konuşan toplumların beşiğini bugün öncelikle batı Sibiry'a'da, Rus Türkistan'ı veya Çin Türkistan'ının da [Tatar argümanı], Güney Rusya'da bu durumda Hint-Avrupalılar bölgedeki neolitik "tümülüslerde bulunmuş insanlardı", Tuna havzasında, Bohemya - Macaristan - Romanya'da, adı tüm Hint-Avrupa dillerinde bulunan ve Könisberg-Kırım hattının doğusunda yetişmeyen kayınların oluşturduğu "kayın ağaçları bölgesinde" aramak gerekir.

S. 15'ten

Les dieux du *Veda*, ceux que l'Àrya apportait de l'Iran, les *Deva* « les Lumineux », « les Célestes », étaient pour la plupart des divinités atmosphériques¹ se rapportant, comme leur nom l'indique, au culte du ciel lumineux, adoré parfois sous la désignation de père-ciel, *dyauh pitâ* (cf. *Zeus pater, Jupiter*), culte commun, semble-t-il, aux Indo-Européens primitifs². Citons parmi ces divinités, *Varuna*³, le dieu du ciel étoilé (?). plus tard des eaux universelles, qui, comme son doublet⁴

“Gökte duran” ve “ışık saçarı” anlamına gelen, Arıların İran'dan aldıkları Veda dininin *Deva* adı verilen tanrılarının çoğu göksel tanrılar olup, adlarının işaret ettiği gibi parlak göğe tapınmayı getirmekte, bazen, *dyauh pitâ* (bkz. Zeus Pater, Jupiter) adı altında gök tanrısını işaret eden tanrıya tapma sözkonusu olup, bu ortak tapma tüm eski Hint-Avrupalılara özgüydü.

S. 18'den

18

HISTOIRE DE L'EXTRÊME-ORIENT

qu'au point de vue des concepts philosophiques. — Pour ce qui est des croyances, c'est dans les *Upanişad* que nous voyons pour la première fois s'affirmer nettement une notion nouvelle qui caractérisera désormais toute la pensée indienne : la notion de la transmigration (*samsâra*) dont l'orientation est déterminée par le bilan — mérite ou démerite — de nos vies antérieures (littéralement par « l'acte », *karman*). Certains passages du *Çatapatha Brâhmaņa* font, il est vrai, déjà franchement allusion à la transmigration et « au *karman* ». Tou-

İnançlara gelince, ilk kez *Upanişad*'da bundan böyle tüm Hindu düşüncesinin belirgin niteliği olan yeni bir kavramın açıkça ortaya çıktığını görüyoruz : Yönlenmesi geçmiş yaşamlarımızın -onur ve kusur- bilançosuyla saptanan ruhun başka bir varlığa geçmesi kavramı (*Samsâra*) (tam anlamıyla “davranışlar”, *karman*). Gerçekten, *Çatapatha Brâhmaņa*'nın bazı parçaları, ruhun başka bir varlığa geçmesine ve *Karman*'a açıkça anıştırmada bulunmaktadır.

S. 20'den

rieur. La conscience individuelle s'est creusée jusqu'à atteindre le *brahman-âtman*, la subconscience cosmique. Du coup, le salut (*mokşa*) est obtenu, car l'*âtman*, l'âme humaine, en s'identifiant au *brahman*, au Dieu total, échappe à la prison de la personnalité empirique, au déterminisme du *karman*, et à l'engrenage de la transmigration (*samsâra*)¹.

Ruhun başka bir varlığa geçmesi dolktrini eski arî veya hindu animizmine dayanmaktadır. Ruhun özü ve evren'in özü tek olup buna *Brahma* denilmektedir. Bu gerçek, dış dünyada bulunmamakta fakat psikolojik bilincin temelinde, düşünen öznedede ve Hintlilerin *atman*

adını verdikleri insan ruhunda bulunmaktadır. **Brahma** yürektedir. Bunu ruhlarınızın içinde gözleyen bilge kişiler sürekli huzura kavuşmuşlardır. Gene de **Brahma** insan ruhunda var olsa da, **atman**'la özdeş olsa da, **atman** sözcüğü Avrupalı anlamda, **Ben** değildir. Kişiliğin nesnel kaynağı, bilince ilişkin olguların bilinçaltı dayanağıdır. Bunun sonucu olarak **Brahma**'da bilinçaltıdır. Bu bilinçaltı aynı zamanda ruh-saldır ve anlaşılamaz. **Brahma** tanrısının uçsuz bucaksız gölgesine ulaşan bilge kişi tam anlamıyla yüreğindeki bilinçaltının varlığından kurtulmaktadır, yani bilge kişi için ne kişilik ne de dış dünya vardır.]

Birden, kurtuluş (Moksa) elde edilmiştir, tüm tanrıyla, Brahma, özdeşleşen insan ruhu, atman, ampirik kişiliğinden, Karman'ın determinizminden ve ruhun diğer bir varlığa geçmesinden (Samsâra) kurtulmaktadır.

S. 21 - 22'den

L'INDI

21

L'ascèse hindoue (*yoga*) repose, dans sa forme historique tout au moins², sur des principes analogues. Retirés dans les bois, les *yogin* soumettaient leur corps et leur esprit à des pratiques sévères pour obtenir, par l'abolition du moi phénoménal et la désintellectualisation de l'intellect, le retour de la pensée au Moi absolu, au subconscient divin, conçu comme essence de l'esprit, pensée virtuelle antérieure au sujet, à l'objet et même à l'acte de connaissance.

Comme on le voit, cet ensemble de conceptions implique un état d'esprit qu'on a appelé à tort le pessimisme hindou, et qui est simplement la condamnation de la personnalité empirique et du monde phénoménal. La perspective, pour l'individu, de renaissances sans fin, — naître, souffrir, mourir, renaître — ne pouvait que faire prendre en dégoût la vie phénoménale. Échapper au torrent de la transmigration, tel fut le salut (*moksa*) que poursuivirent toutes les doctrines indiennes. Et cet objectif elle l'atteignirent. Les *Upanisad* en découvrant sous la personnalité transmigrante le *brahman-*

22

HISTOIRE DE L'EXTRÊME-ORIENT

âtman qui en même temps qu'Être pur et que pensée pure, est pure félicité (*sat, cit, ânanda*); les doctrines non brahmaniques, Jainisme et Bouddhisme, par d'autres méthodes qui vont être exposées. Les unes et les autres aboutirent ainsi à un état de béatitude chanté par les métaphysiciens et les poètes³. D'où il résulte que les théories indiennes ne sont pessimistes qu'au point de vue occidental : elles ne le sont nullement dans la conception nouménale du monde qui est celle des Indiens⁴.

Le Jainisme.

Le Jainisme fut, comme le Yogisme brahmanique, une discipline ascétique tendant à dégager de sa gaine phénoménale l'essence de l'esprit. Mais tandis que les *Yogin* se livraient à la méditation individuelle, les *Jaina* se constituèrent en secte ou ordre religieux (ordre particulièrement répandu dans le bassin oriental du Gange et, plus tard, au Gujerât, au Mysore, et en pays tamoul). De plus, tandis

Hindu çilesi (Yoga), en azından tarihsel biçimiyle, benzer ilkelere dayanmaktadır. Ormana çekilen **Yogalar** bedenlerini ve ruhlarını, olaysal benliklerinden kurtularak ve varlıklarından arınarak, **düşüncelerinin mutlak benliklerine, ruhun özü, nesneye, özneye hatta ayırt etmeye göre önce olan gücül düşünce olarak algılanan tanrısal bilinçaltına yönelmesi için ağır uygulamalara tabi tutuyorlardı. (...)**

Birey için sonu olmayan yeniden doğuş ufku - doğma, acı çekme, ölme, yeniden doğma - olaysal yaşamdan öğrenişten başka bir şey getiremezdi. Tüm Hint doktrinlerinin izledikleri kurtuluş (Mokşa) ruhun diğer bir varlığa geçmesinden kurtulmaktı ve de bu amaca ulaşmışlardır : Upanişad, aynı zamanda saf varlık, saf düşünce olan Brahma-Atman'ın ruhun diğer bir varlığa geçmesiyle özdeşleşen kişiliğinde saf mutluluğu bularak (sat, cit, ânanda), Brahma olmayan doktrinlerde, Cainizm ve Budizm açıklanacak diğer yöntemlerle ulaşmışlardır. Böylece kimileri, metafizikçiler ve ozanlar tarafından açıklanan ahiret mutluluğuna erişmişlerdir. Bundan, Hint kuramlarının, yalnızca batının görüş açısına göre kötümser olduğu sonucu çıkmaktadır : Hintlilere özgü olan Numen görüşüyle dünyanın algılanması hiçbir biçimde kötümser değildir.

Cainizm

Cainizm, brahma yogası gibi ruhun özünü olaysal kılıfından çıkarmaya yönelik çilekeş bir yöntemdir.

[Fakat Yogalar kendilerini bireysel derin düşünceye verirlerken, Caina diniin kabul edenler mezhep veya tarikatlar oluşturuyorlardı. Tarikatlar özellikle Ganj'in doğu havzasında ve daha sonra, Güccarat, Misir, Tamul yörelerinde yayılmıştır.]

S. 24'den

Vers le 1er siècle de notre ère, les Jaina se partagèrent en deux sectes : les *Çvelâmbara* qui ne croyaient pas rompre le vœu de pauvreté en possédant un vêtement, et les *Digambara*, plus rigoristes, qui allaient nus. Le canon *çvelâmbara* fut définitivement fixé entre 467 et 526 au concile de Valabhi (Gujerat)*.

Ajoutons que le Jainisme, avec sa monadologie, son réalisme et son dualisme, peut être considéré comme le premier en date des systèmes philosophiques indiens (*darçana*). II

Bu dinde, insan ve hayvan yaşamına saygı, "şiddete karşı olmak" (**ahimsa**), mahrumiyet, temel ilkelerdir. Çile çekerek, maddi dünyadan kopan ruh saf düşünüyü dünyasına girer.]

Yaşadığımız dönemin 1. yüzyılına doğru, Caina dinini benimse-

yenler iki mezhebe ayrılmışlardır : **Bir takım eibiseye sahip olmanın fakirliği ortadan kaldırmayacağına inanan Çvetambaralar ve çıplak dolaşan daha tutucu Digambaralar.** Çvetambara kuralı 467-526 tarihleri arasında Valabhi'de toplanan din kurulunda (Gücarat) kesin olarak saptanır.

[Cainizm, monatçılığı, gerçekliği ve düalizmiyle Hindu felsefe sistemlerinden ilki olarak düşünülebilir.]

S. 25 - 7'den

L'INDE

27

Le Bouddhisme primitif ne semble à première vue ni une philosophie (il déclarait d'avance inutile toute spéculation philosophique), ni une religion, tout au moins au sens européen du mot (il ne postulait ni dieu ni culte). Il reposait pourtant sur une conception philosophique : c'était une philosophie affective, limitée au problème de la douleur. Et c'était aussi une religion, mais une religion purement humaine. Ne voulant connaître de la spéculation que ce qui peut servir à l'humanité, le Bouddhisme reléguait la Métaphysique dans le domaine de l'Inconnaissable. « Ne pensez pas, ô disciples, enseigne le *Samyutta Nikāya*, des pensées comme le profane en pense : le monde est ou n'est pas éternel et infini... Si vous pensez, dites : ceci est la douleur, ceci est le remède de la douleur. » Le disciple Mālunkyāputta vient un jour trouver le Buddha et lui exprime son étonnement de voir que la doctrine laisse sans réponse des questions essentielles comme l'origine du monde et la survie de l'être humain. « La connaissance de ces choses, lui répond en substance le Buddha, ne fait faire aucun progrès dans la voie de la paix (morale) et de la sainteté. Ce qui sert à la paix, voilà ce que je suis venu vous enseigner : la vérité sur la douleur, sa cause et son extinction. » Toutes proportions gardées, le Bouddhisme primitif se présenterait donc comme une sorte de positivisme agnostique.

Les Upaniṣad avaient en général enseigné que la personnalité empirique (que les Indiens appellent *jīva* ou *manas*) et le monde sensible ou Nature (qu'ils appellent la *prakṛti*) ne sont qu'un tissu d'apparences et qu'il n'y a de réalité que dans l'Absolu (*brahman*) donné comme la substance de l'âme ou le « soi » (*ātman*). Le Bouddhisme admet la première de ces propositions. Pour lui aussi, le monde et l'ego empirique

Budizm

Buda'nın gerçek olması konusu kadar hiçbir şey bu denli tartışma konusu yapılmamıştır. H. Kern gibi bazı uzmanlar, Buda'nın mitolojik bir kişiliği olduğunu ileri sürerken M. Senart çizgisindekiler Buda'nın yaşadığını fakat o'na olağanüstü bir kişilik verildiğini ileri sürmektedirler. Oldenberg okulu ise Buda'nın yaşamının oluşturulabileceğini ileri sürmektedir.]

[Eski budizm ilk bakışta ne bir felsefi düşünceye ne de bir dine

benzemektedir.] Fakat budizm yine de acı çekme sorununa ilişkin felsefi bir kavrama dayanmaktadır. **Ve gene de bir dindir, fakat tüm içtenliğiyle insancıl bir din.**

[Budizm, metafiziği, bilinmeyenler alanına bakmaktadır. Buda'nın öğrencilerinden Mâlun'kyaputta birgün Buda'ya doktrininin "**dünyanın başlangıcı ve insanın ölümsüzlüğü**" konusunda cevap vermesini hayretle karşıladığını açıklamıştır. Buda cevap olarak "bunların cevabının bulunmamasının barış (ahlak) yolunda hiç bir ilerleme sağlayamayacağını belirtmiştir. Barışa hizmet eden benim, size öğretmeye çalıştığım "acı konusundaki gerçek, nedeni ve ortadan kalkmasıdır." Tüm boyutları korunarak, temel budizmin bir tür bilinemezci pozitivizm olarak gözükmektedir.] (...)

S. 28'den

28

HISTOIRE DE L'EXTRÊME-ORIENT

ne furent qu'un écoulement de phénomènes sans consistance (*dharmā*), de formations éphémères (*samskāra*)¹. Mais il nia la seconde proposition, le « soi », l'existence de l'âme en tant que substance ou simplement que constante spirituelle².

Budizm bu önerilerden ilkini kabul etmiştir. Budzime göre de, dünya ve ampirik ben istikrarsız olayların (dharma), geçici oluşumların (samskara) akışından başka bir şey değildir. Fakat ikinci öneri olan, "kişi dışılığı", ruhun öz olarak bulunması veya sadece ruhsal yürekliliği inkar etmiştir.

S. 29'dan

de conscience (*viññāna-saṃtāna*)¹. L'*ātman* aupanishada étant ainsi détruit², le Bouddhisme ne sera qu'un pur phénoménisme et son univers qu'un océan d'impermanence³.
Or, cet océan est un océan de douleur. Naissance, vieillesse, maladie et mort, désir et satisfaction du désir, tout est douleur. De plus, comme le Bouddhisme conserve la vieille théorie populaire indienne de la transmigration (*samsāra*) et, du *karman* (littéralement de l'acte en tant que générateur de conséquences post mortem)⁴, la douleur universelle se trouve multipliée à l'infini dans le passé comme dans l'avenir⁵.

Atman aupanishada böylelikle ortadan kaldırıldığı için, **budizm yalnızca saf bir olaycılık, dünyası ise süreksizlik okyanusundan başka bir şey olmamıştır.**

Oysa bu okyanus acılar okyanusudur. Doğum, yaşlılık, hastalık ve ölüm, istek ve isteğin giderilmesi, bunların tümü acıdır. Dahası **Budizm papüler bir eski Hindu kuramı olan ruhun diğer bir varlığa geçmesini (samsara) ve karman'ı (tüm olarak, post mortem ölüm**

sonrası sonuçlarının doğurucusu olarak davranış) koruduğu için, evrensel acı gelecekte olduğu gibi geçmişte de sansuza dek artar.

S. 30'dan

migration. Délivré des travaux forcés du samsâra, le bouddhiste obtient enfin le nirvâna, c'est-à-dire « l'extinction » bienheureuse de l'existence (phénoménale?).

Samsâra'nın zorunlu hizmetinden kurtulan budist nihayet nirvâna'yı elde eder, yani (olaysal?) kişiliğinin mutlu "sona ermesi."

S. 31'den

L'INDE

31

spérance du nirvâna transforme le pessimisme bouddhiste — cette indéfinissable douceur triste — en une attitude d'universel apaisement, de sérénité souriante, d'allégresse intérieure. « En parfaite joie, nous vivons, dit le Dham-

Remarquons-le, d'ailleurs, ce serait donner une idée imparfaite du Bouddhisme que de se borner à l'étude de ses doctrines théoriques. Le meilleur du Bouddhisme, c'est peut-être la sensibilité bouddhique, cette tendresse profonde qui, malgré toutes les négations doctrinales, crée autour de lui une telle atmosphère de ferveur, de religiosité, de charité agissante. Pour être juste envers lui, ce ne sont pas seulement ses philosophes qu'il faut étudier : c'est le Sûtrâlamkâra d'Açvaghôsa, ce sont les fresques d'Ajantâ et les reliefs de Bôrôbudur.

Nirvana umudu, budist karamsarlığını -bu betimlenemeyen hüznülinginliği- evrensel yatışma davranışına, güleryüzlü dinginliğe, içsel sevince dönüştürmektedir. (...)

Tüm doktriner ölümsüzlüklerine karşın, budizmin en iyi yönü, belki de, çevresinde böyle bir coşku, dindarlık, etkin iyilikseverlik yaratan bir büyük şefkatın, buda duyarlılığının var olmasıdır.

S. 32'den

32

HISTOIRE DE L'EXTRÊME-ORIENT

La morale fondée sur ces principes est d'une irréprochable pureté. Le ritualisme brahmanique est inutile. Loin d'immoler des victimes, le fidèle laïque (*upâsaka*) doit respecter toute vie animale, si humble soit-elle, et préférer au sacrifice et à tous les rites une conscience droite, une vie pure, de fréquentes aumônes. Quant aux moines bouddhistes, méchants

Bu ilkeler üzerine kurulu ahlâk kusursuz bir saflığa sahiptir. Brahma ayinciliği yararsızdır. Kurban adamak bir yana, layik mümin (*upâsaka*) ne kadar basit olursa olsun her diriksel yaşama saygı göstermeli ve doğru bir vicdanı, temiz bir yaşamı, sık verilen bağışları, tüm fedakârlık ve ayinlere yeğlemelidir."

la tribu des Yādava, originaire de Mathurā, puis émigrée au Kathiavar?)¹. Devenu demi-dieu, il fut comme tel assimilé au divin bouvier Gopāla. Avec ces dieux personnels, l'Inde allait à la fois au paganisme et au théisme. Mais la caste sacerdotale sut adapter les nouvelles divinités populaires au ritualisme védique et à la métaphysique des *Brāhmaṇa*. A côté

[Yaşadığımız dönem dolaylarında Sanskrit edebiyatı. Destanlar ve Şastralar.

Asoka'nın budizmi kabul etmesi nedeniyle, Morya'luların egemen olduğu Hindistan'ın tümüyle budist olduğuna inanmak yanlış, olacaktır. Yunan yazarları, Hindûların bu dönemde en başta Herakles, yani Krişna'ya taptıklarını bize iletiyorlar. Gerçekte Brahma dinine ve Jainizm'e yeni dinler eklenmekteydi.]

Aynı zamanda Hindûlar, insan benzeri tanrılarıyla **payenlik ve tek tanrıçılığa** yol alıyorlardı.

titre que les Çaka. Dans les deux hypothèses, les Yue-tche seraient des Scythes indo-européens, tandis qu'on les rangeait naguère parmi les tribus turques. Entre 176 et 165 avant J.-C., ils furent vaincus à plusieurs reprises et fina-

[Bazı doğabilimcilere geçilerin Asya'da özel bir Hint-Avrupa dili olan tatar dilini kullandıklarını ve bu dilin X. yüzyıla dek Gobi'nin Turfanıdan Kuça'ya uzanan yörelerinde konuşulduğunu ileri sürüyorlar. Diğer doğubilimcilere göre bunlar doğu İranlılardı.]

Her iki varsayıma göre, Yuecılar, Hint-Avrupa kökenli Sakalardır, oysa ki, daha önce bunlar Türk boyları olarak kabul ediliyorlardı.

LA CHINE

§ 1. — LA CHINE PRÉBOUDDHIQUE. — LES TCHEOU
ET LES HAN.*Les origines chinoises.*

Le chinois fait partie de la famille linguistique sino-tibétaine que plusieurs savants divisent en deux groupes principaux : le groupe sino-thai et le groupe tibéto-birman. M. Henri Maspero estime que le chinois archaïque et le *thaï* commun étaient des langues très voisines. « La langue chinoise, écrit-il, est très proche parente des dialectes thaï ; de plus, elle présente des rapports moins nets, mais indiscutables, avec les langues tibéto-birmanes, — tibétain, lolo, mosso, birman. » Ces affinités linguistiques concorderaient

Çinlilerin Kökenleri

Çin-Tibet dilbilim grubunda olan Çinceyi birçok bilgin başlıca iki gruba ayırmaktadır : Çin-Thai grubu ve Tibet-Birman grubu. Henri Maspera arkayik Çince ve yaygın olan Thai dilinin birbirine çok yakın olduklarını ileri sürmüştür.

Dans les deux conceptions, la parenté générale du chinois avec les idiomes de l'Indochine et du Tibet paraît ruiner les hypothèses qui faisaient venir les Chinois de la Kachgarie, du Turkestan russe ou même de la Mésopotamie. Si l'on veut chercher quelque part les origines de la civilisation chinoise, c'est tout d'abord à l'Extrême-Orient qu'il faut songer. La récente découverte par J.-G. Andersson, de poteries diverses datant de la fin du Néolithique et de l'Énéolithique, à Yang-chao-ts'ouen près de Mien-tch'e-hien, au Ho-nan et à Ts'i-kiä-p'ing, au Kan-sou, semble d'ailleurs confirmer cette manière de voir. En effet, la civilisation néolithique de Yang-chao serait, d'après Andersson, déjà chinoise par

certains aspects : signalons notamment que les vases de terre cuite tripodes de Yang-chao semblent annoncer les tripodes de bronze des premières dynasties chinoises¹.

Est-ce à dire que, dès cette époque lointaine, la civilisation chinoise ou proto-chinoise ait vécu totalement isolée, sans lien avec le monde extérieur? Tout au contraire la culture néolithique et énéolithique de Ts'i-kia-p'ing et de Yang-chao-ts'ouen, telle qu'on peut la restituer d'après les trouvailles d'Andersson et de Arne, n'appelle pas seulement *dans le temps* la civilisation chinoise historique. Elle paraît bien aussi se relier *dans l'espace* à la culture néolithique et énéolithique de l'Asie antérieure : Anau, Suse, Kish, Harappa et Mohenjo Daro, et, plus loin, au subnéolithique crétois, au thessalien ancien et au galicien de Tripolje. De fait Andersson et Arne estiment que Yang-chao est notamment synchronique de Suse I et II, d'Anau I et II et du Thessalien ancien². Au reste l'œil le moins prévenu trouvera une incontestable parenté entre certaines pièces de céramique égéenne ou chaldéenne archaïque et les splendides poteries peintes du néolithique chinois avec leur décor géométrique noir et rouge,

Her iki yaklaşım da, Çin dilinin Hindi-Çin ve Tibet dilleriyle olan genel benzerliği, Çinlilerin Kaşgar, Rus Türkistan'ı ve hatta Mezopotamya'dan geldikleri varsayımlarını ortadan kaldırmaktadır. [Çin uygarlığının kaynaklarını Uzakdoğuda aramak gerekir. J.G. Andersson'un Honani'daki Miyen-Çe-lyen yakınındaki Yang-Sao-tisuyen ve Kan-su'daki Tişi-kiya-p'ing'de bulunduğu neolitik sonu ve eneolitik dönemine ait olan çömlekler bu görüş açısını doğrular gibi gözükmektedir. Nitekim Yang-Şao'daki neolitik uygarlık, Andersson'a göre, bazı yönleriyle çoktan Çin damgasını yemişti. Yang-Şao'daki pişirilmiş topraktan yapılmış vazolar ilk Çin hanedanlarının sahip olduğu bronz vazoların öncüsü gözükmektedir.]

Neolitik ve eneolitik döneme ait olan uygarlık zamansal açıdan tarihsel Çin uygarlığıyla bağdaşmanın yanısıra mekânsal açıdan Ön Asya'nın neolitik ve eneolitik uygarlığıyla da ilişkilidir.]

S. 178'den

178

HISTOIRE DE L'EXTRÊME-ORIENT

ou gris et jaune d'une si puissante harmonie, avec leurs stries, leurs zébrures, leurs cercles concentriques, leurs courbes et leurs spirales si souverainement élégants et d'un si éblouissant effet ornemental qu'on songe malgré soi aux vases de Mochlos et de Kamarès³. Mais à notre avis ces rapprochements attestent seulement qu'il a existé au IIIe millénaire une civilisation eurasiatique commune de la poterie peinte, allant de l'Égée et de l'Ukraine à la Chaldée, à l'Indus, au Turkestan et à la Chine⁴ sans que la province néolithique chinoise doive pour cela être considérée comme une dépendance sans originalité des provinces occidentales⁵.

[Nitekim en dikkatsiz gözlemci bile bazı ege veya arkayık kalde seramikleriyle neolitik döneme ait Çin yapması çömlekler arasındaki benzerliği farkedebilir.]

Fakat bu benzerlikler, üçüncü bin yılda Ege ve Ukrayna'dan Kalde, İndüs, Türkistan ve Çin'e uzanan, yalnızca boyanmış çömlek temelinde, bir Avrupa-Asya uygarlığının var olduğunu doğrulamaktadır ki, neolitik Çin yöresinin hiçbir özgünlüğe sahip olmaksızın batı yörelerine bağımlı olduğu anlamına gelmez.

S. 178 - 179'dan dipnot

Certains sociologues, d'autre part, ont voulu voir dans le peuplement primitif de la Chine l'œuvre de deux races : une race indigène, d'agriculteurs troglodytes (habitations creusées dans le loess), cultivant le millet, et qui constituerait le fond de la classe paysanne ; et une classe de conquérants nomades, venus de l'Asie Centrale, chasseurs, mangeurs de viande, devenus la classe noble qui aurait « élevé » les habitations urbaines et imposé aux vaincus sa langue, d'affinités tibéto-birmanes. Voir sur cette hypothèse la critique préliminaire de Granet, *Danses et légendes de la Chine ancienne*, 3-23.

[1. Çin'de boyanmış neolitik seramik ortadan kalbolmasına karşın aynı dönemdeki boyasız seramik varlığını sürdürmüştür.

2. Avrel Stein Çin Türkistan'ında 140 tane neolitik alet bulmuştur. Daha uzaklarda, Türkistan ve İran sınırlarında eneolitik katmanlar bulunmuştur.

3. Neolitik katmanların daha altında, Ordos'daki lösün altında paleolitik merkezler bulunmuştur. Andersson'a göre lösün oluşumundan eski olan bu paleolitik merkezlerle lösden sonra oluşan Çin neolitikliği arasında binlerce yıl uzanmaktadır. Belki de eski neolitik de Çin'de iz bırakmayacak kadar göçebe olan, balıkçılık ve avcılıkla geçinen bir nüfus varken, yakın neolitik dönemde çömlek boyayan ve bir olasılıkla da tarımla uğraşan yerleşik bir nüfus vardı ve bu bağlamda da Ön Asya ile belirli bir kültürel ortaklık sözkonusuydu.]

Diğer yandan bazı toplumbilimciler Çin'deki ilk nüfusun iki ırk tarafından oluşturulduğunu ileri sürmüşlerdir : Darı eken ve köylü sınıfının tabanını oluşturan yerli halk, mağara tarımcılarıdır (barınaklar lösün içine kazılmıştır); Orta Asya'dan gelen, avcı ve et obur, Tibet-Birman karışımı göçebe fetihçiler sınıfı ki, bunlar kentsel barınaklar "yapmışlar" ve (savaşta) yenilenlere dillerini empoze etmişlerdir.

À l'époque des Tcheou, la société chinoise était une société féodale³. Le pouvoir politique appartenait aux princes ou rois féodaux qui avaient fondé partout de vivaces dynasties locales. Quant aux empereurs Tcheou, réduits à leur domaine personnel du Ho-nan, ils n'exerçaient qu'une sorte de magistrature religieuse. C'étaient les grands pontifes de la religion patriarcale et familiale de la Chine archaïque. Leur principal devoir consistait à offrir périodiquement au nom de la famille chinoise, les sacrifices par lesquels se perpétuait l'alliance du peuple avec la Divinité.

La religion chinoise, par ses origines, nous fait plonger jusqu'à une époque fort primitive⁴. Au moment où les *Odes* et les *Annales* nous la montrent, sous une forme déjà évoluée, elle reposait sur le culte des Ancêtres, les cultes agraires et le culte impérial du Ciel. Le premier de ces cultes provenait d'une conception particulière de l'âme⁵. Les Chinois

Arkayik Çin : İnançlar

Çeular döneminde Çin toplumu feodal bir yapıya sahipti. Siyasal güç prenslerin ve feodal kralların elindeydi. Çeu imparatorları ise İtonan'daki malikânelerinde dini yargıçlık yapıyorlardı. [Temel görevleri halkın Tanrıyla yaptığı uzlaşmanın sürekliliğini sağlamak için belirli aralıklarla Çin halkı adına kurban adamaktı.]

Kaynaklarına inildiği zaman Çin dini kaynak olarak çok ilkel dönemlere dayandığı görülmektedir. Lirik şiirler ve tarihsel yıllıkların bize yansıttığı, dinsel inanış biçimi çoktan evrime uğramış bir din olan Atalara, toprağa, en kesin biçimde de gökyüzüne tapınmaya dayanıyordu. Bu tapınmalardan ilki ruhun özel bir biçimde algılanmasından kaynaklanıyordu.

Les cultes agraires ne sont pas moins anciens¹. Les Chinois, dès l'origine, nous apparaissent comme un peuple essentiellement agriculteur. Dès l'origine aussi, la religion paysanne a fait alliance avec les Puissances du sol et des moissons. La religion seigneuriale et la religion impériale, dans chaque principauté et dans tout l'Empire honorent à leur tour le dieu du sol ou « dieu-sol » (Chō) et le « Prince Millet » ou dieu des moissons (Heou-tsi) de la principauté ou de l'empire, et avec eux, les Puissances des fleuves et des montagnes qui assurent la pluie à la végétation. Par l'offrande des prémices des récoltes et des troupeaux, le paysan, le seigneur et l'empereur intéressent les divinités agraires à la fécondité du sol et du bétail. Cultes d'abord purement locaux. Ce ne fut que plus tard, sous l'influence de la religion impériale, que le dieu du sol élargit son être jusqu'à devenir le dieu de la Terre tout-entière (Souverain « Terre », Heou-t'ou).

Le culte du Ciel (T'ien) dérive, d'après M. Granet, des mêmes principes. Ce serait en tant que régulateur des saisons et maître des phénomènes météorologiques, que le Ciel aurait été d'abord imploré. Par la suite, il devint le régulateur de l'ordre universel, et donc le maître de toutes les Puissances supérieures. A ce titre, l'Empereur, chef de la Famille chinoise, conclut un pacte avec lui. Le culte du Ciel fut le culte impérial par excellence. Aussi le Ciel fut-il personnifié sous une forme impériale, comme Ciel

Toprağa tapınma, daha az eski değildir. Başından beri Çinliler esas olarak tarımcı bir halk görünümüne sahiptir. Gene başından beri köylü dini toprak ve hasat tanrılarına yer vermektedir. Derebeylik ve imparatorluk dini her prenslikte ve her imparatorlukta, prenslik veya imparatorluğun toprak tanrısını veya "Toprak-Tanrı" yı (Şo) ve "Darı Prensi" ni veya hasat tanrısını ve de onlarla birlikte bitki örtüsüne yağmur sağlayan ırmak ve gök Tanrılarını kutsamaktadır. Köylü, derebeyi ve İmparator, tarımdan ve sürülerden elde edilen ilk ürünlerden yaptıkları bağışla toprak tanrılarını, toprağın verimliliğine ve sürü hayvanlarının doğurtkanlığına dikkat etmesini sağlıyorlardı. Önce tamamiyle yerel tapınma sözkonusuydu. Daha sonra imparatorluk dininin etkisiyle, toprak tanrısı varlığını güçlendirerek yer tanrısı olmuştur. (Hükümdar "Yer", Heyu-tu)

Göğe tapınma (Tiyen) M. Granet'e göre aynı ilkelerden kaynaklanmaktadır. Mevsimlerin düzenleyicisi ve meteorolojik olayların hakimi olması nedeniyle önce göğe yakarılmaktadır. Daha sonra evrensel düzenin düzenleyicisi ve böylelikle tüm üstün güçlerin hakimi olmuştur. Bu sıfatla Çinlilerin başı olan İmparator O'nunla bir anlaşma yapmıştır. Göğe tapınma tam anlamıyla İmparatorluğun tapıncı olmuştur.

(Sayfa kenarındaki not : "Ön Asya dinlerinde olduğu gibi.")

En même temps que cette *religion sociale*, la Chine archaïque élaborait des notions cosmologiques, notamment celles du *yang*¹ et du *yin*². *Yang* et *yin* sont les deux éléments primordiaux du monde matériel. Le premier qui est le principe mâle, représente le Ciel, le second, principe femelle, la Terre. En s'unissant, *yang* et *yin* donnent nais-

1. 皇天.
2. 皇帝.

Bu toplumsal dinle, Arkayık Çin, aynı zamanda, yang ve yin benzeri acunbilimsel kavramları oluşturmuştur. Yang ve yin Maddî dünyanın vazgeçilmez iki ögesidir. Erkek olan birinci öge göğü, dişi olan ikincisi ise Toprağı temsil etmektedir.

(Sayfa kenarında "Kök arayan toprak değer" notu vardır.)

sance à l'ensemble des choses. Au *yang* se rattachent le soleil, les étoiles, l'intelligence. Au *yin*, la lune, les planètes, les passions, la forme humaine. Plus tard, avec le travail de la pensée philosophique, *yang* et *yin* deviendront, le premier, le principe d'évolution, le second, le principe de régression, et continueront à créer, par leur giration éternelle, l'ordre universel.

Notons sur l'évolution de ces divers concepts, la thèse un moment soutenue par Chavaunes et qui semblait modifier sur certains points celle que nous venons d'exposer à l'origine des cultes chinois, Chavaunes avait cru reconnaître « le dualisme primitif d'un élément naturaliste, le dieu du sol, et d'un élément animiste, l'Ancêtre ». Ce dualisme se retrouverait encore dans les notions du Ciel (*l'ien*) et de l'Empereur d'en haut, le Ciel se rapprochant du dieu des moissons et présidant avec lui aux phénomènes de la nature, tandis que l'Empereur d'en haut se rapprocherait de l'ancêtre et présiderait, comme lui, aux choses humaines. Au lieu que la notion d'un dieu céleste anthropomorphe se soit dégagée du concept cosmologique du ciel, ce serait ce dieu qui se serait progressivement « naturalisé ». Au début, « le Ciel et l'Empereur d'en haut n'auraient pas été des termes interchangeable. Ce seraient deux divinités ayant leurs attributs distincts. De fait, dans les Odes du *Che-king*, l'Empereur d'en haut (loin de se confondre avec le ciel matériel), est un dieu si moral et si bon que de nombreux missionnaires n'ont pas hésité à l'identifier avec le Dieu de la Bible. » Au contraire, les textes plus récents « nous montrent le Ciel prenant une place de plus en plus grande au détriment de l'Empereur d'en haut qui finit par perdre toute personnalité. » A la place du dualisme naturaliste-animiste d'autrefois, il se serait ainsi créé un dualisme purement naturiste où le Ciel s'opposait à la Terre, le pre-

[Yang ve yin birleşerek tüm şeyleri doğurmaktadır. Güneş, yıldızlar, zekâ yang'a, ay, gezegenler, ihtiras, insansal biçim ise yin'e

bağlıdır. Felsefi düşüncenin çabası sonucu, daha sonra, yang evrim, yin ise gerileme öğeleri olmuşlardır.

Chavannes'ın bir zamanlar desteklediği ve bizim yukarıda açıkladığımız görüşün bazı noktalarını değiştiren sav ele alınırsa, Chavannes'in Çin tapıncının [kaynağında] "toprak tanrısı ve Ata'nın, doğacı ve canlı öğeler olarak oluşturdukları ilkel düalizm" bulunmaktadır.

Acunbilimsel Gök kavramından antropomorf bir gök tanrısı kavramı elde edileceğine, giderek kendini "uyumlu kılan" bu tanrı olacaktır. [Başlangıçta gök ve gökteki İmparator nitelikleri farklı olan ilki ayrı tanrıdır. Şeking'in linik şiirlerinde gökteki İmparator öyle ahlâklı ve iyi bir tanrıdır ki birçok misyoner O'nu İncil'deki Tanrıyla özdeşleştirmişlerdir. Oysa daha yeni metinlerde, Gök, gökteki İmparator'un aleyhine gelişerek, giderek önem kazanmıştır.]

S. 190'dan

On sait que les caractères chinois, dans leur forme actuelle, se divisent en trois classes. Les uns, appelés siang 像, « images », schématisent le dessin de l'objet, l'écriture chinoise, comme les hiéroglyphes égyptiens, ayant été d'abord purement figurative. Les autres, appelés tche-che 指事, « symboles », représentent effectivement l'idée par voie de symbole matériel. Enfin, les troisièmes, hing-cheng 形聲, ou caractères idéo-phonétiques, sont composés d'une « clé » ou racine, conférant sa signification au groupe, et d'un élément phonétique lui apportant sa prononciation. Or, les inscriptions de l'époque archaïque parvenues jusqu'à nous et

On sait que les caractères chinois, dans leur forme actuelle, se divisent en trois classes. Les uns, appelés siang 像, « images », schématisent le dessin de l'objet, l'écriture chinoise, comme les hiéroglyphes égyptiens, ayant été d'abord purement figurative. Les autres, appelés tche-che 指事, « symboles », représentent effectivement l'idée par voie de symbole matériel. Enfin, les troisièmes, hing-cheng 形聲, ou caractères idéo-phonétiques, sont composés d'une « clé » ou racine, conférant sa signification au groupe, et d'un élément phonétique lui apportant sa prononciation. Or, les inscriptions de l'époque archaïque parvenues jusqu'à nous et

Şimdiki biçimleriyle Çin harfleri üç gruba ayrılmaktadır. Mısır hiyeroglifleri gibi önce tamamen figüratif olan çin yazısı Siang, "görüntü", nesnenin biçimini göstermektedir. Çe-se, "sembol", maddi sembol yoluyla düşünceyi temsil etmektedir. Nihayee üçüncüsü olan hing-şeng veya ideo-fonetik harfler, kümeye anlam kazandıran bir "anahtar" veya kök ve telaffuzu sağlayan fanatik bir öğeden oluşmuştur. Oysa arkayik dönemin bize kadar ulaşmış olan ve en ilkel, en hiyeroglüksel yönleri gösteren yazıtların ogünlere ilişkin olduğu görülmektedir.

(Sayfa kenarındaki not: "Çin yazısı iptidada tamamen tasvirî-tersimi idi.")

bronze rituels de la dynastie Chang (circa XVIIe siècle) et dont le plupart ont trait à des offrandes religieuses ou à des fondations accompagnées d'offrandes, sont déjà plus stylisés et plus susceptibles d'interprétation¹. Avec les Tcheou qui leur succèdent, les Chang nous ont laissé plus de 400 inscriptions de cet ordre. Mais sous les Tcheou, les caractères cessent d'être de simples *dessins*, pour devenir une *écriture véritable*².

[Ata'ya aile tarafından bağış (et, amfora) yapıldığına ilişkin resimler vardır. Çeng hanedanına ait vazolardaki şekiller ve semboller daha biçimlidir ve daha kolay yorumlanmaktadır.] Halefleri olan Ceularla birlikte Çang ar bize 400'den fazla bu biçimde yazıt bırakmışlardır. Fakat Ceularla birlikte, harfler basit desenler olmaktan çıkmış, gerçek yazıya dönüşmüştür.

S. 358 - 359'dan

lui-même de l'alphabet mandchou. D'autre part le *kağan* des Uïgur¹, durant son séjour à Lo-yang qu'il venait de reconquérir pour les T'ang en 762-763, se convertit, comme on l'a vu, au Manichéisme qui resta, durant un siècle, la religion officielle de ce peuple.

Lorsqu'ils se furent substitués aux T'ou-kine orientaux (744), les *kağan* uïgur mirent leur capitale à Kara-Balğasun², sur l'Orkhon, près de Karaçorum, et dominèrent toute la Mongolie actuelle. On a vu qu'à diverses reprises ils sauvèrent la dynastie des T'ang des attaques des Tibétains ou des révoltes intérieures. Ils traitaient presque d'égal à égal avec la cour chinoise³ qui leur accorda plusieurs fois des infantes impériales (787, 821). L'inscription de Kara-Balğasun⁴, écrite en chinois, en turc et en sogdien en l'honneur de l'un d'eux⁵ (ante 821), atteste l'importance de leur royaume pour le croisement des civilisations. En 840, l'empire uïgur fut renversé par les Kirgiz de la Sibérie Occidentale. Les Kirgiz dominèrent à sa place dans la Mongolie propre (bassin de l'Orkhon). Quant aux Uïgur, ils refluèrent vers les oasis de Beşbalıg,

Turfân⁶, Barköl et Ha-mi, où nous les retrouverons à l'époque gengiskhanide⁷. Déchus de leur puissance politique, ils continuèrent à jouer un rôle moral de premier ordre, comme civilisateurs des autres nations turques. Leur langue resta une grande langue véhiculaire, la première en date des langues littéraires turques.

L'autre grand peuple turc, les *Karluq* (parfois écrit *Karluğ* ou *Harluğ*)⁸, descendus du T'arbagataï, dominait la région de l'Ili et de l'Issyk-köl. Un clan plus ou moins apparenté aux leurs, celui des *Karâhânides* (appelés aussi les *Buğrà-hân*, les *İlek-hân* ou les *Afrâsiyâb* *) s'établit à Kâşgar et à Balâsâğün (ou Balâsâğün) sur le Çu (Tchou)⁹. Vers 950, le *Karâhânide* Satûk Hoja *Karâhân*¹⁰, ou *Satûk Buğrà-hân*¹¹, embrassa l'Islamisme. Vers 996, les *Karâhânides*, ayant soumis Yârkand et Hotan, y introduisirent également l'Islamisme¹².

1. Un des princes uïgur de Turfân, Buğrà Sali Tutuk, est représenté sur une des fresques de Bâzâklık (Xe s.). — 2. Sur l'effondrement de la puissance uïgure, cf. Chavannes et Pelliot, *art. cit.*, J. A. 1913, I, 285, 303. — Quant aux Kirgiz (Kie-kou), ils ne fondèrent

Doğu Tükyluların yerine geçince, Uygur kaganları Karakorum yakınında Orhun Irmağı kenarındaki Kara Balgasun'u başkent yapmışlar ve bugünkü Moğolistan'ın tamamında egemen olmuşlardır. Görmüş olduğumuz gibi, Tang hanedanı Tibetlilerin saldırılarından ve iç isyanlarından birçok kez kurtarmışlardır. Çin hükümdarlarıyla hemen hemen eşit muamele görmekte olup birçok kez kendilerine İmparatorluk unvanları verilmiştir. (787, 821). Kara-Balgasun yazıtının Çince, Türkçe ve Soğutça yazılmış olması, (821 **öncesi**) bu krallığın uygarlıkların kavşağı olmasına ilişkin önemini göstermektedir. 840'da, Uygur İmparatorluğu **Batı Sibiryalı Kırgızlar** tarafından yıkılmıştır. Onların yerine Kırgızlar asıl Moğolistan'da (Orhun havzası) egemen olmuşlardır. [Uygurlara gelince, Cengiz Han döneminde kendilerine rastlayacağımız Beşbalık] Turfan, Barkul, Hami yörelerine çekilmişlerdir. Siyasal güçlerini yitirmiş olarak, **diğer Türk uluslarının uygarlaşmalarını sağlamak gibi önemli manevi bir işleve sahip olmuşlardır.** Edebî Türk dillerinin ilki olan dilleri iletişimci bir dil olarak kalmıştır.

Diğer büyük bir Türk ulusu Tarbagatay'dan gelen ve İli ve İsiğ göl-bölgelerinde egemen olan **Karluklardır** (bazen Karlug veya Harluh olarak yazılır). [Bunlara benzeyen diğer bir boy ise Kaşgar ve Çu kıyısındaki Balasagun'da yerleşmiş olan Karahanlılardır (Buğrahanlılar, İlekhanlılar veya Afrasiyablar da dermektedir).] 950'ye doğru Karahanlı Saltık Hoca Karahan veya Saltık Buğra Han İslâm d'ini kabul etmiştir. 996'ya doğru Yarkent ve Hatan'ı alan Karahanlılar İslam dinini oralarda da kabul ettirmişlerdir.

(Sayfa kenarındaki notlar :

S. 358 yanı : I Uygur, Kırgız

S. 358 yanı : II Karluk
III Karakant)

(Kitabın I. Cildi'nin sayfaları genellikle işaretlidir.)

UZAKDOĞU TARİHİ

II. CİLT.

S. 404'ten

404

HISTOIRE DE L'EXTRÊME-ORIENT

groupe tongouse, groupe mongol, groupe turc. Sur la rive droite de l'Argun, affluent de l'Amur, nomadaient les Tatars qui étaient sans doute de race tongouse, et les Kōngirat, Kōnkurat ou Kōngrat où on a vu, tantôt des Turcs, tantôt des Mongols ou même de Mongols. Dans la région des Monts Kentei, aux sources de la Tula, de l'Onon et du Kerulèn, habitait le clan mongol des Börçigān, d'où allait sortir Gengis-Khan. Autour des Börçigān, dans la zone qu'arrosent l'Onon et l'Ingoda, depuis le Kerulèn à l'Est jusqu'au Baikal à l'Ouest, s'échelonnaient les autres tribus mongoles. A l'époque gengiskhanide, on devait prendre

[Amur'un kolu olan Argun'un doğu yakasında kuşkusuz Tunguz soyundan olan Tatarlar ve Kongirat, Konkurat veya Kongratlar göçebelik ediyorlar, burada bazen Türkler bazen Moğollar veya Moğol kırmaları da boy gösteriyorlardı.] Tula, Onon ve Kerulen'in kaynaklarının bulunduğu Kentei dağları bölgesinde, Cengiz Han'ın aralarından çıkacağı, Moğol boyu olan Börçiganlar bulunuyordu.

(Sayfa kenarına "Borçigan" yazılmıştır.)

S. 406 - 407'den

LES MONTS DE KENTEI
les monts ou Kirat, de pure race mongole. Au sud du Baikal, de l'Orkhon et des monts Kentei à la frontière de Chine, s'étendait le royaume des Turcs Kerait (persan : Kerdait) qui englobait, semble-t-il, la vallée de la Tula et le Tula-tsin actuel. Du début du XIe siècle à la fin du XIIe, ces Kerait furent le peuple le plus puissant de la Mongolie. Entre 1041 et 1049, ils avaient été convertis par l'évêque nestorien de Merv, et depuis lors ils professèrent le Nestorianisme : leurs noms, au XIIe siècle, portaient des noms chrétiens, comme Margus (Marcus) et Kerkait (Cyrillus). Les Turcs Naiman, frères vassaux des Kerait, habitaient en fait le haut Orkhon et le Grand Altai (région de Kobdo). Au témoignage de Hübner, le nestorianisme avait également pénétré chez eux. Au sud-ouest des Naiman vivaient les Turcs Uigur. Après avoir, au IXe siècle, possédé toute la Mongolie, les Uigur étaient désormais réduits aux monts de Hama, Haraok.

Bethléem ou Bethléem (Göken), Turlin, Karleher et Kuel. Leur action politique était terminée, mais ils jouaient un rôle considérable comme initiateurs des autres peuples turcs-mongols dans la voie de la civilisation. Un moment ralliés au Manichéisme, ils se partagèrent malicieusement entre le Bouddhisme et le Nestorianisme. On a vu qu'ils avaient été de l'écriture sogdienne archaïque au alphabet parthien, puis au Uigur qui donna par la suite naissance aux alphabets mongol et mandchou. A l'écart des Uigur, dans la région de l'Altai, autour de Kaykig, habitaient les Karuk, Karuk ou Karik. Au peuple des Kerait appartenait sans doute aussi la dynastie locale d'Alindij (ou Alindij), aujourd'hui Keldj. Uigur et Karuk étaient, comme on l'a vu plus haut, les vassaux des Karit Kirat ou Karit Kirat. L'Empire Karit Kirat, on se le rappelle (cf. supra, 376), avait été fondé vers 1130 par le prince Kirat Yenlu Ta-cho, chah de Chine par l'assassin Julien Yenlu Ta-cho, reconnu comme gürbän ou gürbän, c'est-à-dire empereur, par toutes les tribus du Turhan oriental et occidental, établit le siège de sa puissance à Balasagün sur le Gök (Tobou). Sa domination directe s'étendait sur les cités de l'Altai et du Tarim : Tokmak, Tala, Orpand ou Ürkand, Kığır, Yikand et Uotan. Il eut

Baykal'in güneyinde, Orhun'dan ve Kentei dağlarından Çin seddine kadar uzanan bölgede, Kerait (Persçe Kerayıt) Türk krallığı, Tula ve şimdiki Tüšetuhan'ı içine alıyordu. [XI. yüzyıldan XII. yüzyılın sonuna değin bu Keraitler Moğolistan'ın en güçlü ulusu olmuşlardır.

1007-1009 arasında, Merv'in nesturyen piskoposu tarafından döndürülmüşler ve bu tarihten sonra nesturizmi kabul etmişlerdir. XII. yüzyılda kralları, Margüz (Marcus) ve Kurzakus (Cyriacus) gibi hıristiyan adları taşıyordu. Keraitlerin düşman kardeşlerinden Nayman Türkleri, Yukarı Orhun ve Büyük Altay (Kobdo bölgesi) arasında yerleşmişlerdi. Rubruck'a göre nesturizm onların arasına da girmişti.

Naymanların güney-batısında Uygur Türkleri yaşamaktaydı. IX. yüzyılda tüm Moğolistan'a egemen olan Uygurlar artık dar bir bölgede yaşamaktaydılar.] (...)

Siyasal eylemleri sona ermişti fakat diğer Türk-Moğol toplumlarına uygarlık yolunda rehberlik yapmaları açısından anlamlı bir işleve sahip olmuşlardı. Bir zamanlar Manikeizme girmişler, şimdi ise Budizm ve Nesturizm arasında bölünmüşlerdi. Arkayik soğut yazısından elde ettikleri özel bir abece olan **Uygur abecesi** daha sonra Moğol ve Mancu abecelerinin doğmasına yol açmıştır. Uygurların batısında, İli bölgesinde, Kayalık'ın çevresinde, Karluklar, Karluyar veya Harluklar oturmaktaydı. [Bugün Kulja adı verilen Almalig (veya Almalık) yerel hanedanı da kuşkusuz Karluk halkındandı. Yukarıda gördüğümüz gibi Uygurlar ve Karluklar Karaïtan veya Karahitaylara bağımlıydılar.]

S. 408 - 409'dan

pour vassaux, à l'Est les Uigür et les Karluk, à l'Ouest l'Empire de Samarkand (Transoxiane) et le kâh de Hérâtim. Cet empire domina l'Asie Centrale jusqu'au gôrân Ye-liu Tchouk (Tcho-lou-kou) (1178-1211) qui laissa le kâh de Hérâtim et l'Empire de Samarkand se révolter et lui enlever la Transoxiane (1207-1208). Le Seldjûkî marqua dès lors la frontière méridionale des Karakhitâi.

C'étaient là des Turco-Mongols restés fidèles aux mœurs de leur race, païens, bouddhistes ou nestoriens, et qui regardaient plutôt vers la civilisation chinoise que vers l'Islam. Au contraire, au sud du Seldjûkî commençait un grand empire turc musulman, celui des Sâhs de Hérâtim. L'avant-dernier kâh de Hérâtim, 'Alâ' al-Din Tekel', avait enquis le Djorâân (1193) et tué à Tûiy (1194) le dernier sultan seldjûkî de Perse (Tûgril III). Son fils et successeur, 'Alâ' al-Din Muhammed' (1199-1220), devait enlever la Transoxiane aux Karakhitâi, l'Alghaïsân aux Alghaïs 'Gürîdîy', et imposer sa suzeraineté aux seldjûk turcs de 'Irâk-Ajêmi, du Pârâ et de Fârdâhollân, héritiers du sultanat seldjûkî. Il s'agit donc de trouver maître de l'Asie tout entière. Se dressant péniblement contre ce redoutable voisin, un petit État pontifical abbâsîde, dernier vestige de l'ancien empire arabe, se maintenait à Bagdad.

A la même époque, en Extrême-Orient, la Chine était partagée, comme on l'a vu, entre l'Empire national chinois des Song (capitale Hang-tchéou) dans le Sud, et le royaume tonggou chinois des Jûen, Curté ou Kin' (capitale Pékia) dans le Nord. À l'ouest de ces deux États, la horde tangut des Si-fia' avait fondé un État particulier dans le Kan-ou (capitale Ning-kiâ). — Dans l'Asie Occidentale, les Turcs Seldjûkides d'Ismâ'îl (kényî) disputaient l'Asie telle aux Grecs, et les seldjûks Alghôides d'Égypte allaient commencer la reconquête de la Syrie sur les Latins. Dans l'Inde, les Turcs Ghorides, auxquels allaient succéder les Alghaïs Gürîdes, menaient la Guerre Sainte contre l'Hindouisme réjûp.

Telle était la situation de l'Asie lorsque naquit Temûjîn le futur « Gengis-khan » (fin de 1153-1154).

1. Chez les auteurs persans comme Hekâi al-Din, les Song sont connus sous le nom de « Hânghâs » 漢朝. De même, chez les auteurs algériens comme Kouroum L. A., 1882, t. 469, les Chinois de l'Empire Song sont appelés « Naypân ». On trouve d'ailleurs aussi chez les historiens mongols comme de Raabâk, orthographe « Raabâk » dans Saad Soudi, et qui désigne le Chien. Cf. Pelliot, « Notices sur le Turqouan » de F. A. B. de la C. A., 1911, t. 468.

1130
1130
7-73

[Karahitay İmparatorluğunu 1130'a doğru Kitan prensi Ye-liu Ta-şe kurmuştur. Bu prens doğu ve batı Türkistan'daki tüm boylar tarafından **Gürhan**, yani imparator olarak kabul edilmiştir. Bu imparatorluk Gürhan **Çi-lu-ku**'ya (veya **Tirgu**) (1178-1211) kadar Orta Asya'daki başatlığını sürdürmüştür. Sözkonusu **Gürhan** Harzem şahı ve Semerkant Emiri'nin başkaldırmalarına ve Mavereünnehir'i ele geçirmelerine göz yummuştur.

Karahitaylar soylarının geleneklerine bağlı, Buda veya Nasturi dinini benimsemiş, İslamdan çok, Çin uygarlığına yönelmiş Türk -

Moğol kökenli bir halktır. Sir-i Derya'nın güneyinde ise büyük bir Türk - İslam İmparatorluğu olan Harzemşahlar bulunuyordu. Sultan Alaattin Tekkeş, Horasan ve Rey'i ele geçirmiş, oğlu Alattin Mehmet ise Karahitaylardan Mavereünnehir'i, Afganistan'ı istila etmiş ve Türk Atabeylerine gücünü kabul ettirerek tüm İran'ın hakimi olmuştur.]

Gelecekte "Cengiz Han" olan Temuçin doğduğu zaman (1155 - 1156) Asya'nın durumu böyleydi.

S. 412 - 413'den

112 ENTRE LES M. ESTABLISS-ORAINS

Temuçin fut d'abord triompher de ses compétitions. En 1168, avec 13 000 hommes, il marcha sur le Baljuna, allié de l'agade. Les Baljuna guerriers tajut et jeta les prisonniers dans des fossés, bouillies. Il inaugura déjà le terreur comme système de gouvernement. Après ce coup, la confédération paternelle commença à se reconstituer sous ses ordres. Cependant Temuçin, comme son père, restait le chef de ses Hérats, qui était alors İngoda ou mieux Toğrul, plus exact, sous son double titre héréditaire de Qa-

1. Près de ses premiers tentes, les deux vieillards possesseurs de "mille" turcs son frère Juch Kéngé (1168) et le frère Juch

112

112. Ensemble Temuçin et le Qa-hân battirent plusieurs tribus turco-mongols. Ils firent en dehors de leur système, notamment les Baljuna et une partie des tribus Naiman (1172-1200). Les Baljuna mongols formèrent alors une ligne qui entoura les Jatais, les Mairat, les Tajut, les Kooçrat et les Salar, avec, pour chef, le roi des Mairat, Takat et le roi des Jatais, Jamuka ou Jamuqa. Ce dernier fut même proclamé par ses allies qui s'étaient dits empereur des tribus turco-mongols (1201). Temuçin vainquit successivement Jamuka et les autres rivaux (1201-1202). Mais Jamuka a prévenu en honte (vers le 1202), vint à le brouiller avec Temuçin et fut par conséquent dans la tâche quatre ou dernier (1203).

Temuçin öncelikle hasımlarını yenmek zorunda kalmıştır. 1188'de 1300 askeriyle birlikte, İngoda'nın kolu olan Baljiuna kıyısında 30 000 Tajut savaşçısını ezmış ve esirleri kaynar kazanlara atmıştır. Böylece yönetim sistemi olarak terörü başlatmıştır. Bu darbeden sonra, babadan kalma konfederasyon onun buyruğu altına girmeye başlamıştır. Bununla birlikte **Temuçin, babası gibi, Toğrul ya da **Toğril** adıyla, ya da Onhan denen Çin-Türk sanıyla daha da iyi tanınan Karayit hükümdarıyla iyi ilişkiler içinde olmuştur.**

[Temuçin ve Onhan, egemenlikleri dışında kalmış birçok Türk-Moğol boyunu yenmiştir. Tehdit edilen birçok boy birleşmişler ve başlarına da Türk-Moğol boylarının imparatoru ilan edilen Camuka geçmiştir. Temuçin, Camuka'yı yenmiş ve Onhan'a sığınan Camuka, ikisinin arasını açmış ve Onhan Temuçin'e karşı savaşıma girmiştir. Temuçin 1203'te Onhan'ı yenmiş ve de Karayitlerin ülkesini ele geçirmiştir. Temuçin bundan sonra Naymanlarla çatışmaya girmiştir.]

ralement, d'après M. Pelliot, « empereur-océan ») de toutes les nations turco-mongoles, titre dont nous avons fait *Gengis-khan*. C'était la résurrection, au profit des Mongols Börtigān, de l'ancien empire T'ou-kiue du 9e siècle, de l'empire uigur du 9e siècle. De fait, le nouveau « Çingiz-hān » mit sa capitale à Karakorum², dans cette région de Košo Tsaidam où se trouvaient les inscriptions des khans Kültigin et Mo-ki-lien qui sont comme les lettres de noblesse des nations turco-mongoles³. L'Empire Mongol était fondé. Les ennemis de Gengis-khan firent un dernier effort pour

[Nayman kralı Camulka'yı kabul etmiş ve Temuçin'e karşı yeni bir koalasyon oluşturulmuştur. Fakat yapılan savaşta Temuçin galip gelmiş ve Naymanlar baş eğişler, Camuka'da esir edilmiştir. Böylece Temuçin Moğolistan'ın hakimi olmuş ve Rob'da topladığı kurultay, Temuçin'i Kağan ilân ederek Cengiz adını vermiştir. Cengiz Han Kas-korum'u başkent yapmış ve de...]

... Moğol İmparatorluğu kurulmuştur.

L'œuvre de Gengis-khan.

Gengis-khan a été considéré comme un des fléaux de l'humanité⁴. De fait, aucun conquérant, si ce n'est Timur lenk. ne

laissa un tel renom de férocité. Il érigea la terreur en système de gouvernement et le massacre en institution méthodique. Sa destruction de l'Iran Oriental dépasse en horreur tout ce qu'on peut imaginer. Toutefois, il y a lieu de remarquer que les témoignages d'après lesquels on a coutume de le figer,

[Harzemşahların başında olan Mehmet, 1208'den beri Karahitayların egemenliğini, Semerkant emiri olan komşusu Otman'ın desteğiyle yadsımıştır Otman Gürhan yerine onu sultan olarak kabul etmişti, fakat Mehmet Otman'la bozuşmuş, onu ortadan kaldırmış ve Semerkant'ı topraklarına katmıştır. (1210-1211). Gürhan devletlerinin geri kalanını paylaşmak konusunda Mehmet aynı zamanda güçlkle anlaşmıştır.]...

Cengiz Han'ın Gerçekleştirdiği İşler

Cengiz Han insanlığın uğradığı felaketlerden biri olarak kabul

edilmiştir. Gerçekte Timurlenk dışında hiçbir fetihçi böyle bir kıyıcı ününe sahip olmamıştır. Terörü yönetim sistemine dönüştürmüştür. Doğu İran'ı yok ettiği akla gelebilir vahşetin sınırlarını aşmaktadır.

S. 426'dan

rence. En unifiant toutes les nations turco-mongoles en un empire unique, en faisant régner une discipline de fer du golfe de Tche-li à la Caspienne, Gengis-khan supprima les guerres perpétuelles de tribu à tribu et donna une sécurité inconnue aux caravanes¹. Son yâsâk², sa loi (lit. son ordre, sa « défense ») établit à travers la Mongolie et le Turkestan une « Paix Gen-

[Marco Polo şöyle yazıyordu :]

Cengiz Han, Tüm Türk-Moğol uluslarını bir tek imparatorlukta birleştirerek, Çe-li körfezinden Hazar denizine kadar uzanan bölgede sürdürdüğü katı disiplinle, boylar arasındaki sürekli savaşlara son vermiş ve kervanlara görülmemiş bir güvenlik sağlamıştır. (...)

[Moğol komutanlarının zaferleri -bir Subutay, bir Mukuli- hiç bir biçimde sayıya değil fakat yüksek bir strateji bilimine bağlıdır.]

S. 427'den

L'EMPIRE MONGOL

427

Enfin le politique féroce qu'était Gengis-khan n'était pas sourd à l'expérience des civilisés. Il admit notamment dans son intimité plusieurs conseillers. uigur comme Tatatonğa¹, musulmans comme Mahmûd Yalawâj², ou k'i-tan comme Ye-liu Tch'ou-ts'ai³. Tatatonğa qui avait rempli les mêmes fonctions auprès des rois naiman, devint son chancelier. Mahmûd Yalawâj lui servit d'agent auprès des populations transoxianaises dont il fut le premier gouverneur mongol. Quant au k'i-tan chinoisé Ye-liu Tch'ou-ts'ai, il parvint à donner au maître quelque teinture de civilisation et parfois même réussit à empêcher le massacre⁴. Après la conquête du Royaume Si-Hia du Kan-sou, Gengis-khan voulait égorger toute la population pour convertir le pays en pâturage. Ye-liu Tch'ou-ts'ai fut assez heureux pour l'en dissuader et obtint, pour le plus grand avantage du trésor mongol, que le Kan-sou fût restauré et administré à la manière chinoise⁵. Gengis-khan nomma même Ye-liu Tch'ou-t'sai gouverneur de Pékin⁶.

1. En chinois Ta-t'a-t'ong-a 塔塔統阿. Ce lettré uigur était le gardien du sceau du Tayan des Naiman quand celui-ci fut vaincu par Gengis-khan. Il fit sa soumission à Gengis-Khan qui le chargea d'enseigner l'écriture uigure à ses fils. Cf. Pelliot, *Les systèmes d'écriture en usage chez les anciens Mongols*, in : *Asia Major*, II, 2 (1925), p. 287.

2. محمود يلاوج.

3. 耶律楚才 ou 材 (1190-1244). Au service des Mongols depuis 1214.

Nihayet Cengiz Han'ın acımasız siyaseti uygar insanların deneyimini duymazlık edemedi. Nitekim, uygar Totatonga, Müslüman Mahmut Yalavaç, Kitan Ye-liu Çu-Tse gibi danışmanları yakın çevresine almıştır. Aynı görevi Nayman Kralı yanında da üstlenmiş olan Tata-tonga ise başveziri olmuştur. (...)

1. Çince ta-to-tonga. Bu bilge Uygurlu, Cengiz Han'a yenildiği zaman Nayman Tayan'ın adalet bakanı idi. Cengiz Han'a başeğmiş ve Cengiz Han'da Uygur yazısını oğullarına öğretmesi için onu görevlendirmiştir. Bkz. Pelliot, *Les Systèmes d'écriture en usage chez les anciens Mongols* : Asia Major (içinde), II, 2 (1925), s. 287.

S. 428'den

428

HISTOIRE DE L'EXTRÊME-ORIENT

Grâce à Ye-liu Tch'ou-ts'ai et aux conseillers uigur de Gengis-khan, il se constitua ainsi, au milieu même du massacre, un rudiment d'administration mongole. Peut-être d'ailleurs y eût-il là de la part du conquérant plus qu'une faveur individuelle : une tendance générale de culture. De fait, il semble que Gengis-khan ait eu une sympathie particulière pour deux peuples : les K'i-tan (Hitâi) et les Uigur. Or, c'étaient précisément là les deux peuples les plus civilisés du monde turco-mongol. Les premiers pouvaient — sans le dénationaliser — initier le nouvel empire mongol à la culture chinoise. Les seconds le faisaient participer à la vieille civilisation turque de l'Orkhon et de Turfan, à tout un héritage, déjà glorieux, de traditions syriaques, manichéo-nestoriennes et bouddhiques. Aussi est-ce aux Uigur et aux K'i-tan que Gengis-khan et ses successeurs immédiats demandèrent leurs premiers « fonctionnaires », les chefs de leur chancellerie et — si l'on peut dire — leurs « professeurs de civilisation ».

Un fait montrera l'importance qu'acquiert notamment l'influence uigure sur les Mongols. Les Mongols jusqu'au XIIIe siècle n'avaient pas connu d'écriture. A partir du règne de Gengis-khan, et sans doute sous l'action de l'uigur Tata-tonga, l'ex-chancelier naiman devenu le chancelier de Gengis-khan, ils adoptèrent l'alphabet uigur, qui, à peu de différences près, devait rester leur alphabet national.

[Cengiz Han'ın çevresindeki bilge kişiler sayesinde Moğol yönetiminin ana ilkeleri belirlenmiştir. Cengiz Han'ın Türk-Moğol dünyasının en uygar iki halkı olan Hitaylar ve Uygurlara karşı yakınlık duyduğu ileri sürülebilir. Bu iki halkın Moğolların uygarlık dünyasında yol gösterici bir görevi yüklenmiş olduklarını görmek olağandır. Uygurların Moğollar üzerindeki etkisini aşağıdaki saptama göstermektedir.]

Moğollar XIII. yüzyıla kadar yazı yazmayı bilmiyorlardı. Önceleri Naymanların, daha sonra da Cengiz Han'ın başvezirliğini yapan Uygur asıllı Tatatonga'nın kuşku götürmez etkisiyle, Cengiz Han'ın başatlığından başlayarak Moğollar, Uygur abecesini kabul etmişler ve küçük değişikliklerle ulusal abeceleri ortaya çıkmıştır.

S. 431 - 4332'den

mettre le Ho-nan, ils imaginèrent un plan grandiose. Tandis qu'Ögödäi, avec le gros de ses forces, attaquait cette province par le Nord-Ouest, sur le Houang-ho, du côté de P'ou-tcheou² et de T'ong-kouan, son frère Tului, avec 30.000 cavaliers, accomplit un immense mouvement tournant par le Sud-Ouest (1231-32). Violant le territoire Song, Tului passa par Han-

Ögödey kuvvetlerinin büyük bir bölümüyle bu bölgeye (Honan) kuzey-batıdan Huang-Ho üzerinden pu-çeu ve Tong-Kuan yönünden saldırırken, kardeşi Tului 30.000 süvari savaçısıyla güney-batıdan dönerek çok büyük bir harekâtı tamamlamıştır. (1231-12323)

[Yazara göre Moğollar Çin halkını da boyunduruk altına almışlar ve krallığı Moğol İmparatorluğuna bağlamışlardır (1234)... Aynı dönemde Kore'yi de işgal etmişlerdir.]

S. 4326 - 427'den

436

HISTOIRE DE L'EXTRÊME-ORIENT

de Çagatai. Mais le chef réel était le vieux stratège Sübötai, le vainqueur de la Chine et de la Perse.

Les Mongols commencèrent par la conquête du Kipçak (Russie Méridionale). Ils capturèrent dans une île de la Caspienne le chef Kipçak Baïman (Pa-tch'e-man), qui régnait du côté de l'Oural, et détruisirent le royaume des Bolghar, ou Bulgares de la Volga (cf. 1236-1237). Puis ils descendirent et soumirent les unes, après les autres les diverses principautés russes. Le prince de Riazan fut écrasé le premier (déc. 1237). George II, grand-prince de Souzdalie, vit ses troupes battues à Kolonna sur l'Oka et fut tué dans une seconde bataille sur la Sita (4 mars 1238). Les Mongols brûlèrent Vladimir, Moscou, Tver, puis (1240) descendirent en Ukraine et brûlèrent Kiev. Pour plus de deux siècles (1240-1481) la Russie était pléyée sous le joug mongol.

Après la Russie, ce fut le tour de la Pologne et de la Hongrie. En janvier 1241, Sübötai concentra toutes ses forces disponibles (120 à 130.000 h.) dans la région de Lwow en Galicie. De là il disposa son attaque en quatre colonnes : la première, sous les ordres de Kaidu et de Baidar, attaqua la Pologne; les trois autres, avec Sübötai, se jetèrent sur la Hongrie. Kaidu et Baidar passèrent la Vistule à Sandomierz qu'ils emportèrent d'assaut, écrasèrent les forces polonaises à Szadow le 16 mars, brûlèrent Cracovie, passèrent l'Oder à Ratibor et descendirent en Silésie où ils enlevèrent Breslau. Le duc Henri de Silésie s'étant porté à leur rencontre avec les barons allemands voisins et les Chevaliers Teutoniques, les deux princes mongols le tuèrent et détruisirent son armée à Wahlstatt près de Liegaltz (9 avril). Après avoir saccagé la

L'EMPIRE MONGOL

437

Lusace et la Moravie (incendie de Brno), ils redescendirent vers la Hongrie pour opérer leur jonction avec les autres armées mongoles.

Pendant ce temps Sübötai avait écrasé les Hongrois. Sübötai avait eu vain le 16 mars en forêt Colonna. Avec la colonne du centre, il franchit les Carpathes, du côté d'Uzok (12 mars) et descendit dans la plaine hongroise en direction du Danube qu'il atteignit le 17 entre Pest et Gran. Saïtan, avec la colonne de droite, suivit les Carpathes occidentales, en sortit par le défilé de Jahlunka, descendit le Vag jusqu'à son confluent et le 17 mars rejoignit Sübötai en face de Gran. Enfin Kaidu avec la colonne de gauche, traversa la Transylvanie, prit Arad et rejoignit Sübötai le 3 avril. Sübötai recula alors vers la Theiss pour attirer en rase campagne le roi de Hongrie Béla IV. Ce plan réussit. Parvenus à Miskolcz, sur le Sajó, les Mongols se retournèrent contre l'armée hongroise et la détruisirent (10 avril). Béla prit la fuite vers l'Adriatique. Les Mongols brûlèrent Pest, pénétrèrent en Autriche jusqu'à Neustadt aux portes de Vienne, en Venétie jusqu'à Udine et en Bosnie jusqu'à Galbra, sur l'Adriatique. Ils se plaignaient visiblement en Hongrie. Ils eussent peut-être fait de ce pays, comme de la Russie Méridionale, un nouveau khanat, si la nouvelle de la mort d'Ögödäi, survenue en Mongolie le 11 décembre 1241, n'avait changé leurs projets. Devant la question de succession qui se posait, Batu et les autres princes mongols évacuèrent la Hongrie et rentrèrent chez eux.

1. L'enchaînement et le détail de ces campagnes mongoles en

[Moğollar Kıpçak ülkesini, (Güney Rusya) fetihle işe başlamışlar, Bolgar Krallığını ortadan kaldırmışlardır. (1236-1237) Daha sonra çeşitli Rus prensliklerini birbiri ardından kendilerine bağlamışlardır.] (...)

Moğollar Vladimir, Moskova, Tver'i ve sonra Ukrayna'ya inerek Kiev'i yakmışlardır. İki yüzyıldan uzun bir süre (1240-1481) Rusya Moğol boyunduruğu altında kalmıştır.

[Rusya'dan sonra sıra Polonya ve Macaristan'a gelmiştir. 1241' de Subitey 120.000-130.000 askeriyile bir koldan Polonya'ya bir koldan da Macaristan'a saldırmıştır. Polonya'daki Moğol kuvvetleri Morovya'yı yağmaladıktan sonra Macaristan'a inmişler ve diğer Moğol askerleriyle buluşmuşlardır. Subitey Macaristan'ı üç koldan istila etmiştir. Macaristan Kralı IV. Bela yenilmiş Macar ordusu yok edilmiştir. Moğol orduları Viyana kapılarına gelmiştir. Ögedey'in Moğolistan'da 11 Aralık 1241'de ölmesi üzerine taht sorunu ortaya çıkmış ve Batu ile diğer Moğol prensleri Macaristan'ı boşaltmışlar ve geri dönmüşlerdir.]

S. 445 - 446'dan

Expéditions de Hülagü en Perse et de Kubilai en Chine.

Depuis la mort de Jalâl al-Din Manguberti, les Mongols n'avaient pris aucune décision au sujet de la Perse. Ce grand pays n'avait d'autre gouvernement que celui des généraux envoyés de Karaçorum et souvent changés¹. D'autre part, deux puissances indépendantes s'y étaient maintenues : au Mâzandêrân, la secte des Ismâ'îlî ou « Assassins », maîtresse de plusieurs forteresses comme Âlamût ; à Bağdâd, en 'Irâk 'Arabî, le petit domaine temporel du khalifat 'abbâside. Moïka résolut de supprimer ces derniers vestiges de la domination arabe et d'établir en Perse un gouvernement régulier. Il chargea de cette mission son frère Hülagü². Hülagü quitta Karaçorum le 2 mai 1253³. Il traversa l'Âmû-

416

HISTOIRE DE L'EXTRÊME-ORIENT

daryâ en janvier 1256, reçut sur ses bords l'hommage des divers atâbeg de Perse, et entreprit aussitôt la destruction des Ismâ'îlî. Âlamût, la citadelle de la secte en Iran (nord-ouest de Kazwîn), capitula le 20 décembre. Hülagü envoya à son frère Moïka le grand-maître des Assassins chargé de chaînes, mais le captif fut massacré en route. Il attaqua ensuite les 'Abbâsides. Il prit Bağdâd⁴ le 10 février 1258, fit périr le khâlife al Musta'sim⁵ et détruisit le khalifat. Il y a lieu de remarquer que le général mongol qui dirigeait avec Hülagü cette « croisade mongole » contre l'Islam était précisément un chrétien nestorien, le naiman Kit buka⁶. D'autre part, Hülagü avait épousé une nestorienne, Doğüz (ou Toküz) Kâtûn⁷, petite-fille du Oñ-hân Toğril (le « Prêtre Jean »?) dernier roi des Kerâit, et cette princesse lui servait de conseiller politique. (Cf. Quatremère, éd. de Rašid al-Dîn, p. 95 ; — d'Ohsson, III, 324)⁸.

Comme on le verra ailleurs, Hülagü fonda en Perse un nouveau khanat mongol qui eut son centre en Âdarbai-jân, dans la région de Tabriz (Tauris), et qui dura de 1256 à 1334.

Hülagu'nun Pers, Kubilay'ın Çin Seferleri

[Pers, Karakorum'dan gönderilen ve sık sık değiştirilen komutanlar tarafından yönetilmekteydi. Üstelik bölgede ilki bağımsız güç vardı : İsmaili Mezhebi ve Abbasi Halifeliği.]...

Mengü Arap hükümdarlığının son izlerini de ortadan kaldırmaya ve Pers'de düzenli bir hükümet kurmaya kararlıydı. **Bu görevi kardeşi Hülagû'ya verdi. (...)**

Hülagû önce İsmaili mezhebinin üzerine yürüdü, Alamut kalesini alarak İsmailileri yendi.] **Daha sonra Abbasilere saldırdı. 10 Şubat 1258'de Bağdat'ı alarak Halife Mustasim'i öldürmüş** ve halifelik kurumunu ortadan kaldırmıştır. (...)

[Daha sonra Hülagu Ön Asya'da Merkezî Azerbeycan'ın Tebriz bölgesi'nde yeni bir Moğol devleti kurmuştur. (1256-1334)]

S. 463'den

Le Nestorianisme, on l'a vu, était à la fin du XIIe siècle la religion de trois au moins des tribus turco-mongoles : 1° les Turcs d'Almalig (Almalig était la résidence d'un métropolitain, et Tokmak, plus à l'ouest, celle d'un évêque)²; 2° les Kerait du Gobi (on avait appliqué aux rois chrétiens des Kerait, dont le dernier fut le Wang-hân Toğril, la légende du « Prêtre-Jean »); 3° les Öngüt (anciens Cha-t'o, Tanduc de Marco Polo, pays du « Prince Georges » des missionnaires)

[Kubilay'ın budizmi yeğlemesi Nasturi dinine yakınlık göstermesini engellemiştir.]

[Daha sonra Hülagu Ön Asya'da Merkezî Azerbeycan'ın Tebriz **Moğol boyunun diniydi : 1 — Almalik Türkleri** (Almalik Başpiskoposluğun, daha batıdaki Tokmak ise bir piskoposun mekanıydı); 2 — Gobi **Kerayitleri** (Sonuncusu Tuğrul Han olan Kerayitlerin hristiyan krallarına "papaz jean" efsanesi atfedilmiştir); 3 — **Öngütler** (eski Şatolar, Marko Polo'nun **Tandükleri**, misyonerlerin "Prens Georges" ülkesi).

S. 480 - 481'den

Au bout d'un demi-siècle, les descendants de Kubilai étaient devenus Chinois, ceux de Çağatâi étaient devenus Turcs¹, ceux de Hülagû, Persans. Enfin l'adoption de l'Islamisme par les Mongols de Çağatâi, de Kıpçâk et de Perse acheva de les séparer de ceux de Chine restés bouddhistes. — L'histoire des khanats de Kıpçâk² et de Perse³ sera racontée par nous dans un autre ouvrage. Mais celle du « Çağatâi » suffira à illustrer ici cette sécession progressive⁴.

L'apanage attribué dans la succession de Gengis-khan à son deuxième fils Çağatai (Tsaghatai)⁵, et mieux : Çağa-

[Çin'deki Moğol İmparatorluğu ve diğer Cengiz Soyundan gelen budunlar : Çağatay budunu.

Kubilay ve halefleri Cengiz soyundan gelen Kıpçaklar, Çağataylar ve İlhanlıların itaatini istemişlerdir. İmparatorluk sınırlarının çok geniş olması nedeniyle Pekin'in mutlak egemenliği sözde kalmıştır. Moğollar yerleştikleri ülkelerin gelenek ve göreneklerini benimsemişlerdir.]...

Yarım yüzyılda, Kubilay'ın soyundan gelenler Çinli, Çağatay soyundan gelenler Türk, Hülagû soyundan gelenler Pers olmuşlardır. Sonunda Çağatay, Kıpçak ve Pers Moğollarının İslâm dinini benimsemeleri Çin'de budist olarak kalanlarla olan ayrılığı tamamlamıştır.

S. 482 - 483'ten

1. Le Çaghataï - caghataï - 1. le Turkestan Oriental (partie ouïgure de Turfan et de Beïshaïg) pays karluk de l'Ilk (Almâlig) région du Lu et Kaçgarie propre (Turmi). 2. le Turkestan occidental ou Transoxiane (Boukharie) Quant aux cantons ouïgurs au sud de l'Ussas, Hadehîân, Hali et Hângûân, il semble qu'ils aient été rattachés que plus tard. À partir du règne d'Algu, à l'ülüs de Çağatay. L'ülüs de Çağatay, c'était, en somme, le vieux pays turc (la « Grant Turque » origine l'appelle Marco Polo) encore nestorien et

1. Le Çaghataï - caghataï - 1. le Turkestan Oriental (partie ouïgure de Turfan et de Beïshaïg) pays karluk de l'Ilk (Almâlig) région du Lu et Kaçgarie propre (Turmi). 2. le Turkestan occidental ou Transoxiane (Boukharie) Quant aux cantons ouïgurs au sud de l'Ussas, Hadehîân, Hali et Hângûân, il semble qu'ils aient été rattachés que plus tard. À partir du règne d'Algu, à l'ülüs de Çağatay. L'ülüs de Çağatay, c'était, en somme, le vieux pays turc (la « Grant Turque » origine l'appelle Marco Polo) encore nestorien et

[Çağatay ulusu, aslında, Turfan ve Almalik'de nasturi dinine ve budizme bağlı falkat Kaşgar'da ve de özellikle Maverâünnehir'de büyük ölçüde İslâmı kabul etmiş eski Türk ülkesiydi (Marko Polo'nun deyişiyle "Büyük Türkiye").] (...) Budun'un kurucusu ve isim babası olan Çağatay (Çünkü Çağatay adı ülkeye ve halka ilişkindir) (ölüm tarihi 1242), kuşkusuz daha çok nasturi dinine eğilimi olan ve İslâm dinine düşman olan, "yasak" a sadık kalan yaşlı Moğol tipinin simgesidir. Oysa 50 yıl bile geçmeden torunları İslâm dinine geçmiştir. 1252'den itibaren eski Türk tarihinin temsilcisi olan Beşbalığ'ın en son Uygur Kralı (İdikut) müslümanların kışkırtmalarıyla öldürülmüş ve Maverâünnehirlilerin etkisi ağır basmıştır. İlk Çağataylılar döneminde Batı Türkistan'ın yöneticisi, Cengiz Han'ın torunlarından olan Mahmut Yalavaç'ın oğlu müslümanlığı seçmiş olan Mesut Yalavaç'tır. Çağatay'ın altıncı Kağanı olan Burak Han (1266-1271) Cihat-al-din "Dinin kurtarıcısı", adını alarak müslüman olmuştur.

Vers 1318. le Khanat des Çağataïdes se divisa². Une branche de cette famille régna au Turkestan Oriental ou « Mogôlistân » (Ili, Çu et Kachgarie), l'autre en Transoxiane³. Si les khans du Mogôlistân — comme l'actif Tuğlûk Timûr⁴

[Çağataylar yeniden güçlenmelerinden yararlanarak İran ve Hindistan'ı fethetmeyi denemişlerdir. Afganistan'a ayak basmışlar ve İlhanlılardan, Horasan'ı almaya çalışmışlar fakat başarılı olamamışlardır. Duva ve daha sonra Kutluk Han döneminde Afganistan'ın birçok yöresi ele geçirilmiş fakat 1313'de İlhanlı kağanı Olcayto Han Afganistan'ı geri almıştır.]

Afganistan'daki egemenlikleri sırasında Hindistan'ı da fethetmeye çalışmışlardır. Duva ve oğulları Pencap'ı işgal etmişler ve Delhi'yi tehdit etmişler fakat Memlûk sultanları tarafından geri püskürtülmüşlerdir.]...

1318'e doğru Çağatay budunu bölünmüştür. Bu hanedanın bir kolu Doğu Türkistan'da veya "Moğolistan" da (İli, Çu, Kaşgar) hükmederken diğeri Maverâünnehir'de hükmetmiştir.

Les Çağataïdes, désormais écartés de la Transoxiane par les Timûrides, puis par les Saybânides, et définitivement réduits au Turkestan Oriental — le « Mogôlistân »² comme disaient les Persans — ne firent plus que végéter. Vers 1456, leur héritage se divisa entre deux frères. L'un, le khan Yunus⁴, régna au Mogôlistân propre autour de l'Issyk-kûl, de Taşkent à Kulja ; l'autre, Isen hûkâ II, régna en « Uiguristân », autour de Turfân. Pendant ce temps, la Kachgarie propre, connue alors sous le nom d'« Altî-şahr³ », était

[Moğolistan'daki kağanlar, Tuğluk Timur Han örneğinde görüldüğü gibi, otoritelerini kabul ettirmişlerdi fakat Maverâünnehir'dekiler ise edilgen bir konuma sahip olmuşlardır. İpler güçlü vezir Kazgan'ın elindedir. Kazgan'ın ölümünden sonra, Tuğluk Maverâünnehir'i işgal etmiş ve bir süre için eski Çağatay'ın bütünlüğünü yeniden sağlamıştır. Fakat Timur (Timurlenk) uzun bir savaştan sonra Tuğluk'un oğlu olan İlyas Hoca'yı Maverâünnehir'den atmıştır. Maverâünnehir'den sürülen Çağataylar artık bundan sonra daimi olarak kalacakları Doğu Türkistan'a gitmişlerdir.] (...)

1456'ya doğru mirasları iki kardeş arasında paylaşıldı. Biri Yunus Han, asıl Moğolistan'da, Issyk-kül çevresinde, Taşkent'ten Kulja'ya

uzanan yörede, diğeri II. İsenböğa, Turfan çevresinde, "Uyguristan"
da hükmetmiştir.

S. 488'den

488

HISTOIRE DE L'EXTRÊME-ORIENT

les Şaybânides de Transoxiane qui s'emparèrent de Taşkend
Toujours un cadet de cette branche. Âhmed († 1502-3) s'était
rendu maître de l'héritage de l'autre branche Uigure Aksû
et Turfan Mansûr fils d'Âhmed (ca 1503-1543) enleva Ha
mi aux Chinois et résista à toutes les attaques de la dynastie
des Ming pour reprendre cette ville. De plus, en 1514, le
sultân Sa'îd, frère de Mansûr, détrôna les émirs Düglât de
Kâşgar et de Yârkand et fonda dans ces deux villes, une
nouvelle lignée çagataïde. Les Çagataïdes se trouverent
ainsi restaurés dans toute la vieille Kâchgarié. Mais leur
autorité y fut bientôt annihilée par la théocratie musulmane
des Hôjâ qui, dès le début du xviie s. usurpa graduelle-
ment le pouvoir. Vers 1680, les Hôjâ aidés par les Eleuthes
s'emparèrent définitivement du pays (cf p 533)

Sous la confusion de ces guerres civiles, nous assistons au
triumphe de l'élément turc sur l'élément mongol, et, parmi les
Turcs, de l'élément musulman piétiste de Samarkand sur
les gens encore à demi « païens » d'Almalig et de Kâşgar —
A partir du xve siècle, le divorce du Turkestan et de la Chine
est consommé. Le Turkestan ne regarde plus vers la Chine
mais vers l'Islâm. Du coup, les grandes routes transconti-
nentes, ouvertes par la conquête mongole se referment

[Bu sırada, Kaşgar yöresi, bağımlı emirliklerin yönetimi altına
girmiştir. Moğolistan'daki Çağatayların egemenliklerine 1502-1503'de
son verilmiş fakat gene de bu soy'dan gelen Ahmet, oğlu Mansur ve
Mansur'un kardeşi Sait Çağatayların varlığını sürdürmüşlerdir. Sait,
Kaşgar ve Yarkent'te yeni bir Çağatay soyu kurmuştur. Fakat XVII.
yüzyılın başından itibaren Hocaların İslam teokrasisi iktidarı yıprat-
mış ve Hocalar 1680'e doğru ülkeyi ellerine geçirmişlerdir.]

İç savaşların yarattığı karışıklıkta, Türklerin Moğollara, Türkler
arasında da, Almalik ve Kaşgar'daki yarı "putatapar" olanların üze-
rinde Semerkent'li Piyetist müslümanların egemen olduğunu görü-
yoruz. XV. yüzyıldan itibaren Türkistan ve Çin'in birbirinden ayrılma-
ları gerçekleşmiştir. Artık Türkistan Çin'e değil fakat Müslümanlıktan
yana dönmüştür.

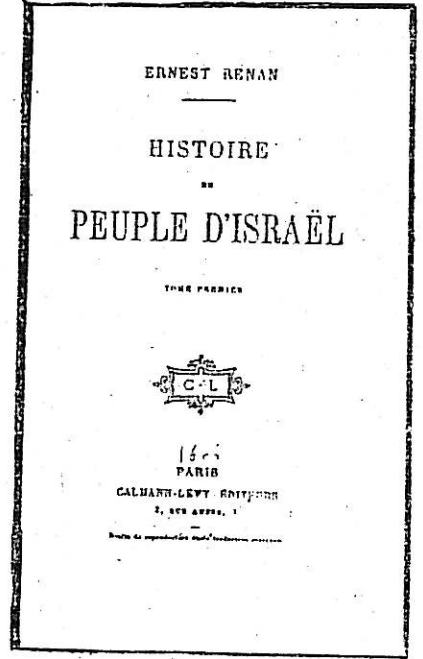
ERNEST RENAN

İSRAİL TOPLUMUNUN
TARİHİ

Birinci Cilt

Anıtkabir 1686

Renan, Ernest [1823 - 1892) : Histoire
du peuple d'Israël. 1. t. Paris t.y
Calmann - Lévy. XXIX+455 S. 8°

S. 41'den

leurs idées une analyse sérieuse. L'erreur fondamentale du sauvage, nous l'avons déjà dit, est le spiritisme, c'est-à-dire l'opinion, naïvement réaliste, qui lui fait supposer dans toute chose complexe un esprit qui en fait l'unité. Un arbre, une maison, un navire, ont un esprit. C'est le principe de la forme opposée à la matière, base de la philosophie grecque et de toute philosophie, qui, mal conçu par des esprits grossiers, produit ces aberrations. Or il paraît certain que l'Aryen primitif fut beaucoup plus spiritiste que le Sémite primitif. Il personnifia bien plus les unités naturelles. Il donna des âmes à tout; il sépara dans

Daha önce de söylediğimiz gibi, ilkel insanın temel hatası, ruhçuluk yani her karmaşık şeyde o şeyin birliğini yapan bir ruh olduğunu sandıran bönce realist görüştür. Bir ağacın, bir evin, bir geminin bir ruhu vardır. Kaba düşüncelilerce yanlış anlaşılacak bu sapmaları üreten, Yunan felsefesinin ve her felsefenin temelindeki, biçimin maddeye karşıtlığı ilkesidir. Oysa ilkel Arilerin ilkel Sâmilerden çok daha ruhçu olduğu kesin gözüküyor.

ARAPLARIN GENEL TARİHİ

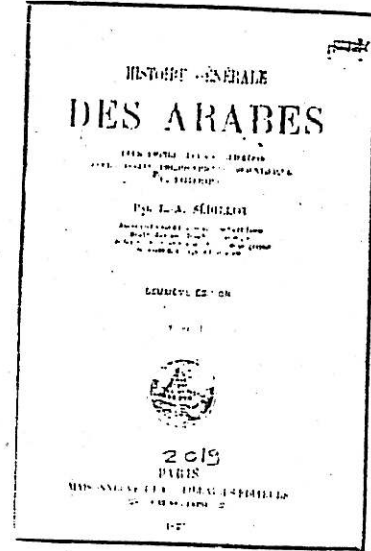
İmparatorlukları, uygarlıkları, felsefi, bilimsel ve edebi okulları.

Yazan: L. A. SÉDILLOT

Cilt: I.

Anıtkabir 2019

Sédillot, L[ouis Pierre Eugène] A[mélie, 1808 - 1875]: Histoire générale des Arabes, leur empire, leur civilisation, leur écoles philosophiques, scientifiques et littéraires. 2 t. éd. Paris 1877 Maisonneuve et Cie. 8° 1. t.: VIII+454 S.; 2. t.: 452 S.

S. 3'den

On ne peut nier cependant qu'au IXe siècle de notre ère, les khalifes étaient maîtres d'un vaste empire d'une merveilleuse splendeur; que les souverains de Bagdad envoyèrent à la fois des ambassades et des présents à l'empereur Charlemagne et à l'empereur de la Chine; qu'ils donnaient l'exemple de la véritable grandeur par leurs sages institutions et par leurs encouragements aux lettres et aux sciences; que des écoles fondées sur toute l'étendue de leurs États rallumaient le flambeau de la civilisation, de l'extrême Orient aux colonnes d'Hercule, laissant partout d'admirables monuments de l'art arabe, et contribuant à renouveler le sang du vieux monde.

Bununla birlikte içinde yaşadığımız zamanın IX. yüzyılında halifelerin engin, görkemli bir imparatorluğun efendisi olduklarını; Bağdat'ın hakimlerinin İmparator Şarlman'a ve Çin İmparatoruna hem elçiler, hem armağanlar yolladıklarını, ussal ve yazınsal kurumları, bilimi destekleyişleriyle gerçek büyüklüğün örneğini verdiklerini; Devlet'in her yerinde kurulan okulların, Uzak Doğu'dan Herkül'ün kolonlarına kadar uzanarak, her yerde Arap sanatının abidelerini bırakıp eski dünyanın kanını yenilemeye katkıda bulunarak uygarlık meşalesini yeniden ateşlediğini yadsıyamayız.

Un seul homme a été cause de ce prodige: Mahomet, en s'inspirant des idées juives et chrétiennes, a fondé une religion dont le surnaturel était banni, et qui a produit des

AU LECTEUR.

5

sectateurs enthousiastes. Dieu de Mahomet, s'écriait Akbah en atteignant la limite de l'Afrique occidentale, si je n'étais arrêté par les flots de la mer, je porterais la gloire de ton nom jusqu'aux confins de l'univers.

Bu mucizenin sorumlusu tek bir insandı : Muhammet. Yahudi ve Hıristiyan düşüncelerden esinlenerek, doğa üstünün reddedildiği ve ölesiye inançlı müritler yetiştiren bir din kurmuştu. Batı Afrika sınırlarına ulaşan Akbah şöyle bağırıyordu : "Ey Muhammet'in Allahı, denizin dalgaları tarafından durdurulmasaydım, isminin şanını evren'in en ücra köşelerine kadar ulaştırırdım."

V, 1, 4, 6, 90, VI, 145, XVI, 116, etc.) On a beaucoup disserté sur ces textes du Coran, et l'on a dit avec raison que l'interdiction du vin était une loi du climat de l'Arabie. Mahomet ne faisait que consacrer un usage déjà ancien dans la péninsule. Il était seulement difficile de l'introduire chez des peuples que la conquête soumettait à l'islamisme, et qui devaient conserver leurs habitudes et leur manière de vivre. C'est sur de semblables questions que s'exerçait particulièrement la subtilité des docteurs musulmans, ils allèrent jusqu'à prétendre que le prophète avait condamné uniquement l'abus du vin. N'avait-il pas dit « Mangez et buvez, mais sans excès, car Dieu n'aime point ceux qui commettent des excès? » (S. V, 94, VII, 29.) Certes, pour des gens qui ne voulaient point se conformer à ce sage précepte, il valait mieux une prohibition absolue.

Kurân-ı Kerim'in bu metinleri üzerinde epeyce tartışılmış ve haklı olarak, şarabın yasaklanmasının Arabistan iklimiyle ilgili bir gerekçeye dayandığı söylenmiştir. Muhammet, Yarımada'da eskiden beri

geçerli olan bir uygulamayı yasallaştırmaktan başka bir şey yapmamıştır. Zor olan, sadece bunu, fetihlerin islâm âlemine kattığı ve yaşam biçimlerini ve törelerini korumak durumunda olan toplumlara kabul ettirmek idi. İslâm ulemasının yeteneği özellikle bu tür konularda kendisini gösteriyordu; bu alimler Peygamberin sadece şarabın aşırı kullanımını yasakladığını iddia edecek kadar ileri gittiler. Peygamber, "Yiyiniz, içiniz ama aşırılığa gitmeyiniz, çünkü Allah aşırılık yapanları sevmez" dememiş miydi? (S.V. 94; VII, 29) Bu akılcı ilkeye uymak istemiyen insanlar için mutlak bir yasaklama, kuşkusuz en iyisi idi.

TARİHÖNCESİ İNSANLIK

Jacques de MORCAN

Anıtkabir 730

Morgan, Jacques [Jean Marie] de [1857 - 1924]: L'humanité préhistorique. Esquisse de préhistoire générale. Paris 1924 Renaissance du Livre. XIX+336 S. 8° resim, plans, harita. "L'E'volution de l'Humanite' Synthèse Collective II Première Section Préhistoire Protohistoire II"

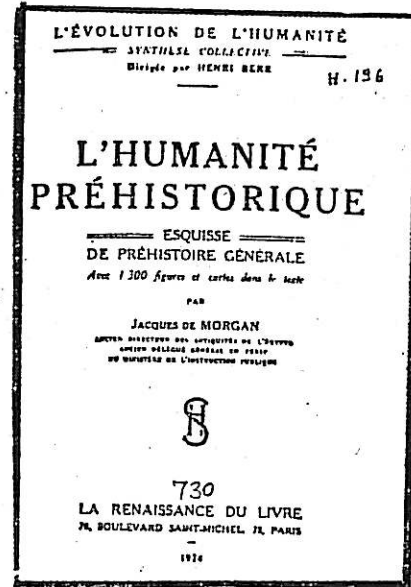

Fig. 120. — Seconde phase de la céramique peinte susienne.

abondant, de nos jours, dans toutes les chaînes de l'Asie antérieure. On en doit donc conclure que c'est ailleurs, dans des districts montagneux, que sont nés les premiers rudiments de l'art proto-susien; mais où? dans quelle région? Nous l'ignorons encore. Toutefois la présence du métal, le cuivre, nous reporte vers le massif montagneux du nord, vers l'Anatolie, l'Arménie, la Transcaucasie, berceau, croyons-nous de la métallurgie.

(Tarihsiz Toplumlarda Sanat" bölümünde, Sus'ta kullanılan seramiğin dağlık bölgelerden gelmiş olması gerektiği belirtiliyor. Vazoların üstünde, iki-nehir-arası bölgenin değil, dağların hayvanları resmedilmiştir.)

Baş motifi, **nasya'nın bütün sıradağlarında bugün bile bol olan dağ hayvanı, uzun boynuzlu keçidir.** Demek ki Ön-Suziyen sanatın ilk biçimlerinin başka ve dağlık bölgelerde doğduğu sonucu çıkarılmaktadır.

Si l'Élam cessa de fabriquer des vases peints de la seconde période, il n'en fut pas de même dans la reste de l'Asie antérieure, où cet art s'était répandu. Nous en retrouvons en effet les traces en Assyrie (1), en Palestine et en Syrie (2), en Cappadoce (3), puis dans les îles de la mer Égée. Mais là se pose un grave problème que seule la chronologie peut résoudre. La technique des vases peints est-elle venue de Chaldée en Syrie ou de l'île de Crète, comme bien des archéologues le pensent?

Une grande indécision règne dans les évaluations chronologiques en ce qui regarde l'histoire des temps les plus anciens de l'Égypte, de la Chaldée, de la côte asiatique et des îles de la Méditerranée; toutefois, mettant de côté des dates aussi discutées, ne devons-nous pas penser qu'un art qui s'est répandu jusqu'à la région d'Ispahan et d'Hamadan vers l'orient, ne peut avoir eu son foyer au milieu de la mer Méditerranée, et que c'est plutôt en Susiane qu'on doit chercher son origine? La céramique de la Palestine et de la Syrie présente d'ailleurs plus d'affinités avec celle de l'Élam préhistorique qu'avec celle des îles.

Ainsi l'art en Élam, dès ses débuts, est extrêmement stylisé

Elam, ikinci dönemde resimli vazolar yapmayı bıraktıysa da, **bu sanatın yayıldığı Ön Asya'nın** geri kalan kısımlarında böyle olmadı. Gerçekten de, izlerini **Asur, Filistin, Suriye ve Kapadokya'da**, sonra **Ege** adalarında buluyoruz. Fakat burada büyük bir sorun karşımıza çıkıyor ki yalnızca tarih dizini çözebilir. Resimli vazolar tekniği Suriye'ye Kalde'den mi yoksa birçok arkeoloğun düşündüğü gibi Girit adasından mı geldi?

Mısır'ın, Kalde'nin ve Akdeniz'in doğu kıyı ve adalarının en eski zamanlarının tarihi konusuna ilişkin tarih dizininin gelişiminde büyük bir kararsızlık hüküm sürüyor; yine de, bunca tartışmalı tarihleri bir kenara koyarak, doğuya doğru İsfahan ve Hamadan bölgesine kadar yayılmış olan bir sanatın yuvasının Akdeniz'in ortasında olamayacağını ve kökeninin daha çok Suziyan'da aranması gerektiğini düşünmek durumunda değil miyiz? Kaldı ki Filistin ve Suriye seramiği, adalardan çok, tarihöncesi **Elam ile yakınlıklar** göstermektedir.

(Sayfa kenarına "bu" yazılmış.)

sujet qui doit être traité avec tout le développement désirable dans le tome IX de *l'Évolution de l'Humanité*. Ces arts ont joué un très grand rôle dans tous les pays méditerranéens, en Italie, en Espagne, en Gaule et jusque dans l'Europe centrale.

Avant de parler de l'Europe, jetons encore un coup d'œil sur l'Orient, sur le nord de la Perse et sur la Transcaucasie, pays dont les arts céramiques diffèrent complètement de ceux de la Chaldée, de l'Élam, de la Phénicie et de la

Grèce, qui, se reliant aux conceptions des peuples du Nord, ont en certains cas, joué un rôle important dans la culture européenne, en dehors des influences méditerranéennes; car beaucoup des peuples caucasiens, et, plus généralement asiatiques, faisaient partie jadis de groupes dont certaines fractions ont envahi l'Europe, alors que d'autres s'arrêtaient en chemin.

Quand on s'éloigne de ces régions pour pénétrer au cœur de l'Asie, dans le nord de la Perse, la Transcaucasie et la Sibirie, on se trouve en présence de deux conceptions artistiques très distinctes, l'une correspondant à l'industrie du cuivre et

Fig. 128. — Vase de Kamarès (île de Crète).

Avrupa'dan sözetmeye geçmeden önce, Kuzey toplumlarının anlayışlarına bağlanarak, bazı durumlarda, Akdeniz etkileri dışında Avrupa kültüründe önemli bir rol oynamış olan Kalde, Elam, Fenike ve Yunanistan seramik sanatlarından tümüyle ayrılan Doğu'ya, İran'ın kuzeyi ile Transkafkasya'ya bir göz daha atalım; çünkü pek çok Kafaslı ve daha genel olarak Asyalı ahali, bazı kesimleri yarıyolda dururken diğerleri Avrupa'yı işgal etmiş olan grupların içinde yer almışlardı.

Bu bölgelerden uzaklaşıp Asya'nın göbeğine, İran'ın kuzeyine, Transkafkasya ve Sibirya'ya daldığımızda, çok farklı iki sanatsal anlayışın varlığıyla karşı arşıya kalıyoruz; (...)

(Sayfa kenarına "bu" yazılmış.)

du bronze, dans les dolmens du Nord iranien, ne comportant qu'une ornementation géométrique fort simple, l'autre dans laquelle le principal motif est la figuration des animaux; ce dernier art se rencontre en Osséthie (fig. 131), au talyche russe et persan et dans l'Arménie russe avec le fer (fig. 132). La spirale joue alors un rôle très important, et le swastika devient plus fréquent que par le passé.

En Sibérie, dans les districts de Minoussinsk et de Krasnoïarsk, vers les frontières de la Mongolie, dans l'Altaï et jus-

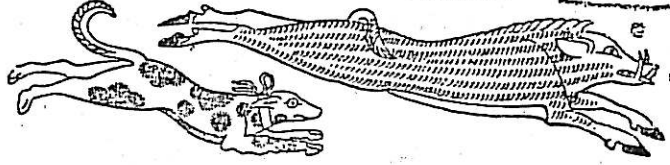

Fig. 129. — Chien et sanglier, d'après une fresque du palais de Tirynthe.

qu'à l'Oural et à la Volga, pays où les gisements de cuivre sont extrêmement nombreux, on a trouvé, soit dans les sépultures, soit isolément, de très nombreux objets dans lesquels les représentations animales jouent le principal rôle décoratif. Les figures sont soit moulées, faisant partie des instruments et des armes, soit sous forme de statuettes, soit gravées au burin dans le métal, sur les objets divers, haches, poignards, vases, ceintures métalliques; et le goût comme la technique sont exactement ceux qui, de nos jours, guident encore les ciseleurs persans. On est tenté de voir dans l'apparition de cet art très caractérisé, venant supplanter l'ornementation géométrique, l'indice de l'arrivée des Iraniens sur le plateau persan, parmi ces populations d'origine inconnue, dont nous parlent les textes des rois d'Assour.

Nous devons constater que cet art naturaliste paraît être demeuré complètement en dehors de la Chaldée, de l'Assyrie, de l'Égypte et de tout le monde occidental. Il n'y a donc pas lieu de faire intervenir son influence dans le développement du naturalisme méditerranéen (fig. 129),

... birisinde yalnızca çok basit geometrik süslemeler taşıyan, Kuzey İran dolmenlerindeki bakır ve tunç işlemleri buluyoruz, diğerinde ise ana motif hayvan figürleridir; bu son sanata da Oseti'de, (resim 131) Rus ve İran talyşinde ve Rus Ermenistan'ında demirle karşılaşırız (resim 132). O sırada spiral çok önemli bir rol oynamakta ve Svastika, geçmişe göre daha sıklaşmaktadır.

Sibirya'da, bakır madenlerinin son derece bol olduğu Minusink ve Krasnoyarsk bölgelerinde, Moğolistan sınırlarına doğru, Altaï'da ve Ural'a ve Volga'ya kadar olan ülkelerde, gömütlerde ya da tek tek, hayvan görüntülerinin başlıca süsleyici rol oynadığı çok fazla sayıda eşya bulunduğu. Figürler ya aygıt ve silahların parçası olarak kalıba

Mais, si nous comparons cet ensemble artistique à celui qui s'est développé dans nos pays occidentaux, au début de l'industrie du fer, durant cette période qu'on désigne sous le nom de hallstattienne, on est frappé des analogies sans nombre qu'on relève entre l'art naturaliste oriental et celui de l'Occident. Fréquemment les formes des armes et des instruments sont les mêmes, quant aux motifs et aux procédés d'ornementation, principalement dans la gravure, ils sont identiques et spéciaux à tel point qu'on ne peut s'empêcher d'établir un rapprochement entre ces deux ensembles qui, d'après les découvertes dans le bassin du Danube et l'Ukraine, se rejoindraient au nord du Caucase, par les steppes russes.

Cette civilisation du fer, en Transcaucasie, a été précédée par une autre plus simple et dont l'art appartient au système géométrique, civilisation qui semble être dérivée de celle du bronze, alors qu'en Occident le Hallstattien succède directement au bronze par une rapide transition.

Dans ces conditions, il semble que le fer, qui était depuis longtemps connu en Asie, avant l'arrivée des artistes naturalistes, n'a peut-être pénétré en Europe qu'avec les Hallstattiens, venus d'Orient chez nous, par les steppes russes et la vallée du Danube.

Toutefois il y a lieu de tenir compte à cette époque des influences méditerranéennes qui, fort probablement, sont venues modifier quelque peu les coutumes des naturalistes de l'Asie.

Cette industrie, on s'accorde non sans vraisemblance à l'attribuer aux Celtes. Il s'ensuit donc que les Celtes, avant leur arrivée en Europe, auraient habité ou envoyé des colonies dans les pays du sud de la mer Caspienne, soit qu'ils y fussent venus du Nord par Derbend ou le Dariall (pays des Ossètes), soit qu'en partant de la Transcaspienne, ils aient longé les montagnes de l'Elbourz, pour venir dans les pays de l'Araxe. Puis la branche méridionale de leur race se serait soit fondue, soit retirée vers le nord, laissant dans l'Iran leurs goûts et

dökülmüş, ya heykelcikler biçiminde, ya da balta, hançer, vazo, metal kemer, çeşitli eşya üzerine kazılmıştır; ve zevk ve teknik, günümüzde İran'lı oymacılarınkiyle tıptıptına aynıdır. Geometrik süslemenin yerini alan bu son derece özellikli sanatın ortaya çıkmasında, İranlıların İran (Pers) platosuna, bizlere Asur krallarının metinlerde sözünü ettiği bu kökeni bilinmeyen topluluklar arasına gelişlerinin bir işaretini görmek eğilimi vardır.

Şunu da belirtmek zorundayız ki bu natüralist sanat, Kalde, Asur, Mısır'ın tümüyle dışında kaldığı gibi, batı dünyasının da tümünden dışında kalmış görüntüsü veriyor. O halde Akdeniz natüralizminin gelişiminde onların etkisini aramaya gerek yoktur. (Resim : 129)

Ne var ki, bu sanatsal bütünü demir işleminin başlangıcıyla, halstatiyen denilen bu dönem boyunca bizim batılı ülkelerimizde gelişenle karşılaştığımızda, doğu natüralist sanatıyla batıninki arasında saptanabilen sayısız benzerlikler çarpıcı oluyor. Silah ve aygıtların biçimleri sıklıkla aynıdır, motiflere ve en başta gravürde olmak üzere süsleme yöntemlerine gelince, onlar da özdeş ve özel; o kadar ki, Tuna ve Ukrayna havzalarındaki buluşlara göre Kafkasya'nın kuzeyinde, **Rus steplerinde** birbirine ulaşması gereken bu iki bütün arasında bir yakınlık kurmaktan kendimizi alamıyoruz.

Transkafkasya'daki bu demir uygarlığından önce daha basit ve sanatı geometrik sisteme dahil olan bir başka uygarlık yeralmıştı ki Batıda tuncun yerini Halstatiyen doğrudan doğruya ve çabuk bir geçişle alırken bu uygarlık, tunç uygarlığından türemiş görüntüsü vermektedir.

Bu koşullarda, öyle anlaşılıyor ki Asya'da uzun zamandır bilinen demir buralara Avrupa'ya doğudan natüralistlerin gelişinden önce, **Rus stepleri ve Tuna vadisinden** gelen Halstatiyenlerle ulaşabilmiştir.

Bununla birlikte, bu dönemde büyük olasılıkla Asya natüralistlerinin geleneklerini az çok değiştirmiş olan Akdenizsel etkilerin hesabına katılması da yerinde olur.

Bu işlemeciliği Kelt'lere atfetmekle gerçeğe uygun davranıldığı kabul ediliyor. Buradan şu çıkıyor ki Keltler Avrupa'ya gelmeden önce Hazar Denizinin güneyindeki ülkelerde oturmuşlar ya da koloniler yollamışlardır; oraya ya Kuzey'den Derbend veya Daryal (Osetlerin ülkesi) dan, ya da Hazar Denizi ötesinden yola çıkarak Araks ülkelerine gelmek için Elburz dağlarını katetmiş olmalıdırlar.

Sayfa kenarlarında "bu" yazılıdır.)

S. 242 - 243'ten

LES ARTS CHEZ LES PEUPLES SANS HISTOIRE

243

comme par l'art, les goûts, dans l'Ancien Monde, sont encore très confus, et la raison en est que nulle part, chez les nombreux peuples dont il nous est resté des traces, nous ne rencontrons la même originalité que dans les grands centres de l'Orient.

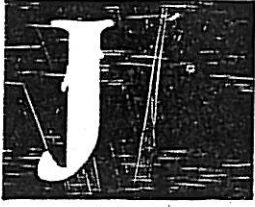
Mais le Nouveau Monde ne doit pas être négligé; car certaines régions de l'Amérique, le Mexique et le Pérou, ont

[Teknik yönden ve sanat olarak çok net bir şekilde kişilik sahibi olan gerçek sanatsal okullarla karşılaştığımız Elam, Mısır ve Yunan

dünyası dışında].. Eski Dünya'da zevkler henüz çok karışıktır; bunun nedeni, bize izleri kalmış çok sayıda toplumda ve hiçbir yerde **Doğu'nun büyük merkezlerinde** rastladığımız özgünlüğün olmayışdır.

(Sayfa kenarında "bu" yazılıdır.)

(200: sayfadan başlayarak kitap 335. sayfaya dek hemen hemen tümüyle işaretli ve notludur.)

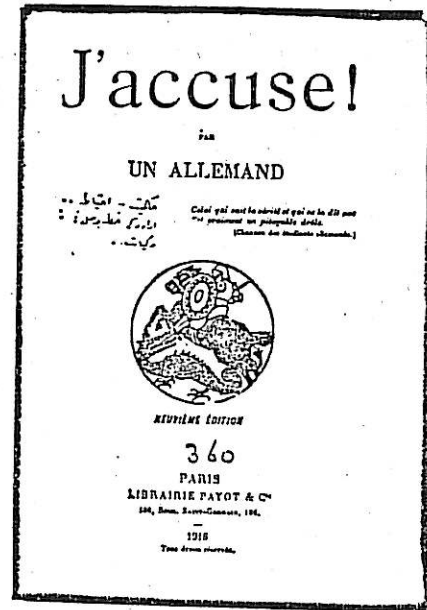
SUÇLUYORUM

Yazan: BİR ALMAN

9. Baskı

Çankaya 928

J'accuse! Par un allemand. Neuv. éd.
Paris 1018 Payot et Cie. 334 S. 8°

هرگونه اخلاق و هر شیئی که فوق اود جز اولاد و لکنسوی حرکت
 بیاضه نعل سفانده و کله بیاضه ده قطعه ساهاده . اکر با عقامت کلید
 و همیده کهاده بود و دونه دونه علی بیت و سقی هرگونه
 اختار و ایسه بهقت و ایسه اوده افکار و . و یا ده که صافق صبه محافظ و صبا
 به بپوش ایسه صری و کله مکتوب بانه هرکه خلف آنکاره شوق سازنده و پوزنه
 (هر برفنده را ایندی) بپوشده و از نیک شای عدولدی . بیخبات رنوس
 نخبه صاعظانسه هرکه . المانیات کف دونه صابجه ارب و بنجام بکا
 (اینا شاتوری) نه سهه صبارنه . او و سزبا . صایسانه اولدی اکر کیا نادی
 و دهانه دونه صه ا بوکوه خونه بیاض
 (نچرا کت سرتی) نچرا ایندی
 (شوق صی مطبعت) دونه دونه دونه (ایده کله؟! وجود
 حکم اولاد مکتوب افکاره کلید - دونه دونه دونه (ایده کله؟! وجود
 ارتفاعه ها کت راجه و مایه سن دنا ایندی اکن و یا ایسده فاریدی
 فاسه رسفا و الهفا) و کله مکتوب . روجه اکن دونه خورده ایندی
 قبا یاده گیانی جو عدلیه فوندی . بو ناسانه صاسه فزیره اهو
 هلوکه صری کوشیک ایجه افکاره هلوک طوقده و عدولوا به واطه بوکوه افکاره
 عا کرب کوشیک ایاره اینه ویرنا بیا ده از سو به ده آدین مخرج سگولط حیونیه
 نه بویک بیضا یا اط لرنده فاله صقه . با اواره لر بی لطف فوک ایندی ا
 مسلمان ! با فعد و بیایه کوشیک صه صیه ! با و بیات هر لفظه
 افعال و ایجا ایچده کله دله و بود نجایه ! نه بویک بود است و صاسه

هر برفنده ، و بویا حیره راهده بر لونا نه شبانه اولدی اونه اولده هر قول و کله
 فیریه صقه . ا هر بوی فزیه به صقه صبه ا طراظ ایجه یا ده فاده اهلک
 ابل و سی . هر برفنده مادام که بویات بوزده طرا و یا نه اولدی اعدا واره سنا صی بیه براه
 روح او ایسی لطف طوقده و صیه و تنظیم ایچده صده . اکر سنا صی بیه بود سکی
 بود بویات خار صقه . کت با ت اولی ایچده کله زمانه لکه ایه و و لرم
 صلاه . طاهر حاله حکم اود صجه . فقط عه الیز و لکه
 صده . ا . ا . ا . صه هده صده

Epilogue.

They who do not feel the darkness
will never look for the light.¹

BUCILE

Un Allemand a écrit ce livre.

Non point un Français, un Russe ou un Anglais.

Un Allemand honnête et incorruptible, qui n'a pas été acheté et qui n'est pas à vendre.

Un Allemand qui aime son pays comme quiconque, et qui a écrit ce livre précisément *parce qu'il l'aime*

Né sur le sol allemand, élevé dans la culture allemande, Allemand d'origine, de langue et de sentiment, il connaît toutes les vertus du peuple allemand, mais il connaît aussi ses fautes et ses faiblesses. Chez le peuple allemand, comme chez tous les autres, les vertus engendrent des faiblesses de la fidélité naît la confiance aveugle, qui ne recherche pas si la bonne foi du peuple n'a point été trompée, le dévouement dégénère chez lui en obéissance passive, qui ne demande pas si la voie indiquée conduit au crime ou à la ruine.

Les conducteurs du peuple allemand ont scandaleusement abusé de sa confiance, et ils ont mis le bandeau de l'ignorance sur ses yeux, jadis si clairvoyants. Ils ont transformé ses bourgeois pacifiques en guerriers pleins de haine et animés du désir de la vengeance; les représentants de la civilisation et de l'intelligence en adorateurs fanatiques et aveugles du succès, les hommes d'une culture universelle en nationalistes étroits; les lumières de l'art et de la science en piliers de casernes.

On a corrompu et aveuglé le peuple allemand pour l'exciter à une guerre qu'il ne prévoyait pas, à laquelle il n'a jamais

¹ Ceux qui sont insensibles aux ténèbres ne chercheront jamais la lumière.

SONUÇ

KARANLIĞI HİSSETMEYENLER HİÇBİR ZAMAN AYDINLIĞI ARAMAYACAKLARDIR

BUCILE

Bu kitabı bir Alman yazdı.

Bir Fransız, bir Rus ya da bir İngiliz değil.

Satılınmamış ve satılık olmayan, namuslu ve bozulamaz bir Alman.

Herkes gibi ülkesini seven ve onu sevdiği içindir ki bu kitabı yazmış olan bir Alman.

Alman toprağında doğmuş, Alman kültürüyle büyümüş, köken, dil ve duygu bakımlarından Alman olarak, Alman halkının tüm erdemlerini biliyor, ama onun hata ve zayıflıklarını da biliyor. Alman halkında da bütün ötekilerde olduğu gibi, erdemler zayıflıklar doğuruyor: sadakatten, halkın inancının aldatılıp aldatılmadığını araştırmayan körü körüne güven doğuyor; bağlılık onda, gösterilen yolun suça ya da yıkıma götürüp götürmediğini sormayan edilgin itaata dönüşüyor

Alman halkının yöneticileri onun güvenini rezalete varan biçimde kötüyeye kullandılar; eskiden onca ileri görüşlü olan gözlerine cehalet bandı bağladılar. Barışçı kentlerini kin dolu ve intikam hırsıyla hareket eden savaşçılara; uygarlık ve bilginin temsilcilerini başarının fanatik ve kör hayranlarına; evrensel bir kültürün adamlarını dar ulusçulara; sanat ve bilimin ışıklarını kışla direklerine çevirdiler.

Alman haklı, öngörmediği bir savaşa kışkırtılmak için bozuldu ve körleştiildi...

S. 200'den

200

LE CRIME

n'est pas identique à « non-annexion », mais veut dire être respecté par la guerre à tous égards et ne pas même être utilisé pour livrer passage à des troupes. Considérer une marche à travers un territoire neutre comme un acte innocent est plus que naïf : cette marche aurait autorisé la France à pénétrer dans le pays, et la Belgique se serait trouvée dans la plus fâcheuse position que l'on puisse imaginer : si elle s'était soumise à l'ultimatum allemand, son territoire eût sans doute servi de champ de bataille aux belligérants, sans qu'elle pût faire la moindre chose pour le défendre. Elle aurait été broyée entre les deux armées, et perdue de quelque côté que se portât la victoire.

Rien d'étonnant donc à ce que l'Angleterre n'ait pas accepté les assurances de l'Allemagne, et qu'elle ait exigé que celle-ci respectât strictement la neutralité belge. Mais l'Allemagne ne pouvait faire une déclaration dans ce sens, car les plans de son état-major, depuis longtemps préparés, rendaient indispensable le passage par la Belgique.

Le 4 août encore, alors que les troupes allemandes avaient déjà franchi la frontière belge, sir Edward Goschen, par ordre de son gouvernement, demanda à M. de Jagow s'il n'était pas possible de renoncer, encore maintenant, à la violation de la Belgique et de faire reculer les troupes. M. de Jagow ayant répondu négativement, l'ambassadeur anglais le pria de réfléchir encore une fois à la chose et de lui donner avant minuit une réponse satisfaisante. M. de Jagow répliqua « que sa réponse ne changerait pas, même si on lui accordait vingt heures et plus pour réfléchir ». Là-dessus, Goschen demanda ses passeports¹.

وہی ہے کہ یہ سب کچھ ہوا اور اس کے نتیجے میں
برطانیہ نے فرانسے کو اپنا اتحاد پیش کیا اور
فرانسے نے جرمنی کے خلاف جنگ کا اعلان کیا۔
یہ سب کچھ ہوا اور اس کے نتیجے میں
برطانیہ نے فرانسے کو اپنا اتحاد پیش کیا اور
فرانسے نے جرمنی کے خلاف جنگ کا اعلان کیا۔

Nötr bir ülkeyi bir baştan bir başa geçmeyi masum bir davranış saymak, naivlikten öte birşeydir; bu yürüyüş Fransa'nın ülkeye girmesine izin verecekti ve Belçika kendisini düşünülebiyecek en berbat durumda bulacaktı; eğer Alman ultimatoma boyun eğse idi toprakları onları korumak için en küçük bir harekette bulunmamaksızın, taraflara savaş alanı görevi yapacaktı. İki ordu arasında ezilmiş ve hangi taraf kazanırsa kazansın, o zaferi yitirmiş olacaktı.

Demek ki İngiltere'nin Alman güvencelerini kabul etmemesi ve Almanya'nın, Belçika'nın yansızlığına sıkı bir biçimde saygı göstermesini istemesinde şaşılacak birşey yoktu. Fakat Almanya bu anlamda bir bildirge yayınlamamıştı; çünkü genel kurmayının çoktan beri hazırlanmış planları, Belçika'dan geçilmesini kaçınılmaz kılıyordu.

4 Ağustos'ta bile, Alman birlikleri Belçika sınırını geçmişken, Sör Edward Goschen, hükümetinin emri üzerine M. de Jagow'a, Belçika'nın ihlâlinden vazgeçilip birliklerin geri çekilmesinin **halâ** mümkün olup olmadığını sordu. M. de Jagow'un olumsuz yanıtı üzerine, İngiliz büyükelçisi meseleyi bir kez daha düşünmesini ve kendisine gece yarısından önce doyurucu bir yanıt vermesini rica etti. M. de Jagow hemen, "düşünmek için yirmi ya da daha fazla saat bile tanınsa yanıtının değişmeyeceğini" söyledi. Bunun üzerine Goschen pasaportlarını istedi.

S. 312 - 313'den

ce revirement. Le systeme qui nous a conduits à la guerre et dont les conséquences ont été prédites non seulement par les représentants de la classe ouvrière, mais aussi par plus d'un homme intelligent d'autres classes, sera pratiqué plus fortement que jamais et ne prendra fin que le jour où le peuple élèvera la voix...

Alors, mais alors seulement, régnera entre les peuples la paix durable dont le philosophe de Königsberg, il y a cent vingt ans, avait posé la première condition, à savoir que la constitution de chaque Etat doit être républicaine. Pour lui, l'institution monarchique entraînait nécessairement, inévitablement, un danger de guerres. Les raisons qu'il donnait ont conservé toute leur valeur :

« La constitution républicaine, outre qu'elle a pour elle d'être issue de la source pure de la conception du droit, est la seule qui puisse faire régner la paix perpé-

tuelle qui en constitue la base. Si l'assentiment des citoyens est indispensable pour décider si la guerre doit être déclarée ou non, il est très naturel que — devant attirer sur eux toutes les calamités : mettre en jeu leur propre existence, payer les frais de leur avoir, réparer péniblement les dévastations qu'elle cause, et supporter tout le poids d'une dette nationale qui ne pourra jamais, en temps de paix, être éteinte (puisque, par hypothèse, il y aura toujours des guerres nouvelles) — ils réfléchissent longtemps avant d'entreprendre une aventure aussi hasardeuse. Par contre, dans une constitution où le sujet n'est pas citoyen, donc qui n'est pas républicaine, la déclaration de guerre est la chose la plus aisée à décider, puisqu'elle ne coûte pas au chef, propriétaire et non pas membre de l'Etat, le moindre sacrifice de ses plaisirs de table, de chasse, de campagne, de cour, etc. Il peut donc la décréter comme une partie de plaisir, pour les motifs les plus futiles, et abandonner avec indifférence la justification qu'exigent les convenances au corps diplomatique, dont le métier est d'être toujours prêt à fournir cette justification. »

Telles sont les paroles de Kant...

A-t-il raison ? Le peuple allemand décidera...

Mais, s'il a raison, que s'ensuit-il ?...

یو جوبه داتر یازلمه بر عهد کتاب ، مقال او قوم ؛ بر هو قوه انجرتون
 استنایه ایله صغایه مطلع اولم . فقط . اونه ویزی بنده کون آتسه ،
 وقتت فرقیته بر او منده و لوله بر اغتفادی ، هه قوه طنه دده هر گره اولرینه
 بی چیز و و صا بعید اولر نه وقت بر اولر بوم . سیاست عمود
 سعزده ، کونزده ، آیدر نه ، سزکون قوعا . یوزنه ایکی قوه
 خاکه منقنه . بیجاسته . بزجی ایله ایتد ایتد با به هر کلرته

Bizi savaşa götüren ve sonuçlarını yalnızca işçi sınıfının temsilcilerinin değil, diğer sınıfların birçok kafası çalışan insanının da önceden söylemiş olduğu sistem her zamankinden daha güçlü uygulayacak ve ancak halk sesini yükselttiği gün sona erecektir...

Halklar arasında, Königsberg filozofunun birinci koşul olarak her ülke anayasasının cumhuriyetçi olması gerekir'i yüz yirmi yıl önce koyduğu süreğen barış, ancak ve ancak o zaman hüküm sürecektir.

Ona göre monarşi kurumu zorunlu ve kaçınılmaz olarak savaşları getiriyordu. Gösterdiği nedenler bütün değerlerini korumaktadırlar.

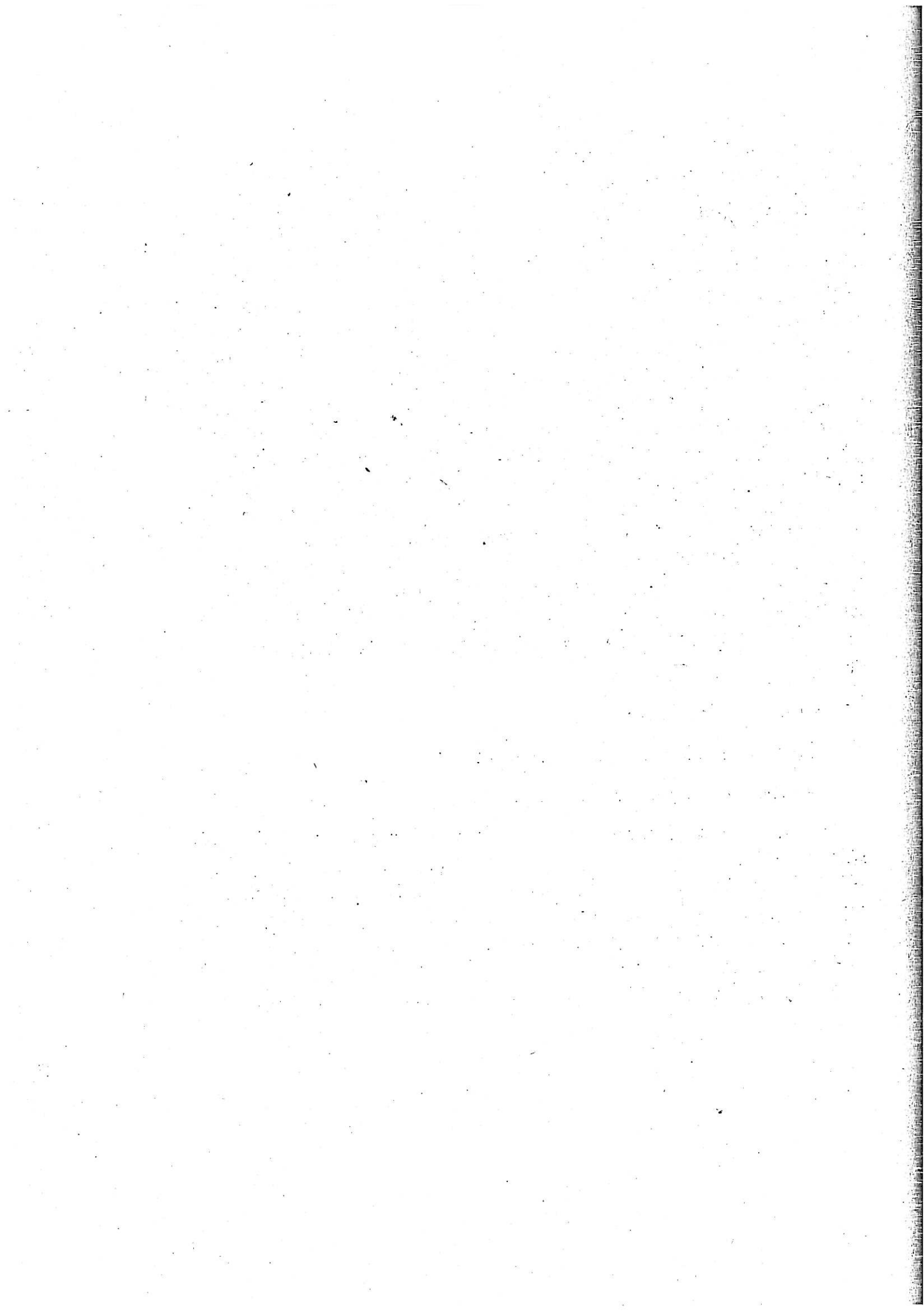
“**Cumhuriyetçi anayasa**, aynı hukuk kavramının kaynağından çıkmış olmanın avantajını taşımanın yanı sıra, kendi temelini oluşturan **süreğen barışı** egemen kılacak tek anayasadır. Savaş ilân edilip edilmeyeceğine karar vermek için yurttaşların onayı koşulu varsa, onların böylesine tehlikeli bir maceraya girişmeden önce uzun süre düşünmeleri -bizzat kendi varlıklarının oyuna sürülmesi, giderleri kendi mal varlıklarından ödemeleri, savaşın yolaçtığı yıkıntıları güçlüklerle onarmaları, barış zamanında hiçbir zaman ödenmeyecek (çünkü var sayıma göre daima yeni savaşlar olacak) bir ulusal borcun bütün ağırlığına katlanmaları gibi bütün felâketleri başlarına getireceği içindir. Buna karşılık, uyruklarının yurttaş olmadığı yani cumhuriyetçi olmayan bir anayasada, devletin üyesi değil sahibi olan şefene masa, ne av, ne kir ne de saray zevklerinden en küçük bir özveriye malolmayacağı için, savaş ilânı karar verilmesi en kolay olan şeydir. Demek ki bir zevk oyunu gibi, en kof nedenlerle savaş ilân edebilir ve aldırmaçlıklar görgünün gerektirdiği gerekçeleri mesleği bu gerekçeleri sağlamaya daima hazır olmak olan kordiplomatiğe bırakabilir.”

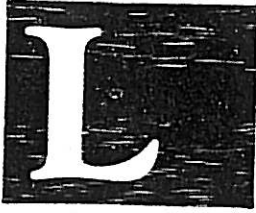
Kant'ın sözleri böyle...

Haklı mıdır? Kararı Alman halkı verecek...

Fakat haklıysa çıkan sonuç nedir ...

(Metin altındaki not : “Bu harbe dair yazılmış bir çok kitap, Makâle, okudum; bir çokta ağızdan intişar eden hikâyata muttali oldum. Fakat öteden beri bende kök atmış ve kabili gayri mümkün bulunmuş olan bir itikadı, her fırtınadan sonra olduğu gibi ceyyid ve daha manidar olarak dirahşan buluyorum. Siyaset-i umumiyye saatlerden, günlerden, aylardan, senelerden doğar. Bunda iki kuvvet hakimdir. **Menfaat, Mücanebet**. Birinciyi elde etmek isteyen her hükümet...”)

DİL YETİSİ

TARİHE DİLBİLİMSEL YAKLAŞIM

Yazan : J. VENDRYES

Çankaya 1165

Vendryes, Prof. J[osep, 1875 -]: Le langage. Introduction linguistique à l'histoire. Paris 1921 Renaissance du Livre. XXVIII+47 S. 8° "L'Évolution de l'Humanité Synthèse Collective Première Section Préhistoire, Préhistoire 3"

S. XII'den

Né de la vie, du besoin, du désir, le langage procède d'abord par synthèse. M. Vendryes montre que la pensée, étrangère aux classifications grammaticales, commence par se couler toute vive dans le langage. L'image verbale, — le mot phonétique, — précisément parce que le langage est originellement action, — a la valeur d'une phrase : les noms, qui représentent les objets et les propriétés, les verbes, qui représentent les états, les outils grammaticaux, qui indiquent les rapports, s'en dégageront. La phrase est antérieure au mot de la grammaire; le mot est antérieur à la syllabe.

Et le langage reste subordonné à la vie « dans son infini développement ». Rien n'est plus intéressant que de constater

[Langa] (dil yetisi) yaşamdan, gereksinmelerden, arzular dan doğar ve sentezlerden kaynaklanarak gelişir. Düşünceler anlatımla yaşamaya başlar.]

Sözel imge -fonetik sözcük,- Langaj aslında bir eylem olduğundan,- bir anlatım değerine sahiptir; nesnelere ve iyelikleri temsil eden isimler, durumları anlatan fiiller, ilişkileri gösteren gramer araçları buradan ortaya çıkarlar. Anlatım gramerin sözcüklerine, sözcük ise hecelere göre daha önce gelir.

Ve Langaj, "sonsuz gelişimi içinde" yaşama bağımlı kalır.

L'ÉVOLUTION DE L'HUMANITÉ
— SYNTHÈSE COLLECTIVE —
Dirigée par HENRI BERR

LE LANGAGE

INTRODUCTION LINGUISTIQUE
A L'HISTOIRE

PAR

J. VENDRYES

PROFESSEUR A L'UNIVERSITÉ DE PARIS.

1165

LA RENAISSANCE DU LIVRE
21, BOULEVARD SAINT-MICHEL, PARIS

1921

S. XII'den

.... yeryüzünde "Anlatım yetisindeki ayrıcalıkları birey sayısınca kabul etmek pek yanlış olmasa gerektir."

S. 276'dan

renouvelle les noms des choses. « Il n'est pas si faux de prétendre qu'il y a autant de langages différents que d'individus (3). »

... Dildeki değişikliklerde, ırktaki değişimlerin rolü ne olursa olsun, iki kavram arasında zorunlu bir ilişki kurulamaz. Kan bağı ile edinilen etnik özellikler ile açıkça aktarılabilen, ödünç alınabilen ve değişimlere konu olan kurumlar -dil, din, kültür- birbirine karıştırılmamalıdır. Bugünkü Avrupa'nın dilbilimse! haritasına baktığımızda aynı dilin tekörneklığı altında birbiri içinde karışmış ırkları görüyoruz.

S. 282'den

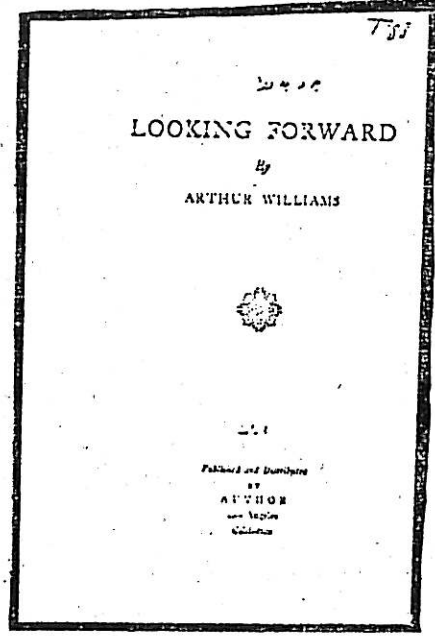
tions (2). Quel que soit le rôle qu'aient joué les changements de race dans les changements de langue, on ne peut établir de liens nécessaires entre les deux notions. Il ne faut pas confondre les caractères ethniques, qui ne peuvent s'acquérir qu'avec le sang, et les institutions — langue, religion, culture — qui sont des biens éminemment transmissibles, qui se prêtent et qui s'échangent (3). Nous voyons, en jetant un coup d'œil sur une carte linguistique de l'Europe actuelle, que sous l'uniformité d'une même langue se dissimulent des races fort mêlées. Un nègre

Ne olursa olsun ve genişliği ne kadar yaygın tutulursa tutulsun, sosyal grup içinde dil birincil önemde bir rol oynamaktadır. Grup üyelerini birleştiren en güçlü bağ dildir. Dil, topluluğun hem simgesi hem de korunma aracıdır.

(Kitabın IX - XI, XVI, XVII, XX - XXVIII, 7 - 17, 32, 274 - 282, 285, 308, 329, 330, 406, 407, 414 - 420 sayfalarında işaretler vardır.)

İLERİ BAKMAK

Yazan : Arthur WILLIAMS

Çankaya 258

Williams, Arthur [1868 -]: Looking forward. Los Angeles c 1925. 79 S. 8°

DEDICATED

LOOKING FORWARD is dedicated to all noble and high minded men and women of the world, past, present and future, regardless of color, race, political or religious beliefs, who have strove, are striving and who will strive for the intellectual and spiritual uplift of all humanity that our world may be made a brighter and better place to live in.

صحنہ، حال، دستبند، بے ریشہ، روحی و قدی
رقیبہ، جالب، بندہ، دید، شد، مذہب،
قائد، اجتناب، وقت، لرز، کنز، انفاق، ایلمت۔

ADAK

İLERİ BAKMAK, renklerine, ırklarına, politik ya da dinsel inançlarına bakılmaksızın, geçmişte, şimdi ve gelecekte tüm insanlığın, dünyamızın daha parlak ve daha iyi yaşaması, bir yer haline getirilebileceği biçimde düşünsel ve ruhsal yükselmesi için savaşmış, savaşın ve savaşacak tüm soylu ve yüce fikirli erkek ve kadınlara adanmıştır.

مقدمه از کتاب "نگار" در مورد آینده

PREFACE

ESSENCE OF LOOKING FORWARD

The essence of "LOOKING FORWARD" may be appropriately designated as follows:

1. A SPIRITUAL AWAKENING. روحی بیداری
2. How to achieve PEACE, HAPPINESS and CONTENTMENT and make our World a place of great BEAUTY brimful of BLISSFUL DELIGHTS.
3. The science of GOVERNMENT analyzed and SIMPLIFIED.
4. A text book of a new POLITICAL ECONOMY. ریاست اقتصاد
5. TRUE DEMOCRACY vs. SEMI-DEMOCRACY.
6. True DEMOCRACY Triumphant.
7. The case for the MAJORITY. اکثریت دعوی
8. GOOD IDEALS vs. EVIL IDEALS. ایضا خرد
9. PROFIT AND INTEREST vs. LOVE AND SERVICE.
10. PEACE vs. WAR.
11. THE WOLF OF GREED run to earth and now at BAY.

حقیقت ده موقر و ایم ده موقر

حقیقت ده موقر و فطرت

کار و حقیقت ، کسب و حقیقت

کلیتاً مع کوزی قور د دنیا ایلتا ایدیم حائده بولونه

حقیقت حقیقت

ÖNSÖZ

İLERİ BAKMAK'ın özü

"İLERİ BAKMAK"ın özü, uygun biçimde şöyle belirtilebilir :

1. RUHSAL BİR UYANIŞ.
2. BARIŞI, MUTLULUĞU ve MEMNUNİYETİ nasıl sağlamalı ve dün-

yamızı bütün GÜZELLİKLERİN, taşan HAZLARIN yeri haline nasıl getirmeli.

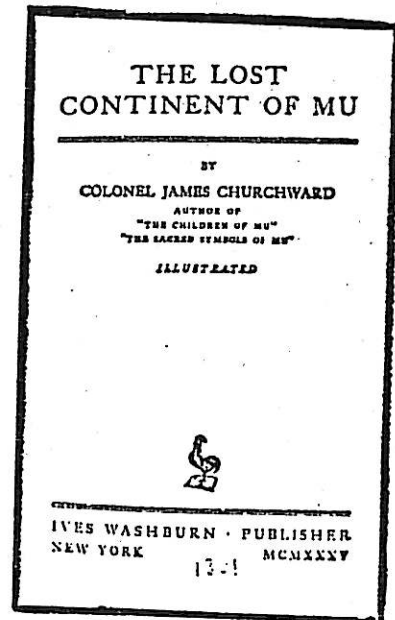
3. Ayırıştırılmış ve basitleştirilmiş HÜKÜMET bilimi.
4. Yeni bir EKONOMİ POLİTİĞİN ders kitabı.
5. GERÇEK DEMOKRASİYE karşı YARI DEMOKRASİ.
6. Utkan gerçek DEMOKRASİ.
7. ÇOĞUNLUK olayı.
8. İyi FİKİRLERE Karşı ŞEYTAN FİKİRLER.
9. KÂR ve FAİZE karşı SEVGİ VE HİZMET.
10. BARIŞA karşı SAVAŞ.
11. İŞTAH KURDU peşinde ve şimdi başlara çelenk.

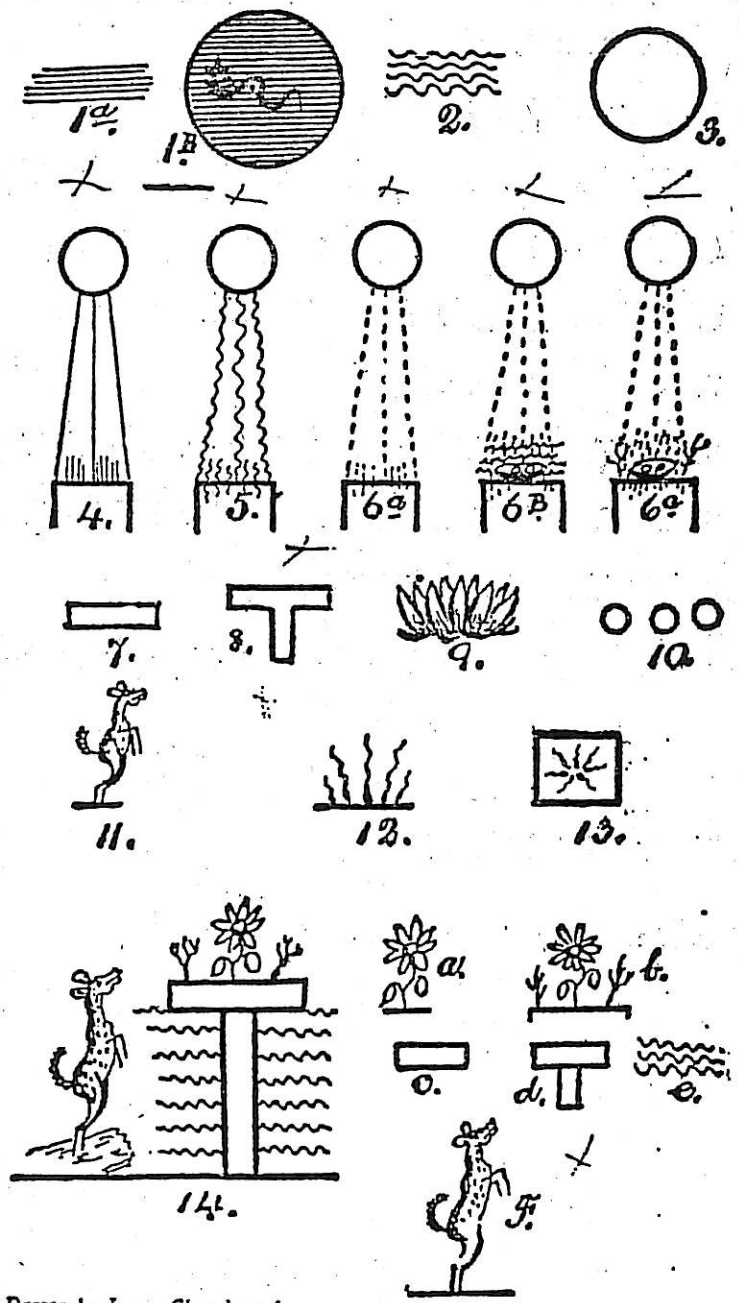
KAYIP MU KITASI

Yazan : Albay James CHURCHWARD

Anıtkabir 1301

Churchward, James [1852 - 1936] : The lost continent of Mu. 6. print. New York 1935 İves Washburn. 234 S. 8° resim, 15 planş.

Drawn by James Churchward

Some Interesting Symbols and Vignettes Found on the Naacal Tablets

- Vignette 1b.* Symbolizes the Seven-headed Serpent moving in space. The surrounding circle is the universe.
- Vignette 2.* Wavy horizontal lines. Symbol for earthly waters.
- Vignette 3.* The circle is a picture of the sun. The sun was the collective symbol of all the attributes of the deity.
- Vignette 4.* Fine vertical lines from the sun symbolizing his forces which are affinitive to the earth's light force, which, being set in movement, gives light upon the earth.
- Vignette 5.* Vertical wavy lines from the sun symbolize the sun's forces which are affinitive to the earth's heat force; they meet and the earth's heat force becomes active.
- Vignette 6a.* Vertical-dotted lines from the sun symbolize his forces which are affinitive to the earth's life force.
- Vignette 6b.* Symbolizes the sun's affinitive forces striking the earth's life force in cosmic eggs, which are in the water, and bringing them into life.
- Vignette 6c.* Symbolizes the sun's affinitive forces striking the earth's life force in cosmic eggs, which are on the land, and hatching them into life.
- Vignette 7.* This is the geometrical symbol that was assigned by the ancients to Mu. It is also the hieratic letter M and reads: "Moo, Ma, mother, land, field, country" and "mouth."
- Vignette 8.* The Tau was the symbol of resurrection in Mu. It is a picture of the constellation, the Southern Cross. The Tau also symbolizes "bringing forth," "emerge," etc.
- Vignette 9.* The lotus flower was the floral symbol of Mu. Tradition says that the lotus was the first flower to appear upon the earth, and for that reason it was adopted as the symbolical flower of the motherland.

[Önsözde bu çalışmanın, iki seri eski yazıtların çevirisi üstüne bir çalışma olduğu belirtiliyor. Bu serilerden birisi Meksika'da, diğeri Hindistan'da (yazar tarafından) bulunmuştur. Yazar bunların Mu yazıtlarından kaynaklandığı kanısında. Yazıtların konusu yaratılış.]

[Yazıtlardaki semboller üstüne açıklamalardan bazıları:]

Şekil 3. Çember, güneşin resmidir. Güneş, tanrılığın tüm özelliklerinin ortak sembolüydü.

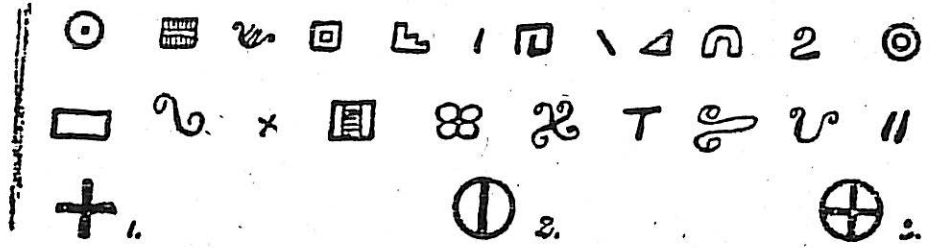
(...)

Şekil 6. a. Güneşten inen noktalı çizgiler, güneşin yerküresinin yaşam gücüyle ilintili olan güçlerini temsil ediyor.

(...)

Şekil 8. Tau, Mu'da, diriliş'in sembolüydü. Güney Haçı burcunun resmidir. Tau aynı zamanda "dördüncü getiriş", "ortaya çıkış" vb. sembolüdür.

S. 43'den

Mu's Hieratic Alphabet with Common and Frequent Symbols

Yaygın ve sık görülen simgelerle Resimsel Mu Abecesi

S. 105'den

vapors pour forth and volcanic sediments.

02 3A 3A . 01 2A . 2A 7 2 . 2 10 2A .
1 3 2 12 3m 37 . 2 1 2A . 10 3A . 2 3 10 3 3A .
1 3 2A . 2A 2AA . 2A 7 3 1 2A . 2 . 2 11 . 2 11 .
3m 1 2 2 3m . 2 11 . 2A 3 3 . 2 11 2A . 2A
3 . 3 2A 2 11 2 3m . 2 1 3 11 . 2 3 11 . 2 1 3 . 3
7 10 2A .

The Greek Alphabet Written in the Hieratic Characters of Mu

This is written to read from left to right. The ancients'

Resimsel Mu harfleriyle yazılmış Yunan Abecesi.

(Yanda "Uygurca'da da böyle" notu yer alıyor.)

Symbols Found Among Cliff Dwellers' Writings

the usual symbol, the four-sided square. Both show four cardinal points.

- X K. This is the first letter in the hieratic alphabet of the Motherland, pronounced ah. It is also the numeral one, pronounced hun. Its meaning was extended to cover King Ahau, the King of Kings.
- L. This is the letter *n* in the hieratic alphabet.
- M. This is the symbol for an abyss, a valley or hole.
- N. This is the letter *x* in the hieratic alphabet.
- O. This is the letter *u* in the hieratic alphabet, reversed.
- P. Pages might be written about this symbol of the serpent and the tree. It came into existence, however, after the submersion of Mu.
- Q. This symbol has both plain and esoteric meanings. It symbolizes creation, also the numeral nine.
- R. This is an Uighur-Maya religious symbol.
- S. This is the Uighur hieratic letter *h*.
- T. Is this a feather or shrub? I don't know.
- U. This is the ancient symbol for a hundred.
- V. This is a symbol for mountains, not very old.
- W. This is an interesting symbol, as it is a map of the western coast line of North, Central and South America.
- X. This picture has no symbolical significance. Such hands are found painted on cave walls throughout the world.
- Y. This cross reads and refers to the active and passive elements in nature. It also has an esoteric meaning.
- Z. I doubt if this symbol means anything beyond artistic effect.
- AA. This is the picture of a skin of an animal.
- BB. Similar heads are found in Egypt and elsewhere. The horns are adorned, showing that the animal is intended for some function or ceremony. It is not a very ancient symbol.

[Simgelerden bir kaçının açıklamaları :]

K. Matherland [anavatan] resimsel abecesinin ilk harfidir, **ah** okunur. Aynı zamanda rakamsal **bir** dir, **hun** okunur. Anlamı, "Krallar Kralı Kral Año"yu kapsayacak biçimde genişletilmiştir.

(...)

M. Bu bir uçurum, vadi ya da çukur simgesidir.

AKDENİZ DÜNYASI

İ.Ü. IV. YÜZYILA KADAR

Yazan: Eugène CAVAIGNAC

Anıtkabir 1685

Cavaignac, Prof. Eugène [1875 -]:
Le monde méditerranéen jusqu'au
IVe siècle avant J. C. Paris 1929
E. de Baccard. VII+708 S. 8° 1 Planş.
"Histoire du Monde Tome II"

S. 67'den

hittite. Sėti I fut avant tout un grand bâtisseur. Le jeune homme qui lui succéda, Ramsès II, était d'humeur plus entreprenante, et, dès l'an V de son règne (1290 ou peu après), il aborda résolument les Hittites. C'est à Kadès qu'il les rencontra, et un stratagème de leurs chefs le mit un moment dans une position fâcheuse; il s'en tira par la bravoure personnelle qu'a immortalisée le poète de cour Pentaur. Cet exploit nous a valu, à Thèbes, de pittoresques représentations de l'armée hittite. On ne nous dit pas quel fut le chef des vaincus, mais les documents de Boghaz-Keui ont permis d'affirmer que c'était encore Muvatalla qui gouvernait l'empire; un de ces documents semble directement relatif à la bataille. Elle fut beaucoup moins décisive que ne nous la représentent les scribes de Ramsès II, et la guerre continua.

C'est que Muvatalla était pris à revers par l'ennemi du Nord. Les Gasgas, durant les dernières années de ce règne, ont multiplié leurs incursions et un moment occupé Hattusas même: c'est en raison de cette catastrophe que les archives retrouvées sont constituées en majeure partie par des copies de documents antérieurs. Hattusil, qui gouvernait le pays du Nord, a dû reprendre la capitale, et il est arrivé à maîtriser le péril. Du moins s'en vante-t-il dans un grand discours adressé à ses sujets quand il eut remplacé son frère. On peut, peut-être, lui faire confiance, car le danger gasga semble avoir été écarté pour deux générations.

Sur le troisième front, le plus dangereux, Muva-

HISTOIRE DU MONDE

POUR LA DIRECTION DE M. CAVAIGNAC

TOME II

LE MONDE
MÉDITERRANÉEN
JUSQU'AU IVe SIÈCLE AVANT J. C.

Eugène CAVAIGNAC

ÉDITEUR
E. DE BACCARD

Handwritten notes and signatures in the right margin, including the name "Ramsès II" and other illegible scribbles.

[Hitit İmparatorluğu" başlığı altında, Kadeş savaşı]

1. Seti [Mısır Kralı], herşeyden önce büyük bir kurucuydu. Onun yerine geçen genç adam, II. Ramses, daha girişken tabiatlıydı ve hükümdarlığının V. yılından itibaren (1290 ya da biraz daha sonra) kararlı bir biçimde Hititlere saldırdı. Kadeş'te onlarla karşılaştı ve şeflerinin bir savaş oyunu Ramses'i zor bir duruma düşürdü; bundan, saray şairi Pantaur'un ölümsüzleştirdiği bir kişisel kahramanlıkla kurtuldu. Bu olay Teb'de Hitit ordusunun seyre değer gösterilerini kazandırdı bize. Yenilenlerin şefinin kim olduğu bize söylenmiyor ama Boğaz Köy belgeleri, İmparatorluğu yönetenin yine Muvattala olduğunu savunmayı mümkün kılıyor; bu belgelerin bir tanesi bu muharebeye ilişkin gözüküyor. Muharebe II. Ramses'in kâtiplerinin sunduğundan çok daha az belirleyici oldu ve savaş devam etti.

Durum oydu ki Muvattala Kuzey düşman tarafından arkadan sarılmıştı. Bu hükümdarlığın son yıllarında Gasgaslar akınlarını arttırdılar ve bir süre için Hattusas'ı bile işgal ettiler. Bu yıkım yüzündendir ki ele geçen arşivler büyük çoğunlukla daha önceki belgelerin kopyalarından oluşuyorlar. Kuzey ülkesini yöneten Hattusil başkenti geri almak zorunda kaldı ve kıyımı önlemeyi başardı. En azından, Kardeşinin yerine geçtiğinde kullarına seslenen büyük söylevinde kendisini böyle övmektedir. Belki de bu sözlerine güvenilebilir, çünkü Gasga tehlikesi iki kusak boyunca bertaraf edilmiş gözüküyor. (Metin dışında, "Kadeş", "Kardeşi" sözcükleri yazılıdır.)

S. 68'den

68

L'EMPIRE HITTITE

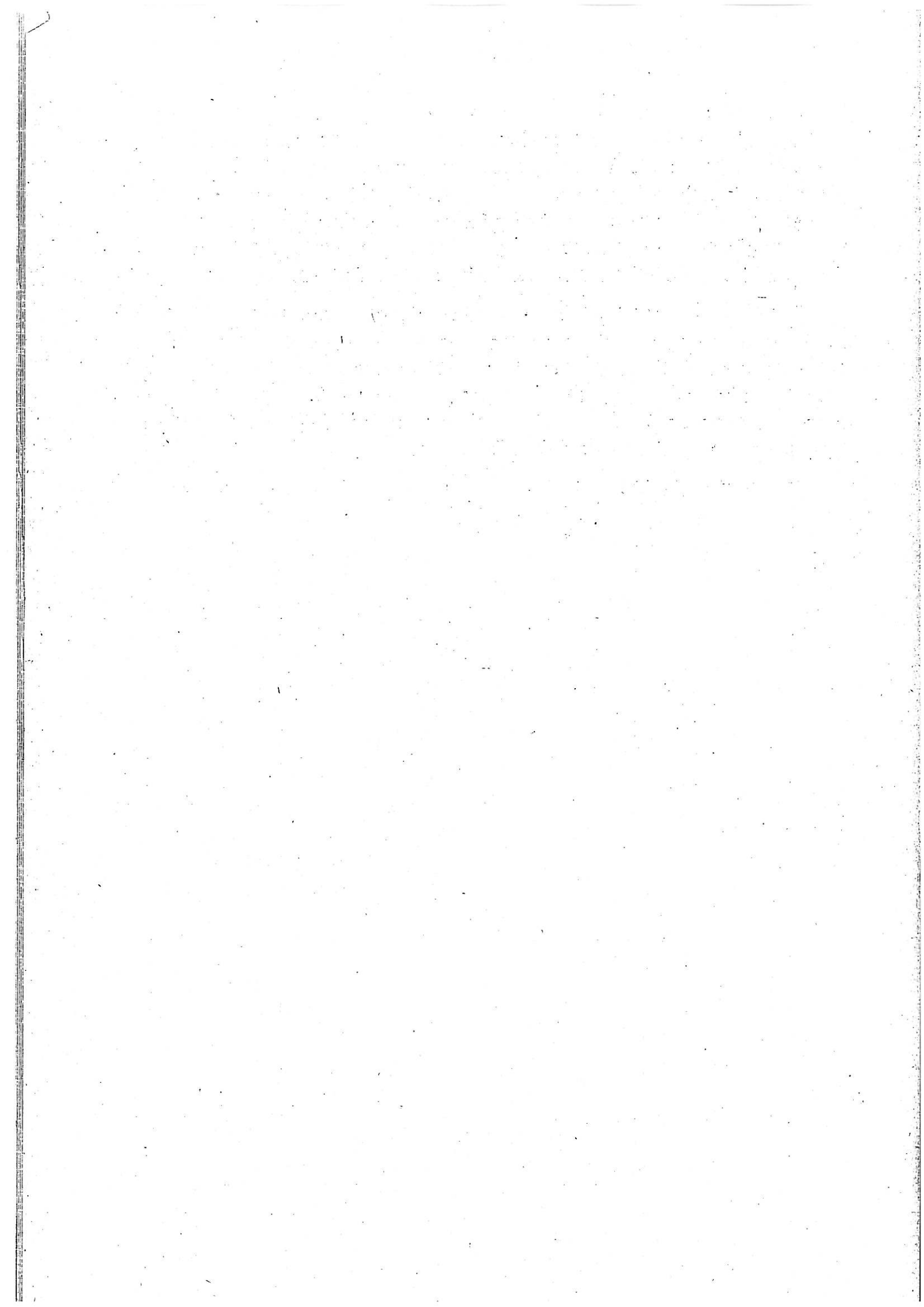
talla avait été plus heureux. Dans le traité avec le roi de Kizvadna, on voit que les Harri proprement dits restaient des voisins hargneux. Mais le Mitanni était rattaché à l'empire, nous l'avons vu, au moment de la bataille de Kadesh, et, d'une manière générale, Muvatalla avait fait reculer, dans ces parages, la puissance assyrienne. On peut en croire le témoignage de son adversaire, le roi Adadnirari I.

Celui-ci avait été, aux environs de 1300, en guerre avec le roi cosséen Nazimaruttas. Ils'en était bien tiré et un traité heureux avait reculé sa frontière du Sud. Mais il faut croire qu'il ne lui resta plus assez de forces pour maintenir celle du Nord-Ouest. Dans les nombreux documents qu'il a laissés à Assur et ailleurs, pendant la seconde partie de son règne, les provinces qu'il occupait d'abord du côté de l'Euphrate disparaissent. Lorsque Adadnirari I mourut

Üçüncü ve en tehlikeli cephede, Muvatala daha mutluydu. Kizvadna Kralıyla imzalanan anlaşmada, gerçek Harrilerin hırçın komşular olmakta devam ettikleri görülüyor. Fakat Mitanniler'in Kadeş Savaşı sırasında İmparatora bağlandıklarını görmüştük ve Muvatala genel çizgileriyle, Asur gücünü o çevrelerde geriletmişti. Bu konuda düşmanı Kral I. Adadnirari'nin tanıklığına güvenebiliriz.

I. Adadnirari, 1300 yılları civarında Koseyen (Cossé) Kral Nazimaruttas ile savaştı. Bu savaştan iyi çıkmıştı ve iyi bir anlaşmayla Güney sınırını geriletmişti. Ama öyle gözüküyor ki Kuzey-Batı sınırını elde tutmaya yetecek gücü kalmamıştı. Hükümdarlığının ikinci yarısında, Asur ve başka yerlere bıraktığı çok sayıda belgede, önceden Fırat kıyısında işgal etmiş olduğu iller kayboluyor.

(Metin dışında "Cos - Güz" yazılıdır.)

NAPOLYON BAŞ KOMUTAN

Yazan: Yorck De WARTENBURG
Almancadan Çeviren: R. CHERT

I. BÖLÜM

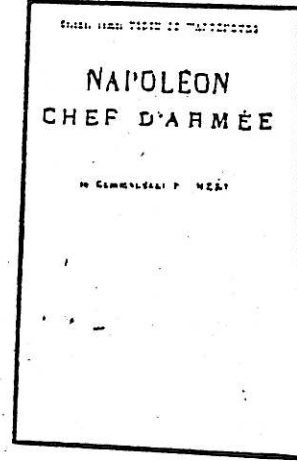
Çankaya 1786

Yorck von Wartenburg, [Maximilian, Graf, 1850 - 1900]: Napoléon chef d'armée. 2 pt. Traduit de l'allemand par Richard. Paris 1899 L. Baudoin. 8° renkli harita.

1. pt. XLVIII+403+2 S.; 2. pt.

İç kapağın karşı sayfasındaki not

VI+49+1 s.

لیدر بر عسکر کانا یوسوب دولت
بہ طاہتدی . عتہ در لک
ماہقہ مالاس ۱۵
هر ایک اوج شہ درہ بر دنہ بولکای یکی بر دنہ دنہ دنہ
بر آغلا بیلہ اندون

PARIS - IMPRIMERIE L. BAUDOIN 2 RUE CHRISTINE

Hiç bir kitab-ı askeri bana Napolyonu bunun gibi tanıtmamıştı.
İzzet Fuat 341 Maçka Pałas 15 Ağustos

Her iki üç senede bir defa kitabı yeni bir zevk ve okadar bir anlayışla okudum.

(Kitap altındaki not : İş bu emsalsiz eseri Halep'te ilk defa okudum.)

S. 36 - 37'den

Comme tous les grands capitaines, Napoléon a toujours

DÉBUTS DE LA CAMPAGNE D'ITALIE

37

exploité à l'extrême, pour son armée, les ressources du territoire ennemi, mais il a toujours estimé qu'il fallait prohiber le pillage, ce chancre rongeur de la discipline. Lui-même a dit, du reste : « J'ai beaucoup médité sur cet objet; on m'a mis souvent dans l'occasion d'en gratifier mes soldats; je l'eusse fait si j'y eusse trouvé des avantages. Mais rien n'est plus propre à désorganiser et à perdre tout à fait une armée (1) ». Et c'est en obéissant à cette conviction que, dans une lettre au Directoire, il donna cours à sa colère : « Je ramènerai, dit-il, l'ordre, ou je cesserai de commander à ces brigands (2) ». D'ailleurs, le pillage répugnait à sa nature. « Les grands hommes ne sont jamais cruels sans nécessité (3) », a-t-il dit lui-même très justement, et, lui aussi, était inexorable, quand il rencontrait une résistance ou quand sa politique l'exigeait; mais, au fond, il n'était pas cruel. A l'avie, il

[Napolyon Lesegno'dan ordusuna, çok sayıdaiki yoldan çıkmaları ve özellikle yağmayı bastırmak amacıyla bir emir çıkardı.]

Bütün büyük komutanlar gibi Napolyon da düşman topraklarının ordusu için daima sonuna kadar kullandı ama yağmayı, bu disiplin kemirici yarayı sürekli olarak saklamak gerektiği inancında oldu. Ayrıca, kendisi bu konuda şunu söylemiştir : "Bu olay üzerinde çok düşündüm; sık sık bana askerlerimi bu yolla ödüllendirmek fırsatı verildi; bunda yarar görseydim, ödüllendirirdim. Fakat bir orduyu bozmak ve tümüyle mahvetmek için bundan daha elverişli bir yol yoktur." Ve bu inancının peşinden gidecektir ki, Direktuar'a bir mektubunda, öfkesini kapıp koyuvermiştir : "Ya düzeni geri getireceğim ya da bu şakilere komutanlık etmeyi bırakacağım." Ayrıca, yağma, tabiatına ters düşüyordu. Gerçekten de "Büyük adamlar hiç bir zaman gereksiz yere zalimlik etmezler" demiştir ve kendisi de, bir direnişle karşılaştığında ya da politikası gerektirdiğinde amansızdı; fakat temelde zalim değildi.

(Sayfa kenarında "bize ders" yazılıdır.)

Beaulieu avait résolu de défendre la ligne du Mincio.
Mais, bien qu'il eût surabondamment éprouvé sur lui-

MANTOUE. — TENTATIVES DE WERMER. 59

même les effets de la stratégie de Napoléon, les leçons
reçues n'avaient pas été suffisantes pour l'initier au mys-
tère qui consistait à « se diviser pour vivre et se réunir
pour combattre ». Tout d'abord rempli d'inquiétude pour
le Tyrol, en voyant obliquer Napoléon à gauche, il s'était
divisé de telle sorte que 9,000 hommes étaient à Pes-
chiera, 6,500 à Valeggio, 3,500 à Gotto, pendant que
11,000 hommes tenaient Mantoue et les environs de cette
place. Mu ensuite par la pensée d'empêcher l'ennemi de
franchir le Mincio, il répartit ses 19,000 hommes, du

Beaulieu, Mincio hattını savunmakta kararlıydı. Ne var ki, Napolyon'un stratejisinin etkilerini kendisi üzerinde geniş ölçüde denemesine karşın, "Yaşamak için bölünmek, savaşmak için birleşmek" ten ibaret bilinmezi öğrenmesi için alınan dersler yeterli olmamıştı. İlk önce, Napolyon'un sola doğru sapmasını gördüğünde Tyrol için endişe duymuştu...

(Sayfa kenarında; "Abdulkerim ve bütün bizimkilerin stratejisi" yazılıdır.)

L'action décisive eut lieu sur le Tagliamento. Les Autrichiens une fois battus de ce côté, Napoléon, faisant face en arrière, pourra à son tour couper et anéantir le corps ennemi assez audacieux pour avoir un instant osé couper temporairement ses communications avec l'arrière. En second lieu, il faut remarquer que, tout en envisageant trois éventualités possibles sur les mouvements de l'ennemi, il ne détaille pas d'une façon minutieuse tout ce qu'il attend de son lieutenant dans les différents cas; mais, après lui avoir donné des instructions générales pour la première hypothèse, la plus vraisemblable, il rejette lui-même la deuxième comme improbable et se dispense même de discuter la troisième.

Tout le monde sait bien aujourd'hui que c'est une faute de vouloir donner à un corps éloigné des instructions, en vue de toutes les éventualités pouvant se produire, de sorte que cette lettre de Napoléon est une nouvelle preuve de ses aptitudes innées au rôle de général en chef. Sans doute, il fallait aussi qu'il eût affaire à un chef actif, entreprenant, ayant tout l'entrain de la jeunesse, comme Joubert, son contemporain, pour que Napoléon pût envisager avec un tel calme de semblables entreprises ennemies sur ses derrières, lesquelles sont toujours propres à produire une vive impression sur les chefs et les soldats.

Beaulieu avait résolu de défendre la ligne du Mincio.
Mais, bien qu'il eût surabondamment éprouvé sur lui-

[Napolyon, savaştaki bütün olasılıkları soğukkanlılıkla düşünüp önlemlerini hazırlamaktadır.]

Bir kez Avusturyalılar bu yanda [Tagliamento'da] yenildikten sonra Napolyon arkadan çevirerek, gerileriyle bağlantısını geçici olarak kesmeye bir an için cesaret edecek kadar yürekli düşman müfrezesini yokedebilecektir. İkinci olarak belirtmek gerekir ki, düşmanın hareketinin üç olası biçimini gözönünde tutmakla birlikte, farklı durumlarda yüzbaşısından beklediği her şeyi incelikleriyle ayrıntılandırılmamakta; gerçeğe en uygun gözülken birinci varsayım için genel yönergeleri ona verdikten sonra, ikinci varsayımı bizzat kendisi olasılık dışı olarak reddetmekte, üçüncüsünü ise tartışmaktan bile kendisini âzade tutmaktadır.

Bugün herkes iyi bilmelidir ki uzak bir müfrezeye, ortaya çıkabilecek tüm olasılıklar için yönergeler vermek istemek bir hatadır. Öyle ki Napolyon'un bu mektubu, baş komutanlık rolünde saklı bulunan yetkilerinin yeni bir kanıtıdır. Kuşkusuz. Komutanlar ve askerler üstünde güçlü bir etki yapmaya daima elverişli olan çeri planlarda böylesi düşmanca girişimleri, böylesine bir soğukkanlılıkla göze alabilmesi için Napolyon'un, çağdışı Joubert gibi aktif, girişken, gençliğin bütün canlılığına sahip bir şefle iş görüyor olması da gerekmektedir.

(Sayfa kenarında "Mucize! mucize! mucize!" yazılıdır.)

opérations pour le second jour dépendent de ce qui
 « est arrivé à la principale colonne ou elle perd du
 « temps pour attendre des ordres, ou elle agit au
 « hasard (1) »

Il ressort de tout cela, d'une façon absolue, que Napoléon a reconnu l'existence et le bien-fondé de certaines règles, de certains principes de guerre, tandis que le courant d'idées actuel tend à faire croire qu'à la guerre il n'en existe pas, qu'il n'y a que des cas nouveaux, dont chacun ne peut et ne doit être considéré qu'en lui-même, et que c'est l'empirisme et non la théorie qui est la clef de l'art militaire. Napoléon, qu'on ne peut certainement accuser d'être un théoricien d'école, répond à tout cela :

« L'art militaire est un art qui a des principes qu'il n'est
 « jamais permis de violer (2) » Et ailleurs encore : « Tous
 « ces grands capitaines, de l'antiquité et ceux qui, plus
 « tard, ont dignement marché sur leurs traces, n'ont fait
 « de grandes choses qu'en se conformant aux règles et
 « aux principes naturels de l'art, c'est-à-dire par la jus-
 « tesse des combinaisons et le rapport raisonné des moyens
 « avec leurs conséquences, des efforts avec les obstacles »

Ils n'ont réussi qu'en s'y conformant, quelles qu'aient
 « été d'ailleurs l'audace de leurs entreprises et l'étendue
 « de leurs succès. Ils n'ont cessé de faire constamment
 « de la guerre une véritable science. C'est à ce titre seul
 « qu'ils sont nos grands modèles, et ce n'est qu'en les
 « imitant qu'on doit espérer en approcher (3) ». Et le
 même général, en rencontrant le mot « Guerre métho-
 « dique », se récria ainsi « Toute guerre bien conduite
 « est une guerre méthodique. Les principes de l'art de
 « la guerre sont ceux qui ont dirigé les grands généraux

(1) Mémoires de Napoléon Observations, etc., t. 1, p. 390.

(2) Châlons-sur-Marne, 22 septembre 1808

(3) Mémorial de Sainte-Hélène, t. VII, p. 238.

نرم سجدتی آبی ما سده که با شالردب
 کنده جبهه الترتیب قیامه ایمنی سائر سردار محاسن
 دخی علامه دشمن صبه به مد ادر

« dont l'histoire nous a transmis les hauts faits (1) » Quel intérêt y aurait-il d'ailleurs à étudier les actions des grands hommes si l'on ne pouvait pas retirer de cette étude une doctrine générale et classique. Ce travail, qui consiste à dégager le général des actes particuliers des grands capitaines et à le convertir en doctrine, s'est fait dans l'entourage même de la personne du grand capitaine, dont les hauts faits ont mis la doctrine en lumière de la manière la plus éclatante. Sous l'impression des succès de Napoléon, Jomini a reconnu que le principe fondamental de la guerre consistait à porter la majeure partie des forces d'une armée sur le point décisif ~~de la guerre, soit d'un champ de bataille~~ (2). Pendant les guerres napoléoniennes il écrit ses ouvrages fondamentaux, et, de l'expérience qu'il avait acquise dans ces guerres, est sorti comme un fruit mûr son *Précis de l'art de la guerre*, l'exposé le plus clair des développements pratiques de notre art.

Si nous considérons maintenant l'ensemble de la campagne d'Italie, c'est certainement le ~~général~~ ^{général} qui d'emblée nous frappe tout d'abord. Il n'y avait qu'une voix sur ce chapitre. C'est une personne qui ne le regarde comme un homme de génie. Il a un grand ascendant sur les individus qui composent l'armée républicaine. Son coup d'œil est sûr. Ses résolutions sont suivies par lui avec énergie et vigueur. Son sang-froid dans les affaires les plus vives est aussi remarquable que son extrême promptitude à changer ses plans, lorsque les circonstances imprévues le commandent (3). On n'ignorait pas avec cela qu'il ména-

(1) *Mémoires de Napoléon : Dix-huit notes sur les Considérations sur l'art de la guerre*, t. III, p. 415.

(2) *Introduction à l'Étude des grandes combinaisons de la Stratégie et de la Tactique*, p. 8.

(3) *Rapport du général Clarke au Directoire*, Milan, 7 décembre 1796.

ایک بڑا بڑا آدمی ہے، جس کا ہر قدم اور ہر حرکت میں ایک نیا اور دلچسپ کورس ہوتا ہے۔

Bütün bunlardan kesin biçimde şu sonuç çıkmaktadır ki, Napoléon bazı savaş kurallarının, bazı ilkelerin varlığını ve yerindeliğini

(*) Başka bir yerde de : (Châlons-sur-Marne, 22 Eylül 1808).

kabul etmiştir, oysa bugünkü düşüncelerin alkışı, savaşta bunların olmadığına, ancak herbiri kendi kendisi olarak ele alınması gereken yeni durumların varolduğuna ve askerlik sanatının anahtarının teori değil deneycilik olduğuna inandırma eğilimindedir. Bir okul kuramcısı olmakla suçlandırılamayacağı kuşkusuz olan Napolyon, bütün bunlara şu yanıtı veriyor : **“Askerlik sanatı, hiç bir zaman aykırı davranılmasına izin verilemeyecek ilkeleri olan bir sanattır.”**

“Eski zamanların bütün bu büyük komutanları ve daha sonra onların izlerinde onurlu bir biçimde yürüyenler, ancak sanatın kurallarına ve doğal ilkelerine uyararak, yani **araçların sonuçlarla, çabaların engellerle** birleştirilmesindeki doğruluk ve **ilişkilendirilmelerindeki akla uygunlukla** büyük şeyler yapabilmişlerdir. Ayrıca, giriştikleri işin atılğanlığı ve başarılarının yaygınlık derecesi ne olursa olsun, ancak bunlara uyararak başarılı olmuşlardır. Savaşta, Gerçek bir savaş bilimi yaratması daima sürdürmüşlerdir. Yalnızca bu açıdandır ki onlar bizim büyük örneklerimizdir ve onlara yaklaşmak ancak onlara öykünerek umudedilebilir. (*)” Ve “yöntemsel savaş” sözcüğüyle karşılaştığında, aynı general, şöyle haykırmıştır : **“İyi yürütülmüş her savaş yöntemsel bir savaştır.** Savaş sanatının ilkeleri, tarihin yüksek başarılarını bize aktardığı büyük generallerin yönettikleridir (**).” Kaldı ki eğer büyük adamların eylemlerinin incelenmesinden genel ve klasik bir doktrin çıkarılmasaydı bu incelemenin ne gibi bir yararı olurdu. Büyük komutanların tek tek davranışlarından geneli çıkarmaktan ibaret olan bu çalışma, başarıları en parlak bir biçimde doktrini aydınlığa çıkarmış olan büyük komutanın bizzat şahsının etrafında yapılmıştır. Napolyon’un başarılarının etkisi altında Jomini, **savaşın temel ilkesinin, bir ordunun kullanılabilir güçlerinin en büyük kısmını “ister savaş tiyatrosunun, isterse bir muharebe meydanının belirleyici noktasına” (***) götürmekten ibaret olduğunu kabul etmiştir.** Napolyon savaşları sırasında temel yapıtlarını yazmıştır ve bu savaşlarda edindiği deneyden, sanatımızın pratik bilgilerinin en açık anlatılışı olan **Savaş Sanatının El Kitabı**, olgun bir meyve gibi çıkmıştır.

Şimdi de İtalya cephesinin tümünü ele alacak olursak bize hemen, herşeyden önce çarpıcı gelecek olan, kuşkusuz ki bir genç generalin karar verici dehasıdır. Bu konuda söylenecek tek düşünceden

(*) Sainte-Hélène Anıları, VII. Cilt, s. 238. (Fr.)

(**) Napolyon’un Anıları: Savaş sanatı üstüne düşüncelere ilişkin. Onsekiz not, III. Cilt, s. 415 (Fr.)

başka bir söz olamaz : "Ona bir deha adamı olarak bakmayan hiç kimse yoktur. Cumhuriyet ordusunu oluşturan bireyler üstünde büyük bir etki gücü vardır... Bakışı güvenlidir. Kararlarına kendisi tarafından enerji ve güçle uyulur En canlı işlerdeki soğukkanlılığı, beklenmedik koşullar gerektirdiğinde planlarını değiştirmedeki sonsuz çabukluğu kadar dikkate değerdir (****)."

(124'üncü sayfanın altında eski yazı ile "Bizim baştaki eski paşalarımız kendi cehaletlerini kapamak için sair lüzumlu ilmini ve hatta ülum ve fünun-u harbiye'i reddederler"; 125'inci sahifenin altında ise; "Eskiden bizim muharebelerde ve harp sanatında vukufun tam olduğu görülüyor." yazılıdır.)

S. 172 - 173'ten

C'était une vraie bataille napoléonienne, une de ces batailles dans lesquelles l'adversaire est anéanti. Napoléon exultant écrit à Dugua : « ~~Le~~ ~~major~~ ~~vous~~ ~~aura~~ ~~instruit~~ du résultat de la bataille d'Aboukir : c'est une des plus belles que j'aie vues. De l'armée ennemie débarquée, pas un homme ne s'est échappé (1) ».

Le lendemain, Napoléon fait sommer la place d'Aboukir de se rendre, mais sa sommation est repoussée. Au bombardement qui commence alors, la garnison résiste autant que les circonstances peu favorables le permettent; elle est cependant forcée de se rendre le 2 août.

Napoléon, après avoir attendu la chute d'Aboukir, quitte Alexandrie le 3 et rentre au Caire le 10. Cependant, il avait déjà pris la résolution de quitter l'Égypte sans retard. Il est presque impossible de déterminer exactement à quelle date son projet avait mûri; mais il est probable qu'il a toujours existé dans un recoin de son cerveau. Il n'est pas vraisemblable qu'il l'ait formé seulement lorsqu'un parlementaire envoyé d'Aboukir à la flotte anglaise en revint, rapportant des journaux européens de fraîche date. Il est peu probable que Napoléon ait été aussi complètement privé de toute nouvelle, comme lui et son entourage l'ont toujours prétendu dans la suite. Trop de gens, en premier lieu ses frères, avaient grand intérêt à le

(1) Derant Aboukir, 27 juillet.

(***) Strateji ve Taktiğin Büyük Bileşimlerinin İncelemesine Giriş, s. 8 (Fr.)

(****) General Clarke'ın Direktuar'a Raporu, Milano, 7 Aralık 1796. (Fr.)

Bu çarpışma gerçekten Napolyon'a özgüdür, onun düşmanı yok ettiği muharebelerinden biridir.

Napolyon, büyük bir sevinç içinde, Dugua'ya şunları yazmıştır :
"Genel Kurmay size Abukir çarpışmasının sonucuna ilişkin bilgi verecektir : Gördüğüm en güzel savaşlardan birisiydi. Kıyıya çıkan düşman ordusunun tek bir adamı kaçamadı (*)."

Ertesi günü Napolyon Abukir Kalesini teslim olmaya çağırır, ama çağırısı reddedilir. O zaman başlayan bombardımana garnizon, çok az lehte olan koşulların izin verdiği kadarıyla direnir; ama 2 Ağustos'ta teslim olmak zorunda bırakılır.

Abukir'in düşüşünü bekledikten sonra Napolyon, ayın 5 inde İskenderiye'yi terkeder ve 10 unda Kahire'ye döner. Bununla birlikte, gecikmeden Mısır'ı terketmek kararını almıştır bile. Tasarımının tam olarak hangi tarihte olgunlaşmış olduğunu belirlemek hemen hemen olanaksızdır; ama beyninin uzak bir köşesinde daima varolmuş olması olasıdır. Bu tasarımı ancak Abukir'den İngiliz filosuna yollanılan bir temsilcinin yeni tarihli Avrupa gazetelerini anlatarak geri gelmesiyle biçimlendirdiği gerçek gözükmemektedir. Napolyon ve çevresindeki-lerin sonradan daima savundukları gibi Napolyon'un her türlü haberdan tümüyle yoksun kalmış olması az bir olasılıktır. Çok fazla kişinin en başta da kardeşlerinin, onu olup bitenlerden haberli kılmakta büyük çıkarları vardı ve kendisi de tasarımlarında Fransa'yı hiç bir zaman gözden irak tutmamıştı.

(172'nci sayfanın kenarında "Biçare bizimkiler herhalde fevkalâde çayan takdir ederler" yazılıdır.)

(Kitabın I. cildinin sayfaları işaretli, genellikle notludur)

(Napolyon'un yönetim, savaş ve sosyal yaşamla ilgili düşüncelerini içeren kitabın II. cildinin de hemen hemen bütün sayfaları işaretli ve notludur.)

(*) Abukir Önünde, 27 Temmuz, (Fr.)

ULUSÇULUK ve ENTERNASYONALİZM

MODERN TARİHİN ZİRVESİ

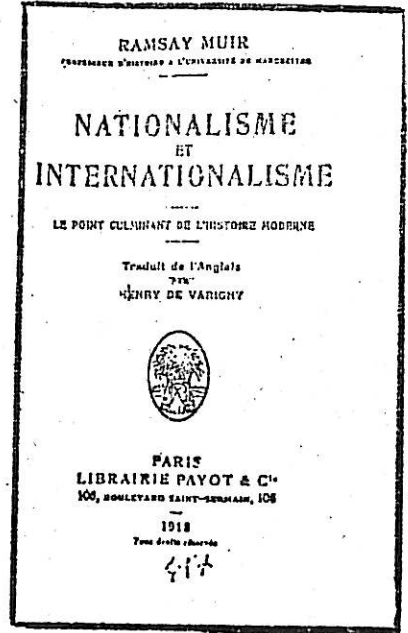
Yazar : Ramsay MUIR

İngilizceden çeviren :

Henry de VARIGNY

Cankaya 417

Muir, Prof. Ramsay [1872 - 1941]:
Nationalisme et internationalisme. Le
point culminant de l'histoire modern.
Traduit de l'anglais par Henry de
Varigny. Paris 1918 Payot et Cie. 334
S. 8°

عنوان مدنی در حقیقتی که در این کتاب
بازای تاریخ است که در این کتاب
مدنی در حقیقتی که در این کتاب
مدنی در حقیقتی که در این کتاب

I

DROIT ET LIBERTÉ

Deux principes constituent l'essence de la civilisation occidentale, et fournissent la principale distinction entre celle-ci et les autres civilisations l'ayant précédée, et ayant parfois semblé projeter sur elle leur ombre.

Le premier de ces principes est la croyance au Droit en tant que chose à laquelle il faut obéir non pas simplement parce qu'elle représente la volonté arbitraire d'un maître, humain ou divin, qui a le pouvoir de punir les infractions, mais parce qu'elle représente dans une certaine mesure réelle la volonté et la conscience organisées de la communauté, et parce que l'obéissance est, en fin de compte, au bénéfice à la fois de la communauté et de l'individu.

Une fois que le Droit en est venu à être envisagé de la sorte par une communauté, diverses conséquences suivent, qu'on aperçoit toujours être à l'œuvre, fût-ce imparfaitement et obscu-

HUKUK VE ÖZGÜRLÜK

İki ilke batı uygarlığının özünü oluşturur ve bu uygarlıkla, kendisinden önce gelmiş ve bazen üstüne gölgelerini düşürmüş gözükten diğer uygarlıklar arasındaki başlıca ayrıcalığı verirler.

Bu ilkelerin ilki, aykırılıkları cezalandırma gücüne sahip insansal ya da tanrısal bir efendinin keyfi istemini temsil ettiği için değil, belli bir gerçeklik ölçüsünde topluluğun örgütlenmiş vicdanı ve istemini temsil ettiği ve itaat, eninde sonunda hem topluluğun hem de bireyin yararına olduğu için uyutulması gereken olgu olarak, Hukuka inançtır.

Bir kez topluluk hukuku böyle anlamaya başlayınca, çeşitli sonuçlar ortaya çıkar...

S. 14 - 15'ten

14 NATIONALISME ET INTERNATIONALISME

rément, dans toute société du type occidental, et qui n'ont que rarement et peut-être même jamais (autant que les documents peuvent nous renseigner) été opérantes dans les autres types de civilisation ayant existé sur cette planète.

La première de ces conséquences est que puisque le Droit doit être considéré non pas simplement comme la volonté du plus fort, mais comme un essai pour se rapprocher de la règle de la justice absolue, on sent bien que ce n'est point chose fixe et inaltérable, mais chose qui se développe, se modifie, et doit continuer à se développer et modifier jusqu'au moment où elle atteindra la plus parfaite harmonie avec les aspirations morales les plus élevées des hommes. Dans les sociétés orientales, que le corps des lois dérive des simples édits des conquérants, ou qu'il soit considéré comme dicté par la volonté des dieux, ou bien d'Allah ou de Jéhovah, il n'est pas une lettre, pas un iota, qui ne soit communément tenu pour sacré, justement parce que c'est la volonté du pouvoir, pour obligatoire non parce que juste mais parce que le pouvoir décrétant déclare toute résistance inadmissible, pour inchangeable, sauf à la volonté de son auteur. Ceci ne signifie guère que caprice là où l'auteur est un chef humain; et là où l'auteur est supposé divin, comment

prédire, comment reconnaître, ou déterminer cette volonté?

Ceci n'est pas vrai exclusivement des sociétés orientales. Dans toutes les sociétés primitives des peuples occidentaux, aussi, jusqu'au moment où elles passèrent sous l'influence directe ou indirecte de la Grèce et de Rome, cette conception du Droit, en tant que chose imposée par une volonté extérieure, qu'il faut observer parce qu'il doit être observé et non parce qu'il est juste, se trouve opérante. Les coutumes primitives des tribus germaniques étaient considérées comme sacrées parce qu'elles leur venaient de leurs ancêtres qui les tenaient des dieux.

(...) tüm batı tipi toplumlarda ve (belgelerin bize öğretebildiği kadarıyla) bu gezegen üstünde diğer uygarlık tiplerinde nadiren etken olmuş ya da belki de hiçbir zaman var olmamıştır.

Sonuçlardan birincisi şudur : Madem ki Hukuk basit bir biçimde en güçlünün istemi gibi değil, mutlak adaletin kuralına yaklaşmak için bir deney gibi görülmelidir. Anlaşıldığı kadarıyla hukuk hiç te sabit ve aşılmaz bir şey değil, gelişen, değişen ve insanların en yüksek moral özlemleriyle en yetkin uyuma ulaşacağı döneme kadar da gelişip değişmeye devam edecektir. Yasaların esasının yalnızca fatihlerin fetvalarından türediği doğu toplumlarında bu durum esas Tanrıların, isterse Allah ya da Yehova'nın istemlerine dayatılmış sayılsın, tek bir harf yoktur ki ortaklaşa bir biçimde, kutsal, iktidarın da tam istemi doğrultusunda olması nedeniyle zorunlu tutulmasın, yine bu durum haklı olduğundan değil, yazarının isteği dışında değişmez ve ferman çıkaran iktidarın her direnişi kabul edilmez ilan ettiğinden kaynaklanır. Bu yöneticinin bir insan olduğu durumlarda kapristen başka anlam taşımaz; ve yasa yapıcının tanrısal olduğu düşünülen durumlarda da bu istemi nasıl dile getirmeli, nasıl tanımalı ya da belirlemeli?

Bu yalnızca doğu toplumları için geçerli değildir. Batılı ilkel toplulukların tümünün aynen, Yunanistan ve Roma'nın do'aylı ya da doğrudan etkisi altına geçiş dönemine değin, hukuk'un bu anlaşılma biçimi uygulama alanı buluyordu; dışsal bir isteme dayalı olarak, haklı olduğundan değil, saygı gösterilmesi gerektiğinden hukuk etkinliğini koruyordu. Cermen kabilelerindeki ilkel gelenekler ise atalarına Tanrıdan kaldıkları için kutsal sayılıyordu.

de la conception du droit en tant qu'approximation dans le sens de la justice et de la raison droite, qui est devenue un des principes vitaux de la civilisation occidentale.

Une seconde conséquence découlant de l'idée du droit en tant que ni arbitraire, ni imposé par l'autorité, mais rationnel et capable de perfectionnement, c'est que, là où cette conception est admise, le Droit se montre la progéniture de la Morale, et non la Morale comme progéniture du Droit.

Le Droit, là où il est progressif, comme dans les sociétés occidentales, s'efforce toujours, avec plus ou moins de succès, de s'adapter aux exigences variables et croissantes de la morale publique ; mais il boitille toujours lentement et péniblement à la traîne, puisqu'il ne peut jamais représenter que « la plus grande mesure commune » du sens moral d'une communauté, et non les conceptions les plus élevées des esprits les plus distingués. Le Droit est comme une lourde machine de gouvernement, qui vient derrière les pionniers, pour organiser de nouvelles sphères d'obligation morale pour l'humanité, et les fortifier. Une fois qu'on a saisi cette idée, ne fût-ce qu'incomplètement, quand une fois on a vu que le Droit doit sa validé principalement au fait qu'il s'efforce d'exprimer le sens moral, il devient évident que l'obligation

Ne keyfî, ne de otoriteye dayatılmış olmayıp akılcıl ve mükemmelleşme yetisine sahip hukuk düşünüşünden doğan ikinci bir sonuç ise, bu anlayışın kabul edildiği yerlerde Moralin Hukuktan değil, Hukuk'un Moral'den doğmuş gözükmesidir.

Hukuk, batı toplumlarında olduğu gibi ilerici olduğu yerlerde kendisini kamu ahlâkının değişen ve büyüyen istemlerine, şu ya da bu başarı oranıyla, uyarlamaya çalışır; fakat daima en seçkin ruhluların en yüksek anlayışlarını değil, bir toplumun moral duyusunun "en büyük ortak ölçüsünü" temsil ettiği için, yavaş ve açık bir biçimde aksayarak arkadan gelir. Hukuk, insanlık için yeni zorunluluk alanları yaratmak ve onları güçlendirmeye yarayan, öncülerin arkasından gelen büyük bir hükümet makinası gibidir. Bu düşünce, eksik bir biçimde de olsa kavrandığında, **hukukun**, geçerliliğini en başta moral duygusunda dile getirme çabasına borçlu olduğu bir kez görüldüğünde, itaat zorunluluğunun polis tarafından dayatılsa bile polisin dayatılmasında

d'obéir, bien qu'imposée par la police, n'est pas due à ce que la police l'impose, mais se trouve, en fin de compte, être de même nature que l'obligation où l'on est d'obéir à des règles où la police n'intervient pas. Pour un homme honorable, une promesse lie autant qu'un contrat : l'obligation morale n'est donc pas limitée par les sphères du Droit. Elle est aussi fortement opérante dans des sphères que le Droit n'a pas encore conquises et organisées : par exemple la sphère des rapports entre Etats.

Et affirmer qu'il n'y a pas d'obligation de moralité internationale parce qu'il n'y a pas de droit international qu'une police internationale ferait respecter, ce qui implique que le droit tire sa validité de la force, c'est essentiellement nier la conception même du Droit qui est le principe vital de la civilisation occidentale. La conception de la nécessité ultime d'un droit international est le produit logique de la conception occidentale de la nature du droit en soi.

Les Romains, qui ont le plus fait pour établir notre idée du Droit dans le monde, avaient bien le sentiment qu'il en est ainsi, comme ils le firent voir en essayant d'élaborer, dans la pratique comme dans la théorie, un *jus gentium*, un droit de tous les peuples.

Une troisième conséquence de la vue occi-

2

değil, sonuç olarak, polisin karışmadığı kurallara uymaktaki **zorunlulukla** aynı nitelikte olduğu **açıklığa** kavuşur. Onurlu bir kimse için bir söz, **bir kontrat kadar bağlayıcıdır; demek ki ahlâksal zorunluluk** yalnızca Hukukun alanlarıyla sınırlı değildir. Hukukun henüz fethedip örgütlenmediği alanlarda da **güçlü bir biçimde etkindir. Örneğin devletler arası ilişkilerde.**

Ve uluslararası bir polisin uyulmasını sağlayacağı bir uluslararası hukuk varolmadığı için uluslararası ahlâksal zorunluluklar olmadığını savunmak, ki bu hukukun geçerliliğini kaba kuvvetten aldığı anlamını içerir, **batı uygarlığının yaşamsal ilkesi olan Hukuk kavramının kendisini öz olarak yadsımasıdır. Sonuçta bir uluslararası hukukun ge-**

dentale du Droit est que, puisque celui-ci n'existe pas simplement comme volonté arbitraire d'une puissance supérieure mais est fait pour l'avantage commun et la protection commune de tous, c'est le devoir de tout particulier de collaborer à son observation. Ce n'est point un pouvoir aveugle qu'il s'agit de satisfaire ou de tourner, mais un intérêt commun à protéger et à maintenir. Des cas peuvent se présenter, et se présentent, naturellement, où les exigences du droit peuvent sembler à l'individu hostiles aux besoins supérieurs de sa propre conscience; et dans ces cas il se produit ce conflit vivifiant d'obligations d'où sort le progrès. Pourtant ils sont assez rares pour ne pas invalider cette généralisation que, dans l'opinion occidentale nul peuple ne peut être dit pleinement civilisé, s'il n'y a pas, largement répandu parmi ses éléments, le sentiment de l'obligation de tous, non seulement d'obéir à la loi, mais de lui obéir volontairement, et de travailler à la maintenir et faire observer. Peut-être un des contrastes les plus frappants entre les peuples qui ont pleinement absorbé les idées de la civilisation occidentale, et ceux qui ne l'ont pas fait se trouve-t-il dans la faiblesse relative de ce sens d'obligation chez les derniers. Dans l'Inde, par exemple, il est évident que chez une grande partie de la population, ce sentiment d'obli-

rekliliği anlayışı, hukukun kendi yapısı hakkındaki batılı anlayışın mantıksal bir ürünüdür.

Hukuk anlayışımızı yerleştirmek için dünyada en çok çalışmış olan Romalılar bunun böyle olduğu duygusuna adanmışlar, bunu, pratikte ve teoride bir **jus gentium**, bütün toplumlarda aynı hukuku geliştirmeye çalışarak göstermişlerdir.

Batı Hukuk görüşünün üçüncü bir sonucu şudur İki Hukuk üstün bir gücün keyfî istemi olarak değil ortak yarar ve herkesin ortak korunması için yapıldığına göre, onun gözetilmesine katılmak her bireyin görevidir. Bu, doyuruculuğu ya da karşıtı sözkonusu olan kör bir güç değil, korunması ve sürdürülmesi gereken bir ortak çıkardır.

[Elbette ki hukukun varlığının doğal olarak bireye kendi vicdanının üstün gereklerine ters düştüğü durumlar ortaya çıkabilir ve çıkıyor. Bu durumlarda gelişmelerin yarattığı yaşamsal zorunluluklar ça-

tışması doğuyor. Yine de batılı görüşe göre, ögeleri arasında yalnızca yasaya itaat değil, fakat yasaya, gönüllü olarak itaat ve onu sürdürüp gözetmek zorunluluğu duygusu geniş biçimde yayılmış bulunuyorsa, hiçbir topluma tam uygarlaşmış denemez genellemesini geçersiz kılmayacak kadar enderdirler. Belki de, batı uygarlığının düşüncelerini tümüyle benimsemiş toplumlarla benimsememiş olanlar arasındaki en çarpıcı zıtlıklardan biri, sonuncular arasında bu zorunluluk duygusunun görece zayıflığında bulunmaktadır.]

Kitap genellikle işaretli ve notludur. Bibliyografyada 22, 26, 32, 34, 41. sayfalardaki kitap isimleri; 43, 44, 46, 47, 48 sayfalarda broşür isimleri işaretlenmiştir.

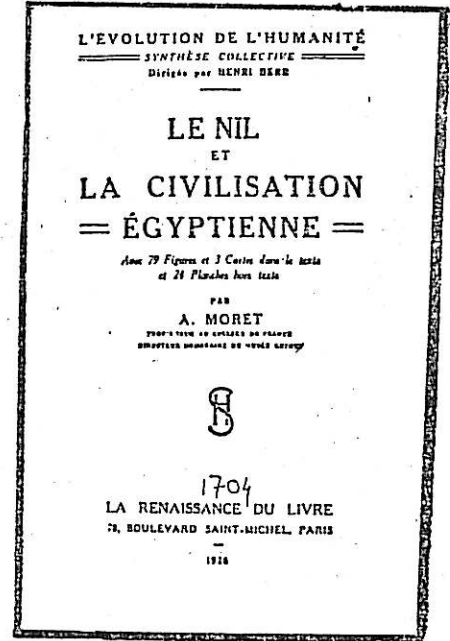
NİL VE MISIR UYGARLIĞI

Yazan : A. MORET.

Anıtkabir 1704

Moret, A[lexandre, 1863 - 1938]: Le Nil et la civilisation égyptienne. Paris 1926 Renaissance du Livre. XVII+573 S. 8° resim, 7plans, harita.

"L'Évolution de l'Humanité Synthèse Première Section II. le Monde Antique les Civilisations de l'Orient I"

S. 46 - 47'den

division par clans, rassemblés autour d'une enseigne, qui constituent, peut-être, des groupes totémiques. Nous avons vu, au tome VI, que l'autorité, dans un pareil régime social, est aux mains des « Anciens » de chaque clan. En Égypte, les traditions religieuses, consignées dans les Pyramides de la VIe dynastie (2), évoquent un passé, voisin des origines historiques, où des hommes étaient gouvernés par des « Sirois », probablement les « Anciens » de chaque clan. Il semble que cette gérontocratie, forme habituelle de l'autorité chez les proto-civilisés, qui en sont au régime du clan, a guidé les premiers Égyptiens dans leurs efforts séculaires pour assainir et cultiver la vallée du Nil.

Vers l'an 4000 avant notre ère commence la période

historique, c'est-à-dire l'époque dont les Égyptiens ont gardé une tradition authentique, attestée non seulement par les *Annales*, mais aussi par des *monuments écrits* contemporains, ou datant de l'époque immédiatement suivante. Les organisations rudimentaires se sont développées en institutions; les clans sont devenus des provinces (*nomes*), où les enseignes primitives, soit fétiches, soit totems, se transforment en dieux; à côté, ou au-dessus des *Sarou*, s'élèvent des chefs uniques, puis des rois; les *nomes* se groupent en royaumes, d'abord multiples, puis concentrés, unifiés sous un seul roi. A ce moment, la période dynastique commence, et s'inscrit dans l'histoire. L'écriture fixe sur la pierre les noms des souverains, les guerres, les grands faits politiques, les traditions jusqu'à orales, les doctrines religieuses. La société humaine est devenue un État.

(...) Denilebilir ki tarih öncesi Mısır'da sanki aynı sancak altında toplanan ayrı ayrı klanlar belki totemlerine bağlı gruplar oluşturdular. VI. ciltte gördüğümüz gibi, böyle bir sosyal rejimde yetke, her klanın "ihtiyarlar"ının elindedir. Mısır'da, VI. Sülâlenin Piramidlerinde belirtilmiş dinsel gelenekler, bir olasılıkla her klanın "ihtiyarları" olan "Saru"ların yönetici olduğu, tarihsel kökenlere komşu bir geçmişin sözünü ederler. Klan rejimindeki ön-uygarlarda yetkenin alışılmış biçimi olan bu gerontolerasinin [yaşlılar yönetimi], Nil vadisini sağlığa kavuşturmak ve ekip biçmek için yüzyıllık çabalarında, ilk Mısırlılara yol gösterdiği anlaşılıyor.

Çağımız öncesinde 4000 yılına doğru, tarihsel dönem başlıyor, yani yalnızca tarih kitaplarının değil, çağdışı ya da hemen bir sonraki çağda kalan yazılı anıtların da onaylamış olduğu otantik bir geleneğin Mısırlılarca korunmuş olduğu dönem başlar. İlksel örgütlenmeler gelişip kurumlaştılar; klanlar, fetiş ya da totem biçimindeki simgelerin tanrılaştırıldığı el'e (*nom*) dönüştüler; yan tarafta, ya da Saru'nun üstünde, değişmez şefler, daha sonra krallar yükseldi; el'ler önce çok sayıda, sonra merkezleşmiş olmak üzere krallıklarda tek bir kralın yönetimi altında birleştiler. (...)

sanctuaire principal, les titres du grand-prêtre et de la grande-prêtresse, le nom de la barque du dieu, celui de l'arbre sacré, le bref catalogue des fêtes locales, la mention de ce qui est défendu (*bout* = tabou alimentaire, ou interdiction rituelle), enfin, le nom du serpent protecteur (*agathodémon*) de chaque nome (1).

Pour le territoire, les listes nomment : 1° le canal ou bassin principal d'irrigation (*mer*); 2° le territoire, qui présente deux divisions: le district agricole (*ou*), comprenant les champs à céréales des terrains irrigués, les uns élevés, les autres bas (2), suivant leur position par rapport au Nil, et des vignobles; 3° les confins (*pehou*) du nome (3) en bordure des déserts, territoires de pâturages, de chasse, et aussi de pêche, car ils sont souvent marécageux.

Ces répertoires officiels nous font comprendre ce que les Égyptiens entendaient par « nome » : d'une part, c'est un secteur d'exploitation agricole, d'autre part, un secteur administratif où l'autorité traditionnelle est aux mains du dieu de la métropole, qui porte le titre de « seigneur » (*neb*) de la cité. Le gouvernement du dieu s'exerce par le roi ou par le nomarque;

[Bu protokol listelerinden, yönetsel örgütlenme ve toprakların kendisi üstüne bilgiler elde ediyoruz. Yönetsel açıdan şunlar veriliyor : 1° nomun resmî adı; 2° metropolün resmî adı; 3° tapınakta oturan tanrının adı; ve başlıca tapınak] büyük din adamı ve kadınının sıfatları, tanrı kayığının adı, kutsal ağacın adı, yerel bayramların kısa kataloğu, yasakların sayılması (bû = yiyecek yasağı, ya da törensel yasak), nihayet, her nomun şeytan koruyucusu (agatodeman) üstüne bilgiler izliyor.

Listeler, topraklarla ilgili olarak şu bilgileri veriyor :

1° Kanal ya da başlıca sulama havuzu (deniz);

2° İki bölümlü topraklar : Nil'e göre yerleşimleri dikkate alınarak bir kısmı yüksek, bir kısmı alçak (x) sulanan tahıl tarlalarını içeren tarımsal bölge (u); 3° nomun çöl kıyılarındaki sınırları (peû) otlak avcılık ve arazi çok sık bataklıkla örtülü olduğundan, balık tutulacak yerler.

Bu resmî aktarmalar bize Mısırlıların "nom" dan ne anladıklarını anlatıyor : burası bir yandan tarımsal bir işletme alanıdır, öte yandansa, geleneksel yetkenin, kent in "efendisi" (neb) sıfatını taşıyan metropol tanrısının avucunda bulunan yönetsel bir sektördür.

(x) SETHE, urkunden IV, 31

(Sayfa kenarında, "Millet", "Ova", "Naba" yazılıdır.)

Ces définitions établies, le passage des clans aux nomes semble se dessiner plus clairement. Ne suffira-t-il pas de dres-

EL'LERİN BELİRTKE (ALAMET) ve TANRILARI SİYASAL ETKİNLİK SAVAŞIMLARI

Bu [belirtke] tanımlamaları Klan'dan El'e sanki daha da belirginleştiriliyor.

(Sayfa kenarında klan'a Uruk, nom'a El yazılmıştır.)

de nomes, le jour où les clans se sont fixés au sol. Les rois thinites, de la 1re dynastie, introduisent, nous l'avons vu au tome VI (p. 157), de nouveaux clans, conduits par des enseignes nouvelles : le lévrier (?) de Seth, le chien (ou loup), l'ibis, le faucon d'Occident, un flagot (?) dit emblème de l'Orient, un morceau de chair (fig. 55). Elles deviendront éponymes des XIe et XVIIe nomes de Haute-Égypte, et des 15e, 3e, 20e et 2e nomes de Basse-Égypte.

Donc, un certain nombre d'enseignes préhistoriques et d'enseignes thinites ont survécu lorsque les clans humains sont devenus sédentaires et se sont enfermés dans des limites territoriales et administratives. Bien que la documentation soit encore incomplète, nous pouvons admettre que la moitié des quarante ou quarante-deux nomes de l'Égypte historique tire ses enseignes, ses patrons, des anciens clans. Pour d'autres enseignes, la même origine est possible, sinon attestée, dans les cas où une dérivation historique n'est pas démontrée.

D'autre part, il y a des dieux dans chaque métropole des nomes. Ce sont les divinités de l'époque historique; les unes n'apparaissent que dans une seule métropole; d'autres, Horus, Hathor, Khnoum, Osiris, Thot, président à plusieurs. Quel rapport existe-t-il entre les dieux des métropoles et les enseignes des nomes?

Birinci sülâleden Tinit kralları, altıncı ciltte gördüğümüz gibi, yeni belirtkelerin yol gösterdiği yeni klanlar getirirler bunlar: Set tazısı (?), köpek (ya da kurt), kara leylek, Batı şahini, Doğu'nun amblemi denilen bir külçe (?), bir et parçası gibidir. (Şekil 55). Bu belirtkeler, Yukarı Mısır'ın XI. ve XII. ellerinin ve Aşağı Mısır'ın 15., 3., 20. ve 2. Ellerin adlarına kaynak olacaktır.

Demek ki klanların yerleşik hale gelip kendilerini toprağa bağlı ve yönetsel sınırlar içine kapattıkları dönemde de bazı tarih öncesi belirtkeler ve tinitel belirtkeler varlıklarını sürdürmüşlerdir. Belgeler henüz eksikli olmakla birlikte, tarihsel Mısır'ın kırk ya da kırkiki nomunun yarısının belirtkelerini, eski klanların sağ sahiplerinden aldıklarını kabul edebiliriz. Diğer belirtkeler için ise tarihsel bir geçiş kanıtlanmadığından, aynı kökenin olağanlığı ya da varlığı onaylanabilir.

Diğer yandan, her el metropolünde **tanrılar** vardır. Bunlar tarihsel çağın tanrısallıklarıdır bazıları sadece tek bir metropolde gözükürler; diğerleri ise Horus, Hator, Krum, Oziris, Tot pek çoğuna başkanlık ederler. Metropollerin Tanrıları ve nomların belirtkeleri arasında ne gibibir bağlantı vardır

(Sayfa kenarında, "tanrı" yazılıdır.)

S. 61'dan

Oğuz
HX

... en nombre des nommes
fera remarquer combien nombreuses
sont les cités des Deux Egyptes qui ont pris le même patron : *Haty*
Horus; soit sous son nom, soit sous formes diverses : *Hathor*,
que les traditions donnent à Horus comme épouse, mais qui
gouverne, personnellement, d'autres cités; Seth, leur adver-
saire commun, qui reste puissant et se maintient, malgré sa
défaite, comme enseigne de diverses localités. En dépit du
morcellement du sol et des cultes, qui ressort de cette
carte des nomes, nous voyons s'accuser, depuis une époque
presque immémoriale, la tendance vers une concentration
religieuse et politique.

El'ler tablosunun incelenmesinde, iki Mısır'ın aynı (patronu) söz sahibini kabul eden kentlerinin ne denli çok olduğu dikkat çekicidir. Kendi adıyla ya da çeşitli biçimler **altında Horus**; geleneklerin zevce olarak Harus'a verdikleri ama kişisel olarak başka kentleri yöneten **Hator**; ortak düşmanları olan ve yenilgisine karşın sürekli gücünü koruyan çeşitli yerlerin kavramı olmayı sürdüren Set. El'lerin bu haritasından çıkarılabilen, toprağın ve tapınmaların parçalanması olgusuna karşın, neredeyse bilinemeyecek kadar eski bir çağdan itibaren dinci ve politikacı bağlılığının yoğunlaşmasına doğru bir eğilimin güç kazandığını görüyoruz.

(Sayfa kenarında, "Oğuz" ve "Hatun" yazılıdır.)

grande maison » ; ce nom, à l'époque memphite, désignera le roi lui-même; de là vient notre mot *Pharaon*. Dans le palais, il y a

de roi », et les « mères des enfants royaux » se parent de cette qualité comme d'un titre officiel. À la cour thinite, les reines douairières ou régnautes tiennent donc une place importante; on leur donnait une « maison » pour leur entretien.

Autour du roi gravite un personnel de cour. Il y a des « princes » (*hâti-â*), au sens étymologique: des « premiers », qui ne sont pas fils de roi. On leur confie des missions, telles que Directeur des soldats (*imra meshâou*) (2). Il existe donc une armée royale. Une « garde d'élite » surveille le palais du roi, qui s'appelle la « maison de la garde d'élite » (*per selep sa*). À la cour vivent aussi des « serviteurs du lever royal » (*shems-khâ*), des scribes (*ses*), des prêtres (*sem*), des officiants munis de rituels pour la célébration des fêtes, (*kherj-heb*). Il est vraisemblable que chaque roi possède une résidence personnelle; la capitale politique change donc avec chaque règne; c'est dire qu'un centre fixe d'administration n'existe pas encore. Le « Mur Blanc » est la ville du couronnement, où le roi réside pour ses « levées » et le « Sed »; mais les rois thinites devaient avoir leur palais individuel, grand édifice rectangulaire à double porte (du Sud et du Nord) près de Thinis, puisqu'on y a retrouvé leurs tombeaux. Ce palais s'appelle la « maison » par excellence, puis la « grande maison » (*per âa*), la « double

(1) FETRIE, *Royal Tombs*, II, pl. 27, nos 96, 123, 129. Ce titre restera au protocole des reines.

(2) *Imra* signifie ce qui est dans la bouche: la langue = celui qui parle, au nom du roi, à ses subordonnés, et qui transmet au roi leurs prières, et leur nom.

Kralın çevresinde bir saray personeli toplanır. Etimolojik anlamıyla “prensler” (*hati-â*) vardır: Kral oğlu olmayan “birinciler”. Onlara askerlerin yöneticisi (*imra mesâu*) gibi görevler verilmektedir. (*) Demek ki bir krallık ordusu vardır. “Seçkin korumadaki ev” (*per selep sa*) denilen kralın sarayını, “seçkin muhafızlar” gözetimde tutmaktadır. Sarayda aynı zamanda “krallığın hizmetkârları” (*şemskâ*), kâtipler (*şes*), din adamları (*sem*), bayram kutlamaları için âyin görevlileri (*kerj-eb*) yaşamaktadır. Her kralın kişisel bir malikâneye sahip olması olasıdır. O halde her saltanat değişikliğinde politik başkent de değişiyor; bunun da anlamı henüz sabit bir yönetim merkezinin varolmayışıdır. “Beyaz Duvar” kralın “hizmetkârları” ve “Sed” lerle beraber oturduğu, taç giydiği kentidir; fakat tinit kralları kişisel sa-

(*) *Imra* ağızda bulunan anlamına gelir. [O da] dil = konuşabilen; kral üctleriyle konuşanı, krallara kendi adlarına dileklerini yansıtabilendir.

(Kitabın sayfaları çoğunlukla işaretli ve notludur.)

raya sahip olmalıydılar, **Tinis yakınında bulunan çift kapı (Güney ve Kuzey) daki büyük dikdörtgen biçimli mezarları bunun kanıtıdır.** Bu saraya pekâlâ da "ev" deniliyor, daha sonra "büyük ev" (per âa), "çift büyük ev" bu ad memfit döneminde kralın kendisini tanımlayacak; bizim Firavun sözcüğü bu kökenden kaynaklanıyor.

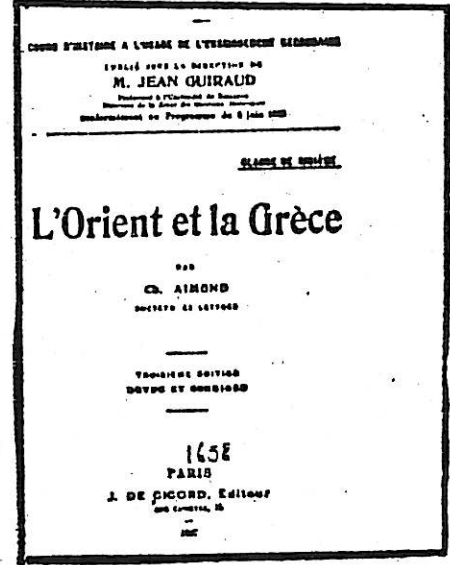
DOĞU VE YUNANİSTAN

Yazan : Ch. AÏMOND

Anıtkabir 1658

Almond, Dr. Ch[arles, 1874 -] :
L'Orient et la Grèce. Classe de sixième. d. éd. rev., corr. Paris 1927 J. de Gigord. VII+3311 S. 8° resim, plans, harita.

"Cours d'Histoire à l'Usage de l'Enseignement Secondaire"

AVERTISSEMENT

Dans ce simple manuel, destiné aux jeunes élèves de Sixième, l'auteur n'a pas prétendu faire œuvre de science. Sans doute, il s'est tenu autant que possible au courant des derniers travaux relatifs à l'Orient et à la Grèce. C'est une obligation pour lui de reconnaître tout ce qu'il doit aux ouvrages de *Déchelette* et de MM. *Capitan* et de *Morgan* sur la Préhistoire, de *Maspéro* et de MM. *Moret* et *Bénédict* sur l'Égypte, de MM. *Conteneau* et *Delaporte* sur la Mésopotamie, de Mrs *Pelt* et de MM. *Vigouroux*, *Fillion* et *Desnoyers* sur l'Histoire du Peuple de Dieu, de M. *Huart* sur la Perse, enfin de *Curtius*, *Bouché-Leclercq* et de MM. *A.* et *M. Croiset*, *Boxler*, *Glötz*, *Fougères*, *Jardé*, *Lechat*, etc. sur la Grèce.

[Doğu ve Greklerle ilgili olarak altıncı sınıflara bilgi verilen bu

yapıt bir bilimsellik abidesi değildir. Kuşkusuz bu konudaki diğer yapıtları da anımsamalıyız.]

Déchelette, Capitan ve Morgan'ın Tarihöncesi üzerine Maspero, Moret ve Bénédit'in Mısır üzerine, Conteneau ve Delaporte'un Mezopotamya üzerine, Monsenyör Pelt, Vigouraux, Fillion ve Desnoyer'nin Tanrı'nın Halkının Tarihi üzerine, Huart'ın İran üzerine ve nihayet Curtius, Bouché-teclercq, A. ve M. Croiset, Boxler, Glotz, Fougères, Jardé, Lechat vb. nin, Yunanistan üzerine yazdıkları.

(Sayfanın yanında "eserler" yazılıdır.)

S. 45'den

LES CHALDÉENS ET LES ASSYRIENS.

45

et l'Euphrate s'unissent aujourd'hui pour former le Chatt-el-Arab.

Le climat de la Mésopotamie est tout en contrastes. L'hiver y est rigoureux, surtout dans les montagnes du Nord, tandis que l'été y amène des chaleurs torrides. La sécheresse du sol est atténuée par les pluies et aussi par les crues des deux fleuves.

Celles-ci ne sont pas aussi régulières que la crue du Nil et elles tendent à s'étaler en marécages. Leur durée va en général de mars à septembre. Il a fallu établir dès l'antiquité tout un réseau de canaux, pour régulariser la crue et dessécher les marais. Les Chaldéens redoutaient particulièrement le vent du Sud-Ouest, qui leur amenait les sauterelles, et dont ils avaient fait un génie malfaisant (p. 55).

Chaldée et Assyrie

Mezopotamya'nın iklimi çelişkilerle doludur. Kışlar, özellikle Kuzey dağlarında, sert geçer oysa yaz oraya yakıcı sıcaklar getirir. Yağmurlar ve iki ırmağın yükselmeleri toprağın kuruluğunu hafifletir.

Bu yükselmeler Nil'inkiler kadar düzenli değildir ve bataklıklara

yayıma eğilimindedir. Süreleri, genellikle Mart ayından Eylül'e kadardır. Yükselmeleri düzene sokmak ve bataklıkları kurutmak için, antik çağdan itibaren bütün bir kanallar ağı kurmak gerekmiştir. Kaldeliler özellikle kendilerine çekirgeler getiren ve kötücül bir cin saydıkları **Güney-Batı rüzgârı**'ndan çekiniyorlardı.

S. 46'dan

Le sous-sol argileux ne renfermait pas de pierre à bâtir. En revanche, on y trouvait du bitume et récemment, dans la région de l'ancienne Ninive (Mossoul) on a découvert du pétrole.

Killi toprak altında inşaata yarar taş yoktu. Buna karşılık zift bulunuyordu ve yakın bir tarihte, eski Ninova (Musul) bölgesinde petrol bulundu.

(Metin dışında, "zift" yazılıdır.)

S. 47'den

LES CHALDEENS ET LES ASSYRIENS.

47

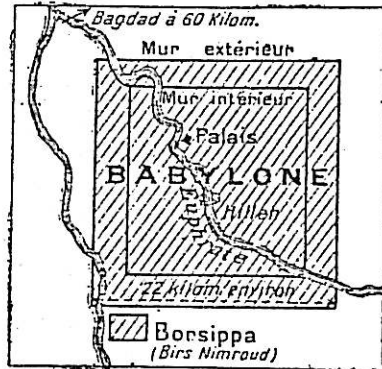
Les historiens s'obstinaient à raconter les légendes relatives à *Ninus*, soi-disant fondateur de Ninive, à sa femme, *Sémiramis*, qui aurait bâti Babylone, enfin à leur dernier successeur, l'indolent *Sardanapale*, qui aurait péri tragiquement dans les ruines de Ninive.

Dé même qu'en Egypte, c'est la *France* qui prit l'initiative des premières fouilles archéologiques en Mésopotamie. Dès 1843, *Botta*, consul de France à Mossoul, en face de l'ancienne *Ninive*, explora les ruines de *Khorsabad*, le palais du roi *Sargon*. Il y découvrit un grand nombre de sculptures, qui ont contribué à faire du Louvre un des premiers musées du monde pour l'art assyrien.

En Chaldée, *M. de Sarcoc*, consul de France à Bassora, exhuma les restes de l'antique civilisation sumérienne. Enfin, *Dieulafoy*, à partir de 1884, *M. de Morgan*, depuis 1897, découvrirent à *Suse*, capitale de l'Elam (p. 101, n° 3), une quantité d'objets d'art et de documents, relatifs à cette importante région historique.

Parallèlement aux archéologues français, les Anglais, comme *Layard*, explorèrent les bords du Tigre et de l'Euphrate. A Ninive, *Layard* découvrit la précieuse bibliothèque d'*Assurbanipal*, aujourd'hui à Londres. Plus tard, les Allemands et les Américains s'attaquèrent aux ruines de *Babylone*.

C'est ainsi, que se constitua peu à peu une science nouvelle : l'*Assyriologie*, ou science des antiquités assyriennes.

1929
1927
31

Tarihçiler, Ninova'nın sözde kurucusu **Ninus**, Bâbil'i Kurduğu söylenen karısı **Semiramis** ve nihayet Ninova'nın yıkıntılarında trajik bir biçimde mahvolan kaygısız **Sardanapal**'a ilişkin efsaneler anlatmakta ayak diriyorlardı.

Mısır'daki gibi, Mezopotamya'da da ilk arkeolojik kazılar girişimini **Fransa** başlattı, 1843 ten itibaren, eski **Ninova**'nın karşısındaki Musul'un Fransız konsolosu **Botta**, Kral Sargan'un sarayı **Korsabad**'ın yıkıntılarını keşfetti. Orada bulduğu çok sayıdaki yontu Luvr'un dünyada Asur sanatı açısından başta gelen müzelerinden biri olmasına katkıda bulundu.

Kalde'de, Fransa'nın Basora konsolosu M. de Sarzec antik Sümer uygarlığının kalıntılarını çıkardı. Nihayet, **Dieulafoy** 1884 ten, itibaren **M. de Morgan** 1897'den itibaren, Elam'ın başkenti **Sus** kentinde, bu önemli tarihsel bölgeyle ilgili çok miktarda sanat yapıtı ve belge ortaya çıkardılar.

Fransız arkeologlara paralel olarak, **Layard** gibi İngilizler, Dicle ve Fırat kıyılarını araştırdılar. Layard Ninova'da, bugün Londra'da olan değerli **Asur banıpal** kitaplığını ortaya çıkardı. Daha sonra, **Alman** ve **Amerikalılar Babil**'in yıkıntılarına saldırıya geçtiler.

Böylelikle azar azar, yeni bir bilim oluştu : **Asuroloji** ya da **Asur** antikaları bilimi.

1. La Chaldée. — Babylone.

S. 49 - 50'den

6
DIVISIONS DE
L'HISTOIRE ASSYRO-
CHALDÉENNE.

La Mésopotamie se subdivise en deux régions naturelles : au Midi, sur le cours inférieur du Tigre et de l'Euphrate, la *Chaldée*, grande comme le Danemark actuel, au Nord, sur le cours moyen du Tigre, l'*Assyrie*, aussi étendue que l'Angleterre. La rivalité de ces deux pays et de leurs capitales respectives, Babylone et Ninive, constitue toute l'histoire de la Mésopotamie.

1° La prépondérance appartient d'abord à la *Chaldée*, où trente siècles avant Jésus-Christ s'était développée une civilisation originale. Au *xxi*^e siècle, *Babylone*, devenue la première des cités chaldéennes, fut la capitale d'un puissant empire.

2° Au *xiii*^e siècle, la prépondérance passa de Babylone tombée en décadence, à l'*Assyrie*. Ce royaume atteignit l'apogée de sa puissance aux *viii*^e-*vii*^e siècles, sous les *Sargonides*, conquérants de tout l'Orient.

3° A la fin du *vii*^e siècle, l'écroulement de la domination

50

L'ORIENT.

Assyrienne, permit à *Babylone* de redevenir pour moins d'un siècle (606-539) la capitale d'un grand royaume. Mais en 539, la *conquête perse* consacra sa déchéance définitive.

1 — KALDE - BABİL

Asur - Kalde tarihinin bölünmesi :

Mezopotamya iki doğal bölgeye ayrılır : Güneyde, Dicle ve Fırat'ın alt bölümlerinde, bugünkü Danimarka büyüklüğündeki **Kalde**, Kuzeyde, Dicle'nin orta bölümünde, İngiltere yaygınlığında **Asur**. Bu iki ülkenin ve başkentleri -sırasıyla- Babil ve Ninova arasındaki düşmanlık, tüm Mezopotamya tarihini oluşturur.

1° Üstünlük önceleri, İsa'dan otuz yüzyıl önce özgün bir uygarlığın gelişmiş olduğu **Kalde**'deydi. XXI. yüzyılda **Babil**, Kalde kentlerinin birincisi ve güçlü bir imparatorluğun başkenti oldu.

2° XIII. yüzyılda üstünlük, çöküşe uğrayan Babil'den **Asur'a** geçti. Bu krallık VIII - VII. **Yüzyıllarda**, tüm Doğunun fatihleri **Sargonidler yönetiminde**, gücünün doruğuna erişti.

3° VII. yüzyılın sonunda, Asur egemenliğinin yıkılması, **Babil'in** bir yüzyıldan daha az bir süre için (606-539), büyük bir krallığın başkenti olmasını sağladı. Fakat **539'da, İran İşgali**, kesin çöküşünü getirdi.

S. 51'den

II. L'Assyrie. — Nabuchodonosor.

9
L'ASSYRIE ET SES
ROIS. L'histoire de l'Assyrie à ses origines ressemble à celle de la Chaldée. Vingt-cinq siècles environ avant Jésus-Christ, se constituèrent sur les bords du Tigre plusieurs petits états, dont la principale cité était Assour, d'où est venu le nom d'Assyrie. Longtemps les princes assyriens restèrent inférieurs en civilisation et en puissance à leurs voisins, les rois chaldéens et les princes hittites. Ce fut seulement après l'abaissement de ces derniers par les Pharaons égyptiens que l'Assyrie prit son essor.

X
H.
D.

II. ASUR - Nabukhodonozar

Asur ve Kralları.

Asur tarihi, başlangıcından Kalde'ninkine benzer. İsa'dan aşağı yukarı yirmibeş yüzyıl önce Dicle kıyılarında, Asur adının kaynağı olan **Asur** kentinin başlıcası olduğu birçok küçük devlet kuruldu. Asur prensleri uzun süre, komşuları Kalde kralları ve **Hitit prenslerinden**, uygarlık ve güç bakımından aşağıda kaldılar.

tions relatives au paradis terrestre, à la chute originelle et au déluge.

Mais, comme les Égyptiens, les Assyro-Chaldéens divinèrent les forces de la nature. En fait, chaque ville avait sa divinité protectrice, qui participait à sa fortune ou à sa décadence. A Our, on adorait *Sin* ou le dieu lune. *Mardouk* était le dieu spécial de Babylone, et son culte s'étendit lorsque cette grande ville devint la capitale d'un empire. La même fortune échut à *Assour*, la divinité nationale en Assyrie. La plus célèbre des déesses était *Ishtar* ou Vénus, que symbolisait la planète du même nom.

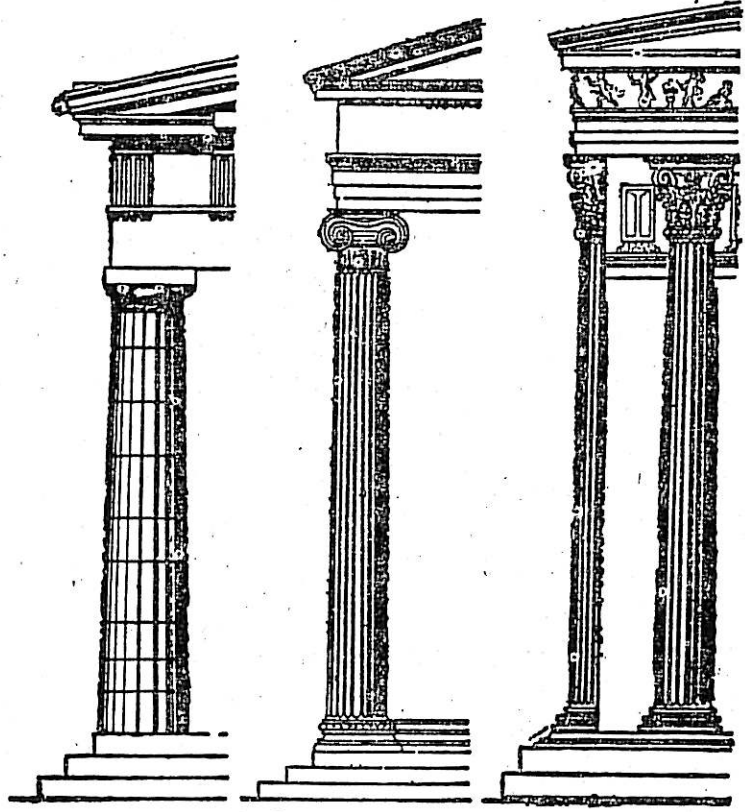

DİN - Tanrılar

[Kaldelilerin ilk dönemlerdeki inançları, İbranilerinkine yaklaşıyordu. Örneğin, yeryüzü cenneti, başlangıçtaki düşme ve kıyamete ilişkin bazı gelenekleri, değişikliğe uğratmakla birlikte korumuşlardı.]

Fakat Mısırlılar gibi, Asur - Kaldeliler de doğa güçlerini **Tanrılaştırmışlardı**. Gerçekten, her kentin, kendi zenginliğine ya da çöküşüne katılan koruyucu Tanrısı vardı. Ur'da, **Sin** ya da ay tanrıçasına tapılıyordu. **Marduk**, Babil'in özel tanrısıydı ve bu büyük kent başkent olduğunda, Marduk inancı yaygınlaştı. Asur'un ulusal tanrısı **Asur** aynı şansa sahip olmadı. Tanrıçaların en ünlüsü, **İhtar** ya da aynı adı taşıyan gezegeni temsil eden Venüs'tü.

Pouriantils n'étaient pas voûtés en pierre, comme le furent plus

Les 3 ordres d'Architecture.
De gauche à droite l'ordre dorique, ordre ionique, ordre corinthien.

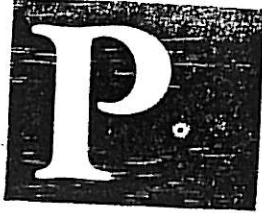
[Resmin alt yazısı :]

3 Mimarlık düzeni,

Soldan sağa : dorik düzen, iyonik düzen, korentiyen düzen.

(Metin dışında; "dorik", "iyon", "korent" yazılıdır.)

Kitabın, 1, 3, 6, 9, 10, 15, 19, 23, 28 - 35, 48, 53, 54, 64, 87, 88, 103 - 105, 122, 128, 134, 177, 302 sayfaları işaretli ve notludur.

İLK UYGARLIKLAR

Yazarlar :

Gustave FOUGÈRES

Georges CONTENAU

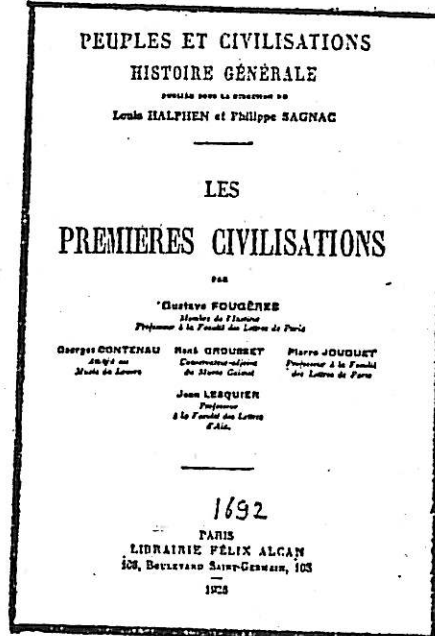
Pierre JOUGUET

Rene GROUSSET

JEAN LESQUIER

Anıtkabir 1692

Les premières civilisations. Paris 1926
Félix Alcan. VIII+437 S. 8° 3 harita.
"Peuples et Civilisations Histoire
Générale"

S 73'ten

CHAPITRE IV

LES CIVILISATIONS ARCHAÏQUES DE L'ASIE OCCIDENTALE ET LE PREMIER ROYAUME SUMÉRIEN

Une longue tradition mythique a accrédité l'opinion qui situe en Asie le berceau de l'humanité et de la civilisation originelle. Sous les noms d'Ishtar, d'Ève, de Cybèle, etc., c'est toujours la même Grande Déesse qui synthétise les prétentions de l'Asie à ce rôle de Mère universelle.

Sans entrer ici dans le détail de ces cosmogonies, bagage spirituel des peuples divers dont on résumera plus loin les croyances en même temps que leur histoire, il suffit ici de s'attacher aux constatations positives de l'archéologie préhistorique. Comme on devait s'y attendre, des traces de civilisations primitives se sont révélées sur plusieurs points de l'Asie antérieure. Le problème le plus délicat consiste à les échelonner dans le temps, de façon à localiser sur le sol les foyers les plus anciens.

IV BÖLÜM

BATI ASYA ARKAİK UYGARLIKLARI VE İLK SÜMER KRALLIĞI

Geçmişini eskiye dayanan bir söylenceye dayalı gelenek insanlığın ve ilk uygarlık beşiğinin Asya'da bulunduğu kanısını doğrulamıştır. İhtar, Eva, (Havva) Kibele adları altında Asya'nın evrensel planda Ana'lık işlevine talip olma savlarını birleştiren hep aynı Büyük Tanrıça'dır.

Tarihleri gibi aynı zamanda inançları daha ileride özetlenecek olan çeşitli toplumların tinsel dağarcığı olan evrenin yaratılışını inceleyen bilimin ayrıntılarına burada girmeksizin prehistorik arkeolojinin saptadığı olgulara bağlı kalmak yeterli olacaktır. **Beklediği gibi ilksel uygarlık izleri Önasya'nın birçok noktalarında ortaya çıkmıştır. En ince sorun, en eski merkezlerin bulunduğu yerlere belirleyecek biçimde, bunları zaman içinde sıralamaktır.**

S. 113 - 114 - 115'den

Ces vicissitudes formeront la trame de l'histoire générale de l'hellénisme dès ses origines : avant même que les tribus nordiques des Indo-européens ne soient venues lui apporter cette langue grecque, dont les accents harmonieux semblent aujourd'hui inséparables du souvenir que nous nous formons de la Grèce antique tout entière, les pays égéens auront reçu déjà la visite de bien des peuples divers et déjà sans doute fait tour à tour bien des emprunts et des restitutions à l'Asie en vertu du rythme séculaire que nous venons de décrire.

Malheureusement les textes sont muets sur ces premières migrations ou du moins ce qu'ils en disent pose plus de problèmes qu'il ne permet d'en résoudre.

I. — LA GRÈCE AVANT LES GRECS, D'APRÈS LA TRADITION : LES PÉLASGES¹.

Les historiens grecs du ve siècle, particulièrement Hérodote, reconnaissent l'existence en Grèce d'une race préhellénique « barbarophone », c'est-à-dire ne parlant pas le grec, autochtone,

X c'est-à-dire née sur le sol même, lequel, avant de s'appeler Hel-
lade, aurait porté le nom de Pélasgie ou pays des Pélasges.
Suivant la méthode de personnifications généalogiques qui
assimilait les groupements humains à des familles issues d'un
héros éponyme, Pélasgos était désigné comme l'ancêtre com-
mun de cette population préhistorique.

X Sous cette forme légendaire, il y a peut-être un fond de réa-
lité qu'une érudition hypercritique aurait tort de nier *a priori*.
Si les Grecs de l'époque historique n'avaient plus qu'un vague
souvenir de leur passé, il leur en restait du moins l'im-
pression d'avoir été précédés par un peuple primitif notable-
ment différent du leur. Sans doute, par une généralisation
abusive, ils ont confondu sous le terme générique de Pélasges
l'ensemble des populations hétérogènes dont la civilisation
grossière et la langue inintelligible représentaient aux yeux des
civilisés l'enfance barbare de l'humanité. Faute de documents
précis et de méthode anthropologique, l'imagination populaire,
surtout frappée par certains contrastes encore survivants entre
le genre de vie de quelques peuples agrestes, comme les Arca-
diens et les Épirotes, et celui des nations policées, créa le mirage
d'une ère ancestrale, où l'homme, à demi sauvage, ignorant
l'agriculture, se nourrissait de glands doux, adorait les arbres
et les pierres brutes et se croyait né sur place du tronc des
vieux chênes. La Grèce n'est pas le seul pays qui ait cru à
l'existence d'un âge druidique, dont certains cultes sylvestres
conservaient, notamment à Dodone, le souvenir plus ou moins
déformé. Quant à l'extinction complète d'une langue primitive
à qui manquait le viatique de l'écriture, l'exemple de la dispa-
rition du celtique en Gaule, entre beaucoup d'autres, en atteste
la possibilité.

X Que les Pélasges ne soient pas une fiction de pure fantaisie,
qu'ils aient été un peuple réel, on ne saurait guère le contester.
Un canton de la Thessalie, la Pélasgiotide, avait conservé leur
nom; l'*Illiade* énumère « les divins Pélasges » parmi les
auxiliaires asiatiques de Troie, à côté de peuples historiques, tels
que les Cariens, Lyciens, Lélèges, Caucones, Mysiens et Phry-
giens. Ils figurent encore dans l'*Odyssée*, parmi les populations
de la Crète. Les Athéniens les considéraient comme ayant habité
leur pays sous le nom de Pélasges Cranaens et leur attribuaient
la construction de leur acropole primitive. Les Ioniens de
la côte d'Achaïe reconnaissaient avoir été précédés par une
tribu de Pélasges Ægialéens; les Danaens d'Argolide prétendaient

avoir succédé à des Pélasges installés sur l'acropole de Larissa; enfin des débris de population pélasgique étaient encore, au dire d'Hérodote, constatés à Lemnos, à Samothrace, en Chalcidique, et sur la côte de la Propontide (mer de Marmara), autour de Cyzique; on leur attribuait le culte des dieux Cabires, encore adorés à Samothrace et en Béotie, avec célébration de mystères: leur nom sémitique signifie les « Puissants » (Cabirim).

La réalité des Pélasges étant plausible, il reste à élucider le problème de leur identification ethnique et de leur origine. Plusieurs solutions ont été proposées: les Pélasges seraient pour les uns une première vague nordique de Préhellènes, venue d'Illyrie ou d'Albanie; pour d'autres, un rameau asiatique apparenté aux Tyrsènes (Étrusques), avec lesquels, d'après les anciens, on les assimile sous le nom de Pélasges-Tyrsènes, ou bien un rameau sémitique. La présence des Tyrsènes à Lemnos est certifiée par une inscription aujourd'hui reconnue comme étrusque: il s'agit sans doute d'une installation contemporaine soit de la migration maritime de la bande étrusque qui quitta la Lydie pour aller se fixer en Italie, soit des incursions de pirates tyrsènes qui infestèrent les îles et les rivages de la mer Égée aux VIIIe et VIIe siècles avant J.-C. Il semble bien que le cantonnement le plus stable et le plus ancien des Pélasges en Grèce ait été celui de Thessalie qui a gardé leur nom. Par conséquent, c'est par le nord qu'ils seraient venus dans la péninsule hellénique, s'y seraient répandus en Béotie, en Attique, en Argolide et peut-être jusqu'en Arcadie. Les stations insulaires et côtières où on les retrouve ultérieurement, de Lemnos à la Propontide, paraissent jalonner la route maritime de leur émigration, lorsqu'ils durent céder la place en Grèce aux vagues des Protohellènes, Achéens, Éoliens-Ioniens, en vertu du rythme constaté aux pages précédentes. Ce faisant, les Pélasges seraient donc arrivés par la voie de terre, puis retournés par la voie de mer à leur berceau asiatique, donnant le premier exemple connu de ces migrations circulaires dont nous avons aussi retracé l'esquisse¹.

L'origine asiatique des Pélasges se peut déduire de présomptions de fait et aussi d'ordre linguistique. Le fait, c'est la présence de Pélasges dans le groupe anatolite des alliés de Troie, groupe où domine l'élément caro-lycien et lélége. Or la topo-

1. Voir ci-dessus, p. 112.

Helenizmin başlangıcından beri genel tarihsel örüsünü bu kararsızlıklar oluşturacaktır: Tüm antik Yunanistan'a ilişkin anımızdan bugün için ayrılmaz gözükten uyumlara, vurgulara sahip Yunancayı Hint-Avrupalı kuzey kabileleri tanımadan önce bile Ege ülkeleri çoktan birçok, çeşitli toplulukça ziyaret edilmiş ve hemen yukarıda belirtmiş olduğumuz yüzyıllardan beri sürüp gelen gidip-gelmeler nedeniyle kuşkusuz Asya'dan birçok şey almış ve vermiştir.

Ne yazık ki yazılı metinler bu ilk göçler konusunda sessiz kal-

maktadır veya en azından verdikleri bilgi çözdüğünden daha çok sorun yaratmaktadır.

YUNANLILARDAN ÖNCEKİ YUNANİSTAN - GELENEĞE GÖRE : PELASGLAR

V. yüzyıl Yunan tarihçileri, özellikle de Herodot Yunanistan'da Yunanca konuşmayan, yerli, yani Elat adını almadan Pelasıya veya Pelasg ülkesi adını taşımış topraklarda doğmuş, "barbarca konuşan" preheler bir ırkın varlığını işaret etmekteydiler. İnsan gruplaşmalarının ve adları yarı tanrıdan gelme hanedanlarla bir tutan soy kütüğüne bağlı kişileştirme yöntemine uygun olarak, Pelasıgos bu tarih öncesi halkın ortak atası olarak gösterilmiştir.

Bu söyleneceye dayalı görünüm altında, belki de aşırı eleştirici çok fazla bilginin, **herşeyden önce**, yadsımış olmakla yanlışa düştüğü bir gerçekçi temel vardır. Tarihsel dönemdeki Yunanlıların, geçmişlerinden yalnızca belirsiz izler kalmışsa da, en azından, kendilerinden belirgin olarak farklı bir halkın var olduğu izlenimine sahip olmalıdırlar. Tanıtıcı Pelasıg terimiyle uygar insanların gözünde **değersiz uygarlıkları ve anlaşılmaz dilleri** insanlığın barbar çocukluğunu temsil eden türdeşlik göstermeyen toplumların tümünü aşırı bir genelleştirmeye başvurarak karıştırmışlardır. Açık seçik belgelerin ve antrepolojik yöntemin eksikliği nedeniyle, özellikle Arkatlar ve Epirler gibi bazı kırsal niteliğe sahip toplumlarla bazı uygarlaşmış ulusların yaşam biçimleri arasında halen var olan çelişkilerle çarpılmış toplum arasında yaygınlaşmış imgeleme gücü, tarımı bilmeyen, yumuşak meşe palamutuyla karnını doyuran, ağaçlara ve işlenmemiş taşlara tapan ve eski meşelerin gövdelerinden doğduğuna inanan yarı-yabanıl insanın atalarının yaşadığı bir çağın olduğu hayalini yaratmıştır. Bazı ormanda yayılmış mezheplerin, özellikle de Dodone'de, üç aşağı beş yukarı çarpıklaşmış anısını korudukları, Kelt papazlarına değgin bir çağın varlığına inanmış bulunan tek ülke Yunanistan değildir. Yazı desteğine sahip olmayan ilkel dilin tümüyle yokolması (birçok dil gibi Galya'da Keltçenin kaybolması örneği verilebilir) bunun olasılığını doğrulamaktadır.

Pelasgların salt fantaziye dayanan bir kurgu olmadığı, gerçek bir halk olduğu yadsınamaz. Teselya'da bir kanton olan Pelasıgioti de onların adını korumuştur; **İlyada** Truva'nın Asyalı yardımcılarında Karyalar, Litler, Lelekler, Kokonlar, Misyenler, Frikler gibi tarihe uygun düşen halkların yanısıra "kutsal Pelasıglar"ı da sırala-

maktadır. **Odise**'de yeniden Girit nüfusu arasında yer almaktadırlar. Atinalılar ülkelerinde Kranalı Pelasglar adıyla oturmuş olduklarını kabul etmişler ve ilkel akropolü yapmış olduklarını ileri sürmüşlerdir. Akaeli tarafındaki İyonlar kendilerinden önce bir Egfaalen Pelasg kabilesinin yaşadığını; Argolis Danaenleri Larissa akropolünde yerleşmiş bulunan Pelasgların yerlerine geçmiş olduklarını ileri sürmekteydiler; nihayet Herodot'a göre, Pelasg nüfusunun artıklarına Lemnos, Samotrakya, Kalsidik ve Propontid'in (Marmara denizi) kıyısında, hizik çevresinde rastlanmaktaydı; hâlâ Samotrakya ve Beotya'da sürdürülen gizemlerin kutsanmasıyla ve avinlerle Cabir tanrılarına tapınc onlara maledilmektedir ki sahip oldukları Sâmi adı "Güçlüler" (Cabirim) anlamına gelmektedir.

Pelasg gerçeği usa yatkın olduğu için, geriye etnik olarak kimliklerinin ve kökenlerinin aydınlatılması sorunu kalmaktadır. Birçok çözüm önerilmiştir: bazılarına göre Pelasglar Prehelenlerin, İliya veya Arnavutluk'tan gelen ilk dalgasıdır; diğerlerine göre Tirsenerle (Etrüsklerle) hısımlık olan, eskilere göre Pelasg-Tirsenerle adı ile içlerinde eritilen Asya kökenli bir kol veya Sâmi koludur. **Tirsenerlerin Lemnos'daki varlıkları bugün Etrüsklere ait olduğu kabul edilen bir yazıtla doğrulanmaktadır.** Bu ya Lidya'dan İtalya'ya yerleşmek için deniz yoluyla göç eden bir Etrüsk grubunun aynı dönemde (Lemnos'da) yerleşmesine ya da İ.Ö. VIII ve VII. yüzyıllarda Ege denizi kıyılarını ve adaları talan eden korsanların akınlarına ilişkindir. Pelasgların Yunanistan'daki en istikrarlı ve en eski konaklama yerlerinin büyük olasılıkla adlarını da koruyan Teselya olduğu söylenebilir. Sonuç olarak Helen yarımadasına kuzeyden gelmiş oldukları, Beotya, Atik,, Argolit ve belki de Arkadya'ya dek yayılmış oldukları söylenebilir. Daha önceki sayfalarda saptanan hızla Yunanistan'daki yerlerini Protohelenler, Akalar, Eoliyen-İyonlara bırakmak zorunda kaldıkları zaman Lemnos'dan Propontid'e dek, daha sonra onlarla karşılaşacağımız ada ve kıyılardaki merkezler göç yollarının üzerinde sıralanmış gözükmektedir. Böylece bizim de taslağını çizmiş olduğumuz, sonuçta çıkış noktasına dönen göçlerin bilinen ilk örneğini kara yoluyla gelip daha sonra Asya'daki beşiklerine deniz yoluyla dönen Pelasglar vermişlerdir.

Pelasgların Asya kökenli olmaları gerçek ve de lingüistik kariyelerden elde edilebilir. Gerçek olan, Karya-Liken ve Lelek ögesinin başat olduğu Truvalıların müttefiki olan Anadolu lu grupta Pelasgların bulunmasıdır.

Toute une école allemande s'est emparée de ces arguments pour établir l'origine et le caractère « germaniques » des nations indo-européennes ou plutôt « indo-germaines ». Les migrations indo-européennes vers les terres méditerranéennes ou indo-iraniennes ne seraient pas autre chose que la première grande invasion germanique descendue du nord vers les pays du soleil. Remarquons seulement que la science ne nous autorise pas à lier ainsi les données linguistiques et les données ethnographiques. Mais les excès de la méthode ethnographique ne doivent pas nous faire méconnaître ce qu'il peut y avoir de sérieux dans la théorie du « berceau germano-polonais ». Aussi bien, comme on le dira, cette théorie ne paraît nullement incompatible avec l'existence d'un « foyer russe », l'aristocratie indo-européenne, que nous entreverrons tout à l'heure, ayant parfaitement pu, dès la période de la communauté, étendre son autorité et propager sa langue depuis l'Elbe jusqu'à la Caspienne.

Enfin une dernière hypothèse recherche les origines indo-européennes dans la Sibérie occidentale et centrale. La Sibérie, à la fin de la période quaternaire, était séparée de l'Europe, comme de l'Iran par le lac aralo-caspien et les débris du glacier russo-scandinave d'un côté, du glacier irano-altaïque de l'autre côté. Ce serait dans cette « clairière sibérienne » que se serait formée en vase clos l'originalité indo-européenne. La migration des Indo-européens aurait commencé vers la Russie et l'Occident d'une part, vers l'Iran et l'Inde d'autre part, le jour où l'assèchement du marais aralo-caspien et la fonte des glaciers de l'Oural et de l'Afghanistan leur ouvrirent les chemins de l'ouest et du midi, tandis qu'un refroidissement du climat rendait la Sibérie inhabitable. Notons qu'il s'agirait donc ici, non seulement de la patrie néolithique des Indo-européens, mais même de leur « berceau » paléolithique. La théorie de « l'isolement sibérien » rendrait compte de la longue période d'incubation que l'indo-européen commun suppose déjà derrière lui. Les linguistes insistent, en effet, sur ce point que l'indo-européen

— 127 —

Les Indo-européens et leurs premières migrations

n'était nullement un dialecte primitif, pas plus primitif que l'égyptien des pyramides ou le vieux babylonien. Notons toutefois qu'au sentiment de certains d'entre eux, l'indo-européen deriverait d'une langue plus ancienne, qui aurait également donné naissance au hittite-ougrien, aux langues du Caucase (géorgien), au sémitique et aux langues asiatiques et méditerranéennes, depuis le vieien jusqu'au basque. une telle parenté ferait écarter l'idée de la formation de l'indo-européen en vase clos.

On peut rattacher à la même théorie celle qui se fonde sur la présence, durant le haut moyen âge, dans les oasis du Turkestan chinois, d'une langue indo-européenne, le « tokharien » pour rechercher de ce côté ou du côté du Turkestan russe les origines indo-européennes. Les tenants de cette thèse pensent que les Tokhariens du Turkestan représentaient l'arrière-garde indo-européenne restée au pays natal. Bien loin de se confondre avec la race nordique ou germanique (dolichocephales blonds), les Indo-européens seraient des émigrants asiatiques, qu'on nous donne comme des brachycephales de teint clair. Quant aux Nordiques ou Germains, ce seraient les vieux indigènes néolithiques de la Baltique, « indo-européanisés » de force par les tribus venues d'Asie. Les nombreux termes non indo-européens du germanique attesteraient le bien-fondé de cette conception.

Hint-Avrupa veya daha çok "Hint-Germen" uluslarının "Germen" kökeni ve niteliklerini ortaya koymak için tüm bir Alman okulu bu gerekçelere sahip çıkmıştır. Onların gözlerinde Akdeniz veya Hint-İran topraklarına yönelik ilk Hint-Avrupa göçleri ılıman ülkelere kuzeyden gelen ilk büyük Germen istilasından başka bir şey değildir. Fakat bilimin lingüistik verilerle etnografik verileri böylesine bağdaştırmamıza izin vermediğini belirtmek isteriz. Fakat etnografik yöntemdeki aşırılıklar "Germen-Polonya beşiği" kuramının ciddi yönleri olduğunu yadsınamıza neden olmamalıdır. Birazdan şöyle bir göreceğimiz gibi Hint-Avrupa soylular sınıfı topluluk döneminden beri yetke ve dilini Elbe'den Hazar'a dek tamamen yayabilmiş olduğu için bu kuramın bir "Rus merkezi"nin varlığıyla bağdaşmaması da olanaksız gözükmemektedir denilebilir.

Nihayet son bir sav batı ve merkezi Sibiryada Hint-Avrupalı kökenleri aramaktadır. Dördüncü zamanın sonlarında Sibiryada Avrupa'dan olduğu gibi İran'dan Aral-Hazar gölüyle ayrılmış ve bir yanda Rus-İskandinav buzulunun artıkları, öte yanda İran-Altay buzulu yer almıştı. Aral-Hazar bataklığının kurumasının ve Ural ile Afganistan buzullarının erimesinin kendilerine batı ve güney yolunu açmış olduğu, iklimdeki soğumanın Sibiryayı oturulamayacak duruma soktuğu an, Hint-Avrupalıların bir yandan Rusya ve batıya, diğer yandan İran ve Hindistan'a göçleri başlamış olmalıdır. **Böylece burada Hint-Avrupalıların neolitik vatanlarının değil fakat hatta paleolitik "beşik"lerinin söz konusu olduğunu belirtelim. "Sibirya'nın tecriti" kuramı çok Hint-Avrupalının geride bıraktığını düşündüğü uzun kuluçka döneminin hesabını vermektedir.** Nitekim dilbilimciler Hint-Avrupa dilinin hiç bir biçimde "piramitler dönemi Mısır dili veya eski Babil dilinden daha ilkel olmadığı" noktası üzerinde ısrar etmektedirler. **Bununla birlikte bazılarına göre, Hint-Avrupa dili aynı zamanda Liken dilinden Bask'a dek Fin-Uyгур, Kafkas (Garcien), Sami Asya kökenli ve Akdeniz dillerini doğurmuş bulunan daha eski bir dilden türemiş olmalıdır: Böyle bir vatanlık Hint-Avrupa dillerinin dışarıyla hiç ilişki kurmaksızın olduğu düşüncesini bir kenara bıraktırmaktadır.**

Aynı kurama vukarı orta çağda Çin Türkistanı'nda bir Hint-Avrupa dili olan "Tokharca"nın konuşulduğuna ilişkin kuramı Hint-Avrupa dillerinin kökenlerini bu tarafta veya Rus Türkistanı'nda araştırmak için bağlanabilir. **Su savı savunanlar Türkistan'daki Tokharların, doğmuş oldukları ülkede kalmış Hint-Avrupalıların artçılarını temsil**

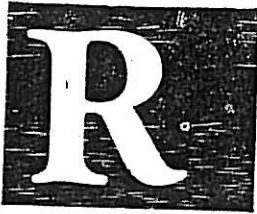
ettiklerini düşünmektedirler. Kuzey veya Germen ırkıyla (sarışın dolikosefaller) karışmamış, açık tenli brakisefal olarak belirtilen Hint-Avrupalılar Asyalı güçmenler olarak düşünülmektedir. Kuzeyliler ve Germenlere gelince, bunlar Asya'dan gelmiş kabilelerin zoruyla "Hint-Avrupalılaştırılmış" Baltık'daki eski neolitik yerlilerdir. Germen dilindeki Hint-Avrupa kökenli olmayan birçok terim bu görüşü doğrulamaktadır.

S. 137'den

D'autres tablettes sont écrites dans une langue différente, qui est le hittite. Les uns considèrent que le hittite est une langue indo-européenne, dont le vocabulaire a admis un très grand nombre d'éléments « asiatiques », c'est-à-dire empruntés à ces langues mal connues d'Asie Mineure, telles que le lycien, le lydien, le carien, etc., qui ne sont ni sémitiques ni indo-européennes. D'autres pensent que le fond de la langue hittite est asiatique, avec des emprunts à l'indo-européen; il nous paraît démontrer que, si le cadre de la langue (déclinaisons, conjugaisons, etc.) est indo-européen, le vocabulaire ne l'est pas. Semblable phénomène se rencontre dans d'autres langues: l'égyptien ancien a subi l'influence du sémitique dans ses pronoms par exemple, tandis que le persan moderne a accepté une multitude de mots arabes. En somme, dans le hittite il y a deux éléments, l'un, essentiel et primitif, l'asiatique, l'autre constitué par un apport ultérieur, l'indo-européen.

Diğer tabletler farklı bir dil olan Hititçe yazılmıştır. Bazıları sözcük dağarcığı çok fazla sayıda "Asya kökenli" öge içermiş olan, yani Likya, Lidya, Karya vb., diller gibi, ne Samî ne de Hint-Avrupa kökenli olmayan, Küçük Asya'nın iyi bilinmeyen dillerinden alıntı yapan Hititçenin Hint-Avrupa dili olduğunu düşünmektedirler. Diğerleri Hitit dili temelini Hint-Avrupa dillerinden yaptığı alıntılarla birlikte Asya kökenli olduğunu düşünmektedirler. Bizce kanıtlanmış olan, dilin çerçevesi (ad çekimi, fiil çekimi, vb.) Hint-Avrupalı olsa da sözcük dağarcığının bu nitelikte olmamasıdır. Benzer olguya diğer dillerde de rastlanmaktadır: Örneğin eski Mısır dili zamirler açısından Sâmi dilinin etkisini duymuştur, oysa modern Pers dili birçok Arapça sözcüğü benimsemiştir. Sonuçta, Hitit dilinde iki öge vardır; biri, öze ilişkin ve ana nitelikteki Asya kökenli öge, diğeri, daha sonraki katkıyla oluşmuş Hint-Avrupa ögesidir.

(Kitabın sayfaları çoğunlukla işaretli ve notludur.)

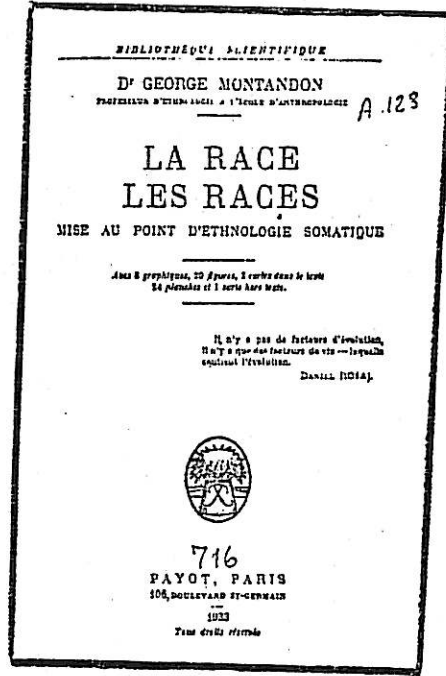
IRK, IRKLAR

Dr. George MONTANDAN

Antropoloji Okulu Etnoloji Profesörü

Anıtkabir 716

Montandon, Prof. Dr. George [1879-]:
La race, les races mise au point
d'éthnologie somatique. Paris 1933
Payot. 299 S. 8° resim, planş, 12
planş, harita

S. 50 - 51 - 52'den

Ten

blanc pâle;
blanc rosé;
blanc basané, blanc jaunâtre;
jaune pâle (grain de froment), jaunâtre;
jaune épais (peau de porc), brunâtre clair;
jaune brun, brun franc;
brun rougeâtre;
brun chocolat, brun foncé;
brun très foncé;
noir, gris noir.

CARACTERES RACIAUX

51

Pour la couleur des yeux, FERTILLON a établi un table
chromatique de 54 couleurs. Ft. MARTIN de 16 couleurs.
Mais ici aussi nous devrions nous contenter d'une échelle
descriptive, soit, en allant du moins au plus foncé.

Yaff

bleu clair
bleu
gris clair
gris foncé
vert
brun clair
brun
brun foncé
brun noir.

La nature des cheveux est parfaitement distincte pour les diverses grand' races, qu'elle aide d'ailleurs précisément à diagnostiquer :

Les Pygmoïdes et les Nègroïdes ont le cheveu crépu;
Les Vedd-australoides et les Europeoïdes ont le cheveu ondulé;

Les Mongoloïdes ont le cheveu lisse.

Il a été question en premier lieu de la complexion parce que c'est elle qui frappe avant tout et le plus fortement l'esprit. Ce n'est pas la stature, par exemple! En face d'un

[İrksal karakterler "bölümünde, ten, yüz biçimleri, vücut oranları, anatomi, kan ve fizyo-psikoloji sayılıyor.]

(Metin dışında Ten Göz/Saç yazılıdır.)

S 185'den

D'autre part, nous estimons plus conforme à la réalité des faits que nous ne le pensions autrefois, de ne pas bloquer ensemble les Samoyèdes et les Lapons, en une race samienne mongoloïde. Les Samoyèdes sont un groupe somatique de la race mongolienne, tandis que les Lapons continuent à former une race, samienne ou laponienne, mais qui est à rattacher aux Europeoïdes.

D.
Türk

[Farklı ırklar ele alınırken, "Büyük Mongol İrki" bölümünde şunlar söyleniyor :]

Samoyedlerle Laponları aynı bir Sami-Mongol ırkına birlikte koymamanın, eskiden düşünmediğimiz biçimde, olguların gerçekliğine daha uygun düşeceği kanısındayız. Samoyedler Mongol ırkının Somatik bir grubudurlar, **oysa Laponlar, Samiyen ya da Laponiyen, fakat Örcpoidlere bağlanması gereken bir ırk oluşturmaya devam ederler.**

(Metin dışında "D" ve "Türk" yazılıdır.)

S 212 - 213'ten

les Kisil, les Koïbal, les Beltir, les Tatars de Mélet Or, ces peuples sont, ethnographiquement et linguistiquement, pour une part des Mongoliens, pour une plus grande part des Touraniens (Turco-tatares). Mais il s'agit d'anciennes

(.....)

RACE PALÉOSIBÉRIENNE

213

populations envahies et dominées par des éléments mongoliens et touraniens. Ces anciennes populations doivent être appelées en bloc les Paléo-altaïens. Si ces Paléo-altaïens ne forment plus de tribus, ils ont cependant laissé des traces dans plusieurs des tribus actuelles. Linguistique-

[Yine aynı bölümde, Altay ve Savyan bölgeleri topluluklarının kimlikleri ayrıntılı biçimde sayılarak, şöyle deniliyor :]

Etnografik ve dilbilimsel olarak bu toplumlar, bir yandan **Mon-gol**, daha büyük, bir yandan ise **Turan** (Türk-Tatar) dırlar. Fakat söz-konusu olan, Mongol ve Turanlı öğelerce işgal edilip egemenlik al-tına alınmış olan toplumlardır. Bu eski toplumlar blok olarak **Paleo-Altaylılar** olarak adlandırılmalıdır.

(Sayfa kenarına "Ayırıyor" yazılmıştır.)

S. 235'ten

RACE TOURANIENNE

235

mongoloïde la plus forte a produit une brachycéphalie presque encore plus forte), face allongée, pommettes relativement proéminentes, lèvres parfois relativement épaisses, nez proéminent mais droit, œil mi-mongoloïde¹.

La race touranienne est donc une race intermédiaire européido-mongoloïde, dont un des traits fondamentaux est la forte brachycéphalie. La caractéristique donnée plus haut s'applique avant tout aux groupes somatiques occupant le centre du domaine de la race, le Turkestan russe, c'est-à-dire aux Kirghiz en particulier. Mais ce domaine s'étend bien au delà, les groupes relevant de la même origine s'infiltrant de tous côtés : Turcomans en Perse, Turcs en Anatolie et en Europe, tous Talares répandus du lac Baïkal à la Crimée. Il est cependant des tribus tatares dont les éléments touraniens ont été majorisés par des éléments d'autres races et qui donc, anthropologiquement, doivent être rattachés à ces autres races. C'est peut-être également le cas des Iakoutes de la Sibérie du Nord-Est (bassin de la moyenne et de la basse Léna); ils ont été mentionnés plus haut (p. 221) et il n'y a pas de doute que, linguistiquement, les Iakoutes soient des Turco-tatares; il semble cependant ressortir de l'étude de MAÏNOV que l'élément mongolique est prédominant chez eux au point qu'ils doivent, somatiquement, être rattachés à la race mongolienne (en conséquence intransigeante de quoi l'étude de MAÏNOV se trouve dans la Bibliographie de la race mongolienne). Il est inutile de tenter une subdivision de la race touranienne, car elle courrait risque de n'être qu'une répartition linguistico-ethnographique.

C'est enfin dans la race touranienne que rentrent les Altaïens actuels, tandis que les Paléo-altaïens, dont il ne reste que des individus ou des facteurs épars, étaient des Ougriens. Leurs voisins les Saïaniens, que souvent, par

["Büyük Mongol Irkı" bölümünün "Turan Irkı" alt başlığında,

değişik yazarların değişik görüşlerinden sözediliyor. Bunlar toparlanarak, konu şöyle sürdürülüyor :]

Demek ki Turan ırkı **Öropoid-Mongol** arası bir ırktır ve temel özelliklerinden birisi adamakıllı brakisefal oluşudur. Yukarıda verilen özellikler hepsinden önce ırkın ülkesinin merkezi **Rus-Türkistanı**, yani özellikle Kırgızlara uygulanır. Fakat aynı kökenden gelen gruplar bütün yanlara sızdıklarından, bu ülke daha da ötelere uzanır: **İran'daki Türksüler**, Anadolu ve Avrupa'daki **Türkler**, Baykal gölünden Kırım'a kadar yayılmış bütün Tatarlar. (...) Turan ırkının alt bölümlere ayrılmaya kalkılması yararsızdır çünkü dilbilimsel-etnografik bir dağılımdan başka bir şey olmaması olasıdır.

Nihayet, **bugünkü** Altaylılar da Turan ırkına girerler, oysa Paleo Altaylılar, **Ugriyendiler** ki onlardan ancak bireyler ya da dağılık ögeler kalmıştır.

(Sayfa kenarına "?D", "?" ve "Aynı şey!" notları yazılmıştır.)

IRKLAR VE TARİH ETNOLOJİK AÇIDAN TARİHE BAKIŞ

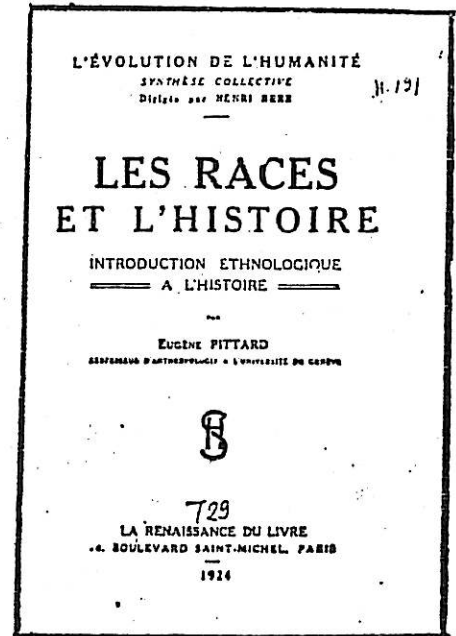
Yazan: Eugene PITTARD
Genevre Üniversitesi Antropoloji
Profesörü

Anıtkabir 729

Pittard, Prof. Eugène [1867 - 1962]:
Les races et l'histoire. Introduction
éthnologique à l'histoire. Paris 1924
Renaissance du Livre. XX+619 S.+1
y 8° resim, harita.

"L'Evolution de l'Humanité Synthèse
Collective V Première Section Pré-
histoire, Protohistoire V"

S. VIII'den

rend à effacer les grandes oppositions primitives. Et l'on
peut dire que le facteur race se défait constamment, qu'il est
attaqué par cela même qui l'a produit : le milieu et l'hé-
rédité.

Ici se présente à nous une question que déjà nous avons
rencontrée (2), mais que précisément nous avons réservée
pour le présent volume : celle des migrations. X

[Dış çevrenin etkisi, çeşitli elemanların karışık etkileri ölçüsünde -bireylerin birleşmesi, hele ırkların birbirine karışması ölçüsünde- muhafazanın olduğu kadar değişimin de etkisi olmaktadır. Böylelikle, kendisi olumsuzluğun işleyişi, ayrıcalıklarını çoğaltarak, büyük ilksel zıtlıkları silmeye yönelmektedir.] Ve denebilir ki ırk etkisi sürekli olarak bozulmakta, kendi kendisini üretmiş olanca saldırıya uğramaktadır : **Çevre ve kalıtım.**

Burada karşımıza daha önce de gördüğümüz ancak incelemeyi özellikle bu cilde ayırdığımız bir sorun çıkıyor : **Göçler sorunu.**

S IX - X'dan

AVANT-PROPOS

IX

qui concerne les déplacements humains et leur rôle dans l'histoire, d'indispensables distinctions.

A lire tel passage du livre, il pourrait sembler que notre auteur n'attache pas à ces mouvements de peuples l'importance que beaucoup leur attribuent. Selon lui, on a cru trop facilement que « les conquêtes ont été suivies de transformations ethniques » (p. 12). « Et les invasions elles-mêmes? ... Quelles peuvent être leurs influences anthropologiques sur les régions envahies? Je crois qu'on a beaucoup exagéré certaines d'entre elles » (p. 14). Ailleurs encore : il semble, dit-il, que, dans le peuplement de l'Europe, « ces populations, arrivant... les unes à la suite des autres, ont dû causer de profondes perturbations ethniques parmi les plus anciens occupants. Il ne faudrait pas exagérer ces troubles; il ne faudrait pas non plus les diminuer » (p. 96) (1).

La thèse, on le voit, n'a rien d'absolu. Si bien des envahisseurs n'ont pu laisser d'empreinte ethnique importante, Pittard ne nie pas que, « dans certains cas particulièrement favorisés », les invasions aient pu jouer un rôle modificateur » (p. 16). C'est depuis que les circulations humaines sont devenues intensives au travers des continents, déclare-t-il, que les races primitives se sont mélangées. Jusqu'au mésolithique, l'Europe occidentale ne connut que des Dolichocephales — de types divers, il est vrai. L'arrivée des premiers Brachycephales troubla profondément cette relative unité. A partir de ce moment-là, — et les mélanges ironiquement toujours en s'accroissant, — il n'est plus possible, en Europe, de parler de races pures » (p. 20; cf. p. 102).

La lecture de ce livre invite et aide à mettre quelques précisions dans l'étude de ces divers phénomènes : migration, conquête, colonisation, émigration, et à chercher les rap-

AVANT PROPOS

ports du nomadisme avec les divers phénomènes précédents.

[Eugène Pittard'ın bazı sayfaları, insanların yer değiştirmeleri ve bu yer değiştirmelerin tarihsel etkilerine ilişkin kaçınılmaz ayrımlar yapmayı gerekli kılıyor.]

Kitabın böyle bölümleri okunduğunda, yazarımız toplumların bu hareketlerine, bir çoklarının verdiği önemi vermiyor gözükebilir. Yazara göre, "fetihleri **etnik** değişimlerin izlediğine" fazla kolayca inanılmıştır. (s. 12). "Ya işgallerin kendileri?... İlgal edilmiş bölgeler üzerinde işgalin antropolojik etkileri neler olabilir? Öyle sanıyorum ki bu etkilerin bazıları çok abartıldı" (s. 14). Yine başka bir yerde : Öyle görünüyor ki diyor, Avrupa sakinleri içinde "biribiri ardından gelen bu toplumlar, en eski işgalciler arasında, derin etnik bozulmalara yol açmış olmalıdırlar. Bu karışıklıkları abartmamak gerektiği kadar, azımsamamak da gerekirdi." (s. 96)

Görüldüğü gibi, tezde hiçbir kesinlik yok. İşgalciler önemli etnik izler bırakmadıkları gibi, Pittard "özellikle ayrıcalıklı bazı durumlarda", "işgallerin değiştirici bir rol oynayabildiklerini" de yadsımıyor (s. 16). İnsanların kıtalar boyunca dolaşımı yoğunlaştığından bu yanadır ki, **ilkel ırklar birbirine karıştılar**, diyor. **Mezolitik** çağa kadar batı Avrupa, değişik tiplerden olmakla beraber, yalnızca **dolikosfalleri** tanıdı. İlk **brakisefallerin** gelişi, bu görece birliği derin bir biçimde sarstı. Bu andan itibaren, -ve karışmalar daima giderek vurgulanacaktır- Avrupa'da artık ırkların arılığından söz etmek olanaksızdır" (s. 20; Bk. s. 102).

Bu kitabı okumak, şu çeşitli olguların incelenmesine bazı açıklıklar getirilmesini gerekli ve mümkün kılmaktadır : Göç, fetih, sömürgeleştirme, dış göç ve göçebeliğin daha önceki çeşitli olgularla ilişkilerinin araştırılması.

(Metin dışında, "ırkî" yazılıdır.)

A toutes les époques de l'histoire, il y a eu des grandes nations, des grandes civilisations, côte à côte avec des nations sans éclat et des civilisations médiocres. Peut-on dire que les unes et les autres sont les simples résultats de leur composition raciale?

Existe-t-il dans l'univers des groupes ethniques -leur diversité dans l'espace n'a pas à être envisagée - qu'on pourrait diviser en races fortes et en races faibles et dont les premières,

LA RACE ET L'HISTOIRE

fatalement, prendraient la direction des événements? Le « cours des âges » serait-il, obligatoirement, réglé par elles? D'un autre côté, si les races fortes ont pu créer de grandes choses et les entretenir pendant longtemps, quelles raisons plausibles faut-il invoquer pour expliquer leur faiblesse, leur décadence, et leur inexorable chute? Pourquoi la Chaldée, la Perse, l'Égypte, la Grèce, Rome, après avoir resplendi sur le monde, se sont-elles évanouies? Évoquer on ne sait quel rythme de fatale grandeur et de fatale décrépitude, et s'arrêter là, sans essayer d'aller plus à fond, paraît vraiment une insuffisante explication.

[“İrk ve Tarih” başlıklı bölümde, bu iki olgu arasındaki ilişkilerden sözedilmekte, ırk olgusunun tarihteki belirleyiciliği sorgulanmakta, bu belirleyiciliği savunan Tacitus Jullian'dan alıntılar yapılmakta, fatihlerle fethedilen toplumlar ayırımına değinilmektedir.]

Tarihin bütün dönemlerinde çarpıcı olmayan uluslar ve orta halli uygarlıklar ile yanyana büyük uygarlıklar var oldu. Birinin ya da diğerlerinin, ırksal birleşimlerinin basit sonuçları oldukları söylenebilir mi? Evrende, güçlülerin kaçınılmaz bir biçimde olayların yönetimini ele aldıkları, güçlü ve zayıf ırklara bölünebilecek etnik gruplar -mekân ayrıcalıkları gözönüne alınmaksızın- var mıdır? “Çağların gidişi”, Zorunlu bir biçimde bu güçlüler tarafından mı düzenlenmektedir? Diğer yandan, güçlü ırklar büyük şeyler yaratabilip onları uzun süre ayakta tutabildilerse, zayıflıklarını, çürümelerini ve acımasızca yıkılmalarını açıklayacak hangi savunulabilir nedenler sayılabilir? Niçin Kalde, İran, Mısır, Yunanistan, Roma, dünya üstünde parıldadıktan sonra söndüler? Yalnızca bilmem hangi mukadder büyüklük ve ihtiyarlık ritminden sözedip orada durmak, daha derine gitmeyi denememek, gerçekten de yetersiz bir açıklama olarak gözüküyor.

Plus nous remontons vers le passé, plus les documents de morphologie humaine sont rares. Il y a quelques années, nous ne possédions pas un seul débris squelettique antérieur au Moustérien. Deux trouvailles appartenant à la période chelléenne sont venues, — chichement d'ailleurs, — nous renseigner sur les types humains de cette époque reculée. Nous en parlerons plus tard, avec les détails nécessaires. Les restes humains du Moustérien sont beaucoup plus abondants; ils sont davantage encore pour ce qui concerne l'âge du renne. Aussi, dès aujourd'hui, nous pouvons nous faire une idée assez juste des types humains du Paléolithique.

De la période néolithique, les squelettes sont nombreux. A leur sujet, nous signalons immédiatement ce fait intéressant: tandis que le Paléolithique européen n'a connu que des populations dolichocéphales (1), le Néolithique verra d'abondants Brachycéphales. Ceux-ci apparaîtront déjà à l'Azilien.

A l'âge du bronze et à l'âge du fer, se succéderont, dans les mêmes lieux, des types ethniques différents. Alors, plusieurs masses humaines sont en marche. Il semble que certains changements industriels vont de pair avec des changements de populations. Ainsi, en Angleterre, les Dolichocéphales néolithiques, ensevelis dans les « longs-barrows » (tumuli allongés), ne maintiennent pas la pureté de leur race: à l'âge du bronze, des Brachycéphales leur succèdent.)

“İnsan İrklarının Sınıflandırılması”

Geçmişe doğru ne kadar gidersek, insan morfolojisine ilişkin belgeler o kadar enderleşmektedir. Birkaç yıl öncesine kadar, Mustieriyen öncesinden kalma tek bir iskeletsel artık elimizde yoktu. Çelleyen (Chelléenne) döneme ait iki bulgu bizi bu geri dönemin insan tipleri üzerine -cimrice- bilgilendirmek üzere çıkageldiler. Daha sonra, gereken ayrıntılarla, bundan sözedeceğiz. Mustieriyen'in insan kalıntıları çok daha boldur; ren çağıyla ilgili olanlar daha da boldur. Demek ki bugünden, **Paleolitik insan** tipi üstüne, oldukça doğru bir fikir sahibi olabiliriz.

Neolitik dönemden çok sayıda iskelet vardır. Bunlar konusunda, şu ilginç olguya hemen işaret edelim: Avrupa **Paleolitiği yalnızca dolikosefal topluluklar tanımışken, Neolitik, bol bol brakisefal görcektir. Bunlar Azilien'de ortaya çıkmış olacaktadırlar.**

Tunç ve demir devirlerinde, aynı yerlerde değişik etnik tipler birbirini izleyecektir. **O sırada, birçok insan kitleleri yürüyüş halindedir.** Öyle gözüküyor ki bazı sınıflar değişiklikler, topluluklardaki değişikliklerle atbaşı gitmektedir. Bu nedenle, İngiltere'de “long-barrows” (uzun

'kurganlar)a gömülmüş neolitik Dolikosefaller, ırklarının arılığını korumuyorlar : Bronz çağında, Brakisefaller onların yerini alıyor.

(Metin dışında; "sureti" yazılıdır.)

S. 37'den

Dans le langage courant → même dans le langage scientifique — le mot *race* a été singulièrement détourné de sa véritable signification (1). La race ne doit pas être confondue avec la langue ou la nationalité. Il n'existe pas de « race latine » ni de « race germanique » ni de « race slave ». Ayons toujours devant nos yeux cet aphorisme : la race est un fait zoologique; la langue est un fait social. Les hommes d'une même race ont pu, dans le cours de leur histoire, changer de langue — les exemples ne manquent pas — sans, pour cela, modifier, en quoi que ce soit, leurs caractères anatomiques. Si nous devons accepter cette confusion, causée par le langage unificateur, les cartes linguistiques nous assureraient, comme elles en donnent l'apparence dans les manuels, de singulières parentés ethniques! Une même nuance recouvrirait, en Allemagne, les Bavaois et les Prussiens; en France, les Normands et les Méditerranéens; en Italie, les Vénitiens et les Calabrais, etc., et Dieu sait si ces groupes sont différents les uns des autres!

[Uygarlıkların belli durumlarında her değişikliğin, ille de yeni bir etnik grup yaratmaya neden olacağı söylenemez.]

Günlük dilde -giderek bilim dilinde- ırk sözcüğü başlıbaşına gerçek anlamından uzaklaştırıldı. **Irak, dil ya da "milliyetle" karıştırılmamalıdır.** "Latin ırkı" ya da "cermen ırkı" ya da "slav ırkı" mevcut değildir. Şu deyişi daima gözönünde tutalım: **Irak zoolojik [hayvanlar bilimine ilişkin] bir olgudur, dil ise sosyal bir olgu.** Aynı bir ırkın insanları, tarihlerinin akışı sırasında dillerini değiştirebilmişler -örnekler eksik değildir- ama bu nedenle anatomik kişiliklerini hiç de değiştiremeyebilmişlerdir. Birleştirici dilin yolaçtığı bu yarıştırmayı kabul zorunda olsaydık, dil haritaları, bizi, el kitaplarında yaptıkları gibi, tuhaf etnik akrabalıklar konusunda temin edebilirlerdi! Aynı gibi bir ayırtı Almanya'da Bavyeralılarla Prusyalıları; Fransa'da Normandiyalılarla Akdenizlileri; İtalya'da Venediklilerle Kalabralıları vb. kapsayabilirdi ve bu grupların biribirinden ayrı olup olmadıkları çok açıktır.

On vient de constater que ce sont les mêmes caractères descriptifs qui ont été, jusqu'alors, presque exclusivement employés. Mais la description n'est pas la dernière étape de la science. William Thomson (lord Kelvin) n'a-t-il pas dit : « La connaissance résulte surtout de la mesure. Et la fin de la science est de constater, entre les phénomènes, les rapports qui s'établissent par des nombres »? Les mesures n'auront-elles pas, en effet, cette vertu cardinale d'éliminer, *ipso facto*, toutes les erreurs provenant de nos sentiments, de nos insuffisantes qua-

LA CLASSIFICATION DES RACES HUMAINES

41

lités d'observateurs, de la fragilité de nos témoignages? Un compas, un mètre, un appareil quelconque de mesure ou de photographie, n'ont pas d'idées préconçues. Notre absence d'objectivité, cette difficulté que nous avons de faire abstraction de nous-mêmes lorsqu'il s'agit de l'homme, a été cause d'un ralentissement considérable dans la marche de l'Anthropologie.

Néanmoins les anthropologistes ont été les premiers biologistes — il ne faut pas l'oublier — qui ont tenté de mettre en chiffres leurs observations; c'est-à-dire de soustraire celles-ci aux causes d'erreurs subjectives. A la morphologie descriptive s'ajoutera une morphométrie; à la craniologie descriptive une craniométrie.

[Başlıca sınıflandırmaların morfolojiye dayanması bölümünde, renk ve biçimlerin güvenilir ölçüler vermekten çok uzak olduğu açıklanıyor. Giderek, birinci ırklar ve ikincil ırklara ulaşan sınıflandırmalar yapılıyor.]

Görülüyor ki hemen hemen tek başına kullanım gören, hep aynı betimleyici niteliklerdir. **Fakat betimleme bilimin son aşaması değildir.** William Thomson (Lord Kelvin) şunu söylememiş miydi; "Bilgi herşeyden önce ölçüden doğar. Ve bilimin hedefi, olgular arasında çok sayıda kurulan ilişkileri saptamaktır". Ölçüler gerçekten de, duygularımızdan, gözlemci yetilerimizden, tanıklıklarımızın sırcalığından ileri gelen tüm hataları kaçınılmaz biçimde bertaraf etmek ana erdemini gösterecek değiller midir? Bir pergel, bir metre, herhangi bir ölçü ya da fotoğraf, aracı, önyargısızdır. Nesnel olmayışımız, insan sözkonusu olduğunda kendi kendimizi soyutlamakta karşılaştığımız güçlükler, Antropolojinin ilerlemesinde hatırı sayılır bir yavaşlamaya neden oldu.

Yine de antropolojistler -unutulmamalıdır ki- gözlemlerini rakama döken ilk biyolojistler oldular; bu gözlemlerini öznel hataların dışına çıkardılar demektir. **Betimleyici antropolojiye bir morfometri; betimleyici kafatası bilimine de kraninometri eklenecektir.**

(Satırların arasına "harici" yazılmıştır.),

intermédiaires (verts, gris jaune, etc.). Dans l'Humanité, ce sont les yeux à iris foncés qui sont les plus communs. On ne

44

QUELQUES CONSIDÉRATIONS GÉNÉRALES

connait guère d'yeux bleus et gris que chez les Européens et, fait d'une grande importance, chez certaines populations de l'Asie centrale et antérieure. En Europe même, les deux types fondamentaux sont bien représentés, avec une distribution géographique assez nette entre le Nord et le Sud. Toutefois, dans la péninsule des Balkans qui, *a priori*, semble ne devoir renfermer que des hommes aux yeux foncés, les iris clairs — gris surtout — sont communs.

Quant à la couleur des cheveux, cinq nuances principales peuvent être indiquées : le noir, le brun, le châtain, le blond, le roux. Mais il n'existe pas de races aux cheveux roux. C'est là une coloration individuelle. Dans la diagnose des types de l'Europe septentrionale, on inscrira presque toujours : cheveux blonds et yeux bleus.

Dizilim X Les races ayant les yeux bleus représentent, en Anthropologie (pour l'Asie surtout) — et peut-être en Histoire — un problème du plus haut intérêt. Les individus qui possèdent ces caractères sont-ils en place? ou sont-ils les descendants d'immigrés d'un pays où ces colorations sont habituelles? Plusieurs ethnologues — pangermanistes, si l'on peut dire, — se sont imaginé qu'on pouvait retrouver, dans ces populations, les petits-neveux des Kimriques préhistoriques. C'est possible. Nous dirons quelques mots de ces hypothèses.

[İrkların ayırımında ten rengi, saçlar, göz ve saç rengine ilişkin olarak yapılmış sınıflamalara değinildikten sonra, şöyle deniliyor :]

İnsanlık içerisinde koyu renkli iris, en yaygın olanıdır. Mavi gözlere Avrupalılar ve çok önemli bir olgu olarak, merkezî ve ön Asya'nın bazı topluluklarından başka yerde rastlanmamaktadır. Avrupa içinde de, iki temel tip temsil edilmektedir : Kuzey ve Güney arasında oldukça net bir coğrafî dağılım vardır. Bununla birlikte, ilk bakışta yalnızca koyu renk gözlü insanları barındırır gözüken Balkan yarımadasında da, açık renk -özellikle gri- irisler yaygındır.

Saç rengine gelince, başlıca beş ayrıcalık sayılabilir : **Siyah, koyu kahverengi, kestane rengi, sarışın ve kızıl**. Fakat kızıl saçlı bir ırk mevcut değildir. Bu, bireysel bir renklenmedir. Kuzey Avrupa'nın tiplerinin tanımlanmasında hemen daima şu yazılacaktır : Sarı saçlar, mavi gözler

Mavi gözlü ırklar Antropolojide (özellikle Asya için) -ve belki Tarihte- son derece ilgi çekici bir sorun ortaya koyarlar. Bu niteliklere sahip kişiler yerli yerinde midirler? Yoksa bu renklerin alışılmış renkleri olduğu bir ülkeden göç etmiş insanların sülalesinden mi gel-

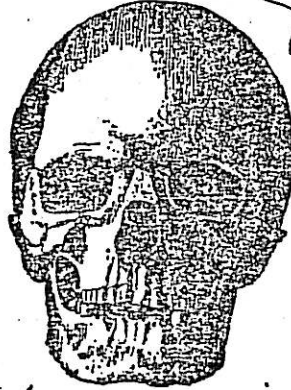
mektedirler? Çok sayıda etnolog -deyim yerindeyse pancermanistler-, bu topluluklarda, tarih öncesi Kimrik'lerin küçük yeğenlerinin bulunabileceğini düşünmüştür. Bu olabilir. Tüm varsayımlar üstüne diyeceklerimiz olacak.

(Metin dışında "Dikkat" yazılıdır.)

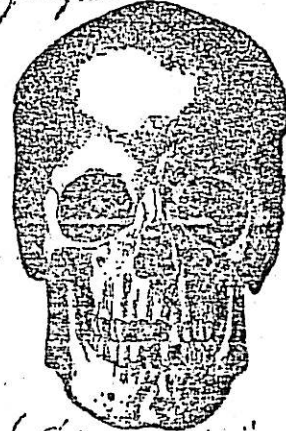
S. 51'den

trique, les dimensions principales de la face sont l'objet d'un indice tout comme les dimensions principales du crâne? Deux caractères particuliers de la face nous retiendront encore un instant : celui du nez et celui du prognathisme.

Tous les écoliers connaissent la différence qu'il y a entre un nez de Nègre ou d'Australien et un nez d'Européen ou d'Indien Sioux. Il n'est pas un manuel d'histoire qui ne parle

(Kisa - geniş)
Fig. 3. — Face chamæprosope.
(D'après Kollmann-Bâle.)

(dar - yüksek)
Fig. 4. — Face lepto,prosope.
(D'après Kollmann-Bâle.)

du nez des Bourbons et du prognathisme des Habsbourg. N'a-t-on pas voulu utiliser certains de ces caractères comme des signes de dégénérescence, d'infériorité évolutive (1) ?

[İnsan yüzlerinin aldığı biçimlere ilişkin bölümde:]

Yüzün iki özel karakteri bir an üstünde durmamızı gerektirecek : burnun ve çene uzunluğunun durumu :

Bir zenci ya da Avustralyalı burnuyla bir Avrupalı ya da Siyu Kızılderilisinin burunları arasındaki farkı bütün okul çocukları bilir. Bourbon'ların burunlarıyla Habsburg'ların çene uzunluğundan söz etmeyen tarih el kitabı yoktur. Bu niteliklerden bazıları, bozulma ve gelişmişlik işareti olarak kullanılmak istenilmedi mi ?

(Resim Aitleri)

Şekil 3 — Kameprozop, Şekil 4 — Leptoprozop
(Kollmann - Bâle göre)

(Resimlerin üst kısmına "insan yüzleri" diye; birincisinin altına "kısa-geniş", ikincisinin altına "dar-uzun" diye not edilmiştir.)

S. 85'den

Tunisie ont connu l'éléphant, le rhinocéros, la girafe.
Cette ressemblance — qui va quelquefois jusqu'à l'identité — entre les industries de la pierre en Afrique (1) et en Europe, peut-elle être invoquée comme un argument en faveur de l'unité, au Pléistocène, d'une race eurafricaine? L'heure n'est pas encore venue de l'affirmer, mais les chances en faveur d'un tel rapprochement se précisent de jour en jour (2).

Çok D.

[İlksel Irklar bölümü]

Afrika ve Avrupa'daki taş işlemleri konusundaki -bazen ayrılığa kadar giden- bu benzeşim, Pleistosen'de bir Avrupa-Afrika ırkının teklifi lehine bir kanıt olarak gösterilebilir mi? Bunu iddia etmenin zamanı henüz gelmedi, ama böylesi bir yakınlığın lehine olacak rastlantılar günden güne açıklığa kavuşmaktadır.

("Çok D." diye not düşülmüştür.)

S. 90'dan

90

CONSIDÉRATIONS GÉNÉRALES

Un fait ethnique, d'une importance considérable, intervient, avant même le début du Néolithique, dans la période intermédiaire de l'Azilien: l'apparition d'une population brachycéphale! Un tel type morphologique était, jusqu'alors, inconnu sur notre continent (1). D'où vient cette nouvelle race? Les fouilles du Paléolithique insuffisamment poursuivies ne l'ont-elles pas encore montré? Ou cet homme nouveau, réellement inconnu à l'Europe de l'âge de la pierre taillée, est-il venu d'un continent voisin? L'Asie, en ce cas, se présente tout naturellement à notre pensée, à cause de son grand bloc brachycéphalique, et aussi à cause de sa proximité géographique.

Dans ses lignes principales, la civilisation néolithique est un ensemble très différent des civilisations paléolithiques. On a aussitôt imaginé que cette nouvelle civilisation avait été apportée par cette race brachycéphale et qu'elle était apparue à notre orient.

[(Mésolithique) Mesolitlik Çağda İnsan ve Irklar.]

Daha Neolitik'in başlarından önce, orta Aziliyen döneminde, hatırı sayılır ölçüde önemli bir etnik olgu ortaya çıkıyor: **Brakisefal**

topluluğun gözüküşü! O zamana kadar böyle bir morfolojik tip Kitamızda görülmuş değildi. Bu yeni ırk nereden geliyor? Yetersiz bir biçimde sürdürülen Paleolitik kazıları bunu henüz gösterememiş değil midir? Ya da, yontma taş çağının Avrupasınca gerçekten bilinmeyen bu yeni insan, komşu bir kitadan mı gelmiştir? Bu durumda çok doğal olarak, büyük brakisefalik kitlesi ve de coğrafi yakınlığıyla, Asya aklımıza geliyor.

Ana çizgileri itibariyle neolitik uygarlık, paleolitik uygarlıklardan çok farklı bir bütünlüktür. Hemen, bu yeni uygarlığın bu brakisefal ırk tarafından getirildiği ve doğumuzda gözüküşü tasarlanmıştır.

S. 94'den

Chaque civilisation qui nait est-elle aux mains d'une race particulière? Rien n'est moins certain. Les pénétrations successives du cuivre, du bronze et du fer se sont faites par voies commerciales, et tel ou tel type humain n'en a pas été, semblait-il, l'exclusif propagateur. Par contre, il paraît évident que, principalement à l'âge du fer, une expansion considérable de la race nordique a eu lieu, à peu près partout en Europe. A quelles influences déterminantes cette expansion a-t-elle obéi?...

Cette race prolifique et guerrière commencera aussitôt ses parcours aventureux qui l'amèneront bien loin de son lieu de départ. Elle apparaîtra à peu près partout, et, plus ou moins partout, laissera des traces de ses passages sous la forme de colonies, de variables densités. Plusieurs d'entre elles auront une destinée considérable.

Elle pénétrera par l'Espagne, jusque dans l'Afrique du Nord, et, par la Péninsule des Balkans, jusqu'en Asie Mineure. Peut-être retrouverons-nous ses traces beaucoup plus loin encore, jusque dans les montagnes qui bordent le Turkestan chinois septentrional?

Aujourd'hui les gros de ses contingents — ils sont dans certaines provinces presque homogènes — se groupent de la Manche occidentale au nord de la Scandinavie.

[Ekonomik, toplumsal, dinsel derin değişimlerin oluşmasının nedenleri ve bunların ırklarla ilişkisi nedir?]

Dünyaya gelen her uygarlık özel bir ırkın ellerinde midir? Bundan daha kuşkulu bir şey olamaz. Bakır, tunç ve demirin peşpeşe, iç-içe girmesi ticari yollarla olmuştur ve öyle gözüküyor ki şu ya da bu tip insan tek yayıcı olmuş değildir. Buna karşılık, özellikle demir devrinde kuzey ırkının Avrupa'nın hemen her yerine yayıldığı, açıkça gözükmektedir. Bu yayılma hangi belirleyici etkilere bağlıydı?..

Üregen ve savaşçı nitelikteki bu ırk derhal, kendisini başlangıçtaki yerinden çok uzaklara götürecek olan maceracı yolculuklara başlayacaktır. Hemen her yerde gözükecek ve geçerken az çok her yerde,

değişik yoğunlukta koloniler biçiminde izler bırakacaktır. Bunların birçoğunun büyük yazgıları olacaktır.

[Bu ırk] İspanya'dan dısalacak, Kuzey Afrika'ya ve Balkan yarımadasından Küçük Asya'ya kadar gidecektir. Belki de daha da uzaklarda, Kuzey Çin Türkistan'ına sınır olan dağlara kadar izlerini bulabilecek-miyiz?

Bugün [bu ırkın] büyük bölümleri -ki bazı bölümlerde hemen hemen türdeşirler- batı Manş'tan İskandinavya'nın kuzeyine kadar birikmiş durumdadır.

(Metin dışında "Anlıyamadım", "D" yazılıdır.)

S. 151 - 152'den

L'origine de ces Brachycéphales est inconnue. Nous avons toute raison de croire qu'ils sont venus d'Asie, probablement par les bords de la mer Noire et la vallée du Danube. Et malgré la répugnance instinctive qu'on peut éprouver à l'égard des mirages orientaux, je crois qu'il est difficile, dans l'état actuel de nos connaissances, d'envisager une autre origine. Il faut, en l'occurrence, suivre la pensée du géographe Schrader lorsqu'il écrit : « C'est aujourd'hui un lieu commun de répéter que l'Europe est une simple péninsule asiatique, la plus délicate, la plus affinée, la mieux équilibrée, mais rien de plus. C'est de l'Asie que l'Europe est née. »

« Quelle que soit l'origine ethnographique des populations de l'Europe, il est à peu près certain qu'une forte partie de ces populations s'est multipliée en Europe même, bien que toutes les probabilités géographiques nous conduisent à admettre qu'un afflux de populations asiatiques est venu les modifier à plusieurs reprises (1). »

Mais si ces Brachycéphales néolithiques sont réellement venus d'Asie, il n'est guère probable qu'ils aient jamais fait partie d'une race jaune! A leur arrivée sur les terres d'Europe, ils possédaient déjà les caractères que nous leur connaissons encore aujourd'hui, — là où les mélan, et t été les moins puissants. Naturellement on a cherché en e le lieu de formation de cette race. Héritiers de vieilles traditions, dominés par

des souvenirs classiques et par des apparences de déterminismes géographiques, nous les avons appelés d'un nom vague — pouvait-il en être autrement? — les Ouralo-Altaiques.

[Fransa'ya ilişkin bölümde]

Bu Brakisefallerin kökeni bilinmemektedir. Asya'dan, muhtemelen Karadeniz kıyıları ve Tuna vadisi yoluyla geldiklerine inanmak için tüm nedenler mevcuttur. Ve doğu serapları konusunda duyulabilecek içgüdüsel eğilime karşın, sanıyorum ki bilgilerimizin bugünkü durumunda bir başka köken düşünmek zordur. Bu durumda coğrafyacı Schrader'in düşüncesini izlemek gerekiyor ki şöyle yazmıştır: "Bugün, Avrupa'nın basit bir Asya yarımadası, Asya yarımadalarının en nazik, en ince, en dengelisi olduğu ama daha fazla birşey olmadığını yinelemek, ortak bir noktadır. Avrupa, Asya'dan doğmuştur."

"Avrupa topluluklarının etnografik kökenleri ne olursa olsun, bütün coğrafi olasılıkların bizi **asyalı toplulukların** birçok kez akınlar halinde gelip onları değiştirdiklerini kabul etmeye götürse bile, bu Avrupa topluluklarının büyük bir kısmının Avrupa'nın her tarafına yayıldığı aşağı yukarı kesindir."

Fakat eğer bu neolitik Brakisefaller gerçekten Asya'dan geldilerse bir sarı ırka ait olmaları olasılığı pek yoktur. Avrupa topraklarına geldiklerinde, bugün halâ kendilerinde gördüğümüz niteliklere -karışmaların en az güçlü olduğu yerlerde- sahip idiler. **Elbette ki Asya'da, bu ırkı oluşturduğu yer araştırıldı.** Eski geleneklerin mirasçısı ve klâsik anılarla coğrafi determinizmin görünüşlerinin egemen olduğu bizler, onlara belirsiz -başka türlü olabilir miydi?- bir ad taktık: Ural-Altaylılar.

(Metin dışında, "suret" yazılıdır.)

S. 170'den

d'au delà de l'Umbrie, les Brachycéphales et Sous-brachycéphales italiens purent enclore assez nettement leur domaine géographique.

Et c'est dans cette portion de la Péninsule, limitée entre le haut Tibre et le Pô, que s'élaborent les destinées de la plus noble Italie. C'est là que, plus tard, Lucques et Florence, Pise et Bologne, Sienna et Pérouse, édifièrent leurs civilisations rayonnantes.

Ce ne sont pas les Dolichocéphales italiens, habitant le sud de la presqu'île, qui ont joué le rôle déterminant dans la

... İtalyan Brakisefalleri ve Alt-Brakisefalleri coğrafi alanlarını oldukça net bir biçimde kapatabildiler.

İşte yarımada'nın bu yüksek Tibr ile Po arasında sınırlanan parçasıdır ki en soylu İtalya'nın yazgıları işlendi. Daha sonra Ducque ve Florence. Pise ve Bologne, Sienne ve Pérouse, parlak uygarlıklarını işte burada yükselttiler.

(Sayfa kenarına "D" harfi yazılmıştır.)

S. 171'den

L'ITALIE 171

grandeur intellectuelle de l'Italie. Il y a, pour expliquer cette relative abstention, des raisons diverses, probablement indépendantes de la race. Et pour le surplus de l'histoire de l'Italie des derniers siècles, on peut demander aux Brachycéphales piémontais si, pour ce qui concerne la Péninsule, ce n'est pas dans leurs rangs que se développa principalement la valeur militaire et, plus tard, le souci constant de l'unité italienne? Cavour et Garibaldi n'étaient-ils pas des Brachycéphales de l'Italie du Nord?

?
Çok
Dikkat

İtalya'nın **düşünsel büyüklüğünde** belirleyici rol oynayanlar, yarımada'nın kuzeyinde oturan İtalyan **Dolikosefaller** değildi. Bu görelî çekimsizliği açıklamak için, muhtemelen **ırktan bağımsız** olan çeşitli nedenler vardır. Ve son yılların İtalya'sının tarihindeki fazlalık için dağlı **Brakisefallere** yarımadayla ilgili olarak **şu sorulabilir** : Askersel değer ve daha sonraları da İtalya'nın birliği konusundaki sürekli kaygı onların safları arasında gelişmemiş midir? Cavour ve Garibaldi Kuzey İtalya'lı Brakisefallerden değiller miydi?

(Sayfa kenarında "? - Çok Dikkat" yazılıdır.)

de l'Europe centrale, jusqu'à la fin de l'âge du bronze allait évoluer.

Les squelettes néolithiques en Suisse ne sont pas encore très abondants. Pourtant la liste augmente chaque année. On les trouve dans des tombeaux (souvent repliés, dans des caissons de pierre); mais on en rencontre également dans les vases des lacs, au milieu des débris palafittiques, entre les pilotis.

L'analyse de tous ces crânes semble démontrer qu'à la période néolithique, et pour la première fois peut-être, la Suisse a vu arriver sur son sol des bandes de Brachycéphales. Ils franchirent très probablement les cols alpins de l'est et du sud — surtout de l'est — pour parvenir jusqu'au Plateau. Il apparaît bien que ce sont ces Brachycéphales qui construisirent les habitations lacustres, manifestation matérielle jusqu'alors inconnue dans le monde occidental. Ils apportèrent avec eux la culture des céréales et les animaux domestiques (chien, bœuf, mouton, chèvre, cochon, — le cheval ne sera domestiqué qu'à l'âge du bronze); ils instituèrent la navigation. On peut dire qu'ils apportèrent la plus grande des révolutions sociales.

Les restes squelettiques retrouvés dans les habitations lacustres nous permettent d'imaginer comme suit la succession des événements humains qui s'accomplirent alors.

Dans un pays qui paraît avoir été timidement habité par quelques Paléolithiques — si timidement, que nous n'en possédons quasiment aucun souvenir anatomique — un flot brachycéphale — d'origine probablement asiatique — le même que nous avons connu en étudiant la France — se répand largement. Il gagne à peu près tout le pays; mais ses plus forts contingents se concentrent sur les lacs. Et c'est parmi les débris venus des esplanades palafittiques que nous retrouverons surtout leurs restes.

[İsviçre bölümünde :]

İsviçre'deki neolitik iskeletler henüz çok bol değildir. Bununla birlikte, liste her yıl uzuyor. Mezarlarda (sık sık, taştan kasalarda katlanmış olarak) bulunuyor; fakat göllerin derinliklerinde, göl üstü evleri kalıntıları arasında, kazıklar arasında da bulunabiliyor.

Bütün bu kafatasların ayrıştırılması gösteriyor ki neolitik dönemde ve belki de ilk kez olarak İsviçre toprağında **Brakisefal grupları** geldi. Ovaya kadar ulaşabilmek için büyük olasılıkla Alp boğazlarını doğudan ve güneyden -özellikle doğudan- aştılar. **Batı dünyasında o zamana kadar bilinmeyen somut bir işaret olarak** gölüstü evlerini inşa edenin bu Brakisefaller olduğu ortaya çıkıyor. Beraberlerinde tahıl kültürünü ve evcil hayvanları (köpek, öküz, koyun, keçi, domuz, at ancak bronz devrinde evcilleştirilecektir) getirdiler; su üstü taşımacılığını kurdular. Denilebilir ki **toplumsal devrimlerin** en büyüğünü getirdiler.

Gölüstü evlerde bulunan iskelet kalıntıları, o sıradaki insansal olayların gidişini düşleyebilmemizi sağlamaktadır.

Bazı Paleolitiklerin utangaçça oturmuş oldukları -öylesine utan-
gaçça ki bizde hemen hemen hiçbir anatomik anıları kalmamış- bir
ülkede, **-muhtemelen asyalı kökenli-** bir brakisefal grubu -Fransa'yı
incelerken gördüğümüzle aynı- geniş bir biçimde yayılıyor. Aşağı
yukarı tüm ülkeyi kaplıyor; ama en büyük topluluklar, göller üzerinde
yoğunlaşıyor. Ve onların kalıntılarını özellikle göllerde kazıklar üstüne
yapılmış yerlerden gelen artıklar içinde buluyoruz.

(Sayfa kenarında "Suret" ve "D" yazılıdır.)

S. 230 - 2331'den

à l'endroit où se terminent ceux du premier. On a l'image d'une
véritable succession d'éléments-étrangers. Et si la série des
round barrows renferme une certaine quantité de squelettes
dolichocéphales, l'explication en est toute simple : les Brachy-
céphales, arrivés sur le sol de l'Angleterre, n'ont pas exterminé

LES ILES BRITANNIQUES

231

la population qui les précédait (peut-être d'ailleurs venaient-ils
pacifiquement). Ils n'avaient aucun intérêt à une telle extermi-
nation ; ils sont simplement mêlés à l'ancienne population. Et
les tombeaux de l'âge du bronze donnent, pour la première
fois, l'image du groupe anthropologiquement composite — avec
prédominance des Dolichocéphales — que devieindra, dès ce
moment, le peuple anglais. D'ailleurs ces Brachycéphales ne
constitueront, à aucun moment de l'histoire, et nulle part dans
les Iles Britanniques, une puissance numérique assez grande
pour pouvoir s'imposer ethniquement. Aujourd'hui encore, la
physionomie ethnique de l'Angleterre, considérée dans son
ensemble, est nettement dolichocéphalique.

Brachy
D.
Langues
K. C. C.
qui est
yan.

[Britanya adalarına ilişkin bölümde ise, brakisefallerin adalara
ancak tunç devrinde geldikleri, daha önce yalnızca dolikosefallerin
bulunduğu belirtilerek şöyle deniliyor :]

Yuvarlak kurganlardaki serilerde bir miktar dolikosefal iskelet
bulunmasının açıklaması çok basittir : Brakisefaller İngiltere topra-
ğına vardıklarında kendilerinden önceki topluluğu yoketmediler (belki
de barışçıl olarak geliyorlardı). Böyle bir yoketmede hiçbir çıkarları
yoktu; yalnızca eski topluluğa karıştılar. Ve tunç devri mezarları ilk
kez, antropolojik olarak karma bir grup imajı vermektedir -Dolikose-
fallerin ağır bastığı bir imaj- ki bu grup, o andan itibaren, **İngiliz halkı**

olacaktır. Kaldı ki bu Brakisefaller tarihin hiçbir döneminde ve Britanya adalarının hiçbir yerinde etnik olarak varlıklarını kabul ettirmeye yetecek sayısal bir güç oluşturamayacaklardır. Bugün yine, İngiltere'nin etnik yapısı, bütün olarak bakıldığında, net bir biçimde **dolikosefaldir.**

(Sayfa kenarına "Bronz dev.", "D" ve "İngiliz kavmi oluyor" notları düşülmüştür.)

S. 252'den

252

LES RACES DE L'EUROPE

Ils ont passé le Rhin en grands nombres, à diverses époques.

Il est possible que nous trouvions, dans la Zélande, un reliquat de cette race ayant séjourné à l'ouest du Rhin et que des mouvements d'invasions, venus de l'Est, ont pu pousser entre le Rhin et l'Escaut, dans les territoires du Brabant. Au milieu des cours d'eau et des marécages immenses, ils ont édifié ces monticules de terre, les terpen, pour se garantir contre les débordements des fleuves et les attaques de la mer. Ces barbares intrépides, dont les descendants vivaient, au dire des historiens latins, sur des « terres flottantes », seraient devenus ces formidables lutteurs qui, contre les forces associées de l'océan et des flaves, créèrent magnifiquement la Hollande maritime du sud-ouest. Peut-être aussi que ces Bra-

Tepe
Çok
D.

[Hollanda'ya ilişkin bölümde :]

Zelanda'da, Ren'in batısında konaklamış olan ve **Doğu'dan gelen** işgal hareketlerinin Ren'le Esko arasına, Braban topraklarına sürmüş olabileceği bu ırkın bir izini bulmamız olasıdır. Su akıntıları ve bataklıklar ortasında, kendilerini ırmakların taşması ve denizin saldırılarına karşı güvenceye almak için, **terpen** denilen tepeleri yükselttiler. Bu yılmaz barbarlar, ki latin tarihçilerinin söylediklerine bakılırsa torunları "yüzen topraklar" üstünde yaşamaktaydı, okyanusun ve ırmakların ortak gücüne karşı güney-batı deniz Hollandasını görkemli bir biçimde yarattılar.

(Sayfa kenarına "Tepe Çok D." yazılmıştır.)

S. 323'den

Malgré tous les efforts que pourraient faire les Chancelleries, il serait bien difficile aux Slaves du Nord, s'il leur plaisait de recommencer les guerres à prétextes ethniques, d'invoquer la fraternité du sang. L'image des « frères de race », qu'il faut délivrer du joug étranger (le Turc en sait quelque chose de cette formule), ne serait plus, aux yeux des gens informés, colorée qu'à l'aide d'allégations inexactes. Elle n'aurait pas une valeur plus grande que celle d'un « chiffon de papier ». Je sais bien qu'on peut déclencher des guerres avec, encore, moins d'arguments que cela!

C
X
D

[“Eski Rusya'nın Dışındaki Slavlar” başlıklı bölümün sonunda ise, Güney Slavlarının gerçekte Slav kökeninden olmadıkları belirtiliyor, Türklerden de sözedilerek şöyle deniliyor :]

“Kançılıyaların gösterebileceği bütün çabalara karşın, **Kuzey Slavları** etnik bahaneli savaflara yeniden başlamak isteselerdi, kan kardeşliğine atıf yapmaları oldukça zor olurdu. Yabancı boyunduruktan kurtarılması gereken “ırk kardeşleri” imajı (**Türkler bu formülü iyi tanırılar**), bilgili kimselerin gözünde artık gerçekte ilgisi olmayan lâflardan başka şeyle renklenemezdi. Bir “kâğıt parçası”ndan daha büyük bir değeri olmazdı. **Biliyorum, savaflar bundan daha da ufak iddialarla çıkartılabiliyor!**”

(Atatürk, sayfa kenarına “Ç” ve “D” yazmıştır.)

S. 375'den

LES EGÉENS

375

assez de renseignements pour tenter quelque rapprochement que ce soit avec les Dinariques.

Pour ce qui est des temps préhistoriques, en ces régions voisines de la Crète, je rappelle que des types brachycéphales se sont aussi rencontrés dans les stations néolithiques de la péninsule des Balkans. Troie en a également montré. Tous ces Brachycéphales néolithiques méditerranéens sont-ils de la même famille? Il serait bien intéressant de les grouper pour une étude d'ensemble qui fixerait leur appartenance.

Plus en arrière que les littoraux d'Asie, dans les montagnes qui donnent leurs eaux à l'Euphrate et au Tigre, dans le Caucase, en Perse, plus loin encore vers l'Est, nous rencontrons d'abondants groupes de Brachycéphales, bruns, de stature élevée, ou moyenne. Représentent-ils, dans leurs habitats actuels, des étapes de migrations préhistoriques qui se seraient avancées vers l'Occident ainsi que le voudrait le « mirage » que l'on sait? En Crète, les substitutions ethniques par les contingents des

M.
D

[İrkların sınıflandırılması konusunu incelemeyi sürdürürken yazar, “Egeliler” konusunda da sorgulama yapıyor :]

Tarihöncesi Girit'in brakisefal toplulukları, nereden geliyor? Bunun yanıtı da kolay değildir. Bu insan tipine ait az çok tamam (yani kafataslarıyla birlikte) çok sayıda iskelet elimizde olsaydı, değişik doğu Akdeniz bölgelerinde miras kalmış bazı çizgileri arama olanağımız olurdu. Kuzey Ege'nin hemen bütün yönlerinde, özellikle Yunanistan'a bakan **Küçük Asya**'da, ayrıca batı Yunanistan'da, ve İtalya'ya bakan bütün Adriyatik denizi boyunca da brakisefaller biliyoruz. (...) Bütün bu Akdenizli neolitik brakisefaller aynı aileden midirler? Ne-

reye mensup olduklarını saptayacak bütünsel bir araştırma için, bunları gruplamak ilgi çekici olurdu.

Asya kıyılarının daha arkasında, Fırat ve Dicle sularına bakan dağlarda, Kafkasya'da, İran'da, Doğu'ya doğru daha da arkalarda, esmer, yüksek ya da orta yapılı brakisefal gruplarına bol bol rastlıyoruz. Bunlar, bilinen "serap" in olmasını istediği gibi, bugünkü yerlerinde; Batı'ya doğru ilerlemiş tarih öncesi göçlerin aşamaları mıdır?

(Atatürk sayfa kenarına "!", "m." ve "D" yazmıştır.)

(Kitabın sayfaları, çoğunlukla işaretli ve notludur.)

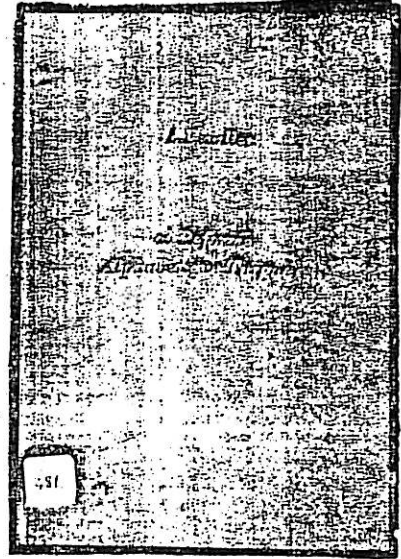
TÜRK ALFABE REFORMU

L. FEUILLET

Anıtkabir 481

Feuillet, L.: réforme alphabétique turque. y. y. t. y. 46 S.+2 y. 8°

Not: Eserdeki eski ve yeni harfli Türkçe metinler de vardır. Kitabın iç kapağı kopmuştur.

S. 11'den

L'alphabet actuel est d'ailleurs beaucoup plus arabe que turc : si l'on s'en rapporte aux recherches scientifiques les plus récentes, le véritable alphabet d'origine turc devrait être recherché dans les caractères hittites dont la clef n'a pu encore être retrouvée. Cette question de l'origine de l'alphabet serait d'ailleurs sans importance du point de vue pratique si vraiment l'alphabet emprunté répondait aux besoins de commodité actuels. Tel n'est pas le cas et c'est si vrai qu'à peine 10 % de la population sait lire, et écrire.

[Türkçedeki yeni eğilimlerden sözedildikten sonra, Alfabe sorununa ilişkin olarak şunlar söyleniyor :]

Varolan alfabe, Türk'ten çok Arap niteliklidir : En son bilimsel araştırmalara bakılırsa, Türk kökenli gerçek alfabenin, anahtarı henüz bulunamamış olan **Hittit** karakterlerde aranması gerekiyor. Benimsenen

alfabe bugünkü kullanım gereksinimlerini gerçekten karşılıyorsa, bu alfabenin kökeni sorunu pratik açıdan önemsiz olacaktır ayrıca. Durum bu değildir ve öylesine değildir ki nüfusun ancak % 10'u okuma ve yazma biliyor.

S. 18'den

— 18 —

J pas son œuvre en ne se libérant d'un particularisme suranné que pour s'assujettir à un autre.

La solution logique à laquelle ces rapides considérations aboutissent est que, pour l'adoption de l'alphabet latin, il convient de choisir entre les façons dont cet alphabet est prononcé dans l'une des langues occidentales le plus communément parlée de par le monde. Sera-ce la manière anglaise, la manière italienne ou la manière française? C'est toute la question et la seule question qui paraisse se poser.

Bu kısa değerlendirmelerin vardığı mantıksal sonuç odur ki, latin alfabesinin kabulünde, bu alfabenin dünyada en fazla konuşulan batı dillerinden birindeki kullanılış biçimleri arasından seçme yapmak uygun olur. Bu İngiliz tarzı mı, İtalyan tarzı mı, yoksa Fransız tarzı mı olacak Ortada olan bütün ve tek sorun, bu gözüküyor.

Ş. 41'den

— 41 —

III

فینتن

داوالاجيرو (قابودان یرده بالکر ر آوار لندوحشیانه)

ایله روحه آتی نفی ایدر:

1 —

اوله ر شدت تصیم ایله چیقدم که بوله،

قارشیمه چیقه اکر سنک مزارم دوغم ا

بحر رخار دکل، ابر شرر بار دکل

هب یانار طاغار ایله طولسه حوارم دوغم!

مالفنار اوغما بیکز باد تمندکاره،

سر قبلک لمتنی ایصال کنار یاره!

ates yagdiran
bulut

smatçı
ruygara

yorlu olan

III

FINTEN

Davalaciro (kapının yerinde yalnız bir âvazı bülendi vahşiyane ile berveçhiâti teganni eder.)

— 1 —

Öyle bir şiddeti tasmim ile çıktım ki yol
 Karşıma çıksa eğer sengi mezarım dönmem
Bahri zehhar değil, ebru şererbar değil
 Hep yanar dağlar ile dolsa civarım dönmem
 Dalgalar uymayınız **badı taanütkâre**
 Siz kılın **nâşımı ishal** kenarı yare
 (Yanda ateş yağdıran bulut, inatçı rüzgâra; zorlu dem yazılıdır.)

S 47'den

TABLEAU ALPHABÉTIQUE

Correspondance des lettres Turques et des caractères Latins

CONSONNES

ب	be	= b	ج	je	= j
پ	pe	= p	چ	chim	= dj
ت	te	= t	چ	chih	= ch
ث	the		چ	chih	= ch
ث	ce	= a	چ	chih	= ch
س	sin		غ	gayn	= g (comme le g de gare)
س	sad		ک	kief persan	= gh (gué...)
ح	ha		ج	je	= f
خ	kh	= h	ق	qaf	= q
ه	hé		ك	kief arabe	= k
د	dal	= d	ل	lam	= l
ذ	zé	= z	م	mim	= m
ذ	zel		ن	noun	= n
ر	rad	= r	ن	sagir noun	= n
ز	zh		و	vau	= v
ر	kief turc	= y	خ	qs et ks ad libitum	= x
ی	ye				
ع	ayn = (?) apostrophe				

(Tous ces sons consonnes se prononcent comme en français).

VOYELLES

a — o — e (Toujours fermé) i (yé doux) I (yé dur) — u — ou — ou

(Toutes ces voyelles simples et doubles se prononcent comme en français).

a a u i
 e ö ii i

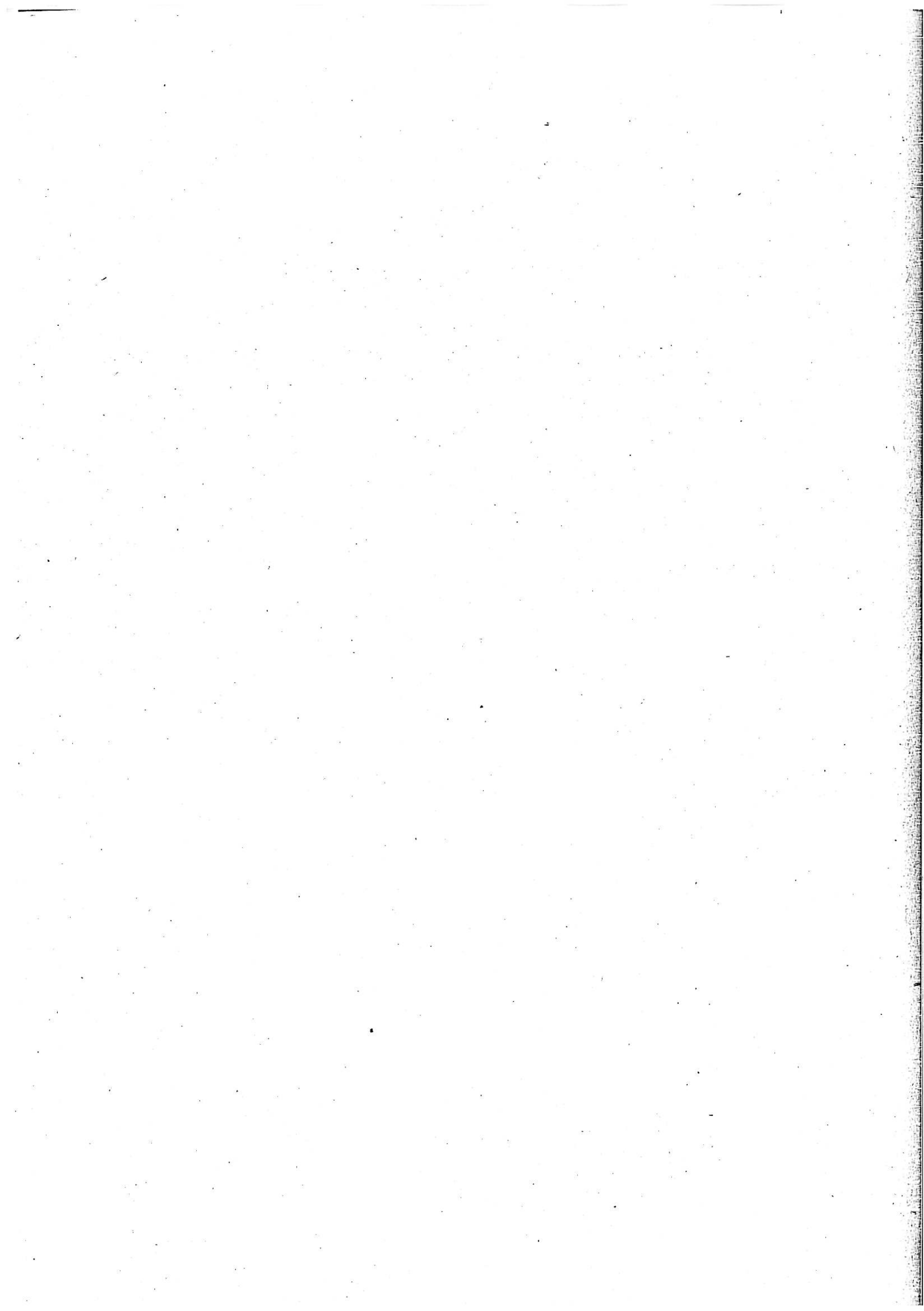
ABC'SEL TABLO
Türk Harflerinin Lâtin Yazısı ile Gösterilmesi

Sessizler
(Aslında Yazılıdır.)

Bütün bu sessizler Fransızca'daki gibi telâffuz edilir.

Sesliler

a-o-e (Daima kapalı) i (yumuşak y) I (sert y) - ü - ö - u (yalın ve bileşik (Fransızca) Bütün bu sesliler Fransızca'daki gibi telâffuz edilir.)

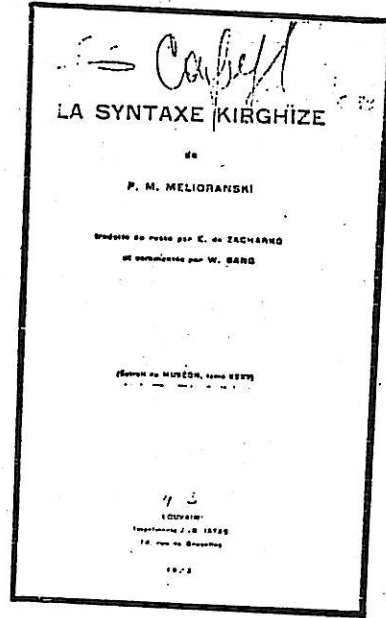
**P. M. MELIORANSKI'nin
KIRGIZCA SÖZDİZİMİ**

Rusçadan çeviren : E. de ZACHARKO

Yorumlar : W. BANG

Anıtkabir 453

Melioranskiy, P[laton] [ihaylovic, 1868 - 1936]: La syntaxe Kirghize de P M. Melloranski. Traduite du russe par E. de Zacharko et commentée par W. Bang. Extrait du Muséon, tome XXXV. Louvain 1922 Imprimerie J. B. Istas. 217 - 308 S. 8°

S. 230'dan

230

LE MUSÉON

état (p. ex. en esclavage) et parfois avec les verbes, ayant la signification de se trouver dans un certain état, le nom de la charge, de l'état ou de la vocation se met au datif: *onu bolusqa koyuptu, turyuzuptu, oturyuzuptu, qalapti* 'on le désigna, le fit, l'élut administrateur de district'; *qulsuluqqa berdim, dzürdüm* 'je mis (quelqu'un) en esclavage, j'étais esclave'.

REM. Avec les verbes *qil-* 'faire', *kötör-* 'élever c.-à-d. élire khan' et *bol-* 'être' on met le nominatif.

[Kitapta Kirgızca tanıtılırken şu bilgilere yer veriliyor:]

Onu boluska koyuptu, turyuzuptu, oturyuzuptu, qalapti 'o bölgenin yöneticisi olarak belirtildi, yapıldı, seçildi'; qulsuluqqa berdim, dzümdüm 'birisini) tutsak ettim, ben tutsaktım'.

DİKKAT. qıl - 'yapmak', kötör - 'yükseltmek yani han seçmek' ve bol - 'olmak' filleriyle, ismin yalın hali kullanılır.

S. 231'den

SYNTAXE KIRGHIZE.

231

p e se battre. lutter etc.), mais plutôt de la participation dans une action ou de l'accomplissement en commun de la même action (ex se saluer, se dire adieu se fréquenter), on emploie le datif répondant à la question avec qui? Ex *džetim bala otuz segiz balıça amandıasıp esundesıp qızdı ızdevmin dep ketti* l'orphelin ayant dit adieu aux trente huit enfants s'en alla à la recherche de la jeune fille

§ 24 Le datif se trouve avec les verbes (et les tournures composées analogues) espérer *umut et* s'adonner *beris* obéir *qara bayın* être d'accord *kelis* se vanter (devant qui ou de quoi) *maqtan* se moquer *kül* supporter *sıda kön* pleurer *džıla* manquer de *muxtaz bolü kemsiligi bar* Ex *aqsaya kemsiligi bar* il manque d'argent *umut etemin paidaya* j'espère avoir un profit *džaman oiya berispe* ne l'adonne pas à de mauvaises pensées *bu el Abu-i-xair qanya qaradı bayınadı* ce peuple obéit tou est soumis au khat Abu-l-hati *oğan maqtandım* je me vantais devant lui *bat işkenge maqtanğan* il se vantait d'avoir pris (lui) du miel *onun tayayına sozuno şütadım köndüm* j supportais ses coups invectives etc

§ 25 Avec les verbes remplis rassasié (à l'actif et au passif) on met au datif ce avec quoi on remplit ou rassasie *bir tıonun nesine toğan?* comment serais-je rassasié d'un chameau? *bir džapraq etke tordu* il s'est rassasié d'une tranche de viande *bir bendenun gorası malça toğan* l'étable d'un mortel est pleine de bétail. (de la chanson de Bosdchigit)

§ 26 De même on exprime par le datif le terme pour lequel on donne ou fixe quelque chose plus rarement

kötar = y e t r e
 kötar = y e t r e t m e k

§ 24. - E hali şu fiillerle (ve benzeri bileşik yapılarla) bulunur: 'umudetmek' **umut et-**; 'kendini vermek' **beris**; 'itaat etmek' **qara-**, **bayın-**; 'kabul etmek' **kelis-**; 'övünmek' (birine ya da birşeyle) **maq-**, **tan-**; 'alay etmek' **kül-**; 'dayanmak' **sıda- kön-**; 'ağlamak' **džıla-**; 'yoksun olmak' **muxtaz bolü, kemsiligi bar**. Ör. *aqsaya kemsiligi bar* 'parası yok'; *umut etemin paidaya* 'kâr etmeyi umuyorum'; *džaman oiya berispe* 'kötü düşüncelere kendini verme'; *bu el Abu-i-xair qanya*

qaraidi, bayinadi 'bu halk abülhayır han'a itaat eder' (ya da : bağılıdır); oyan maqtandim 'ona kendimi övüyordum'; bai iskenge maqtanyan 'bal almakla (içmekle) övünüyordu'; onun tayayına, sözünö sidadim, köndüm 'onun dayağına, sövmelerine dayanıyordum' vb.

§ 25. 'Doldurmak, doymak' fiilleriyle (aktifte ve pasifte) doldurulan ya da doyulan şey e haline konulur : **Bir tünün nesine toyain** 'bir deveyle nasıl doyayım?'; **bir dzapraq etke toidu** 'bir dilim etle doydu'; **bir bendenin qorası malya tolyan...** 'bir ölümlünün ahırı sürüyle doludur...' (Boscigit'in şarkısından).

(Sayfa kenarında, "kötör = getir", "költörmek = getirilmek költörmek" yazılıdır.)

S. 247'den

2) De même quand on parle d'animaux ou de peuples dans un sens collectif, on emploie le singulier : les oies *qaz* (non *qazdar*), les Kirghizes *qazaq* (non *qazaqtar*).

Rem. Si cependant on prend plusieurs individus, ne formant pas un groupe, on emploie le pluriel *orustar* signifie 'plusieurs Russes'

3) En général dans tous les cas, où l'on peut considérer plusieurs objets ou individus du même genre, comme un groupe ou un ensemble, les Kirghizes emploient le singulier. C'est de cette façon que s'expliquent les tournures comme *kisi baspas dzer* 'une place, où les gens ne passeront pas etc.'

§ 67 D'un autre côté les Kirghizes emploient le pluriel

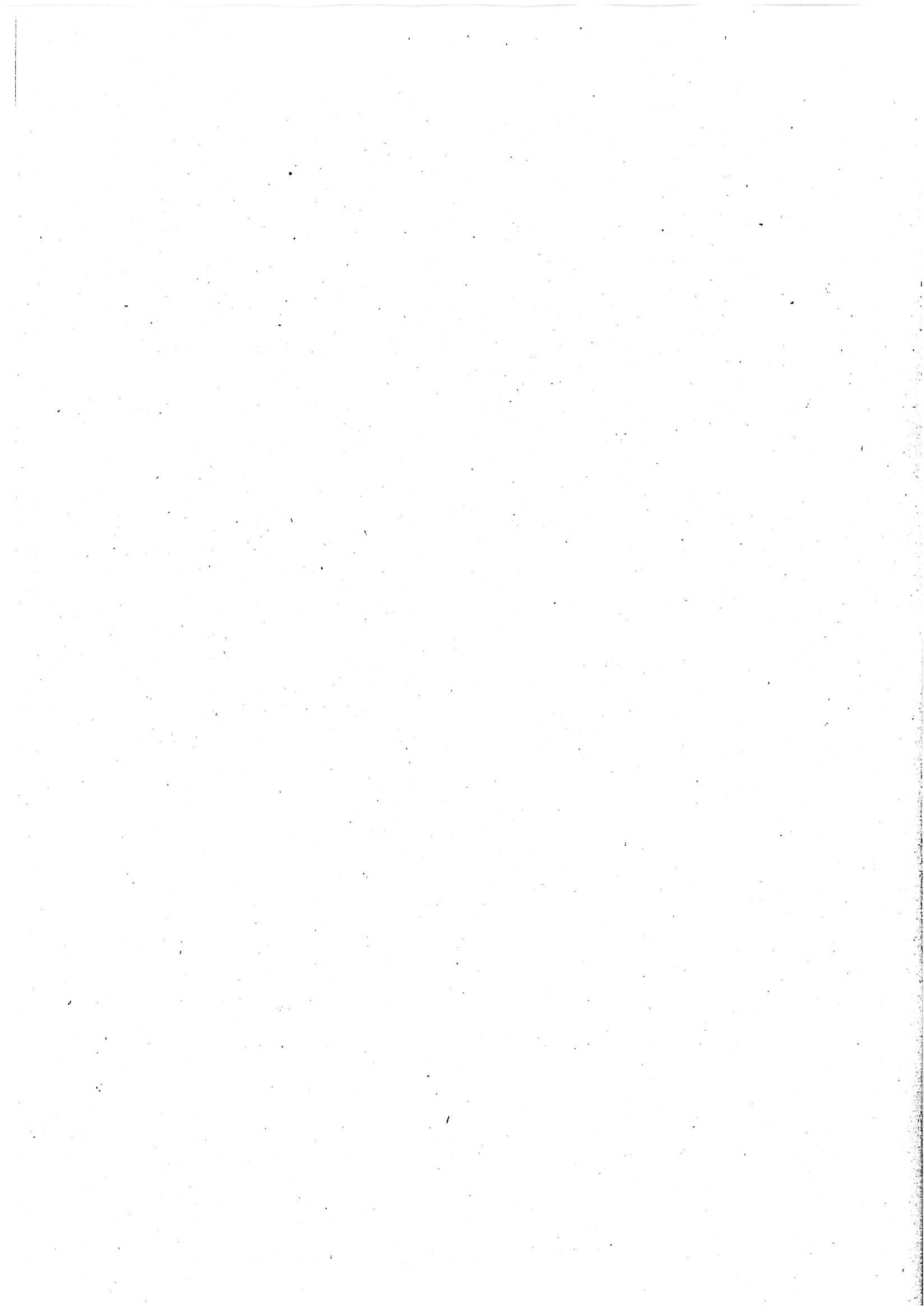
— 31 —

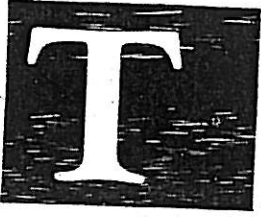
[Çoğul kullanımı üstüne olan bölümden.]

2) — Aynı şekilde, hayvanlar ya da insanlardan genel bir anlamda sözedilirken, tekil kullanılıyor : 'kazlar' **qaz** (**qazdar** değil); 'Kırgızlar' **qazaq** (**qazaqtar** değil).

DİKKAT : Fakat eğer, grup oluşturmayan çok sayıda birey ele alınıyorsa, çoğul kullanılıyor : **Orustar** 'birçok Rus' demektir.

3) — Grup ya da bir bütün olarak, aynı türden birçok nesne ya da bireyle ilgili bütün durumlarda genel olarak, Kırgızlar tekil kullanıyorlar : **Kisi baspas dzer** 'kişilerin geçmeyeceği bir yer', vb. biçimler, bu şekilde açıklanabilir.

YERKÜRESİ VE İNSAN EVRİMİ

Yozan : Lucien FEBVRE
Strasbourg Üniversitesi Profesörü

Anıtkabir 335

Febvre, Prof. Lucien [Paul Victor, 1878 -]: La terre et l'évolution humaine; Introduction géographique à l'histoire avec le concours de Lionel Bataillon. 2. éd. Paris 1924 Renaissance du Livre. XXX+471+1 S. 8' harita.

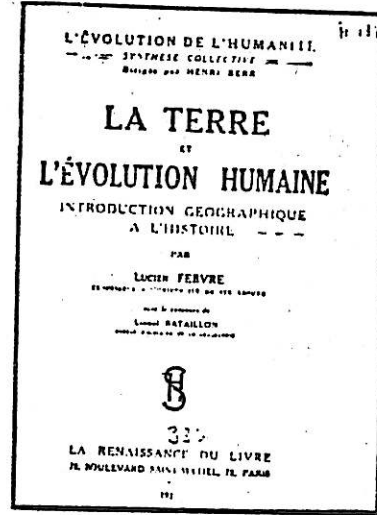
"L'Évolution de l'Humanité Synthèse Collective IV Première Section Pré-histoire, Protohistoire IV"

S. 12'den

« Sans une base géographique, déclarait-il, le peuple, l'acteur historique semble marcher en l'air, comme dans ces peintures chinoises où le sol manque. Et notez que ce sol, ce n'est pas seulement le théâtre de l'action. Par la nourriture, le climat, etc., il y influe de tant manières. Tel le nid, tel l'oiseau. Telle la patrie, tel l'homme. »

[Giriş'te, "Coğrafi Etkiler Sorunu" başlıklı bölümde, insan toplumları ile toprağın ilişkisi sorunu ortaya konuluyor. Hipokrat, Sokrat, Platon, Aristo, Ptoleme... den Bodin, Dubot, Montesquieu'ye, şairlere kadar sorunla ilgilenenlere değiniliyor. Tarihçilerin bu konudaki farklı tavırlarına gelinerek, Jules Michelet'nin, Guizot ve Thierry'nin aksine "tarihin öncelikle tüm coğrafya" olduğunu savunduğu belirtilerek, Michelet'den alıntı yapılıyor.

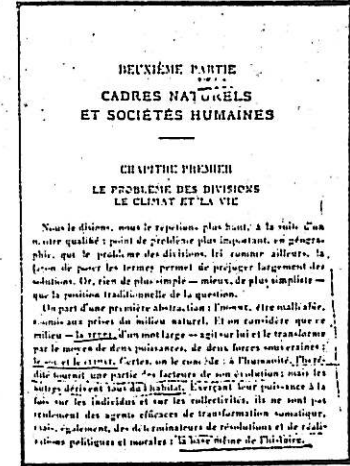
"Coğrafi temel olmadı mı toplum, tarihsel aktör, toprak yüzeyinin gösterilmediği o Çin resimlerinde olduğu gibi, havada yürür gözüküyor. Ve unutmayınız ki bu yer, yalnızca eylemin tiyatrosu değildir. Beslenme, iklim, vb. yoluyla, oraya yüz çeşit etkide bulunuyor. Yuva öyle, kuş öyle. Vatan öyle, insan öyle."

D jamais qu'une partie de l'histoire, mais elle l'explique bien : les hommes font le reste. Selon qu'ils mettent en leur conduite de la sagesse ou de la folie, ils tournent à bien ou à mal l'œuvre de la nature » (1). Conception un peu courte, un peu

[Michelet ve izleyicilerinin coğrafya konusundaki tavırları açıklanırken, az ilerde de Victor Duruy'den alıntı yapılmaktadır.]

“Coğrafya hiçbir zaman, tarihin bir bölümünden ötesini açıklamaz, ama şu bölümünü iyi açıklar; kalanını insanlar yaparlar. Tavırlarında bilgeliğe mi deliliğe mi yer verdiklerine göre, doğanın yaratımını iyiye ya da kötüye döndürürler.”

1. Kısım — DOĞAL SINIRLAR ve BEŞERİ TOPLUMLAR

1. Bölüm — BÖLGE SORUNLARI İKLİM VE YAŞAM

Vasıflı bir üstadı izleyerek şunu söylüyor ve yüksek sesle yine-liyorduk : coğrafyada bölgeler sorunundan daha önemlisi yoktur. Her şekilde, durumun ortaya konuş biçimi çözümlerin geniş olarak muhakeme edilmelerine olanak sağlamaktadır. Oysa en basit -daha doğrusu dar görüşlüsü- sorunun geleneksel yanıtıdır.

Önce bir soyutlamadan hareket edilmektedir : İNSAN, doğal ortamın etkilerine kolayca uyan bir yaratıktır. Bu ortamın -geniş anlamda MEMLEKET'in- onu, iki güç, iki hâkim kuvvet ile değişime uğrattığı düşünülmektedir : YER ve İKLİM. Kuşkusuz insanlığın evriminde kısmen etken olan kalıtımın da hakkını vermek gerekir. Fakat gerisi yaşanılan yerden kaynaklanmaktadır. Yer ve iklimin gücü, hem bireyler hem de topluluklar üzerinde yalnızca bedensel değil, aynı zaman-

da politik ve manevi bozulma ve oluşturmalarında belirleyicisi olmaktadır; **hattâ tarihin temelidir.**

[“Doğada İnsan : Birey mi Toplum mu” başlıklı bölümde, insanın değişmeyen “her yer ve herkeste aynı” karakterlere sahip olup olmadığı sorgulanarak, böyle karakterlerin olabileceği “çünkü farklı yerlerde benzer üretilere rastlanmakta” olduğu söyleniyor.]

S. 183'ten

toujours, uniquement, des subdivisions d'un État ou d'une tribu.
« L'État n'est pas sorti de ces groupements; ce sont eux, au contraire, qui ont été créés par l'État » (3).

“Devlet bu gruplaşmalardan doğmamıştır; tersine, bunlar Devlet tarafından yaratılmıştır.”

S. 184'ten

trop précipitées (1); il n'en reste pas moins un ensemble
faits qui, évidemment, suggèrent deux conclusions : l'un
qu'il y eut de bonne heure des groupes, des sociétés huma-

[Bununla birlikte, eğer aile temel ve özerk bir organizma olsaydı, şu iki şıktan biri vukubulurdu : ya, değişmez, insan doğasından ayrılmaz ve her zaman her yerde, bütün aile topluluklarında benzer nitelikler görülecekti. Böylece de çeşitli toplumlar arasındaki benzerlikler açıklanabilirdi; lâkin, antropologlarla sosyologların saptadığı somut ayrıcalıkların bilincine nasıl varılabilecekti? Veyahutta böyle bir ortak ve doğal nitelik topluluğu varolmayacaktı. O halde nasıl olur da etkisini serbestçe gösteren bireysel heves ve istekler, sosyal grupların biçimini sürekli değiştirmemiştir?

Gerçekte ilkel toplulukların sosyal morfolojisinde böyle heves ve istekler yoktur; ve en eskilerinden beri “böylesine az bilinen bir konuda sonuç çıkarılabildiği ölçüde” çoğu zaman birbirlerinden çok uzak mesafelerde ve bütünüyle farklı ortamlarda bulunan çeşitli maddelerin gerçekten mütecanis olduğu görülmüştür. Bir kısım tarih öncesi zanaatların çok geniş alanlara yayılmış olduğu herkesçe bilinmektedir; örneğin, eski mağaralardaki zanaatin Kuzey İspanya'dan Rusya, Fransa, Belçika, Orta Almanya, Avusturya, Macaristan ve Polonya'ya yayıldığı gerçek değil midir? Bu saydığımız ülkelerde bulunan kalıntıların aynı dönemlere ait olduğuna dair bazı kuşkular doğmaktadır. **Bay de Morgan**, çok aceleci ve dar düşünce ürünü sonuçların sakıncaları konusunda araştırmacıların dikkatini çekmekte haklıdır.] Şu iki sonucu düşündüren birçok durum vardır : Biri, insan topluluk ve gruplarının çok çabuk oluşarak yaygınlaşması; diğeri, bu “toplumlar” arasında düzenli ve sık ilişkilerin hızla kurulmuş olması.

rysez étendues; l'autre, que des relations fréquentes et régulières se développèrent vite entre ces « sociétés ».

Or, les études de linguistique les plus récentes, les mieux autorisées nous conduisent de leur côté, et par un chemin tout différent, aux mêmes conclusions. Ce n'est pas seulement un historien comme Camille Jullian qui, dans son *Histoire de la Gaule*, dans son enseignement, du Collège de France, entrevoit et nous montre, dans les lointains millénaires d'une pré-histoire incertaine, non pas des tribus errantes et dispersées, mais des peuples déjà formés, rayonnant ou conquérant autour d'un foyer central, d'une nation-mère: « nation indo-européenne », « nation italo-celtique », « nation ligure »; il n'hésite pas à prononcer « ce nom précis et défini de nation qu'on réservait jusqu'ici aux périodes modernes et connues d'après la conquête romaine » (1). Et il ne s'agit point de groupements fondés sur une identité de race, au sens physique du mot. Il y a longtemps que, pour sa part, il l'a indiqué : ces formations sont « sans rapport avec la parenté animale qui serait le sang ou la race » (2). Ce sont vraiment des États, formés par la volonté des hommes. Qui le prouve? La religion sans doute (3). L'existence de dieux nationaux, servant à faire, puis à maintenir les nations. Le langage, mieux encore.

Car ce mot de nation, un linguiste comme M. Meillet, lui aussi, le prononce — et parlant en linguiste (4). Où nous rencontrons aujourd'hui une grande variété de langages, en raison de la différenciation des peuples et du morcellement des groupes, on trouve, en remontant le cours des temps, jusqu'à la préhistoire, une langue unique, signe extérieur de l'extension ancienne d'un groupe social unique. « A une date antérieure, dit M. Meillet, beaucoup de ces idiomes aujourd'hui

(1) L'ancienneté de l'idée de nation (*Rev. politique et parlementaire*, 18 et 25 janvier 1913), p. 7 du tirage à part.

(2) Sur cette controverse, cf. FÉVRE (L.), *Le développement des Langues et l'Histoire*, XVIII, L. XXVII, 1913; p. 56.

(3) JULLIAN, art. cit., p. 25 du tirage à part. — (4) FÉVRE, art. cit., p. 58.

Ancak, yeni ve daha yetkin dilbilim araştırmaları bizleri tamamen farklı bir yoldan aynı sonuca götürmektedir. Bunu yalnızca, Galya'nın Tarihi adlı eserin yazarı ve Fransa Kolejinin öğretim üyelerinden Camille Jullian sezinlememiştir: Binlerce yıl geride kalan muğlak bir tarih öncesinde, dağılmış ve başıboş kabilelerin değil, **vücut bulmuş ve bir odak merkezi, bir ana-millete kendini bağlamış halklar**. Adigeçen, Romalıların fetihlerinden sonraki dönemler için kullanılan "Hint-Avrupa", "İtalyan-Kelt ulusu", "Ligurya ulusu" gibi sözcükleri sarfetmekte tereddüt etmemektedir. Belirli bir ırk çerçevesinde kurulmuş gruplar burada sözkonusu değildir. Uzun süre önce buna, kendi yönünden, işaret etmiş bulunmaktadır: **Bu tür oluşumların kan ya da**

différenciés formaient une unité, et plus on recule dans le passé, plus apparaissent les ressemblances qui prouvent cette ancienne unité » (1). Des langues européennes, la plupart « appartiennent à un même groupe linguistique, c'est-à-dire qu'elles sont des transformations d'une même langue, dite indo-européenne, dont la période d'unité est préhistorique et dont les éléments composants ont depuis longtemps fortement divergé » (2). Or, il faut une certaine unité politique, ou, tout au moins, une certaine unité de civilisation pour constituer une langue commune (3). « Une langue aussi unie que celle qui est supposée par les concordances entre les langues attestées suppose qu'il a, durant une période de temps assez étendue, existé une nation qui présentait une certaine unité. Il faut, pour créer une unité linguistique, une nation qui sente son unité. Rien n'autorise à parler d'une race indo-européenne; X mais il y a eu nécessairement (on ne sait ni en quel lieu, ni en quel temps exactement) une nation indo-européenne. — Nécessité logique, et qui ne cesse de s'imposer quelles que soient les solutions adoptées pour tant de problèmes de détail qui se posent par ailleurs; par exemple, celui de l'origine des Germains et de leurs idiomes primitifs, soulevé récemment par Feist (4). Car, même en admettant que les langues germaniques ne soient pas indo-européennes à l'origine, la rapide altération de ces idiomes primitifs, au premier millénaire avant Jésus-Christ, en suite d'une conquête indo-européenne admise par Feist, démontrerait encore l'importance des groupes et des mouvements ethniques dans les périodes lointaines (5). Ainsi, dans les temps les plus reculés, voilà qu'après les

X (1) MEILLET, *Les langues dans l'Europe nouvelle*, Paris, Payot, 1918, p. 15. — (2) *Ibid.*

X (3) MEILLET, *Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes*, Paris, 1912, in-8, 3e éd., p. 305.

(4) FEIST (S.), *Kultur, Ausbreitung u. Herkunft der Indo-Germanen*. Berlin, Weidmann, 1913, in-8.

(5) LICHTENBERGER, *Revue des Études anciennes*, t. XV, 1913, pp. 185-186.

ırk akrabalığı ile ilişkisi yoktur. Bunlar gerçekten, insanların özgür istemiyle kurulmuş devletlerdir. Kanıtı nedir? Kuşkusuz, dindir. Ulusları oluşturan, birliği sağlayan ve tutan, ulusal Tanrıların varlığıdır. **Daha iyi bir kanıt ise, dildir.**

Bay Meillet gibi bir dilbilimci de ulus kelimesini kullanmaktadır. Bugün, toplumların farklılaşması ve grupların bölünmesi nedenleriyle çok çeşitli dillere rastlanmaktadır. **Tarih öncesi dönemlere kadar geriye gidildiğinde ise, tek bir toplumsal grubun varlığının işareti olan tek bir dile rastlanılmaktadır.** "Bay Meillet, bugün mevcut çok sayıda dil ve lehçenin, geçmişin derinliklerine inildiği ölçüde, benzerliklerin tek bir dilin varlığını kanıtladığını belirtmektedir. "Avrupa dillerinin

archéologues et les historiens, les linguistes nous invitent à saisir de larges groupements politiques, des sociétés humaines, non des hommes; des sociétés vastes, étendues, couvrant d'une même civilisation des espaces puissants. A qui s'étonnerait de si amples perspectives, rappelons qu'aujourd'hui encore les Estimos s'étendent, de l'Alaska aux côtes orientales du Groenland, sur une distance de 8000 kilomètres, et encore, que dans le domaine Pacifique, de l'île de Pâques à l'archipel de Samoa, de la Nouvelle-Zélande aux Sandwich, c'est-à-dire sur un espace environ trois fois plus grand que l'Europe, il n'existe pratiquement qu'une langue unique: en quelques heures un Tahitien est à même d'entendre et même de parler les dialectes de la Nouvelle-Zélande, des Marquises et des Sandwich.

Et puis, ce qu'on pourrait nommer la préhistoire de la géographie n'intervient-elle pas, elle aussi, dans une certaine mesure, pour nous rendre compte de formations aussi vastes ou plutôt, de formations étendues sur des espaces aussi considérables?

III

A VASTES RÉGIONS MONOTONES, VASTES GROUPEMENTS ANCIENS.

C'est dans un milieu relativement très monotone que dut sans doute s'opérer la constitution de ces larges groupes uniformes.

Il faut se représenter le monde primitif comme infiniment moins varié dans son ensemble que notre monde contemporain. Il n'était travaillé, il n'était modifié dans ses aspects originels ni par les destructions sans doute, ni par les créations, les acclimations si nombreuses de plantes ou d'animaux qu'opèrent et multiplient les sociétés humaines au fur et à mesure de leur croissance. Aux groupements d'hommes

çoğu, kökeni tarihöncesine dayanan, Hint-Avrupa olarak adlandırılmış ve zaman içinde değişimlere uğramış tek bir dilden doğmaktadır." Oysa, ortak bir dil oluşturmak için belirli bir siyasal birlik, veya en azından belirli bir uygarlık birliği gereklidir. "Bu tek dilin varlığının tanıklığını yapan diller arasındaki uygunluklar, geniş bir zaman dönemi içerisinde, belirli bir birliğe sahip bir ulusun varlığını düşündürmektedir... Dil birliği kurmak için birliğinin bilincinde olan bir ulus gereklidir. Hint-Avrupalı bir ırktan sözetmek olanaksızdır. Ancak (nerede ve ne zaman olduğu bilinemez) Hint-Avrupalı bir ulus kesinkes yaşamıştır."- Bu, başka nedenlerle ortaya çıkan ayrıntı nitelikli sorunlar için kabul edilmiş çözümler ne olursa olsun, mantıksal bir

gerekliliktir. Yakın zamanda Feist tarafından biraz ele alınan, Germenlerin kökeni ve ilkel lehçeleri buna örnektir. Zira, Germen dillerinin Hint-Avrupa kökenli olmadığı kabul edilse bile, M.Ö. bin yıllarında yapılan bir Hint-Avrupa fetihlerinden sonra -Feist tarafından kabul edilmektedir- lehçelerinin hızla değişime uğraması, uzak geçmişteki bu grupların ve bu **etnik hareketlerin** önemini göstermektedir.

Arkeologlar ve tarihçilerden sonra, şimdi de dilbilimciler, en eski zamanlarda, tek tek insanların değil, geniş siyasal grupların ve beşeri toplumların var olduğunu belirtmektedir; geniş, yaygın ve birbirinden uzak mesafede aynı uygarlığa sahip toplumlar. Böylesine geniş çerçevelere şaşanlara, Eskimoların Alaska'dan Grönland kıyılarına, 8.000 km. bir mesafede ve dahası, Büyük Okyanus'da Paskalya Adasından Samoa Takımadalarına, Yeni Zelanda'dan Sandwich Adalarına kadar, diğer bir deyişle Avrupa'nın üç katı büyüklüğünde bir alana yayıldıkları ve **hemen hemen tek bir dilin var olduğunu** anımsatmak gerekir. Bir Tahitili birkaç saat içerisinde bir Yeni Zelandalı, bir Marqueses Adalı ve bir Sandwich Adalının lehçesini anlayıp konuşabilir.

Bu durumda, bir ölçüde, son derece geniş alanlarda gerçekleşen bu oluşumlar karşısında, coğrafyanın tarihöncesi mi devreye girmektedir?

III

TEK DÜZENLİ GENİŞ BÖLGELER; ESKİ GENİŞ TOPLULUKLAR?

Aynı biçime sahip bu geniş grupların oluşumu kuşkusuz tekdüze bir ortamda gerçekleşmemiştir.

İlkel dünyayı çağımızın dünyasından çok daha az çeşnili olarak gözümüzde canlandırmak gerekir. Bu dünya o zaman, yıkımlar kadar, toplumların gelişmeleri ölçüsünde artan icatlar ve **tarımsal-hayvancılık yenileştirmeleri** gibi, doğal görünümünü değiştiren ameliyelere maruz kalmamıştı.

(Sayfa kenarlarında, "Nation-mère", "?!", "xçok", "m" yazılıdır.)

empreinte : celle du climat. Ostiaks, Lapons, Samoyèdes, Hyperboréens de Sibérie aux caractères mongoliques, tous sont frappés, unanimement, du même sceau. — Mais les Eskimos? A notre auteur, ils ne peuvent cependant manquer d'apparaître sous un aspect qui les distingue des peuples précédents. Ils font difficulté : qu'à cela ne tienne. Mongoliens d'origine ou de race indienne divergente, Miss Semple les proclame en tous cas « personnages de transition », et voilà la difficulté levée. Voyez leur taille, leur allure, leur couleur : ce sont les frères des Sibériens. Recueillez et examinez leurs indices céphaliques : ce sont proches parents des habitants de l'autre bord du

D!

D

Ostiaklar, Laponlar, Samoyedler, Sibirya Hiperborları Moğol karakterli olup, hepsi aynı kalıptan çıkmış gibidirler. Eskimolar ise, yazımıza göre, bu kavimlerden farklı görünümlere sahiptir. Bu birbirini tutmazlık zorluk yaratmaktadır. **Moğol kökenli ya da farklılaşmış Hint ırkdaşı** olabilirler. Bn. Semple onların, kesinlikle **“geçiş dönemi insanların simgelediklerini”** ilan etmektedir. Zorluk da buradadır. Boyları, renkleri ve durumlarına bakılarak Sibiryalıların kardeşleri oldukları söylenebilir. Kafa şekilleri incelendiğinde ise’ın öteki kıyısında yaşayanların yakın akrabası oldukları görülecektir.

(Sayfa kenarında “D!” ve “D” yazılıdır.)

Mais, à côté de ces relations économiques, il y a les rapports politiques — ou, plus exactement, les contre-coups multiples et souvent imprévus des lointains mouvements qui se propagent, en ondes élargies, jusqu'aux oasis. Prises directes et répercussions indirectes. Woeikof explique fort bien, dans son petit livre sur le Turkestan russe (1), comment ce n'est pas « la sécheresse » qui rend compte, en définitive, des grandes incursions des nomades asiatiques dans l'Asie occidentale et, par delà, dans l'Europe centrale et méridionale, — mais bien plutôt le pullulement sur place des hommes, à la fois, et du bétail. La sécheresse, facteur constant. Il joue son rôle, toujours, dans l'Asie centrale. A en croire d'aucuns, il le joue même de mieux en mieux, puisqu'il fut de mode, naguère, de parler du dessèchement progressif de l'Asie comme d'un fait ayéré et constant (2). Cependant, les grandes ruées d'Asiatiques centraux sur l'Asie occidentale et sur l'Europe orientale, toujours vers l'Ouest, ont cessé. C'est que la Chine a mis la main sur le pays mongol. C'est que la Sibérie peu à peu s'est peuplée. C'est que les Russes s'y sont avancés pas à pas, colonisant les terres, construisant les chemins de fer. Aussi, le bétail des pasteurs a-t-il trouvé, vers la Chine d'abord, plus tard vers la Sibérie, les débouchés qui lui faisaient défaut aux temps des Attila et des Gengis-Khan. Par ailleurs, la conversion des Mongols au bouddhisme produisait cette conséquence que le tiers ou le quart des hommes, au moins, se transformaient en moines, en *lamas* astreints au célibat; la religion jouait ici, une fois de plus, son rôle dans la limitation des naissances; elle remplaçait, dans les contrées arides de l'Asie centrale, ces précautions physiologiques que connaissent, dans les terres arides du Sahara, les Touaregs (3); et l'observation de Woeikof

Fakat bu ekonomik ilişkilerin yanısıra politik ilişkiler de vardır -daha doğrusu, çoğu zaman öngörülemeyen ve beklenmedik iyi bir noktaya kadar halka halka yayılan çok sayıda irak hareketin tepkileridir. Woeikof bunu Rus Türkistanı'na dair küçük kitabında gayet güzel açıklamaktadır: Asyalı göçebelerin Batı Asya, oradan da Orta ve Güney Avrupa'ya büyük akınlarının nedeni, özetle, kuraklık değil, fakat insanların ve hayvanların çok hızlı üremesidir. Kuraklık daimi etmen olup, Orta Asya'da her zaman etkisini göstermektedir. Hattâ, inanmak gerekirse, kuraklığın, rolünü giderek daha iyi oynadığı ve önce, Asya'daki artan kuraklıktan söz etmenin, herkesçe bilinen bu konuda konuşmanın moda olduğunu belirtmek gerekir. Bununla birlikte, Orta Asyalıların her zaman Batı yönünde. Batı Asya ve Doğu Avrupa'ya yaptığı büyük saldırılar durmuştur. Çünkü Çin, Moğol ülkesini ele geçirmiş; **Sibirya peyderpey kalabalıklaşmış** ve Ruslar burada, demiryolu inşa edip toprakları sömürgeleştirerek, adım adım ilerlemişlerdir. Aynı zamanda, çobanların hayvanları, **önce Çin'e son-**

ra da Sibirya'ya doğru, Attila ve Cengiz Han zamanında bulunmayan çıkış yollarını bulmuşlardır. Diğer yandan, Moğolların Budizmi benimsemeleri, erkek nüfusun en az üçte birinin veya dörtte birinin lâma rahibi olarak kendilerini bekârlığa adanmaları sonucunu doğurmuştur. Din, bir kez daha doğumları azaltıcı etkisini göstermiştir. Din, orta Asyanın çorak ülkelerinde, Sahra'nın kurak topraklarında yaşayan Tuareglerin uyguladığı fizyolojik doğum kontrol önlemlerinin yerini almıştır.

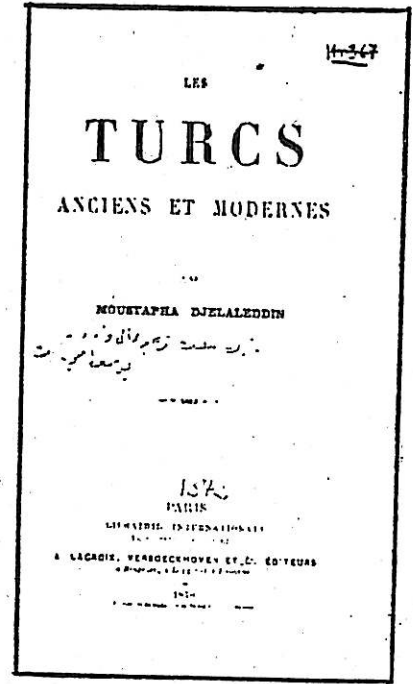
(Sayfa kenarında "O" yazılıdır.)

ESKİ VE ÇAĞDAŞ TÜRKLER

Yazan: Mustafa CELALETTİN

Anıtkabir 1372

Mustafa Celalettin: Les Turcs anciens et modernes. Paris 1870 A. Lacroix, Verboeckhoven et Cie. 362+2 S. 8°

S. 16'dan

kichis (1). Nous croyons, cependant, que le nom des Jasyges, dérivant de Yassy, se forma, d'après la construction essentiellement turque, usitée en Asie-Mineure et même à Monastir, en Roumélie, d'après laquelle la terminaison des verbes en ikh, remplace le iz ottoman, dans la signification de

(1) *Histoire des Huns.*

Bununla birlikte Yese adının, Yassi'den türeyen Adiga adı Küçük Asya ve hatta Rumeli'deki Manastır'da kullanılan öz açısından Türkçe sözdizimine göre oluştuğunu sanıyoruz.

leur est prêché en latin, comme aux Goths; l'hellénisme payen, d'ailleurs, était très persécuté sous Théodose, peu toléré sous Justinien, et selon Théophauc, le latin vulgaire était encore parlé au sixième siècle, non seulement en Thrace, mais aussi en Asie-Mineure (1). Cet auteur cite l'exemple d'une panique des Grecs avant le siège de Constantinople par les Avars. Un cheval s'étant enfui, au cri des soldats anatoliens: *toarna frate!* l'armée byzantine aurait tourné le dos. En effet, il paraît que ce n'est qu'après Photius, que les Romains dégénérés des grandes villes, oublièrent leur langue (2). Or, à cette époque, les Daces nomades étant déjà isolés de la capitale, plus ou moins grecisée, et séparés d'elle par des flots de Bulgares, il est peu probable qu'ils aient changé le latin qu'ils parlaient, depuis six ou sept siècles; pour le slave, lequel s'élaborait alors péniblement sur la langue de Cyrille.

Observons un autre élément qui influa sur la

(1) Théoph. Chr. A. 5. Maur. p. 218.

(2) Nous croyons que le latin vulgaire s'est parlé, en Asie-Mineure, jusqu'au onzième siècle; car, les Romains, ou sujets romains, qui y étaient établis, avant d'être surpris par les Seldjoukides, n'eurent pas le temps de se greciser. Aussi, ne parlent-ils aujourd'hui que le turc, et c'est à tort qu'ils sont connus sous le nom de Roumes, par le seul fait qu'ils sont orthodoxes. Ils sont Roumes, et non pas Grecs.

... ve Teofan'a göre halk arasında yaygın Lâtince, altıncı yüzyılda yalnızca Trakya'da değil fakat Küçük Asya'da hala konuşulmaktaydı. Bu yazar Konstantinopolis'in Avarlar tarafından kuşatılmasından önceki paniği örnek olarak vermektedir.

(.....)

(Dipnot)

Halk arasında yaygın olan Latincenin Küçük Asya'da onbirinci yüzyıla dek konuşulduğuna inanıyoruz, çünkü burada yerleşmiş olan Romalılar veya Roma uyruğunda olanlar Selçuklu baskınına uğramadan önce Yunanlaşabilmek için zaman bulamamışlardır. Hem de bugün Türkçe konuşmaktadırlar, yalnızca ortodoks olmaları nedeniyle Yunanlı olarak adlandırılmaları yanlıştır. Bunlar Yunanlı değil Rumdurlar.

Que devinrent ensuite toutes ces peuplades turques, se succédant les unes aux autres? Nous croyons qu'elles restèrent en Thrace et en Macédoine, leur nom disparaissant à mesure que leur établissement devenait définitif.

Concluons que, si l'on considère l'apparente ancienneté des Sarmates turcs, en Thrace, et les données des historiens du Bas-Empire, peu concordantes avec l'importance de la population bulgare actuelle, on est tenté de croire à l'absorption graduelle par cette population, des contingents turcs qui lui furent apportés, en échange de la civilisation du christianisme. Nos recherches sous ce rapport étant bornées par notre loisir et par certaines considérations majeures, nous n'affirmons rien, laissant à nos contradicteurs toute la liberté de leurs convictions.

Pourquoi ai-je tracé ce tableau de nos Bastarnes Jasyges, Baljinaks, Ouzes, Coumans, disparaissant les uns après les autres dans la civilisation chrétienne? C'est pour rappeler qu'en Turquie, sauf quelques exceptions, toutes les populations, chrétiennes et musulmanes, appartiennent à la même famille arienne, et beaucoup d'entre elles, parait-il, étant d'extraction turque ou presque turque, l'affinité d'origine et le lien du sang devraient aider

Birbirini izleyen bu Türk toplulukları daha sonra ne olmuştur? Bunların Trakya ve Makedonya'da kalmış olduklarına, yöreye kesin olarak yerleştikçe de adlarının kaybolduğuna inanıyoruz.

(.....)

Hiristiyan uygarlığı içinde birbirinin ardından kaybolan **Bastarn, Adige, Peçenek, Oğuz, Kumanların** tablosunu neden çizdim? Bazı istisnalarla Türkiye'deki tüm hiristiyan ve müslüman nüfusun aynı Arya soyundan geldiğini ve çoğunun Türk veya hemen hemen Türk kökenli olduğunu anımsatmak için...

prince turc conclut un traité de paix avec Diogène, et lui rendit la liberté. Puis, ils convinrent de resserrer entre eux les nœuds de l'amitié en mariant ensemble leurs enfants. De ces deux hommes, quel était le barbare ? (1)

Nous ne prétendons pas ici écrire l'histoire des Turcs; mais nous avons à cœur de combattre une opinion assez générale, fondée sur les récits exagérés de ces temps là, sur les mœurs farouches des anciens Turcs, — opinion à peine applicable à quelques tribus nomades des Turcomans, dont une d'elles était établie, vers le onzième siècle, en Palestine. — Selon cette opinion, les Turcs étaient une race bâtarde, un ramassis de brigands plutôt qu'un corps de nation, aussi cruels à la guerre, que pillards durant les trêves.

L'inconsistance de ces accusations est démontrée par les historiens chrétiens des Croisades. Les Latins, en arrivant en Orient, trouvèrent les Turcs déjà bien établis et conservant soigneusement la civilisation arabe, fort admise des Croisés. Cela est d'autant plus incontestable, que l'établissement définitif de la domination séculaire des Seldjuki-des, loin de ressembler à une invasion, se fit sans secousse; et sans préjudice pour le pouvoir suprême, religieux des khalifes. Ce furent même

Burada Türklerin tarihini yazacağımızı iddia etmiyoruz; fakat eski Türklerin yabancı geleneklerine ilişkin o dönemdeki abartılmış öykülere dayanan oldukça yaygın kanıya -bu kanı bazı göçebe Türkmen boyları için belki geçerli olabilir, bu boylardan biri, onbirinci yüzyıla doğru Filistin'e yerleşmiştir- karşı savaşım vermek niyetindeyiz. Bu kanıya göre Türkler, bözulmuş bir ırk, bir ulus topluluğundan çok bir haydutlar yığındır, savaşta acımasız oldukları kadar barış dönemlerinde yağmacıdırlar.

Bu suçlamaların tutarsızlığı Haçlı seferlerindeki Hıristiyan tarihçilerce gösterilmiştir. Latinler doğuya ulaştıklarında Türklerin yerleşik olduklarını ve Haçlıların çok beğendikleri Arap uygarlığını titizlikle koruduklarını görmüşlerdir. Selçukluların yüzyıllar süren başatlıklarının kesinleşmesi, bir işgal niteliğinden olmayıp, sarsıntısız bi-

çimde ve de halifelerin ulu, dinsel gücüne zarar vermeksizin olması da bunun daha da yadsınamaz olduğunu göstermektedir.

(Sayfa kenarında eski yazı "Selçuk" yazılıdır.)

S. 52'den

France, en 1251, et enfin, d'Edouard d'Angleterre, cette lutte de deux siècles, pleine de fanatisme, ne put qu'avoir une influence funeste sur les causes morales qui, plus tard, par une réaction naturelle, jetèrent les Turcs sur le champ des conquêtes en Europe.

Avant d'en parler, voyons si nous ne pourrions pas expliquer le passé du peuple turc, par son caractère-même.

Race forte, sobre, courageuse, bonne et patiente, les Turcs se firent toujours remarquer par leur positivisme pratique. C'est ce dernier caractère, surtout, qui les distingue des conquérants arabes, également sobres braves et généreux, mais ayant l'imagination ardente, sous le soleil brûlant de l'Hedjaz. C'est ce positivisme qui explique l'origine de l'influence inconcevable et presque

..., bağızlık dolu bu iki yüzyıllık savaş [Haçlı seferleri] manevi davalar üzerinde kötü bir etkiye sahip olmuş, daha sonra doğal bir tepkiyle Türkleri Avrupa'nın fethine itmiştir.

Bundan söz etmeden önce Türk toplumunun geçmişini bizzat kendi karakteriyle açıklayıp açıklayamayacağımızı görelim.

Soy olara: güçlü, kanaatkâr, cesur, iyi ve sabırlı olan Türkler yarar sağlayıcı gerçekçilikleriyle daima dikkati çekmişlerdir. [Özellikle bu son nitelikleri, onları Araplardan ayırmaktadır.]

acceptées qu'eurent toujours les Turcs sur les Arabes, et le rôle de *policemen* qu'ils jouèrent longtemps avec succès dans la mosaïque des peuplades orientales. Les Turcs, doués de ce positivisme, étaient naturellement peu enclins au mysticisme des Juifs, des Arabes, des Grecs et des Persans. Si les Turcs étaient de bons musulmans et de rigoureux observateurs des traditions religieuses, s'ils respectaient les chéïks religieux et les chérifs, descendants vrais ou faux du Prophète, ils détestaient, avant tout, les sectes et les disputes dogmatiques. Sentant le besoin de fortifier l'ordre et l'autorité turque, leur positivisme s'offusquait tellement à l'idée de persécutions religieuses, qu'ils enveloppèrent finalement de leur tolérance et de l'unité musulmane toutes les sectes : ils virent avec indifférence se former mille ordres de derviches novateurs, et leur permirent, à leur gré, de hurler danser, et enseigner ce qu'ils voulaient. La tolérance, comme nous le verrons après, étant dans le caractère-même des Turcs, nous ne pouvons facilement concilier avec leur positivisme très connu, les accusations de fanatisme dont on les accable. Ces Bretons d'Asie, à la nature froide, mais bonne, à l'ardeur médiocre, mais durable, ces Turcs, dis-je, selon toute probabilité, n'avaient jamais eu besoin d'être fanatisés. A coup sûr, ce ne sont pas eux qui eussent jamais combattu,

Türklerin Araplar üzerindeki şaşılacak ve hemen hemen boyun eğdirici etkisinin kökenini ve doğu ilkel topluluklarının oluşturduğu mozayikte uzun süre polis rolünü üstlenmelerini işte bu gerçekçilik açıklamaktadır. **Bu gerçekçiliğe sahip Türkler Yahudiler, Araplar, Yunanlılar ve Perslerin gizemciliğine doğal olarak az yatkındırlar.** İyi bir müslüman olan ve dinsel geleneklere titizlikle uyan Türkler gerçekten veya düzmece olarak peygamber soyundan gelme şeyhlere ve şeriflere saygı göstermekteydiler, herşeyden önce ise mezheplerden ve dogmatik tartışmalardan nefret etmekteydiler. Türk buyruğu ve yetkesinin güçlendirilmesi gereksinmesini duyarak, dinsel kıyım düşüncesi, sahip oldukları gerçekçilikle çok ters düştüğü için, sonuçta tüm mezhepleri hoşgörmüşler ve müslüman birliğinin kanatları altına almışlardır : Binbir yenilikçi derviş tarikatının doğmasına kayıtsız kal-

mışlar ve istedikleri gibi zikretmelerine, dans etmelerine ve istediklerini öğretmelerine izin vermişlerdir. Daha sonra göreceğimiz gibi hoşgörü, Türklerin karakterinin bir parçası olduğu için çok iyi bilinen gerekilikleriyle bağnazlık sulamalarını bağdaştıramayız. Aynı zamanda soğuk fakat iyi yürekli, istekleri ok fazla olmamakla beraber sreklilik gösteren bu Asya Brtonlarının, Türklerin, büyük olasılıkla bağnazlık gsterme gereksinmesini duymadıklarını sylyorum.

S. 63'ten

— 63 —

et flatter, sans sortir de la capitale: c'est que, dès ce temps-là, il se forma dans la nation turque un corps étranger, une caste sans couleur et sans caractère, demi-phanariote et demi-persane, la caste obsquieuse des scribes et des courtisans, ne répondant aux Turcs qu'en persan, et aux chrétiens, qu'en arabe.

Voilà, selon moi, l'unique cause de la décadence de l'empire ottoman. En vérité, pourquoi en chercher d'autres? Nous ne voyons dans le peuple turc aucun signe de décadence. Ainsi, s'il est vrai que le prosélytisme, le zèle des ncophytes et les victoires élevèrent beaucoup l'orgueil religieux et rendirent pre le caractère des milices turques, le fanatisme, de fait, n'a jamais existé. Tout au con-

... bu dönemden beri Türk ulusunun iinde yn belirsiz ve niteliksiz yarı Arap yarı Pers, Trklere Perse ve hıristiyanlara Arapça cevap veren, ktip ve musahiplerden oluşan yaltakı bir kast, yabancı bir kitle oluşmuştu.

İşte bence Osmanlı İmparatorluğunun gerilemesinin tek nedeni budur. Gerçekte niçin başka nedenler aramak gereklidir? **Türk toplumunda hiçbir gerileme belirtisi görmüyoruz.** Böylece, kendi inancını yayma ve dine döndürme çabaları, zaferler, dinsel gururu çok artırmış ve Türk askerlerinin karakterini çok sertleştirmiş olsa bile bağnazlık gerçekte hiçbir zaman var olmamıştır.

Görm - mak

konouchmadym, je ne connais pas cet homme
Le verbe latin *sentire* sentir en le dépouillant
du sentimentalisme, peu connu des Romains et
pris dans le sens de penser, être d'opinion, répond
au verbe turc *zan etmek* les Romains disaient
sic sentio, en turc *beile zan ederim* ou telle est
mon opinion *in hac sum sententia* en turc *bu
zanynde im*

Latince *sentire* fiili, Romalılarca az bilinen duygusallık ögesinden arındırılarak düşünmek, görüşünde olmak anlamında ele alındığında Türkçe *zannetmek* fiilinin karşılığı olmaktadır. Romalılar *sic sentio* derken Türkçe de *böyle zannederim* denmektedir veya görüşüm budur. Roma dilinde *in hac sum sententia* Türkçe de ise *bu zandayım*'dir.

(Sayfa kenarında "sanmak" yazılıdır.)

Enfin, quand les Turcs disent *dedirtirim*, *ver-*
dyririm, *tcharptiririm*, c'est-à-dire, je ferai di-

re, je ferai donner, etc. ou quand ils disent *de-*
nilmekte dyr, *virilmekte dyr*, *vurulmakta dyr*,
tcharpylmakte dyr, répondant en latin à *dicitur*,
fertur, *feritur*, *carpitur*, *decerpitur*, c'est-à-

dire il est dit, il est donné, il est frappé, et on y
reconnaît le turisme spécifique caractérisant les
langues turques et étrusques.

Nihayet Türkler *dedirtirim*, *verditirim*, *çarpıtırım* veya *denilmek-*
tedir, *verilmektedir*, *vurulmaktadır*, *çarpıtılmaktadır* dedikleri zaman
Latince *dicitur*, *fertur*, *feritur*, *carpitur*, *decerpitur*, yani söylendi, ve-
rildi, çarpıldı deyişlerine cevap vermektedir ve burada Türk ve Etrüsk
dillerini nitelendiren özgü ettirgenlik görülmektedir.

Augures, des Ligures, des Huites et des Quirites

Il paraît cependant qu'en des temps bien reculés (avant l'invention de l'écriture?) il se forma dans les villes du littoral de l'Asie Mineure, de Tyr de Crète etc. des langues écrites de la civilisation et du commerce mélanges mélanges mégaux des idiomes turcs, d'arabe et de slave qui seraient devenus autant de langues distinctes sans la prédominance prise bientôt par la littérature et la civilisation des villes ioniennes d'Asie-Mineure, sans Homère Hésiode Thalès et Anacréon qui formèrent la langue grecque et l'hellénisme

Voici un fait à l'appui de cette assertion

Les Macédoniens modernes ou dominateurs en Orient sont les Ottomans qui n'aiment pas le nom des Turcs ni leur langue, comme les anciens Hellènes n'aimaient pas ceux des Pélasgues plus ou moins alliés ou barbares (de *beraber* en turc ensemble) Les Ottomans se sont fait, depuis plusieurs siècles une langue civilisée à eux mélange élégant et harmonieux de l'arabe et du persan, implanté sur le riche fonds du turc, langue qu'aucun des Pélasgues turcs modernes ne comprend Si cette langue factice n'a pas prévalu, malgré une multitude d'écrivains éminents et si au contraire c'est la langue des Pélasgues peu lettrés qui a prédominé, à partir de la Bosnie, jusqu'au fond de la Mésopotamie la cause en est qu'Abdul-Baki

prince des poètes lyriques, et Ghazali l'Arétin des Ottomans, étaient condamnés à la tâche ingrate de se servir d hiéroglyphes sacrés sémitiques, Il est probable cependant que si les Seldjukides et les Ottomans, huit ou dix siècles auparavant n'avaient pas été musulmans, ces conquérants, se piquant toujours de civilisation et d'humanité au lieu de se servir de l'arabe et du persan, auraient adopté le grec. Donc, comme il y a des historiens byzantins, qui font entrevoir que la noble progéniture d'Othman n'est que celle du prince Jean Commène, réfugié jadis chez les Seldjuki des l'empire de ces nouveaux Héraclides aurait compté aujourd'hui au moins trente millions de Pélasgues, ne comprenant pas le grec. On aurait pu même soutenir que ce furent les Grecs qui plantèrent leurs drapeaux devant Vienne, Diu et à Tébriç, et promenant victorieusement leur pavillon dans la Méditerranée, firent parcourir par leurs *akindji* le monde, depuis le Kiptchak, Nahi djévan et l'intérieur de la Lybie jusqu'au mont Semmering et aux chaînes de la Styrie.

3 X Que conclure de cet exemple? C'est, que la langue hellénique était jadis ce qu'est aujourd'hui celle des Ottomans, faite sur le fonds de la langue des Pélasgues turcs, quoiqu'avec des chances bien différentes, elle ait été adoptée et se soit établie définitivement dans les ports de l'Archipel et de

X la mer Ionienne, et même, soit devenue celle des tribus polygènes établies en Grèce. Pour s'en convaincre, voyons la composition de la langue grecque: si la comparaison du grec et du turc, à travers tant de milliers d'années, n'est presque plus possible, si les mots identiques ont changé aujourd'hui de signification, et si dans les exemples ci-joints, nos contradicteurs trouvent l'occasion de nous faire une guerre de détail, le fait de l'analogie est très général et très frappant. J'espère donc que le lecteur ne tiendra pas compte de quelques néologismes grecs et de quelques erreurs, inévitables dans la linguistique comparée. D'ailleurs, l'esprit d'emprunt a toujours caractérisé la richesse inouïe de la langue hellénique, dans laquelle on voit rarement l'origine et la dérivation des mots, pris de telle ou telle langue. Donc, la faute de noter, sans le vouloir, les nouvelles richesses de cette langue, n'est pas irrémédiable.

Bununla birlikte çok eski dönemlerde (yazının bulunmasından önce), Küçük Asya'nın kıyı kentlerinde, Tir'de (Sur'da) Girit'te, vb., Türkçe, Arapça, Slavca deyimlerin eşit olmayan karışımlarıyla, uygarlığın ve tecimin yazılı dilleri doğduğu gibi daha sonra Yunancayı ve helenizmi oluşturan Küçük Asya'daki İyon kentlerinin, Homer, Hesioda, Thales ve Anacreon'suz yazınının ve uygarlığının üstünlüğü olmaksızın farklı dillere dönüşmüşlerdir.

İşte bu savı destekleyen bir olgu :

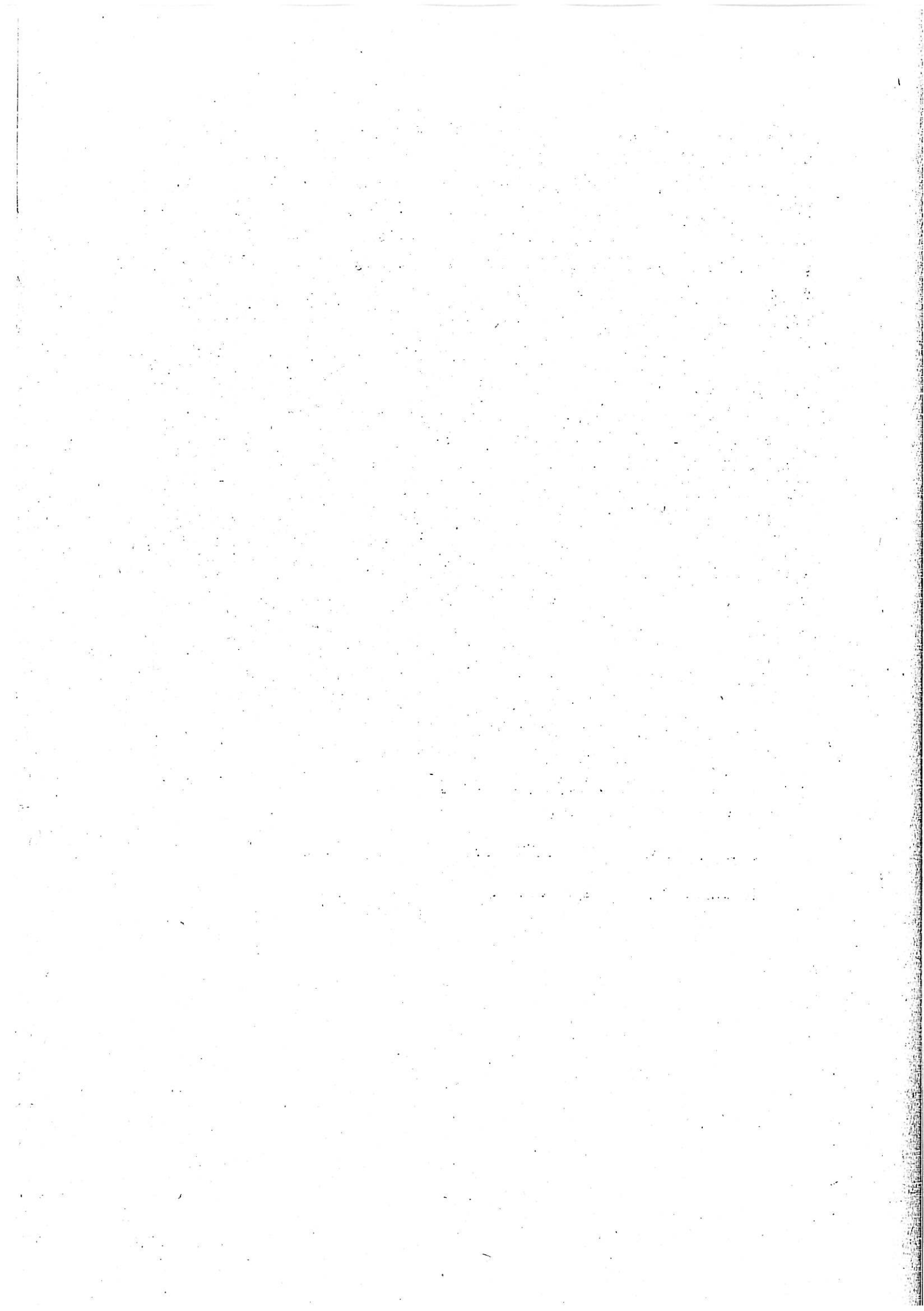
Doğudaki modern veya başat Makedonyalılar olan Osmanlılar da, Helenlerin aşağı yukarı müttefikleri veya barbar olan (Türkçe **beraber demek**) Pelasgları ve dillerini sevmedikleri gibi, ne Türkleri, ne de dillerini sevmemişlerdir. Osmanlılar birçok yüzyıldan beri, kendileri için modern Türk Pelasglarının hiçbirinin anlamadığı, Türkçenin zengin temeli üzerinde yükselen, Arapça ve Farsçanın zarif bir karışımı olan uygar bir dil yaratmışlardır. Bir yığın değerli yazarın kullanmasına karşın bu yapay dil üstün gelmemiş ve tam tersi, Bosna'dan Mezopotamya içlerine dek az okumuş Pelasgların dili üstün gelmişse, bunun nedeni lirik şairlerin sultanı Abdülbaki ve Osmanlıların Aretin'i olan Gazalî'nin Allah'ın belâsı anlaşılmaz Samî yazısını kullanmak gibi nankör bir işi yapmaya mahkûm olmalarıdır. Bununla birlikte

sekiz veya on yüzyıl önce Selçuklular ve Osmanlılar müslüman olmasalardı, uygarlık ve insanlıktan daima bir şeyler alan bu fetihçiler Arapça ve Persçeyi kullanmak yerine Yunancayı benimsemiş olurlardı. Böylece soylu Osmanoğullarının daha önce Selçuklulara sığınmış Jean Commene'den gelme olduklarını sezinlemiş olan bazı Bizanslı tarihçilere göre bu yeni Heraklit imparatorluğu bugün Yunancayı bilmeyen en az otuz milyon Pelasgi barındırmakta olmalıdır. Hatta Viyana kapılarına bayrağı Yunanlıların dikmiş olduğu da ileri sürülebilir.

Bu örnekten ne sonuç çıkarılabilir? Eskiden Yunan dili bugün Türk Plasglarının dilinin temelinde yükselen Osmanlı dilinin konumunda bulunmaktaydı; gene de oldukça farklı koşullarla bu dil benimsenmiş ve Takımadalardaki ve İyon denizindeki limanlarda kesin olarak kullanılmıştır ve hatta Yunanistan'da yerleşmiş farklı kökenli kavimlerin dili olmuştur. Kendimizi inandırmak için Yunan dilinin bileşimine bakalım : Binlerce yıllık bir geçmişin içinden Yunanca ve Türkçe'nin karşılaştırılması artık hemen hemen olanaksızdır da, benzer sözcükler bugün anlamlarını değiştirmiş olsa da ve ilişikteki örneklerde bizi çelişkiye düşürmeye çalışanlar bize karşı bir ayrıntılar savaşı yapma olanağını bulsalar da, benzeşme çok genel ve çarpıcıdır. Böylece okurun karşılaştırmalı dilbilimde kaçınılmaz olan bazı yanlışları ve bazı Yunanca yeni sözcükleri dikkate almayacağını umuyorum. Gerçekte alıntı yapma eğilimi Helen dilinin olağanüstü zenginliğini daima belirginleştirmektedir, şu veya bu dilden alınmış sözcüklerin çok nadir olarak kökenleri ve türetmeleri görülmektedir. Böylece bu dilin sahip olduğu yeni zenginliklerin kaydedilmemesi bağışlanamaz.

(Sayfa kenarlarında eski yazı notlarda "dikkat" yazılıdır.)

(Kitabın bütün sayfalarında işaretler vardır.)

DİĞER KİTAPLAR

Anıtkabir 1960

Fehér, Géza [1890 - 1955]: A Bolgar-török műveltség emlékei és Magyar őstörténeti vonatkozásik. **Les monuments de la culture proto-bulgare et leur relations hongroises.** Budapest 1931 Karcayan, Kertész Jozsef Konyunyom Daaban, 2 y. + 173 S. 4° resim, planş, 1 harita.

"Archaeologia Hungarica à Magyar Nemzeti Muzeum Régészeti Osztályanak Kiadanyai Acta Archaeologica Musei Nationalis Hungarici VII".

Not : Bibliyografya. 162., 163., 169., 170. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1348

L'Afghanistan. Paris t. y. Imp. Cosmos. 95 S. 8° planş, portre.

Not : Kitabın iç kapağı eksiktir; 21., 23., 63. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 5

American Library Association. Chicago: A list of books for college libraries. Prepared by Charles B. Shaw. 2. preliminary ed. Philadelphia 1931 Press of WM. F. Fell Co. VII + 810 S. 4°

Not : Eser işaretlidir.

Anıtkabir 1257

Granvilliers, Jean de: L'Allemagne comme je viens de la voir. Cent vingt-cinq dessins de Roger Prat. Paris c 1925 Éditions de France. IV + 298 S. 8° resim, planş.

Not : Eserin üzerindeki yazarın takma adıdır. 127., 298., sayfalar işaretlidir.

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU YABANCI DİLLERDEKİ DİĞER KİTAPLARIN DİZELGESİ

Anıtkabir 422

Georges - Anquetil: L'amant légitime ou la bourgeoise, libertine code d'amour du XXe siècle basé sur l'Égale l'berté des deux époux. Préface de Charles Bernard, député de Paris. Paris 1925 Georges - Anquetil. 544 S. 8°

Not : 53. sayfa işaretlidir.

Çankaya 1715

Barrès, Maurice [1862 - 1923]: L'ame française et la guerre. L'union sacrée. Paris 1915 Emile - Paul Frères. 2 + 393 S. 8°

Not : 2. sayfa notludur.

Çankaya 451

Cazamian, Louis [François, 1877 -]: L'Angleterre moderne, son évolution. Paris 1918 Ernest Flammarion. 329 S. 8°

"Bibliothèque de Philosophie Scientifique"

Not : 1., 2., 5.-9., 15., 22., 31., 53., 327., 329. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1660

Malet, Albert [1864 - 1915] - Charles Maquet: L'antiquité. Orient, Grèce, Rome. Classe de sixième A et B. 8. éd, rev. Paris 1912 Hachette et Cie. 2 + 437 + 1 S. 8° resim, planş, harita. "Cours Complet d'Histoire à l'Usage de l'Enseignementt Secondaire"

Not : 199, 423, 424, 427, 429. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 1729

L'armée d'Orient vue à 15 ans de distance. Introduction par Marc Hé-

raut. Paris 1932 Revue des Balkans. 200 S. 8° resim, kroki.
Not : 1., 56., 57. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 1546

Berthelot, André [1862 -]: L'Asie ancienne centrale et sud-orientale d'après Ptolémée. Paris 1930 Payot. 426 + 1 S. 8 harita, 1 renkli harita.

"Bibliothèque Géographique"

Not : Bibliyografya, Eserin bazı kısımları işaretlidir.

Anıtkabir 1476

Sion, Prof. [Jules, 1879 - 1930]: Asie des moussons. 2. pt. Paris 1929 Armand Collin. 4° resim, planş, harita. 2. pt. : Inde, Indochine, insulinde. 273 - 548 S.

"Géograpsie Universelle Tome IX"

Not : Bibliyografya her bölümün sonundadır. Haritalardan bazıları renklidir. 2. dilden 273., 274., 399., 404., 406., 407., 411., 482. - 384., 518., 519., 523. - 526. sayfaları işaretlidir.

Çankaya 463

Demolins, Édmond [1852 - 1907]: A-t-on intérêt à s'emparer du pouvoir? Paris 1902 Firmin - Didot et Cie. 7 y + 338 S. + 7 y. 8°

Not : Kitabın sonuna yazarın "Education Nouvelle" adlı eserinin 19 sayfalık özeti eklenmiştir.

Anıtkabir 1448

Binder, Henry: Au Kurdistan en Mésopotamie et en Perse. Paris 1887 Quantin. 453 S. 8° resim, planş, harita. Not : Bibliyografya. 127., 136., 146., 161., 168., sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1922

Des Godins de Souhesmés, G[aston]: Au pays des Osmanlis. 2. éd. Paris 1894 Victor - Harvard. IV + 900 S. 8°
Not : Bazı sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1748

Halphen, Prof. Louis [1880 - 950]:

Les barbares des grandes invasions aux conquêtes turques du XI siècle. 2 éd. Paris 1930 Félix Alcan. 437. S. 8°

"Peuples et Civilisations Histoire Générale"

Not : Bibliyografya. Sayfalar çoğunlukla işaretli ve hotludur.

Çankaya 1734

Bearlein, Henry [Phillip Bernard, 1875-]: The birth of Yugoslavia. 2 vol. London 1922 Leonard Parsons. 8°

1. vol. : 308 S.; 2. vol. : 418 S. 1 renkli harita.

Not : Bazı sayfalar notludur.

Anıtkabir 154

The book of life. Le livre de la vie. y.y.t.y. 588 S. 8°

Not : Kiatpla ilgili daktilo ile yazılmış Türkçe 2 sayfalık bir açıklama bulunmaktadır.

Anıtkabir 1794

Diehl, Ch[arles, 1908 - 1944]: Byzance. Grandeur et décadence. Paris 1919 Ernest Flammarion. 343 S. 8°

"Bibliothèque de Philosophie Scientifique"

Not : 5., 7., 8., 13., 18., 19., 22., 24., 29. - 31., 33. - 35., 37., 38. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 168

Muhammad Ali, Mavlavi [1875 -]: The call of Islam. Lahore 1924 Ahmediyya Anjuman-i-Ishaat-i Islam. 53 S. 8° 2 levha.

Not ; Eserin başında ve sonunda yapılandırılmış metinler vardır.

Çankaya 369

Poincaré, R[aymond, 1860 - 1934]: Ce que demande la cité. Vingt causeries familières. Paris t. y. Hachette et Cie. 112 S. 8° planş.

Not : 1. - 11. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1302
Churchward, James [1852 - 1936]: The children of Mu. 5. print. New York 1934 İves Washburn. VII + 267 S. 8° planş.

Not : 32. sayfa işaretlidir.

Anıtkabir 2069

Pauthier, [Jean Pierre] G[uillaume], 1801 - 1873]: Chine ou description historique, géographique et littéraire de ce empire, d'après des documents chinois, 1. pt. Paris 1853 Firmin Didot Frères. 943 + 2 S. 8° planş, harita. "L'Univers Histoire et Description de Tous les Peuples"

Not : 479. - 482. - 489. - 493. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 1159

Die Chinesische Inschrift auf dem Uigurischen Denkmal in Kara Balgassun. Übersetzt und erläutert von Prof. Dr. Gustav Schlegel. Helsingfors 1896 Société Finno - Dugrienne. XV + 141 + 1 S. 8° 1 levha.

"Mémoires de la Société Finno - Dugrienne. IX"

Not : Eser Leiden'de basılmıştır. Bazı sayfaları işaretli ve notludur.

Anıtkabir 1963

La civilisation des Arabes. Paris 1884
Le Bon, Dr. Gustave [1841 - 1931]: La civilisation des Arabes. Paris 1884 Firmin Didot et Cie. XV + 705 S. 4° resim, planş, 10 renkli planş, 4 harita.
Not : Bibliyografya 679. - 686. S. VI. - XIII., XI., 24. - 27., 30., 32., 44., 46., 47., 61., 65., 57. sayfalar işaretli ve notludur.

Anıtkabir 1654

Glötz, Prof. Gustave [1862 - 1935]: La civilisation égéenne. Paris 1923 Renaissance du Livre. VIII + 476 S. 8° resim, planş, 3 planş.

"L'Évolution de l'Humanité Synthèse Collective Première Section III. le

Monde Antique les Civilisations de l'Orient III"

Not : Bibliyografya 453. - 457. S.; resimlerin bazıları kesilerek alınmıştır. Bazı sayfalar işaretli ve notludur. Kitabın içinde kurşun kalemle not alınmış bir daktilo sayfası vardır.

Anıtkabir 1681

Le Bon, Dr. Gustave [1841 - 1931]: Les civilisations de l'Inde. Paris 1887 Firmin - Didot et Cie. VII + 743 S. 4° resim, planş, 9 renkli planş, harita.
Not : 519., 524., 52., 561. sayfalar notludur.

Anıtkabir 745

Grousset, René [1885 - 1952]: Les civilisations des l'Orient. 4 t. Paris 1929, 1930 G. Crès et Cie. 8° resim, planş.

1. t.: L'Orient. 1929. II + 362 S.; 2 t.: L'Inde. 1930. III + 370 S. + 1 y.; 3. t.: La Chine. 1930. 1 y. + 360 S.; 4 t.: Le Japon. 1930. VIII + 319 S. + 1 y.

Not : 1. cildin 1., 16., 66., 67. sayfaları işaretlidir.

Anıtkabir 1628

Dussaud, René [1868 - 1958]: Les civilisations préhelléniques dans le bassin de la mer Égée. 2. éd. rev., augm. Paris 1914 Paul Geuthner X + 482 S. 8° resim, planş, 13 planş, 1 levha.

Not : Bibliyografya. Planşlardan bazıları renklidir. 444., 445., 453. - 455. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 871

Constantin: La confiance. Essai de psychologie militaire. Paris 1908 R. Chapelot et Cie. 76 + 1 S. 8°

Not : Bibliyografya. Eserin birçok sayfası işaretli ve notludur.

Çankaya 881

Mangin, Gnrl. [Charles Marie Emmanuel, 1866 - 1925 : Comment finit la

kuerre. Paris c 1920 Plon - Nourrit et Cie. VIII + 370 S. 8° 2 harita.
Not : 217., 236., 238., 240., 266., 306., 318., 322. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 614

Brunet, Prof. René: La constitution l'allemande du 11 août 1919. Paris 1921 Payot et Cie. 364 S. 8°
Not : 143., 145. - 149., 332. sayfalar işaretli ve notludur.

Çankaya 420

Costin, Prof. Victor: La corruption légale et l'esclavage international. Iassy 1921 Imprimerie Viata Romineasca S. A. 325 + 4 S. 8°
Not : İç kapağın b yüzü işaretlidir.

Çankaya 71

Boirac, Prof. [Emile, 1851 - 1917]: Cours élémentaire de philosophie conforme aux programmes du 31 mai 1902 suivi de notions d'histoire de la philosophie et de sujets de dissertations. 22 éd. Paris 1907 Félix Alcan. 558 S. 8°
Not : 2. sayfa işaretlidir.

Anıtkabir 648

Maquet, Charles - Léon Flot: Cours de la langue française. Grammaire et exercices. Degré préparatoire classe 10e. Neuv. éd. Paris t.y. Hachette. 95 + 1 S. 8° resim, planş.
Not : "İçindekiler" sayfası işaretlidir.

Çankaya 731

Cours de morale et d'éducation. École spéciale militaire. 1 re année. 1910 - 1911. y.y.t.y. 436 S. 8°
Not : Eser tıpkıbasımdır. birçok sayfası işaretlidir.

Anıtkabir 785

İbn Sina, [Abu Ali el - Huseyn b. Abd - Allah, 980? - 1037]: Un court résumé de l'article d'Avicenne sur la chiorée. Çeviren: A[hmet] Süheyl Ünver. İstanbul 1937 Kader Matbaası. 25 - 29 S. 8° 1 planş.

"Institut d'Histoire de la Médecine Université d'Istanbul No.: 7"

Not : Kitabın başında aynı eserin Kılıslı Rifat Bilge tarafından Türkçeye çevirisi vardır, Süheyl Ünver'in armağanıdır.

Anıtkabir 1461

[Danimarka]. Ministère des Affaires Étrangères et le Department des Statistiques du Danemark: Le Danemark. Copenhague 1929 Imprimerie Bianco Luno. 418 S. 8° resim, 25 planş, portre, 1 renkli harita.
Not : 12., 13., 27., 283. sayfalar işaretli ve notludur.

Çankaya 1809

Association Nationale des Groupements d'Anciens Combattants des Dardanelles: Les Dardanelles. Expédition de 1807, expédition de 1807, expédition de 1915 - 1916, pèlerinage de juin 1930. Paris 1932. 207 S. 8° 15 planş, harita.
Not : Bibliyografya eserin sonundadır. Armağandır; 31. sayfa işaretlidir.

Çankaya 1170

Hartmann, Edouard, [von, 1842-1906]: Le Darwinisme ce qu'il ya de vrai et ce qui est dans cette théorie. 4. éd. Traduit de l'allemand par Georges Guérault. Paris 1889 Félix Alcan. 171 S + 1 y. 8°
Not : Ara kapak notlu, 2., 15. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 126

Montesquieu, [Charles Louis de Secondat, baron de la Brède et de, 1689 - 1755]: De l'esprit des lois. Défense de l'esprit des lois. 2 t. Paris t.y. Ernest Flammarion. 8°

1. t.: 432 S.; 2. t.: 404 S.
Not : 1. cildin 7, 10. - 17, 19, 20, 22, 37., 40. - 42., 45., 47., 49., 59., 60. sayfaları işaretlidir.

Anıtkabir 1280

About, Édmond [François Valentin, 1828 - 1885]: De Pontoise à Stamboul. Le grain de plomb dans les ruines, les ceufs de paques, le jardin de mon grand-père, au petit trianon quatre discours. Paris 1884 Hachette et Cie. 284 S. + 1 y. 8°
Not : İç kapak ve 111. - 113. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1665

Thierry, Amédée [Simon Dominique, 1797 - 1873]: Derniers temps de l'empire d'Occident. La mort de l'empire. Recits de l'histoire romaine. 6. éd. Paris 1883 Didier et Cie. XX + 490 S 8°

Not : Bibliyografya. Bazı sayfalar işaretli ve notludur.

Anıtkabir 130

Schmalz, Fr.: Deutsch - Französiches Wörterbuch der gesamten Militäwissenschaften. Ein Nachschlagebuch für Offiziere aller Waffen... Landau 1910 G. L. Lang's Buchhandlung. 84 S. 8°
Not : Arakapakta notlar vardır.

Anıtkabir 22

Ernout, Prof. A[lfred, 1879 -]: - Prof. A[ntoine] Meillet: Dictionnaire étymologique de la langue latine; histoire des mots. Paris 1932 C. Klincksieck. XIX + 1108 S. 8°
Not : Bazı sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 115

Morin, J. B.: Dictionnaire étymologique des mots français dérivés du Grec. 2. t. 2. éd., corr., augm. Paris 1. t.: XXXII + 478 S.; 2. t.: 456 S. 1809 Imprimerie Impériale. 8°

Not : Bazı sayfalar işaretlidir. 2. cildin son yaprağı kısmen yırtılmıştır.

Anıtkabir 706

Brasseur de Bourbourg, [Charles Étienne, 1814 - 1874]: Dictionnaire, grammaire et chrestomathie de la langue maya précédés d'une des Indigènes du Yucaton - Mexique. 2. t. [2 t. en 1 t.]. Paris 1870, 1872 Maisonneuve et Cie., Imprimerie Impériale. 4°

1. t.: Études sur le manuscrit troano. 1872. VIII + 244 S.; 2. t.: Études sur le système graphique et la langue de Mayas. 1870. XLIX + 461 S.

Not : Bibliyografya. Bazı sayfalar işaretli ve notludur.

Anıtkabir 26

Quicherat, Louis Marie, 1799-1884- [Amédée] Daveluy: Dictionnaire latin-français. 55. éd., rev., corr., augm. d'après les travaux les plus récents de la lexicographie latine par Émile Chatelain. Paris t. y. Hachette. XVIII + 1515 S. 4°

Not : 243. sayfa işaretlidir.

Anıtkabir 30

Grizot, François Pierre Guillaume, 1787 - 1871: Dictionnaire universel des synonymes de la langue française. 5. éd., rev., augm. Paris 1861 Didier et Cie. XXXIX + 841 S. 8°
Not : XIV., XV. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1128

Renan, Ernest [1823 - 1892]: Discours et conférences. Paris 1887 Calmann Lévy. V + 412 S 8°
Not : Bazı sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1233

Raguet, Émile [1847 - 1916]: Dix - neuvième siècle études littéraires. Chateaubriand, Lamartine, Alfred ve Vigny, Victor Hugo, A. de Musset, T.

Gautier, P. Mérimée, Michelet, George Sand, Balzac. Paris 1887 Bolvin et Cie. XII + 1 S. 8°

"Nouvelle Bibliothèque Littéraire"

Not : 93., 95. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 1868

[Bozkurt], Mahmut Esat [1892 - 1942]: Du régime de capitulations Ottomanes leur caractère juridique d'après l'histoire et les textes. Stamboul 1928 Soc. Anon. de Papeterie et d'Imprimerie Fratelli Haim 133 S. + 1 y. 8°
Not : 11. sayfa işaretlidir. Yazarın imzalı armağanıdır.

Çankaya 1521

Gorki, Maksim [1868 - 1936]: Ecrits de révolution de Maxime Gorki. Traduit du russe par André Pierre. Paris 1922 Delamain Boutelleau et Cie. VIII + 255 S. 8°

"Les Documents du Temps"

Not : 5. - 7., 12., 13., 22. - 25., 27., 28. sayfalar işaretlidir. Eserin üzerindeki yazarın takma adıdır.

Anıtkabir 1683

Ebers, Georg [Moritz, 1837 - 1898]: L'Égypte. 2 t. Traduction de Prof. Gaston Maspero. Paris 1880, 1881 Firmin Didot et Cie. 2° resim, planş, renkli harita.

1. t.: Alexandrie et le Caire. 1880. VI + 388 S.; 2. t.: Caire à Philae VI + 432 S.

Not : 2. cildin 230., 319. sayfaları işaretlidir.

Çankaya 580

Esmeln, Prof. A[dhémar, 1848 - 1913]: Éléments de droit constitutionnel français et comparé. 2 t. 7. éd. revue par Prof. Henry Nézard. Paris 1921 Recueil Sirey. 8°

1. t.: La liberté moderne: Principes et institutions. XXXV + 600 S.; 2. t.: Le droit constitutionnel de la Répub-

lique française. X + 677 S.

Not : 541. - 549., 561., 562. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 135

Carnegie, Andrew [1835 - 1919]: L'empire des affaires. Les Idées de Andrew Carnegie. Traduit de l'anglais par Arthur Mallet. Paris t.y. Ernest Flammarion. XI + 1 S. 8°

Not : Bazı sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 2060

Bouvat, Lucien: L'Empire Mongol. 2. phase. Paris 1927 E. de Boccard. 364 S. 8°

"Histoire du Monde Tome VIII/3"

Not : Bibliyografya. 13., 15., 67., 71., 73., 75., 76., 87., 227. - 230., 255., 256., 267. - 270., 279. - 284. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir:2063

Bonvat, Lucien: L'Empire Mongol. 2. phase. Paris 1927 E. de Boccard. 364 S. 8°

"Histoire du Monde Tome VIII/3"

Not : Bibliyografya. 4., 5., 13., 20., 27. - 36., 44., 45., 49., 51., 93. - 95., 201., 215. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 1566

Roger, Noëlle [1874 - 1953]: En Asie Mineure. La Turquie du Ghazi. Préface de Gabriel Hanotaux. Paris 1930 Fasquelle Editeurs. 263 + 1 S. 8° 16 planş, harita.

Not : Yazarın asıl adı "Hélène Pittard" dir. Yazarın imzalı armağanıdır, önsöz çoğunlukla işaretlidir.

Çankaya 730

Langlois, Gnrl. H[ippolyte, 1839 - 1912]: Enseignements de deux guerres récentes: Guerres turco - russe et anglo - boer. Paris t. y. Henri Charles - Lavauzelle. 240 S. 8° 2 kroki, 1 renkli kroki.

Not : Bazı kısımlar işaretlidir.

Çankaya 870

Niesel, [Henry Alkert, 1866 -]: Enseignements tactiques découlant de la guerre russo-japonaise. 2. ed. Paris t. y. Henri Charles - Lavauzelle. 185 S. 8°

Not : Bibliyografya. Eserin bazı sayfaları işaretli ve notludur.

Anıtkabir 1294

Wells, H[erbert] G[eorge, 1866 - 1946]: Esquisse de l'histoire universelle. Traduction française de Édouard Guyot. Paris 1925 Payot. 580 S. 4° resim, planş, harita.

Not : 355., 548. - 550., 568., 569., 571., 572. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 203

Dozy, Prof. R[einhart Pieter Anne, 1820 - 1883]: Essai sur l'histoire de l'islamisme. Traduit du hollandais par Victor Chouvin Prof. Leyde, Paris 1879 E. J. Brill, Maisonneuve et Cie. VII + 536 S. 8°

Not : Bibliyografya. Kitabın bazı kısımları işaretli ve notludur.

Anıtkabir 227

Gobineau, [Joseph] A[rthur, comte] de. [1816 - 1882]: Essai sur l'inégalité des races humaines. 2 t. 2 t. en 1. t... Paris 1853 Firmin Didot Frères. 8°

1. t.: XI + 492 + 2 S.; 2. t.: 512 S. + 1 y.

Not : Bibliyografya. Safalar çoğunlukla işaretli ve notludur.

Çankaya 291

Faguet, Émile [1847 - 1916]: Et l'horreur des responsabilités. Suite au culte de l'incompétence. Paris 1911 Bernard Grasset. 2 + 203 S. + 1 y. 8° "Les Études Contemporaines"

Not : İçindekiler sayfası işaretlidir.

Anıtkabir 429

Quartara, Giorklo: Les Etats - Unis d'Europe et du monde. Traduit de l'italien par B. Leclerc de La Herverie. Paris 1931 Georges - Celestin Crès. XII + 233 S. + 1 y. 8°

Not : "İçindekiler" sayfası işaretlidir. Eser yazarın imzalı aramağandır.

Anıtkabir 307

Tchkyroglou, Dr. M.: Étude ethnographique sur les Yuruks. Traduite par Paul Zipcy. Athènes 1891. 44 S. 8°

Not : 6., 7., 19., 21. - 25., 28. - 33., 37., 40., 41. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1950

Mohammed Farid: Étude sur crise ottomane actuelle; 1911 - 1912, 1914 - 1915. Nouv. éd. Droits de réimpression et de traduction réservés à la société "Le Progrès de l'islam" ayant son siège à Genève. Genève 1915 Imprimerie Edouard Pseffer. 83 + 1 S. 8°

Not : 5., 6. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1805

Blondel, Prof. Dr. Georges [1856 - 1948]: Étude sur la politique de l'empereur Frédéric II. en Allemagne et sur les transformations de la constitution allemande dans la première moitié du XIII e siècle. Paris 1892 Alphonse Picard et Fils. XLVI + 440 S. 8°

Not : Bibliyografya XXXV. - XLVI. S.; XLV. sayfa işaretlidir.

Anıtkabir 549

Kvergic, Dr. H. F. : Etudes Türk - Sumer. 2 vol. y. y. t. y. 4°

1. vol. : 235 y.; 2. vol. : 47 y.

Not : Bibliyografya baştadır. Metin daktilo ile yazılmıştır.

Çankaya 468

Herriot, Edouard [1872-1957]: Europe. Paris 1930 Rieder. 278. S. 8°
Not : 13. - 17., 25. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1471

Martonne, Prof. Emm[anuel] de [1873-1955]: Europe Centrale. 2 pt. Paris 1930, 1931 Armand Colin. 4° resim, planş, harita, renkli harita.

1. pt.: Généralités. Allemagne. 1930 379 S.; 2. pt.: Suisse, Autriche, Hongrie, Tchecoslovaquie, Pologne, Roumanie. 1931. 381 - 845 S.

"Géographie Universelle Tome IV"

Not : Bibliyografya her bölümün sonundadır. 1. cildin 20., 22., 97.--109., 2. cildin 381., 383., 385., 386. sayfaları işaretlidir.

Çankaya 869

Litzmann, Gnrl. [Carl, 1850 - 1936]: Exercices de service en campagne pour officiers. Traduit de l'allemand... par A. G. Paris 1906 Henri Charles - Lavauzelle. 161 + XVI S. 8° resim, kroki.

Not : 6. - 9., 21., 24., 43. sayfalar işaretli ve notludur.

Anıtkabir 320

Quartara, Giorgio: La femme et Dieu. Paris 1934 Sans Pareil. 222 S. + 1 y. 8°

Not : İçindekiler sayfasında "Kur'an'da kadın" adlı bölüm işaretlidir.

Anıtkabir 1648

Lot, Prof. Ferdinand [1866 - 1952]: La fin du monde antique et le début du moyen âge. Paris 1927 Renaissance du Livre. XXVI + 515 + 1 S. 8° 2 planş, 3 harita.

"L'Évolution de l'Humainté Synthèse Collective XXXI Deuxième Section II. l'Effondrement de l'Empire et l'Ef-

faiblissement de l'idée Monarchique I°

Not : Bibliyografya 471. - 502. S. 61., 79., 107. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1816

Stern, Alfred [1846 -]: Geschichte Europas. Seit den Verträgen von 1815 bis zum Frankfurter Frieden von 1871. 1 Abt. 1., 2. Bde. Berlin 1893, 1897 Wilhelm Herzt. 8°

1. Abt.: Geschichte Europas 1815 bis 1830. 1. Bd.: 1894. XVI + 655 S. 2. Bd. 1897. XVI + 572. S.

Not : Bazı sayfaları işaretlidir. 1. Bd. in III. sayfasına bir fotoğraf yapııştırılmıştır.

Anıtkabir 50

Kerestedjian, Bédros [1840 - 1909]: Glanures étymologiques de mots français d'origine inconnu ou douteuse... Édité par son neveu [Kerest] Haig... Constantinople 1891. IV + 40 + 2 S 8°

Not : Bu eser aynı yazarın "Quelques matériaux pour un dictionnaire étymologique de la langue turque" adlı eseriyle biraradadır. Sayfalar çoğunlukla işaretli ve notludur.

Çankaya 853

Barthélemy, Prof. Joseph [1874-1945]: Le gouvernement de la France. Nouv. éd. rev. Paris 1925 Payot. 224 S. 8°
Not : Bibliyografya. Eserin 19., 20. sayfaları işaretlidir.

Çankaya 151

Schuré, Édouard [1841 - 1929]: Les grands initiés; esquisse de l'histoire secrète des religions. Rama-Krishna-Hermes - Moïse - Orphée-Pythagore-Platon - Jésus. Paris 1912 Perrin et Cie. XXII + 554 S. 8°

Not : XII., 1. - 5. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1330

Guide to Italy. 4. ed. oLndon 1904
Macmillan and Co., Limited. XCVIII +
3351 + 4 S. 8° 24 harita.

Not : Haritaların bir kısmı renklidir,
işaretlidir.

Anıtkabir 1614

Carlyle, Thomas [1795 - 1881]: Les
héros. Le culte des héros et l'héoi-
que dans l'histoire. Odin, Mahomet,
Dante, Shakespeare, Lutder, Knox,
Cromwell, Johnson, Rousseau, Burns,
Napoléon. 3. éd. Traduction et intro-
duction par J. B. J. Izoulet - Louba-
tières. Paris t. y. Armand Colin et
Cie. XLI + 386 S. + 1 y. 8°

Not : Sayfalar çoğunlukla işaretle ve
notludur.

Anıtkabir 1742

Powol, Prof. F. York - Prof. T. F. Tout :
Histoire d'Angleterre des orikines à
nos jours. Édition française par Edo-
uard Guyot. Paris 1932 Payot. 1294
S.+1 y. 8° harita, krokl.

"Bibliothèque Historique"

Not : 11., 12. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1740

Lubomirski, J[ozef, kslaze, 1838 -
1911]: Histoire contemporaine de la
transformation politique et sociale
de l'Europe. 1. t. Paris 1889 Calmann
Lévy. V+469 S. 8°

Not : 1., 2., 12., 70. - 76., 78., 79., 204.,
205., 432. - 434. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1633

Meyer, Eduard [1855 - 1930]: Histoire
de l'antiquité. 3 t. Paris 1912 -
19926 Paul Geuthner. 8° levha.

1. t.: Introduction à l'étude des soci-
étés anciennes, évolution des grou-
pements humains. Traduit Maxime
David. 1912. VIII+284 S.

Not : 1. cildin VII., 1. - 4., 200. - 210.,

214., 218., 220., 222. - 231., 233., 234.,
238., 239., 266., 267. sayfaları işaret-
lidir.

Anıtkabir 2057

Gowen, Prof. Dr. Herbert [Henry,
1864 -]: Histoire de l'Asie. Traduc-
tion française du G. Lepage. Paris
1929 Papot. 402 S.+1 y. 8° harita.
"Bibliothèque Historique"

Not : 12., 16. - 23., 25., 27., 32. sayfa-
lar işaretlidir.

Anıtkabir 2071

Gowen, Prof. Dr. Herbert [Henry,
1864 -]: Histoire de l'Asie. Traduc-
tion française du G. Lepage. Paris
1929 Payot. 402 S.+1 y. 8° harita.
"Bibliothèque Historique"

Not : Sayfalar çoğunlukla işaretlidir.

Anıtkabir 1968

Lavallée, Théophile [Sebastien, 1804 -
1866]: Histoire de l'empire ottoman.
Paris 1855 Garnier Frères. VII+528
S. 4° 17 planş.

Not : Bibliyografya. 94 - 96. sayfalar
işaretlidir.

Anıtkabir 1973

Hammer - [Purgstall, Joseph, Freiherr
von, 1774 - 1856]: Histoire de l'empire
ottoman, depuis son origine jusqu'à
nos jours. 3 t. 2. éd. Traduit de l'alle-
mand ...par M. Dochez. Paris 1840 -
1842 Parent-Desbarres. 4° harita.

1. t.: 1840. 516 S.; 2. t.: 1841. 603 S.
3. t.: 1842. 672 S.

"Collection d'Histoires Complètes de
Tous les Etats Européens"

Not : Bibliyografya. 1. cildin 5., 6. say-
faları işaretlidir.

Anıtkabir 1967

Le Faure, Amédée [Jean, 1838 -
1881]: Histoire de la guerre d'Orient
1877. 2 t. [2 t. en 1 t.]. Paris 1878

Garnier Frères. 4e resim, planş, portre, harita.

1. t.: 320 S.; 2. t.: 462 S.

Not: Bazı sayfalar işaretli ve notludur.

Anıtkabir 613

Couturat, Dr. L[ouis, 1868 - 1914] - Dr. L[éopold] Leau: Histoire de la langue universelle. 2. tir. Paris 1907 Hachette et Cie. XXX+576 S. 8^e
Not: Bibliyografya. 181., 182., 185., sayfalar işaretlidir.

Rambaud, Alfred [Nicolas, 1842 - 1905]: Histoire de la Russie depuis les origines jusqu'à nos jours. 4. éd. Paris 1893 Hachette et Cie. 2 y. + 480 S. 8e 4 renkli harita.

Not: Sayfalar çoğunlukla işaretlidir.

Anıtkabir 1764

Solovev, Prof. [Sergey Mihayloviç, 1820 - 1879]: Histoire de Russie. Traduit d'après le Prof. Solowiff par la princesse Souvoroff. Paris 1879 E. Dentu. 2+688 S. 8^e

Not: Bazı sayfalar işaretlidir. Eserin üzerinde yazarın adı "Soloveff" şeklindedir.

Çankaya 547

Gide, Prof. Charles [1847 - 1932] - Prof. Charles Rist: Histoire des doctrines économiques depuis les physiocrates jusqu'à nos jours. 3. éd. rev. corr. Paris 1920 Recueil Sirey. XX+806 S. 8^e

"Bibliothèque d'Économie Politique et de Sociologie"

Not: Bibliyografya. 490., 491., 526., 528., 805. sayfalar işaretlidir.

(m:hCMFVÇGG7a3a1e9

Çankaya 1650

Duruy, Victor [1811 - 1894]: Histoire des Romains depuis les temps les plus reculés jusqu'à l'invasion des barbares. 7 t. nouv. éd. rev., augm.

Paris 1879 - 1885 Hachette et Cie. 4e resim, planş, harita.

1. t.: Des orikines à la fin de la deuxième guerre punique. 1897. CXXXI+674+ 1 S.; 2. t.: De la bataille de Zama au première triumvirat. 1880. 839+1 S.; 3. t.: César, Octave. Les commencements d'Auguste. 1881. 804 S.; 4. t.: D'Auguste à l'avènement d'Hadrien. 1882. 841+1 S.; 5. t.: Hadrien, Antonin, Marc-Aurèle et société romaine dans le Haut Empire. 1883. 814 S.; 6. t.: De l'avènement de comode à la mort de Dioclétien. 1883. 694+1 S.; 7. t.: De l'avènement de Constantin à la mort de Théodose. 1885. 740 S.

Not: Planş ve haritalardan bazıları renklidir. 1 cildin baş kısımları işaretlidir.

Anıtkabir 1824

Debidour, A[ntonin, 1847 - 1917]: Histoire diplomatique de l'Europe depuis l'ouverture du congrès de Vienne jusqu'à la clôture du congrès de Berlin. 1814 - 1878. 2 t. Paris 1891 Félix Alcan. 8^e

1. t.: La sainte-alliance. XII+460 S.
2. t.: La révolution. 600 S.

Not: Bibliyografya 1. cildin 1., 2., 12., 19., 20., 22., 28., 31., 80., 458., 549. sayfaları işaretlidir.

Anıtkabir 1317

Draper, Prof. Dr. J[ohn] W[illiam, 1811 - 1882]: Histoire du développement intellectuel. 3 t. Traduction de l'anglais par L. Aubert. Paris 1868, 1869 A. Lacroix, Verboeckhoven et Cie. 8^e

1. t.: 1868. 390 S.; 2. t.: 1868. 400 S.; 3. t.: 1869. 3350 S.

"Collection d'Historiens Contemporains"

Not: 1. cildin 10., 14., 15., 21. sayfaları işaretli, 3. cildin 6. sayfası notludur.

Gulgnès, [Joseph] de [1721 - 1800]: Histoire générale des Huns, des Turcs, des Mogols et des autres Tartares occidentaux, etc. avant et depuis Jesus-Christ jusqu'à present. 4 t. [1. 2 t., 4 pt., 4 pt. en 2 t.]. Paris 1756 - 1758 Desaint, Saillant. 4°

1. t., 1. pt.: 1756. CXVIII+471 S.; 1. t., 2. pt.: 1756. XCV+522 S.; 2. t., 1. pt.: 1756. VIII+172 S.; 2. t., 2. pt.: 1757. 292 S.; 3. t.: 1757. VIII+542 S.; 4. t.: 1758. VII+517+1 S.

Not: 1. cildin 1. kısmının V., X. - XII. sayfaları işaretlidir.

Anıtkabir 1296

Histoire générale du IVe siècle à nos jours. 12 t. Ouvrage publié sous la direction de Ernest Lavisse, Rambaud. Paris 1922 - 1925 Armand Colin. 8°

7. t.: Les origines 395 - 1095. d. éd. 1922. IV+805 S.

2. t.: L'Europe féodale, les Croisades 1095 - 1270. 3. éd. 1925. 992 S.

3. t.: Formation des grands états 1270 - 1492. 2. éd. 1922. 984 S.

4. t.: Renaissance et réforme, les nouveaux mondes 1492 - 1559. 2. éd. t. y. 999 S.

5. t.: Les guerres de religion 1559 - 1648. 3. éd. 1922. 982 S.

6. t.: Louis XIV. 1643 - 1715. 3. éd. 1924. 981 S.

Not: Bibliyografya. I. Cildin 50., 53., 54., 58. - 61., 66., 68. - 70. sayfaları, 6 cildin 826. sayfası işaretlidir.

Anıtkabir 1678

Histoire générale des peuples de L'antiquité à nos jours. 1. t. Publiée sous la direction de Maxime Petit. Paris c 1925 Larousse. 4+XII+388 S. 4° resim, planş, harita.

Not: Bibliyografya her bölümün sonundadır. Planşlardan bazıları renklidir. I., IX., XI., XII., 1., 47., 83., 337., 339., 362. - 369., 371. - 373., 376. - 379. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 679

Mortane, Jacques [1883 -]: Sistoire illustrée de la guerre aérienne 1914 - 1918. 2 t. Préface du capitaine René Fonck. Paris t. y. Edition Française Illustrée. 4° resim, planş, portre. 1. t.: IV+488 S.; 2. t.: 460+ S.

Not: Planşlardan bazıları renklidir. 2. cildin 1.-8. sayfaları işaretlidir.

Anıtkabir 1774

Almond, Dr. Ch[arles, 1874 -]: Histoire moderne du Xe siècle à 1715. Classe de seconde. 3. éd. Paris 1925 J. de Gigord. 668 S. 8° resim, planş, portre, harita.

"Cours d'Histoire à l'Usake de l'Enseignement Secondaire"

Not: 344. - 353. sayfaları işaretlidir.

Anıtkabir 1736

Selgnobos, Ch[arles, 1854 - 1942]: Histoire politique de l'Europe contemporaine. Evolution des partis et des formes politiques 1814 - 1986. Paris 1897 Armand Colin et Cie. XII+814 S. 8°

Not: Bibliyografya her konunun sonundadır. Sayfalar çoğunlukla işaretlidir.

Çankaya 1169

Büchner, Prof. Dr. [Ludwig, 1824 - 1899]: L'homme selon la science son passé, son présent, son avenir ou d'où venons-nous? Qui sommes-nous? Où allons-nous? 4. éd. rev, augm. Traduit de l'allemand par le Dr. Ch[arles Jean Marie] Letourneau. Paris 1885 C. Reinwold et Cie. 440 S. 8° resim.

Not: Eser imzalıdır. Bazı sayfalar işaretli ve notludur.

Çankaya 1531

Farrère, Claude [1876 - 1957]: Les hommes nouveaux. Roman. Paris c 1922 Ernest Flammarion. 309 S. 8°

Not: Yazarın imzalı armağanıdır; 7., 10. - 12. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1925

Schlumberger, Gustave [Léon, 1844 - 1929]: Les lies des Princes, le palais et l'église / des blachernes, la grande muraille de Byzance. Souvenirs d'Orient. Paris 1884 Calmann Lévy. 425 S.+1 y. 8°

Not: Bazı sayfalar işaretli ve notludur.

Anıtkabir 286

Quartara, Giorgio: L'illégitimité des amantes, des mères, des enfants. Congrès Féministe Marseille 1933. Milan 1933 A. Maicciachini S.A. 14 S. 8°

Not: Bibliyografya. Yazarın imzalı armağanıdır. 9. sayfa işaretlidir.

Anıtkabir 614

La Vallée - Poussin, Prof. L[ouis] de [1869 - 1938]: Indo - Européens et Indo - Iraniens. L'Inde jusque vers 300 av. J. C. Paris 1924 E. de Boccard. 345 S. 8°

"Histoire du Monde Tome III"

Not: Bibliyografya. Sayfalar çoğunlukla işaretlidir.

Anıtkabir 2061

La Vallé-Poussin, Louis de [1869 - 1938]: L'Inde aux temps de Muaryas et des Barbares, Grècs, Sythes, Partes et Yue-Tchi. Paris 1930 E. de Boccard. 376 S. + 1 y. 8°

"Histoire du Monde Tome VI"

Not: Sayfalar çoğunlukla işaretlidir.

Anıtkabir 449

[Suomalais - Ugrilainen Seura Helsingfors]: Inscriptions de l'Orkhon. Recueillies par l'expédition finnoise 1890 ... Helsingfors 1892 Imprimerie de la Société de Littérature Finnoise. XLIX+48 S. 2° 69 plans, 1 renkli harita.

Not: Bibliyografya. Sayfalar çoğunlukla işaretlidir. Yayımlayan derneğin armağanıdır.

Anıtkabir 2054

Cahun, Léon [David, 1841 - 1900]: Introduction à l'histoire de l'Asie Turcs et Mongols des origines à 1405. Paris 1896 Armand Colin et Cie. XIII-519 S. 8°

Not: Bibliyografya; IX., XI., XII., 4., 7., 472., 475., 478., 493., 499., 503. - 505., 507. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 189

İnsabato, Dr. Enrico: L'islam et politique des allés. L'islam mystique et schismatique; le problème du khalifat. Adapté de l'italien par Magali-Boisnard. Nancy — Strasbourg 1920 Berger - Levrault. XXVI+237 S. 8° "Les Grands Problèmes Coloniaux"

Not: VII. - IX., XVII. - XIII., XXIII., XXV., 6., 35., 43., 44. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 1695

Kawakami, K[iyoshi] K[arl, 1875 -]: Le Japon et la paix mondiale. Paris 1920 Typographie Ph. Renouard. VIII+217 S. 8°

Not: 7., 8., 17., 21., 24. - 28., 30. - 32., 34., 38., 40., 44., 45., 70., 83., 136., 137., 152., 185., 186. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1215

Shakespeare, [William, 1564 - 1616]: Julius Caesar. Selected plays. Edited

by William Aldis Wright. Oxford 1901
Clarendon Press. XLVI+203 S. 8°

"Clarendon Press Series"

"English Classics"

Not: İşaretili ve notludur.

Anıtkabir 70

Larousse, [Pierre, 1817 - 1875]:
Larousse du XXe siècle en six volumes. 1. - 4., 6. t. Publié sous la direction de Paul Augé. Paris s1928 - 1933 Larousse. 4° resim, plans, portre, harita.

Not: Plans ve portrelerden bazıları renklidir. Eserin 5. cildi "Çankaya Atatürk Müzesi Kütüphanesi" - 3 - nufarada bulunmaktadır. 6. cildin 674. sayfası işaretilidir.

Çankaya 1259

Lugol, P[aul]: Leçons élémentaires de chimie à l'usage des classes de l'enseignement secondaire. Premier cycles classes de quatrième B et de troisième B. 6. éd. Paris 1915 Belin Frères. 263 S. 8° resim.

Not: 7., 9., 12. sayfalar işaretilidir.

Çankaya 137

Faguet, Émile [1847 - 1916]: Le libéralisme. Paris 1903 Société Française d'Imprimerie et de Librairie. XVIII+340 S. 8°

Not: VIII., 4. - 6., 8., 11. - 13., 51., 71., 91. sayfalar işaretilidir.

Çankaya 994

Doumer, Paul [1857 - 1932]: Livre de mes fils. Paris 196 Vulbert, Nony. 344 S. 8°

Not: 8., 9. sayfalar işaretilidir.

Anıtkabir 254

Quartara, Giorgio: Les lois du libre amour. Paris 1929 Félix Alcan. IX+803 S. 8°

Not: Bibliyografya. 801., 802. sayfalar işaretilidir. Yazarın imzalı armağanıdır.

Le Bon, Dr. Gustave [1841 - 1931]: Lois psychologiques de l'évolution des peuples. 2. éd. Paris 1911 Félix Alcan. 186 S. 8°

Not: 1. - 3., 5. - 9., 13., 14., 16., 18., 20., 21., 24., 25. sayfalar işaretilidir.

Tarde, G[abriel de, 1843 - 1904]: Les lois sociales Esquisse d'une sociologie. 6. éd. Paris 1910 Félix Alcan. 165+1 S. 8°

Not: 8. - 10., 16, 17., 2. sayfalar işaretilidir.

Anıtkabir 250

Vandal, Albert [1853 - 1910]: Louis XV et Elisabeth de Russie. Étude sur les relations de la France et de la Russie au dix-huitième siècle d'après les archives Ministère des Affaires Étrangères. 3. éd. Paris 1896 E. Plon, Nourrit et Cie. XV+448 S. 8°

Not: Bibliyografya. Bazı sayfalar işaretili ve notludur.

Anıtkabir 1629

Dussaud, René [1868 - 1958]: La Lydie et ses voisins aux hautes époques. Paris 1930 Paul Geuthner. 110 S.+1 y. 8° resim, 5 plans.

Not: Bibliyografya. 31., 32., 36., 37. sayfalar işaretilidir.

Anıtkabir 1615

Babelon, Ernest [Charles François, 1854 - 1924]: Manuel d'archéologie orientale. Chaldée, Assyrie, Perse, Syrie, Judée, Phénicie, Carthage. Paris 1888 Maison Quantin. 318 S. 8° resim, plans.

"Bibliothèque de l'Enseignement des Beaux - Arts"

Not: Bibliyografya. 5., 6., 9., 11., 13., 14., 36., 37. sayfalar işaretilidir.

Çankaya 292

Clemenceau, Georges [Eugène Benjamin, 1841 - 1929]: La mêlée socia-

le. Paris 1908 Eugène Fasquelle.
XLIII+470 S. 8°

Not: Kitabın bazı kısımları işaretlidir.
Morgenthau, Henry [1856 - 1946]:
Mémoires de l'ambassadeur Morgenthau.
Ving-six mois en Turquie. Paris
1919 Payot et Cie. 348 S. 8°

"Collection de Mémoires pour Servir
à l'Histoire de la Guerre Mondiale"
Not: Bibliyografya. 32. sayfaya kadar
bazı sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 2039

Tott, [François], baron de [1733 -
1793]: Mémoires du baron de Tott,
sur les Turcs et les Tartares. 4 pt.
Amsterdam 1784. 8°

1. pt.: LVI+274 S.; 2. pt.: 301 S.;
3. pt.: 252 S., 4. pt.: 208 S.

Not: 1. kısmın bazı sayfaları işaretlidir.

Anıtkabir 1955

Kammerer, Albert [1875 -]: La Mer
Rouge l'Abyssinie et l'Arabie depuis
l'antiquité; essai d'histoire et de
géographie historique. 2. t., 2 pt. Caire
1935 Imprimerie de l'Institut Français
d'Archéologie Orientale. 2° resim,
plans, levha, harita.

2. t., 1. pt: Les guerres du plovre,
les Portugais dans l'Océan Indien et
la Mer Rouge au XVI e siècle. Histoire
de la cartographie Orientale.
XVI+262 S.; 2. t., 2. pt.: 263 - 555 S.
"Mémoires Société Royale de Géographie
d'Égypte Tome XVI"

Not: Bibliyografya. Planslardan bazıları,
renklidir. Eser yazarın imzalı armağanıdır.
1. kısmın bazı sayfaları işaretlidir.

Anıtkabir 1562

Delaporte, Louis Joseph, 1874 -
1944]: La Mésopotamie. Les civilisations
babylonienne et assyrienne.

Paris 1923 Renaissance du Livre.
XIV+424 S. 8°

"L'Evolution de l'Humanité Synthèse
Collective III Première Section II. le
Monde Antique les Civilisations de
l'Orient II"

Not: Bibliyografya. 403. - 407. S. VII.,
4., 7., 13., 16. - 18., 25., 309., 354., 355.,
385., 396. - 398., 401. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1429

Guer, [Jean - Antoine, 1713 - 1764]:
Moeurs et usages des Turcs, leur
religion, leur gouvernement civil, militaire
et politique, avec un abrégé de
l'histoire ottomane. 2 t. Paris 1746,
1747 Coustelier. 4° resim, plans, levha.
1. t.: 1746. XXIV+453+18 S.; 2. t.:
1747. VIII+2 S.

Not: 1. cildin 2., 3. sayfaları işaretlidir.

Anıtkabir 1691

Cavaignac, Prof. Eugène [1876 -]:
Le monde méditerranéen jusqu'au
IV e siècle avant J. C. Paris 1929 E.
de Boccard. VIII+708 S. 8° 1 plans.
"Histoire du Monde Tome II"

Not: Bibliyografya. 55., 63., 95. - 97.,
101., 156., 181. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1785

Malet, Albert [1864 - 1915]: Le moyen
âge et le commencement des
temps modernes. Classe de cinquième
A et B. 4. éd., rev. Paris 1908
Hachette et Cie. 2+364 S. 8° resim,
plans, harita.

"Cours Complet d'Histoire à l'Usage
de l'Enseignement Secondaire"

Not: 30., 41. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1775

Almond, Dr. Ch[arles, 1874 -]: Le
moyen âge jusqu'à la guerre de cent
ans, fin du V e siècle 1328. Classé

de quatrième. 3. éd. Paris 1929 J. de Gigord. VI+444 S. 8° resim, planş, harita.

"Cours d'Histoire à l'Usage de l'Enseignement Secondaire"

Not: 48, 69, 222, 223, 253. sayfalar işaretli ve notludur.

Cankaya 1646

Timurlenk [1336 - 1405]: The Mulfufat Timury or autobiographical memories of the Moghul Timur; written in the jagatay Turkey language. Turned into Persian by Abu Talib Huseyny, and translated into English by Prof. Major Charles Stewart. Holborn 1830 Oriental Translations Committee. XVI+187 S. 8°

Not: Eser işaretlidir.

Cankaya 901

Biottot, [Louis Victor, 1850 -]: Notre armée critiquée. Réponse - Principes. Paris t. y. Henri Charles - Lavauzelle. 2233+ S. 8°

Not: Eserin 1., 22. sayfasına notlar alınmış, 30., 32., 48., 49., 54., 58., 61., 223. sayfaları işaretlidir.

Anıtkabir 1477

Privat - Deschanel, Paur-Maurice Zimmermann: Océanie. Régions polaires australes. Paris 1930 Armand Colin 368 S. 4° resim, 32 planş, harita, 1 renkli harita.

"Géographie Universelle Tome X"

Not: "Océanie" Paul Privat - Deschanel'in, "Régions polaires australes" Maurice Zimmermann'ındır. Bibliyografya her bölümün sonundadır. 1. - 7., 9., 10., 14., 18., 19., 21., 22., 25., 37., 38., 43. - 44., 51. - 55., 57., 66., 103, 282. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 427

Montesquieu, [Charles Louis de Secondat, baron de La Brède et de,

1689 - 1755]: Oeuvres. 2. t. Paris t. y. Renaissance du Livre. 8°

2. t.: Grandeur et décadence des Romains. L'esprit de lois. 207 S.

Not: 10. - 12. sayfalar işaretlidir.

Cankaya 897

Poirier, Jules [1861 -]: L'officier le haut commandement et ses aides en Russie. Paris 1912 Marc Imhaus et René Chapelot. XXXVIII+260+7 S. 8°

Not: Bazı bölümler işaretlidir.

Anıtkabir 546

Hilaire de Barenton [1864 -]: L'origine des grammaires, leur source dans le Sumérien, l'Egyptien et le Somali. Paris 1924 Ernest Leroux. 128 S. 4°

"Études Orientales No: 5"

Not: 11. sayfa işaretli ve notludur.

Anıtkabir 555

Nogara, Prof. Bartolomeo [1868 -]: Osservazioni intorno all'etrusco e alle sue più probabili affinità con altre lingue. Estratto dal vol II degli atti del Convegno Nazionale Etrusco. Firenze 1926 Arti Grafice F. Ricci. 13 S. 8°

Not: Bibliyografya. 2., 4., 8., 10., 11., 13. - 15. sayfalar işaretlidir.

Cankaya 1696

Caillaux, J[oseph, 1863 -]: Où va l'Europe? Paris 1922 Sirène. 293 S. 8°

Not: Eserin 1-11 kadar olan sayfaları noksandır. 14., 15., 25., 34., 36., 38. - 40., 42., 87., 88., 98. sayfaları işaretlidir.

Cankaya 1737

Tardieu, André [Pierre Gabriel Amédée, 1876 -]: La paix. Paris 1921 Payot et Cie. XXXII+520 S. 8°

Not: 336., 437., 446., 448., 488., 492., 494. - 496., 498., 500., 502., 510., 514. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 103

Nordau, Max (Simon, 1849 - 1923]: Paradoxes psychologiques. 4. éd. Traduit de l'allemand par Auguste Dietrich Paris 1900 Félix Alcan. VII+178 S. + 1 y. 8°

"Bibliothèque de Philosophie Contemporaine"

Not: 4., 8., 9., 13., 18., 20., 25., 74., 76., 78. sayfalar işaretlidir

Gaultier, Paul [1872 -]: La pensée contemporaine; les grands problèmes. 2. éd. Paris 1911 Hachette et Cie. VII+312 S.+1 y. 8°

Not: 2., 4., 5., 10. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1653

Huart, Prof. Clément [Imbault, 1854 - 1926]: La Perse antique et la civilisation Iranéenne. Paris 1925 Renaissance du Livre. XV+295 S. 8° resim, 4 planş, 1 harita.

"L'Evolution de l'Humanité Synthèse Collective XXIV Première Section V. le Monde Antique en Marge de l'Empire Romain II"

Not: Bibliyografya 275. - 283. S. III. - IX., XIII., 1., 15., 21. - 42., 45., 48., 49., 51., 52., 58., 65. - 67., 86., 88., 147., 256., 257., 259. - 262. sayfalar işaretlidir.

Dollfus, Charles [1827 -]: La plainte humaine. Jésus - Bouddha - Darwin. 2. éd. Paris 1895 Fischbacher. 138 S.+1 y. 8°

Not: 4., 7., 10., 31., 39., 41., 44., 47., 52. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 352

Benoist, Charles [1861 - 1936]: La politique. Paris 1894 Léon Chailley. 266 S. 8°

"La Vie Nationale Bibliothèque des Sciences Sociales et Politiques"

Not: Eserin bazı kısımları işaretli ve notludur.

Anıtkabir 237

Castelar [y Ripoll], Emilio [1832 - 1899]: La politique européenne. 1. vol. Paris 1897 Félix Alcan. 144 S. 8° Not: 1., 4., 9. - 11., 18., 21., 22. sayfalar işaretli ve notludur.

Anıtkabir 421

Hanotaux, Gabriel [1853 - 1944]: La politique de l'équilibre 1907 - 1911. Études diplomatiques. 2. éd. Paris 1912 Plon - Nourrit et Cie. V+449 S. 8° harita.

Not: Bazı sayfalar işaretlidir.

Çankaya 575

Hauriou, Prof. Maurice [1856 - 1929]: Précis de droit administratif et de droit public. 8. éd. Paris 1914 Recueil Sirey. XIII+1032 S. 8°

Not: 31, 35, 336, 63, 71, 72. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 574

Hauriou, Prof. Maurice [1856 - 1929]: Précis de droit constitutionnel. Paris 1923 Recueil Sirey. VII+741+1 S. 8° Not: Ara kapakta Ankara Hukuk Fakültesi Kütüphanesi'ne hediye kaydı vardır. 32. - 37., 97., 107., 179., 207., 213. - 215., 218., 674., 728. - 730. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1650

Anquetil, [Louis Pierre, 1723 - 1806]: Précis de de l'histoire universelle au tableau historique. 1. t. Paris 1818 Janet, Cotelle. 8°

1. t.: Nouv. éd., rev., corr. XIII+502 S. Not: Bazı sayfalar işaretli ve notludur.

Çankaya 190

Le Prem Sagar océan d'amour. Théologie hindoue. Traduit par E. Lamaisse. Saint-Amand t. y. Imprimerie Destenay. XIX+3346 S. 8°

Not: 308., 316., 342., 344., 346. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1641

Les premières civilisations. 2. éd. Paris 1929 Félix Alcan. VIII+477 S. 8° 1 levha, 2 harita.

"Peuples et Civilisations Histoire Générale I"

Not: Bibliyografya. 2., 3., 5., 10., 26., 137., 138. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 260

Dupuis, Prof. Charles [1863 - 1938]: Le principe d'équilibre et le concert européen de la paix de Westphalie à l'acte d'Algésiras. Paris 1909 Perrin et Cie. 525 S. 8°

Not: Bibliyografya. 3., 12., 15., 16., 18., 21. - 23., 24., 25. - 29., 32., 33. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 1049

Procedure at the reception by the king of foreign Ambassadors, etc. y. t. y. Harrison and Sons, Ltd. 9 S. 8°
Not: Eserde notlar vardır.

Anıtkabir 1646

Cavaignac, Prof. E[ugène, 1876 -]: Prolégomènes. Paris 1922 E. de Boccard. IX+373 S. 8°

"Histoire du Monde"

Not: Bazı sayfalar işaretlidir.

Çankaya 1705

Malet, Albert [1864 - 1915] - Jules Isaac: XIV e, XV e siècles. Classe de troisième. 2. éd. Avec la collaboration de V. L. Bourrilly. Paris c 1927 Hachette. VIII+584 S. 8° resim, planş, portre, harita.

"Cours Complet d'Histoire à l'Usage de l'Enseignement Secondaire"

Not: 2., 3., 5. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 50

Kerestedjian, Bed-os [1840 - 1909]: Quelques matériaux pour un dicti-

onnaire étymologique de la langue turque. Edité par son neveu [Kerest] Haig... Londres 1912. XV+2+364 S. 8°

Not: Bu eser aynı yazarın "Glanures étymologiques des mots français d'origine incennu ou douteuse" adlı eseriyle bir aradadır. Sayfalar çoğunlukla işaretli ve notludur. Üç sayfa tutarında kurşun kalemle yazılmış notlar kitabın içindedir.

Anıtkabir 2012

Drlault, Édouard [1864 - 1947]: La question d'Orient depuis ses origines jusqu'à nos jours. Préface de Gabriel Monod. Paris 1898 Félix Alcan. XV+407 S. 8°

Not: Bibliyografya her bölümün sonundadır. 104., 105., 111. - 115., 117., 378., 379., 393., 396. - 402., 404., 405., 407. sayfalar işaretli ve notludur.

Pittard, Prof. Eugène [1867 - 1962]: Les races et l'histoire. Introduction ethnologique à l'histoire. Paris 1924 Renaissance du Livre. XX+619 S.+1 y. 8° resim, harita.

"L'évolution de l'Humanité Synthèse Collective V Première Section Préhistoire, Protohistoire V"

Not: Bibliyografya 593. - 607. Sayfalar çoğunlukla işaretli ve notludur.

Anıtkabir 244

Brunhes, Prof. Jean [1869 - 1930]: Races. Documents commentés par Mariél Jean - Brunhes Delamarre. Paris c 1930 Firmin - Didot et Cie. 16+96 S. 8° planş.

Not: 5., 45., 91., 96. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 725

Haddon, Prof. A[lfred] C[ort, 1855 -]: Les races humaines et leur répartition géographique. Nouv. éd., corr., augm. par l'auteur. Traduite par A.

van Gennep. Paris 1930 Felix Alcan.
XV+327 S. 8° 12 planş.

Not: Bibliyografya eserin sonundadır.
Sayfalar çoğunlukla işaretlidir.

Çankaya 898

Reinach, Joseph [1876 - 1921]: Rapport fait au nom de la commission de l'armée chargée d'examiner le projet de loi relatif à la constitution des cadres et des effectifs de l'armée active et de l'armée territoriale. Article 5. L'artillerie. Paris t. y. Henri Charles - Lavauzelle. 305 S. 8°

Not: 63., 85., 153., 155. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 91

Haeckel, Prof. Ernst [Heinrich Phillip August, 1834 - 1919]: Religion et évolution. Trois conférences faites à Berlin les 14, 16 et 19 avril 1906. Traduit de l'allemand par C. Bos, Docteur, Paris 1905 Schleicher Frères. 136 S. 8°

Not: 9., 10., 12. - 19., 32. - 34., 48., 49., 60. - 62. sayfalar işaretli ve notludur.

Çankaya 125

Grasset, Bernard [1881 -]: Remarques sur l'action; suivies de quelques réflexions sur le besoin de créer et les diverses créations de l'esprit. Paris c 1928 Gallimard(74 S.+1 y. 8°

Not: 24. - 26., 31., 33., 36., 38, 39., 47., 74. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 1359

Pauchet, Dr. Victor [1869 -]: Restez jeunes. Paris 1928 J. Oliven. 230+8 S. 8°

Not: Yazarın imzalı armağanıdır. Bazı sayfalar işaretlidir.

Çankaya 462

Grousset, René [1885 - 1952]: Le réveil de l'Asie; l'impérialisme britannique et la révolte des peuples. Paris 1924 Plon - Nourrit et Cie. III+ 251 S. 8°

Not: Eserin baş kısımları işaretlidir.

Çankaya 269

Stoddard, [Theodore] Lothrop [1883 -]: The rising tide of color against white world - supremacy. With an introduction by Madison Grant London 1923 Chapman and Hall Limited. XXXII+320 S. 8° 3 renkli harita.

Not: IX. sayfa notludur. (

Çankaya 61

Spencer, Herbert [1820 - 1903]: Le rôle moral de la bienfaisance. Traduction de M. E. Castelot et K. E. Martin Saint - Léon Docteur. Paris 1895 Guillaumin et Cie. VIII+258 S. 8° "Collection d'Auteurs Etrangers Contemporains Histoire, Morale, Economie, Politique"

Not: 3. sayfa notludur.

Çankaya 1436

Stopford, Francois [Powys, 1861 -]: The romance of the jewel. London 1920 Hudson and Kearns Ltd. 96 S. 4° 22 planş.

Not: Planşların bir kısmı renklidir. Eserin sayfa numarası olmayan baş kısmı notludur.

Çankaya 265

Funck - Brentano, Theophile [1830 - 1906]: La science sociale, morale politique. Paris 1897 E. Plon, Nourrit et Cie. XII+479 S. 8°

Not: VII. - XI., 2., 4. - 6. 10., 11., 17. - 19. sayfalar işaretli ve notludur.

Çankaya 282

Grave, Jean [1854 - 1939]: La société future. Paris 1895 P. V. Stock. 414 S. 8°

"Bibliothèque Sociologique"

Not: 1. - 3., 6. - 8., 12., 13., 18., 19., 25. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 288

Borin - Fournet, J.: La société moderne et la question sociale. Paris 1893 Guillaumin et Cie. XII+456 S. 8°
Not: XI., 324., 328., 329. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 866

Hauschild, [L.]: Solutions des thèmes tactiques donnés aux examens d'admission à l'Académie de Guerre de 1886 à 1903. 3. éd. Traduit de l'allemand par le capitaine P. Cor-teys. Paris 1905 R. Chapelot et Cie. X+1+169 S. 8° 11 harita.

Not: Haritalar arka kapakta bir bant içindedir. Eserin 25. - 28. sayfaları Türkçeye Arap harfli olarak çevrilmiştir. İki adet dosya yâğdındadır.

Çankaya 615

Shelton, Thomas w[all, 1870 -]: Spirit of the courts. Baltimore 1918 John Murphy Company. XXXVII+264 S. 8° 1 planş.

Not: Yazarın imzalı armağanıdır. Bazı sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1464

Scoppa, Renato Bova: Stambul. Milano 1933 Giacomo Agnelli. 327 S. 8° 11 planş.

Not: 3310. - 315. sayfalar işaretlidir. Yazarın imzalı armağanıdır.

Anıtkabir 1722

Le Bas, Ph[ilippe, 1794 - 1860]: Suède et Norwège. Paris 1841 Firmin Didot Frères. 565 S. 8° 60 planş, 1 harita.

"L'Univers Histoire et Description de Tous les Peuples"

Not: 2. - 7., 11., 12., 17. - 19., 22. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1644

Wooley, C(harles) Leonard, (Sir, 1880-1960): Les Sumériens. Traduction française de E. Lévy. Préface du Dr. G. Contenau. Paris 1930 Payot. 205 S. 8° resim, 8 planş, harita.

"Bibliothèque Historique"

Not: 1. - 58., 185. - 188. sayfalar işaretlidir.

Anıtkabir 1890

Brereton, C. B.: Tales of Three Campaigns. London 1926 Selwyn and Blount Ltd. IX S.+2 y.+290 S. 8° 8 planş, 1 renkli planş, 1 harita.

Not: Armağandır, imzalıdır. Eserin içinde Çanakkale Harplerinin Türklerle ilgili kısmının daktilo ile yazılmış tercümeleeri vardır.

Anıtkabir 724

Perrier, Prof. Edmond [1844 - 1921]: La terre avant l'histoire. Les origines de la vie et de l'homme. Nouv. éd., rev., corr. Paris 1921 Renaissance du Livre. XXVIII+414 S. 8° harita.

"L'Evolution de l'Humanité Synthèse Collective I. Première Section Préhistoire, Protohistoire I"

Not: Bibliyografya 401. - 405. S. Eserin başında seri için hazırlanmış XXVIII sayfalık bir genel giriş vardır. 66. - 77. sayfalar işaretlidir.

Çankaya 385

Lenin, [Vladimir İl'iç, 1870 - 1924]: Thèses sur la démocratie bourgeoise et la dictature prolétarienne. Matériaux et documents du Congrès de l'Internationale Communiste à Moscou 2 - 6 Mars 1919. Moscou 1919. 21 S.+1 y. 8°

"Bibliothèque Communiste No: 2"

Anıtkabir 1143

Bally, Prof. Ch[arles, 1865 - 1947]:
Traité de stylistique française. 2 vol.
2. éd. Heidelberg, Paris 1932, 1934
Carl Winter's Universitäts buchhand-
lung, C. Klincksieck. 8°
1. vol: 1932 Carl Winter's Unıversitäts
- buchhandlung. XX+331 S.; 2. vol:
1934 C. Klincksieck. VII+264 S.
Not: 1. cildin, 1. sayfası İşaretlidir.

Anıtkabir 1871

Geōrgiadēs, Dēmētrios [1853 -]: La
Turquie actuelle les peuples affron-
chis du joug ottoman et les Intérêts
français en Orient. Paris 1892 Cal-
mann Lévy. VI+XVIII+377 S. 8°

Anıtkabir 1346, 1481

Cuinet, Vital: La Turquie d'Asie.
Géographie administrative, statisti-
que, descriptive et raisonné de cha-
que province de l'Asie - Mineure. 4 t.
Paris 1890 - 1895 Ernest Leroux. 4°
renkli harita.
1. t.: 1890. XV+4+892 S.; 2. t.: 1892,
884 S.; 3. t.: 1894. 781 S.; 4. t.: 1895.
716 S.
Not: 1. cildin 3. - 5., 6. - 15., 17., 56.,
57., 61., 68., 77., 885. - 887., 889. say-
faları İşaretlidir.

Çankaya 1633

Lémonon, E[rnest, 1878 -]: Veni-
zelos. Conférence donnée à l'Institut
Thiers le 3 janvier 1919. Paris t. y.
Bloud et Gay. 28 S. 8°
"Les Grandes Figures de l'Entente"
Not: 18., 20. - 22. sayfalar İşaret-
lidir.

Anıtkabir 1635

Brion, Marcel: La vie d'Attila. 14.
éd. Paris 1928 Gallimard. 260 S.+1
y. 8° 2 planş.
"Vies des Hommes Illustres No: 21"
Not: Bibliyografya 259., 260. S.; say-
falar çoğunlukla İşaretlidir.

Anıtkabir 1808

Marrast, Augustin: La vie byzantine
au VI e siècle. Préface et commen-
taires par Adrien Planté. Paris 1881
Ernest Thorin. XXXV+454 S. 8°
Not: III. sayfa İşaretlidir.

Çankaya 331

Langhans, Manfred: Vom Absolutis-
mus zum Rätefreistaat. Die wichtigs-
ten Züge des russischen Staatsrechts
im Verlauf seiner Entwicklung. Leipzig
1925 C. L. Hirschfeld. 160 S. 8°
Not: Bibliyografya 13. - 14. S. İç ka-
paktı notlar vardır. Eserde "Überlick
über Bürgerkrieg und staatsrechtliche
Entwicklung in Russland seit 1918.
Die russische Bundesverfassung vom
6 Juli 1923" adlı bir ek vardır.

Anıtkabir 1262

Duhamel, Georges [1884 - 1966]: Le
voyage de Moscou. 7. éd. Paris 1927
Mercure de France. 258 S. 8°
Not: Sayfalar çoğunlukla İşaretlidir.

Anıtkabir 1804

Lavisse, Ernest [1842 - 1922]: Vue
générale de l'histoire politique de
l'Europe. 3. éd. Paris 1890 Armand
Colin et Cie. VIII+243 S. 8°
Not: Bazı sayfalar İşaretlidir.

Kitap Dizini

A

Géographie Universelle

Asie Occidentale

— Blanchard, Prof. Fernard Grenard (s. 1)

C

Les Celtes et l'expansion Celtique

— Hubert, Henri (s. 3)

La Chine

— Maspéro, Georges (s. 6)

D

Des Clans Aux Empires

— Moret, Prof. Alexandre

— Davy, Georges (s. 13)

Le Drame Égyptien

— Colrat, Raymond (s. 27)

E

L'enseignement Du Français

(s. 59)

F

La Formation du Peuple Grec

— Jarde, Auguste François Victor (s. 73)

G

La Guerre D'orient

(1877 - 1878) (s. 81)

H

Histoire Ancienne de L'orient

— Lenormant, Prof. François (s. 87)

Histoire Ancienne des Peuples de L'orient

— Maspéro, Gaston Camille Charles Sir (s. 100)

Histoire de France

— Martin, Henri (s. 106)

Histoire de L'empire Ottoman

— Hammer, J. De (s. 116)

Histoire de L'extreme Orient

— Grousset, René (s. 121)

Histoire du Peuple D'Israel

— Renan, Ernest (s. 152)

Histoire Générale des Arabes

— Sédillot, Louis Amélie (s. 153)

L'humanité Préhistorique

— Morgan, Jacques de (s. 155)

J

J'accuse

— Un Allemand (s. 163)

L**Le Langage**

— Vendryes, Prof. Josep (s. 171)

Looking Forward

— Williams, Arthur (s. 173)

The Lost Continent of Mu

— Churchward, James (s. 175)

M**Le Monde Méditerranéen**

— Cavaignac, Prof. Eugène (s. 181)

N**Napoléon Chef D'armée**

— Yorck Von Wartenburg (s. 185)

Nationalisme et Internationalisme

— Muir, Prof. Ramsay (s. 194)

Le Nil et la Civilisation Égyptienne

— Moret, Prof. Alexandre (s. 200)

O**L'Orient et la Grèce**

— Aimond, Dr. Charles (s. 206)

P**Les Premières Civilisations**

— Fougères, Gustave

— Contenau, Georges

— Jauguet, Pierre

— Souier, Jean Le

— Grousset, René (s. 213)

R

La Race

Les Races

— Montandon, Prof. Dr. George (s. 223)

Les Races et L'Histoire

— Pittard, Prof. Eugene (s. 226)

Réforme Alphabetique Turque

— Feuillet, L. (s. 244)

S

La Syntaxe Kirghize

— Melioranski, Platon (s. 249)

T

La Terre et L'évolution Humaine

— Febvre, Prof. Lucien (s. 253)

Les Turcs Anciens et Modernes

— Moustapha Djelaleddin (s. 262)

Yazar Dizini

A

Aimond, Dr. Charles

— L'orient et la Grèce (s. 206)

B

Blanchard, Prof. Fernard Grenard

— Géographie Universelle Asie Occidentale (s. 1)

C

Cavaignac, Prof. Eugène

— Le Monde Méditerranéen (s. 181)

Colrat, Raymond

— Le Drame Égyptien (s. 27)

Churchwad, James

— The Lost Continent of Mu (s. 175)

Contenau, Georges

Fougères, Gustave

Jauguet, Pierre

Souier, Jean le

— Les Premières Civilisations (s. 213)

D

Davy, Georges

Moret, Prof. Alexandre

— Des Clans Aux Empires (s. 13)

F

Febvre, Prof. Lucien

— La Terre et L'évolution Humaine (s. 253)

Feillet, L.

— Réforme Alphabétique Turque (s. 244)

Fougères, Gustave

Contenau, Georges

Louguet, Pierre

Souier, Jean le

Grousset, René

— Les Premieres Civilisations (s. 213)

G

Grousset, René

— Histoire de L'extreme Orient (s. 121)

Grousset, René

Fougeres, Gustave

Contenau, Georges

Jauguet, Pierre

Souier, Jean le

— Les Premieres Civilisations (s. 213)

H

Hammer, J. De

— Histoire de L'empire Ottoman (s. 116)

Hubert, Henri

— Les Celtes et L'expansion Celtique (s. 3)

J

Jarde, Auguste François Victor

— La Formation du, Peuple Grec (s. 73)

Jauguet, Pierre

Contenau, Georges

Fougères, Gustave

Souier, Jean le

Grousset, René

— Les Premières Civilisations (s. 213)

L

Lenormant, Prof. François

— Histoire Ancienne de L'orient (s. 87)

M

Martin, Henri

— Histoire de France (s. 106)

Maspéro, Gaston Camille Charles Sir

— Histoire Ancienne des Peuples de L'orient (s. 100)

Maspéro, Georges

— La Chine (s. 6)

Melioranski, Platon

— La Syntaxe Kirghize (s. 249)

Montandon, Prof. Dr. George

La Race

Les Races (s. 223)

Moret, Prof. Alexandre

Davy, Georges

— Des Clans Aux Empires (s. 13)

Moret, Prof. Alexandre

— Le Nil et la Civilisation Égyptienne (s. 200)

Morgan, Jacques de

— L'humanité Préhistorique (s. 155)

Moustapha, Djelaleddin

— Les Turcs Anciens et Modernes (s. 262)

Muir, Prof. Ramsay

— Nationalisme et Internationalisme (s. 194)

P

Pittard, Prof. Eugene

— Les Races L'Histoire (s. 226)

R

Renan, Ernest

— Histoire du Peuple D'Israel (s. 152)

S

Sédillot, Louis Amélie

— Histoire Générale des Arabes (s. 153)

Souier, Jean le

Fougères, Gustave

Contenau, Georges

Jauguet, Pierre

Grousset, René

— Les Premières Civilisations (s. 213)

V

Vendryes, Prof. Josep

— Le Langage (s. 171)

Williams, Arthur

— Looking Forward (s. 173)

Y

Yorck, Von Wartenburg

— Napeléon Chef D'armée (s. 185)

